

PHILOSOPHIA
M E N T I S.

Faint, illegible text at the top of the page, possibly bleed-through from the reverse side.

PHILOSOPHIA

Faint, illegible text below the title, possibly bleed-through from the reverse side.

PHILOSOPHIA

M E N T I S

Main body of faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

PHILOSOPHIA
M E N T I S

METHODICE TRACTATA

A T Q U E

AD USUS ACADEMICOS
ACCOMMODATA

secundis curis

P. F. FORTUNATI A BRIXIA

ORD. MINOR. S. FRANCISCI REF. PROV. BRIXIÆ.

TOMUS SECUNDUS

Metaphysicam universam complectens.

BRIXIÆ. MDCCIL.

Excudebat JOANNES-MARIA RIZZARDI.

SUPERIORUM APPROBATIONE,
ET PRIVILEGIO.

PHILOSOPHIA

METHODICIS

METHODICIS TRACTATA

METHODICIS TRACTATA

AD USUS ACADEMICOS

AD USUS ACADEMICOS

AD USUS ACADEMICOS

P. FORTUNATI A BRIXIA

P. FORTUNATI A BRIXIA

P. FORTUNATI A BRIXIA

Metaphysicam universalem complectens.

BRIXIAE MDCCLII

BRIXIAE MDCCLII

BRIXIAE MDCCLII

BRIXIAE MDCCLII

METAPHYSICAE SYNOPSIS.

Prolegomena in Metaphysicam :
pag. 1.

METAPHYSICES PARS I.

ONTOLOGIA,
five
DE ENTE.

DISSERTATIO I.

De notione entis realis, ejusque
affectionibus.

SECTIO I.

Exponitur notio entis realis, paucisque
ostenditur, quomodo entis attributum
rebus conveniat. pag. 4.

SECTIO II.

De entis veritate, bonitate, & unitate.
p. 9.

SECTIO III.

De distinctione, & identitate. p. 13.

DISSERTATIO II.

De possibili, & impossibili; necessa-
rio, & contingenti; mutabili, &
immutabili; rerumque essentia,
& existentia.

SECTIO I.

De possibili, & impossibili. p. 17.

SECTIO II.

De necessario, & contingenti, mutabili,
& immutabili. p. 23.

SECTIO III.

De rerum essentia, & existentia. p. 29.

DISSERTATIO III.

De substantia, & accidente deque
ente absoluto, & relativo, sim-
plici, & composito.

SECTIO I.

De substantia, & accidente. p. 41.

SECTIO II.

De ente absoluto, & relativo. p. 50.

SECTIO III.

De ente essentialiter simplici, & compo-
sito. p. 57.

DISSERTATIO IV.

De causis.

SECTIO I.

De causis in genere. p. 64.

SECTIO II.

De causa efficiente. p. 72.

SECTIO III.

De causa finali. p. 82.

SECTIO IV.

De causis materiali, & formali. p. 86.

SECTIO V.

De causa exemplari. p. 93.

METAPHYSICES PARS II.

PSYCHOLOGIA,
five

DE MENTE HUMANA.

DISSERTATIO I.

De natura mentis humanæ, ejusque
origine.

SECTIO I.

Exponitur, an humana mens sit substan-
tia spiritualis, num vero corporea. p. 96.

SECTIO II.

An humana mens sit immortalis, num
vero in morte una cum corpore pe-
reat. p. 129.

SECTIO III.

De origine mentis humanæ. p. 163.

DISSERTATIO II.

De mutuo commercio inter mentem
humanam, & corpus.

SECTIO I.

Exponitur commercium inter humanam
mentem, & corpus. p. 189.

SE-

SECTIO II.
An mutuum commercium inter humanam mentem, & corpus in systemate causarum occasionalium sufficienter explicetur. pag. 195.

SECTIO III.
Expenditur systema harmoniæ præstabilitæ. p. 206.

SECTIO IV.
Ostenditur, quid de causa commercii mentis cum corpore sentiri probabiliter possit. p. 306.

DISSERTATIO III.
De potentiis animæ rationalis.

SECTIO I.
De intellectu. p. 321.

ARTIC. 1. *De origine idearum.* p. 322.

ARTIC. 2. *An dentur ideæ innatæ, num vero omnis nostra cognitio a sensibus dependeat.* p. 330.

ARTIC. 3. *An humana mens semper cogitet.* p. 346.

ARTIC. 4. *De objecto intellectus.* p. 351.

SECTIO II.
De voluntate. p. 352.

ARTIC. 1. *Voluntatis objectum determinatur.* p. 353.

ARTIC. 2. *An humana voluntas sit potentia libera.* p. 358.

ARTIC. 3. *An & quomodo voluntas ab intellectu in operando dependeat.* p. 379.

SECTIO III.
De memoria. p. 386.

METAPHYSICES PARS III.

THEOLOGIA NATURALIS,

five

DE DEO.

DISSERTATIO I.

De existentia Dei, ejusque præcipuis attributis.

SECTIO I.

Deum existere demonstratur. p. 392.

SECTIO II.

Præcipua Dei attributa expèduntur. p. 405.

DISSERTATIO II.

De Deo providente, concurrente, & determinante.

SECTIO I.

An cunctæ res creatæ divina providentiæ subjiciantur. p. 424.

SECTIO II.

An ad omnes creaturarum actiones Deus immediate concurrat. p. 434.

SECTIO III.

An Deus physice prædeterminet causas creatas ad agendum. p. 437.

F I N I S.

AP.

A P P R O B A T I O N E S .

CUM jussu Reverendissimi Patris Cajetani a Laurino totius Ordinis S. Francisci Ministri Generalis attento, serioque animo expenderimus opus, cui titulus est: *Philosophia Mentis Tomus secundus*, opera, & studio R. P. Fortunati a Brixia Strictioris Observantiæ elaboratum, nihilque in ipso invenerimus quod Orthodoxæ Fidei, probivse moribus, vel minimum adverfetur, dignum idcirco censemus, ut communi scholarum utilitati publica luce fruatur, si ita videbitur &c.

Brixia in Conventu Corporis Christi die 22. Martii 1741.

F. Carolus a Golleono Theologiæ Lector.

F. Prosper a Brixia Theologiæ Lector, & Diffinitor Generalis.

FR. CAJETANUS A LAURINO Lector Jubilatus, Catholicæ Majestatis in Regali Congressu Matriten. pro Immaculata Conceptione Theologus, ac totius Ordinis Fratrum Minorum S. P. N. Francisci Minister Generalis, Commissarius Visitator Apostolicus, & in Domino Servus.

Dilecto Nobis in Christo R. P. F. Fortunato a Brixia, nostræ Ref. Prov. Brixia Lectori Theologo, ac Ordinis Scriptori, Salutem, & Seraph. Benedict.

CUM juxta Apostolicas nostrique Ordinis Constitutiones de mandato nostro, idonei Censores Opus quoddam a Te elaboratum, cui titulus est: *Philosophia Mentis Tomus secundus*, recognoverint, illudque ab ipsis revisum, & approbatum fuerit: Nos præsentium tenore, cum salutaris Obedientiæ merito, Tibi facultatem impertimur, quatenus servatis de reliquo servandis id ipsum Typis mandare possis, & valeas.

Datum Neapoli ex nostro Conventu S. Didaci die 12. Septembris 1742.

F. Cajetanus a Laurino Minister Generalis &c.

L. + S.

De mandato Rm̃i in Christo Patris

Regist.

F. Jo: Laurentius a Roma Secr. Gñlis Ordinis:

N O I R I F O R M A T O R I DELLO STUDIO DI PADOVA.

COncedemo Licenza a Gian-Maria Rizzardi Stampator di Brescia di poter ristampare il Libro intitolato: *Philosophia Mentis methodice tractata atque ad usus Academicos accommodata opera & studio P. F. Fortunati a Brixia Ord. Min. S. Francisci Reformatorum*, osservando gli ordini soliti in materia di Stampe, e presentando le Copie alle Pubbliche Librarie di Venezia, e di Padova.

Dat. li 30. Novembre 1748.

(*Gio: Emo Proc. Rif.*

(*Barbon Morosini Proc. Rif.*

(

Registrato in Libro a car. 37. al num. 306.

Michel Angelo Marino Segr:
PRI-

PRIVILEGIUM EXCELLENTISSIMI SENATUS.

PETRUS GRIMANI DEI GRATIA DUX VENETIARUM &c. Univerſis; & ſingulis notum facimus hodie in Conſilio Noſtro Rogatorum captam fuiſſe Partem tenoris infraſcripti videlicet: Sopra l' iſtanze, che ci furono fatte da Gian-Maria Rizzardi, Libraro e Stampatore di Breſcia, ſiamo diſceſi a permet- tergli la ſtampa nello Stato Noſtro del libro intitolato: *Philofophia Mentis*, con una *Differtazione Fiſico-Teologica*, ed altre *Aggiunte*, Opera del P. Fortunato Minor Riformato della Provincia di Breſcia, ed a concedere a lui ſolo, o a chi averà cauſa da lui, ad eſcluſione d' ogn' altro, il Privilegio per anni dieci, da intenderſi principiato dal giorno della preſente, della ſtampa, e vendita del libro medefimo tanto in queſta Città di Venezia, quanto in qualunque altro luogo dello Stato Noſtro, a condizione che ſia impreſſo in buona carta, perfetti caratteri, bel margine, e diligenti correzioni, da eſſer prodotti nel Magiſtrato de' Riformatori dello Studio di Padova in riſcontro li primi, ſuffeguenti, ed ultimi foglj, e che ſiano preſentate nelle Pubbliche Librarie di Venezia, e di Padova le ſolite Copie. Reſta perciò a' Stampatori tutti, Librari, ed a qual- ſiſia altra perſona coſi di queſta, come di qualunque altra Città del Dominio Noſtro, che cauſa, e facultà non aveſſe da eſſo Gian-Maria Rizzardi proibito il vendere, per detti anni dieci lo ſteſſo libro in poca, o molta quantità, il farne ſeguir le riſtampe in Eſtero Stato, anche con l' abuſiva Edizioni di Venezia, e l' introdurle nello Stato, ſotto pena della perdita degli Eſemplari, e di Ducati cinquecento, da eſſer applicati un terzo all' Accuſatore, un' altro terzo all' Accademia de' Nobili alla Zuecca, ed il rimanente al Privilegiato. Sotto le medefime pene ſia pure vietato ad ognuno, per li riferiti anni dieci, di contrafare il libro medefimo in qualſivoglia ſua parte ſotto preteſto di reſtrizione, correzione, aggiunta, o mutazione di titolo. Per il che commetteremo tanto al Deputato all' eſtrazione de' Libri dalla Dogana di non licenziare dalla medefi- ma, o da altro luogo ove eſiſteſero, quelli che non foſſero corriſpondenti agli eſibiti nelle Pubbliche Librarie; quanto al Segretario di non rilafciar Mandato, dovendo intenderſi tutti perduti, e confiscati, ed incorſo il traſgreſſore nelle pene come ſopra. A chiara intelligenza d' ognuno volemo inoltre, che nel prin- cipio, o nel fine del libro predetto ſia in aggiunta delle ſolite licenze regiſtrata la preſente come ſtà, e giace. Quare auctoritate hujus Conſilii mandamus om- nibus, ut ita exequi debeant.

Dat. in Noſtro Ducali Palatio die XXIII. Auguſti Indiſtione XII. MDCCXXXIX.

1749. 25. Agoſto.

Gl' Illmi, ed Eccmi Signori Riformatori dello Studio di Padova hanno al ſopra- detto Gian-Maria Rizzardi Libraro, [e Stampor di Breſcia concefſo il ſu eſ- preſſo Privilegio.

(Gio: Emo Proc. Rif.

(Z. Alvise Mocenigo 2. Rif.

(

Michiel Angelo Marino Segret.

PRO-

PROLEGOMENA

I N

METAPHYSICAM.

I.

METAPHYSICA est scientia rerum earum, quæ vel re ipsa a materia, sive a corporea substantia secreta sunt, vel per considerationem ita ab ea præseindunt, ut, quæ de illis demonstrantur, corporeis, incorporeisque rebus sint ex æquo communia. Definitur propterea: *scientia theoretica, quæ circa ens generatum sumtum, ejusque affectiones per mentem abstractas, speciatim vero circa substantias spirituales, prout naturali lumine a nobis cognoscibiles, tota versatur.*

I I.

Dicta est autem *metaphysica*, hoc est, si nomen latine interpretari velimus, *scientia super, vel præter physicam, sive naturam*. *Metaphysicus* enim eas, ut diximus, res considerat, quæ naturam, sive sensibilibus rerum compagem, circa quam, veluti circa proprium objectum, occupatur *Physicus*, transcendunt prorsus atque exsuperant. Hinc *Metaphysica* solet etiam *sapientia* nuncupari, sublimium scilicet, altissimarumque rerum scientia: quod tamen non nisi illi *Metaphysica* parti proprie convenit, quæ Deum, ejusque attributa, quantum patitur naturalis ratio, inquirat atque demonstrat.

I I I.

Ceterum *Metaphysica* nomen antiquis Philosophis planè incognitum, ab Alexandro Aphrodisæo, & Joanne Philopono, Aristotelis interpretibus, primo usurpatum fuisse traditur. Hoc autem nomine illa Aristotelis opera inscripta fuere, quæ Logicis, Ethicis, atque *Physicis* a Tyrannione Grammatico, & Andronico quodam Rhodio primum in ordinem digestis, ad nullam certam classem visa sunt posse revocari. Istiusmodi itaque scripta minus cohærentia inter se, magisque abstrusa, *metaphysica* dixere, quasi *physicis* adjicienda, sive post *Physicam* collocanda.

Phil. Ment. T. II.

A

Du-

Dubium tamen est, num libri *metaphysici*, qui sub Aristotelis nomine circumferuntur, ad illum vere pertineant. Non desunt enim, qui supposititios eos esse putent, præsertim cum Laertius, qui Aristotelis opera longa serie recenset, nullam prorsus illorum mentionem faciat, fateaturque, complura esse, *quæ ipsi adscribuntur volumina, atque sententia*. Ut tamen res sit, id unum, quemadmodum egregie observat Cl. Gassendus, videtur circa dubitationis aleam positum, exiguam admodum *Metaphysicæ* partem in hisce libris contineri: *Ut enim, inquit, omnes libri physici dicati sunt explicanda materiali substantia; ita profecto fuerunt dicandi quatuordecim, qui habentur, Metaphysici tractanda immateriali. An ne porro id factum est? Ecce, cum ejusmodi libri contineant CXXI. capita, sola quinque posteriora duodecimi libri aliquid habent hujusce materie. Quid igitur opus est recensere operis defectus; cum omnia prope deficient, quæ ad tractationem de rebus divinis, atque metaphysicis necessaria erant (a)? Nihil ergo, tanti Viri judicio, minus accuratum est, quam Aristotelis Metaphysicæ. Recentiorum autem studio, quam perfecta hæc fuerit, aperte adeo illorum testantur opera, ut opus nequaquam sit, rem hanc longo sermone illustrare.*

Metaphysicæ partitio.

Duæ sunt *Metaphysicæ* partes principes, *Ontologia*, & *Pneumatologia*. Illa de ente generatim sumto disserit, ejusque affectiones per mentem abstractas expendit. Hæc vero spirituales substantias ita scrutatur, ut earum naturam, existentiam, atque operationes, sola naturali ratione facem præbente, in aperto ponat, nobisque exhibeat. Quoniam autem duæ potissimum sunt substantiæ spirituales, quæ naturæ lumine cognosci a nobis possunt, Deus scilicet, & mens humana, ideo *Pneumatologia* in duas partes, nempe in *Psychologiam*, quæ agit de mente humana, & in *Theologiam naturalem*, quæ de Deo disserit, satis apte dividitur. Itaque tres nobis erunt partes *Metaphysicæ*, quarum prima *Ontologiam*, secunda *Psychologiam*, postrema *Theologiam naturalem* comprehendet.

(a) Lib. I. adversus Aristotelicos exercit. 7. n. 11.

METAPHYSICES

PARS PRIMA.

ONTOLOGIA

sive

DE ENTE.

ONTOLOGIA, si nominis ratio habeatur, *entis doctrinam* significat. Versatur enim illa circa *ens reale*, in ejusque expendendis affectionibus per mentem abstractis, differentiisque perscrutandis tota, ut diximus, occupatur. *Prima* quoque *Philosophia* dicta est, sive quod ceteris *Philosophiæ* partibus sublimior sit, sive quod principia, quibus ceterarum disciplinarum veritates innituntur, illa una exhibeat atque demonstraret. Recte proinde Vir eruditissimus Joannes Baptista Vicus, *illud apprimè verum esse*, inquit, *quod Metaphysica (generalis, nempe Ontologia) sit omnis veri fons, & unde in alias scientias omnes derivatur* (a). Hanc itaque eximiam facultatem trademus in præsens; verum ita, ut ea pene omnia missa a nobis fiant, quæ, utpote, doctissimorum Virorum calculo, magis subtilia, quam utilia, fuerunt in causa, ut *Metaphysicam aspernati olim plerique sint, & nunc etiam non pauci aversentur. Speramus autem, ut verbis utat Viri doctissimi, tandem aliquando factum iri, ut nostrates quoque juvenes respiscant, & non modo amœnorum literarum, & eruditionis, sed etiam scientiarum amore flagrantes, summam videant ad omnia prorsus genera doctrinarum Ontologiæ, sive*

A 2

Phi-

(a) Lib. I. de antiquissima Italorum sapientia cap. 4. §. 1.

Philosophiæ primæ, atque universalis necessitatem; quemadmodum eam perviderunt fere innumeri Transalpini, & pauci quidam Itali sapientiores; eoque magis id nos futurum esse confidimus, quod certo novimus, plerosque nostræ nationis, eorum librorum lectione magno-
pere delectari, qui toti spirant universalioris Metaphysica subtilitatem; illorumque etiam (quod maxime dolendum est) in quibus aut effusa impudentia & impietate, aut perfidia callidissima, aut ambigue quidem, & periculose admodum, de rebus maximi momenti disputatur: quos tamen libros certo certius, vel ipsa constat experientia, nequaquam ab iis intelligi satis posse, qui in Ontologia, seu Philosophia prima diu multumque via, & ratione versati non sint (a).

DISSERTATIO I.

De notione entis realis, ejusque affectionibus.

HÆc dissertatio tres sectiones complectitur. In prima, tradita entis notione, breviter demonstratur, quomodo attributum entis rebus conveniat. In secunda proprietates entis, veritas scilicet, bonitas, atque unitas, explicantur. Pauca demum de rerum identitate, & distinctione in tertia exhibentur.

SECTIO PRIMA.

Exponitur notio entis realis, paucisque ostenditur, quomodo entis attributum rebus conveniat.

DEFINITIO I.

1. **N**omine entis realis intelligitur id, quod nullam in seipso contradictionem involvit. Sic homo est ens reale, quia nulla in eo est contradictio.

SCHOLIUM.

2. Vocabulum entis non sumitur hoc loco, prout est participium verbi sum, & ideo quatenus rem existentem significat; sed prout est nomen, quo ita res exprimitur, ut perinde omnino sit, sive ipsa existat, sive non existat.

Co-

(a) P. Nicolaus Concina Ord. Prædic. tium O. at. habita in Gymnasio Patavino
Origines fundam., & cap. juris nat. & Gen- anno 1734.

COROLLARIUM I.

3. Concipitur itaque res sub præcisa ratione entis, quatenus attingitur tantum, prout est aliquod, in quo nulla habetur contradictio.

COROLLARIUM II.

4. Si fieri nequeat, ut attingat mens, quod pugnantia continet, id omne est ens reale, quod mente concipitur.

DEFINITIO II.

5. Dicuntur primo diversa, quæ sunt hujusmodi, ut nihil positivum habeatur, in quo illa convenient. Sic *A*, & *B* sunt primo diversa, si nihil positivum existat in *A*, quod etiam *B* sit commune.

PROPOSITIO I.

Unumquodque per id est ens, per quod est id, quod est.

6. Probatur. Unumquodque per id est ens, per quod est aliquod, in quo nulla involvitur contradictio (§. I.). Unumquodque autem per id est aliquod, in quo nulla habetur contradictio, per quod est id, quod est. Ergo unumquodque per id est ens, per quod est id, quod est.

COROLLARIUM I.

7. Cum rei cujusque essentia sit id, per quod res ipsa est id, quod est, res qualibet per suam essentiam est ens. Sic homo per id est ens, per quod est homo. Etenim homo per id est aliquod, in quo nulla habetur terminorum pugna, per quod est homo. Igitur

COROLLARIUM II.

8. Attributum entis dicit in recto negationem intrinsecam contradictionis; totam vero rei essentiam in obliquo. Nimirum tota rei essentia venit nomine entis; verum summa, & considerata, quatenus præcise nullam in seipsa contradictionem continet.

SCHOLIUM.

9. Id adeo certum puto, ut nemo sit, qui contra sentire posse videtur.
Phil. Ment. T. II. A 3 dea-

deatur. Tota enim rei essentia est aliquod, in quo nulla involvitur contradictio.

C O R O L L A R I U M III.

10. Itaque *plura convenire in ratione entis, nihil est aliud, quam in negatione intrinseca contradictionis ea simul omnia convenire.*

L E M M A.

Potest eadem negatio esse communis pluribus, licet nihil reale positivum sit illis ex æquo commune.

11. *Probatur.* Duobus entibus *A, B* licet ponantur primo diversa, ex æquo convenit non esse x ; ac proinde datur negatio illis ex æquo communis. Nihil autem positivum illis per hypothesim commune est (§. 5.). Ergo *plura convenire simul possunt in negatione, quin in positivo aliquo attributo ea simul conveniant.*

S C H O L I O N.

12. *Plura primo diversa convenire simul posse in negatione, Doctoris Subtilis aperta sententia est. Hæc enim habet: quantumcunque diversis, si nihil etiam commune habeant, potest esse negatio communis; sicut non Sortes est commune univocum ad omnia alia a Sorte entia, & non entia. Et licet illa, quibus negatio est communis, habeant aliquod positivum commune, non tamen oportet, quod per illud commune insit eis negatio communis. Non rationalitas enim convenit ultimæ differentie equi, & asini, & non per aliquod commune illis, quibus convenit ista negatio.... Negatio est unius rationis, quia opponitur affirmationi unius rationis, non quia consequitur affirmationem unius rationis (a).*

P R O P O S I T I O II.

Convenire plura simul possunt in ratione entis, licet nihil reale positivum sit illis ex æquo commune.

13. *Probatur.* *Plura convenire in ratione entis, est ea convenire in negatione intrinseca contradictionis (§. 10.). Possunt autem plura convenire in negatione intrinseca contradictionis, quin in positivo aliquo attributo ea inter se conveniant (§. 12.). Ergo convenire si-*
mul

(a) Super. I. Senten. Distin. 23. q. unica aliud argumentum.

mul possunt plura in ratione *entis*, quamvis in nullo positivo attributo ea simul conveniant.

COROLLARIUM I.

14. *Possunt plura convenire in ratione entis, licet essentialiter sint primo diversa. Sunt enim primo diversa, quibus nihil reale positivum est ex æquo commune (§. 5.).*

COROLLARIUM II.

15. *Attributum entis non dicit realitatem positivam iis omnibus communem univoce, quæ in ratione entis convenire dicuntur. Non enim tunc iis, quæ sunt primo diversa, attributum entis posset esse ex æquo commune. Igitur*

COROLLARIUM III.

16. *Attributum entis non dicit realitatem quamdam potentialem, sive reipsa determinabilem per modos, vel per differentias.*

S C H O L I O N.

17. *Perspicuum id magis fiet, si differentiales hujuscemodi rationes in seipsis spectentur. Aliquid enim & ipsæ sunt, in quo nulla involvitur contradictio, & ideo sunt ens, perinde profus atque realitas illa potentialis, quam determinant; nisi forte placeat nonnemini, inter continere contradictionem, & non continere dari medium, quod utrumque extremum excludat.*

COROLLARIUM IV.

18. *Attributum entis maxime universale est. Rebus enim etiam primo diversis ex æquo convenit (§. 14.).*

COROLLARIUM V.

19. *Satis est cognoscere, rem positam esse in rerum natura, ut certi simus, eam esse ens. Nullam enim contradictionem continet res hoc ipso, quod existat. Hinc*

COROLLARIUM VI.

20. Apparet, cur res omnes, quæ sensibus nostris occurrunt, eosque movent, entia realia dicantur, quamvis non solum earum essentia nos plane lateat, verum etiam licet ad earum proprietates ne leviter quidem attendamus; ac propterea etsi obscura maximeque confusa sit, quam habemus, rerum ipsarum cognitio. Quævis enim vel levissima sensuum motio satis est, ut certo sciamus, rem ipsam existere.

PROPOSITIO III.

Attributum entis est commune univocum Deo, & creaturis.

21. Probatur. Sicuti namque Deo, & creaturis est ex æquo commune, esse id, quod sunt, ita ex æquo illis convenit, esse aliquod, in quo nulla involvitur contradictio. In hoc autem tota entis notio posita est (§. 1.). Ergo &c.

Dices: Deus est aliquod omnino independens, & simpliciter infinitum; creatura vero est aliquod undique circumscriptum, caducum penitus, atque a Deo dependens. Ergo Deus, & creatura nequeunt in notione entis univoce convenire.

R. neg. conseq. Ex eo enim, quod Deus sit *ens* simpliciter independens, & creatura sit *ens* simpliciter dependens, non sequitur, nisi Deum, & creaturam esse duas res *primo diversas*. Hoc autem non impedit, quominus in ratione entis convenire ex æquo possint (§. 14.); cum id non prohibeat, quominus queant in *negatione intrinseca contradictionis*, in qua tota ratio entis posita est (§. 1.), univoce convenire (§. 11.). Ergo &c.

Dices iterum, nullam potentialitatem in Deo haberi. Fore autem, ut aliqua in Deo sit potentialitas, si ratio entis esset Deo, & creaturis ex æquo communis. Ergo &c.

R. nego min. Ut enim satis constat ex dictis, *ens* nullam dicit in recto realitatem potentialem, sed meram tantummodo negationem (§. 8.), quæ non exigit, ut in iis, quibus est communis, detur aliquod reale positivum, in quo univoce illa conveniant (§. 11.). Et sane, sicuti ex eo, quod Deo, & creaturis ex æquo competat non esse lapidem, haud sequitur, dari in Deo, & creaturis rationem aliquam positivam, propter quam hæc illis negatio competat; ita ex eo, quod Deus, & creatura in *negatione intrinseca contradictionis* conveniant, inferri nequaquam licet, Deum & creaturas in *positiva determinabili realitate* hanc ob causam convenire.

SCHO-

S C H O L I O N.

22. *Attributum entis esse commune univoce Deo, & creaturis; constans Scotistarum sententia est. Contra vero analogice tantum de Deo, & creaturis attributum illud posse enuntiari plurimi ex Thomistis, quos q. 2. Metaph. recenset Camerarius, arbitrantur. Videantur Maftrius Disput. II. in Metaph. q. 2., & Suarez Disput. II. itidem in Metaphysicam Sect. 2. Hi enim subtiliter adeo rem hanc pertractant, ut ceteris profecto palmam præriperint.*

S E C T I O S E C U N D A.

De entis veritate, bonitate, & unitate.

D E F I N I T I O.

23. **P**roprietates entis dicuntur illa attributa, quæ rebus competunt, quatenus præcise sunt ens, aliquod scilicet, in quo nulla involvitur contradicção. Hinc, sicuti ens, ita etiam illius proprietates genera quæque transcendunt; unde proprietates rerum transeendentales vulgo a Philosophis nuncupantur. Tres porro sunt proprietates entis præcipuæ, nimirum veritas, bonitas, atque unitas.

Veritas entis.

24. *Veritas entis, quæ entitativa, & metaphysica etiam dicitur, ut a veritate logica, cognitionis scilicet, atque ligni, discernatur, est attributum, quod enuntiatur de re, quatenus ipsa talis in se est, qualis esse debet, ut sit suo exemplari conformis. Sic illud metallum dicitur verum aurum, quod illi ideæ consentit, qua aurum exprimitur.*

C O R O L L A R I U M I.

25. *Omne ens est verum.* Sicuti enim unumquodque est id, quod est, ita unumquodque est tale, quale esse debet, ut suo exemplari consentiat.

C O R O L L A R I U M II.

26. *Unumquodque per id est verum, per quod est ens.* Unumquodque enim per id suo exemplari respondet, sive est verum, per quod est id, quod est. Unumquodque autem per id est ens, per quod est id, quod est

est

est (§. 6.). Ergo unumquodque per id est *verum*, per quod est *ens*.
Igitur.

C O R O L L A R I U M III.

27. *Veritas metaphysica nihil est reale enti superadditum*. Profecto, si *veritas metaphysica* esset aliquod reale superadditum *enti*, & ipsa esset *vera*, cum illud reale, ut intelligibile, sit suo exemplari conforme.

C O R O L L A R I U M IV.

28. *Veritati transcendentali nulla opponitur falsitas, quæ cum ente componi possit*. Repugnat enim, ut res aliqua sit id, quod est, simulque sit a suo exemplari diversa. Itaque sicuti *ens verum* idem est, ac *ens*, ita *ens falsum* idem est, ac *non ens*, videlicet illud metallum non est *falsum aurum*, sed *non aurum*, quod auri ideæ nequaquam responderet.

Bonitas entis.

29. *Bonum bonitate transcendentali dicitur illud, quod in suo genere est essentialiter perfectum*. Est autem perfectum *essentialiter*, quod est huiusmodi, ut nihil ipsi desit eorum, quæ in illo requiruntur, ut sit id, quod est, atque adeo ut eum usum præstet, ad quem a summo rerum Opifice est destinatum.

C O R O L L A R I U M I.

30. *Omne ens est bonum bonitate transcendentali, sive metaphysica*. Fieri quippe nequit, ut aliquid sit id, quod est, quin ea omnia contineat, quibus, incolumi illius essentia existente; privari haud potest.

C O R O L L A R I U M II.

31. *Quemadmodum veritas, ita bonitas nihil omnino est ab ente distinctum; sed ens quodcumque, sicuti formaliter est id, quod est, & ideo verum, ita seipso formaliter est in suo genere essentialiter perfectum; atque adeo bonum*.

C O R O L L A R I U M III.

32. *Nullum est ens malum malitia, quæ transcendentali bonitati ad-*
ver-

versetur. Nihil enim divelli potest ab essentia rei, quin res ipsa pereat. *Ens* itaque metaphysice non bonum idem est, ac non *ens*, sicuti de ente metaphysice falso paulo ante diximus,

Unitas entis.

33. *Unitas transcendentalis* in negatione divisionis rei in se tota consistit: videlicet *ens* est metaphysice unum, quatenus est in se indivisum. Putant nonnulli, *ens* sub unius ratione percipi haud posse, nisi tum indivisum in se, tum divisum a quovis alio illud a nobis concipiatur. At frustra. Hoc enim ipso, quod *ens*, ut in se individuum, menti cogitanti occurrit, sub unius ratione percipitur.

COROLLARIUM.

34. Unumquodque sua essentia est unum, sicuti sua essentia est *ens*. Non enim potest aliquid esse id, quod est, nisi indivisa in illo sint omnia, ex quibus essentialiter confurgit.

SCHOLIUM.

35. *Unitas transcendentalis* solet etiam numerica nuncupari. Ex pluribus enim, quorum quolibet indivisum est in se, numerus coalescit.

Species unitatis.

I.

36. *Unitas* duplex est simplicitatis, & compositionis. Unum unitate simplicitatis dicitur illud, quod ita indivisum est in se, ut sit etiam indivisibile. Quoniam autem dupliciter potest aliquid esse indivisibile, nempe absolute, & secundum quid, ideo duplex est unitas simplicitatis, altera scilicet simplicitatis absoluta, altera simplicitatis secundum quid.

II.

37. *Indivisibile absolute* vocatur illud, in quo nihil est, quod re, vel cogitatione divelli ab eo possit. Hoc modo Deus est indivisibilis. Nihil enim habetur in Deo, quo ipse possit aliqua ratione privari. *Unitas* igitur Dei est unitas absoluta simplicitatis.

38. In-

I I I.

38. *Indivisibile* vero *secundum quid* est illud, quod sua quidem in essentia dividi nequit, verum aliqua in ipso sunt, quibus carere potest, quin pereat. Hoc modo indivisibilis est mens humana. Et si enim ex pluribus a se mutuo separabilibus essentia mentis non constet, habitibus tamen, atque virtutibus, quibus ornata est, potest, quin destruat, re ipsa destitui. Non est ergo una *unitatis simplicitatis*, nisi *secundum quid*.

I V.

39. Unum *unitate compositionis* illud dicitur, quod re ipsa indivisum quidem est in se, at non indivisibile. Sic homo est unum ens *unitate compositionis*. Constat enim ex pluribus, simul quidem unitis, sed a se mutuo separabilibus. Duplex porro est hæc *unitas* altera scilicet *per se*, altera *per accidens*.

V.

40. *Per se* unum *unitate compositionis* dicitur illud, cujus essentialia partes ex lege naturæ, sapientissimoque Dei consilio, sunt ad illud constituendum ordinatæ; ac proinde quod est hujusmodi, ut *primo & per se*, sive *directe*, sit ab operante natura intentum. Contra vero *unum per accidens* nuncupatur, cujus principia eo ex intentione naturæ ordinata non sunt, ut illud constituent. Sic omnia composita, quæ *naturalia* dicuntur, ut homo, bellua, plantæ &c. sunt *unum per se*; & ex adverso omnia, quæ arte fiunt, sunt *unum per accidens*.

S C H O L I O N.

41. Cavendum, ne *unum cum unico* confundatur. *Unicum* enim est in aliquo genere, cui alterum simile in eodem genere nequaquam datur. Sic *unicus* est filius, qui solus est. Itaque omne *unicum* est *unum*, sed non vicissim. Interdum tamen *unum* pro *unico* accipitur, ut cum Deus dicitur *unus*.

SECTIO TERTIA.

De distinctione, & identitate.

42. **D**E *distinctionibus* tot tamque subtilia tradunt rigidiores Scholastici, ut, si fateri mihi liceat quod sentio, multitudine mentem obruant, suaque nimia subtilitate penitus evanescant. Hisce itaque missis, nonnisi quæ scitu necessaria sunt, hoc loco trademus.

De distinctione.

I.

43. *Distinctio* generatim sumpta idem est, quod *alietas*. Ea nimirum *distincta* dicuntur, quorum unum non est aliud. Sic Petrus ex eo præcise, quod non sit Paulus, *distinctus* a Paulo nuncupatur.

COROLLARIUM I.

44. *Quæ* igitur *distincta* sunt inter se, seipsis sunt *distincta*. Per id enim unum non est aliud, per quod est id, quod est.

COROLLARIUM II.

45. *Unio* non opponitur *distinctioni*. Quæ namque unita simul sunt, adhuc ita se habent, ut unum non sit aliud. Sic anima non est corpus, licet corpori sit copulata. Imò tantum abest, ut *unio* adverteatur *distinctioni*, quin potius *distinctionem* requirat. Non datur enim *unio*, nisi *distincta* a se mutuo sint, quæ *unita* dicuntur.

COROLLARIUM III.

46. *Distinctio* latius patet, quam *diversitas*. Omnia enim, quæ sunt *diversa*, sunt etiam *distincta*, sed non vicissim. *Essentia* siquidem Petri non est *diversa* ab *essentia* Pauli, & tamen una, ut patet, ab altera distinguitur.

II.

47. *Distinctio* duplex est altera scilicet a parte rei, altera per intelle-

tellektum. Distinguuntur a parte rei, quæ ita se habent, ut, omni consideratione mentis seclusa, unum non sit aliud. Talis est distinctio animæ rationalis a corpore. Anima enim non est corpus, licet neque animam, neque corpus mens nostra consideret.

I I I.

48. Distinguuntur vero per intellectum, quæ in una eademque re veluti plura, etsi plura non sint, concipiuntur. Hujuscemodi est distinctio virtutis calefactivæ in igne a vi ejusdem exsiccativa. Eadem enim est virtus, qua ignis calefacit corpora, eaque simul exsiccatur, licet ob effectuum discrimen, perinde ac duplex concipiatur.

I V.

49. Distinctio a parte rei duplex est, si nonnullos audiamus, realis, & formalis. Dicuntur realiter distincta, quæ sunt hujuscemodi, ut vel unum possit reipsa esse sine alio; vel unum sit realiter producatum, & alterum realiter productum; vel demum ut in subjectis separatis, vel separabilibus ipsa existant. Sic anima rationalis realiter distinguitur a corpore, pater a filio, & lux Solis a lumine candelæ. Anima enim potest esse sine corpore, filius a patre producatum; luxque Solis, & lux candelæ in separatis subjectis, ut pater, existunt.

V.

50. Cum ens, ut innuimus in Logica, dividatur in rem, & modum, distribui solet distinctio realis in realem realissimam, & in realem modalem. Prima est distinctio rei a re, ut distinctio Petri a Paulo, & animæ a corpore. Secunda est distinctio rei a modo, ut distinctio corporis a figura.

VI.

51. Distinctio formalis ponitur inter illa ejusdem rei attributa, quæ sunt quidem in ipsa re, secluso omni opere intellectus, verum ejus sunt naturæ, ut neque ab ipsa re sejungi queant, neque a se mutuo separari, neque distincta actione produci; sed tantum diverso conceptu attingi, eorumque unum clare concipi, altero non percepto. Hoc modo distingui dicuntur in homine animalitas, & rationalitas. Sunt enim attributa realia, reipsa distincta inter se; at non ita, ut signum aliquod realis distinctionis inter illa habeatur. Hæc idcirco attributa non res, sed realitates, scilicet aliquid rei, simulque formalitates, rationes nempe conceptibiles, vocari solent.

SCHO-

S C H O L I O N I.

52. Doctor Subtilis omnium primus hoc *distinctionis* genus excogitavit, atque in Scholas invexit. Verum an hæc distinctio locum habeat in rebus creatis, viderint, quibus plus otii est. Mihi enim sufficit, hoc genus *distinctionis* summis, ut ita dicam, labiis attigisse.

V I I.

53. Quemadmodum distinctio a parte rei in *realem*, & *formalem*, ita distinctio *rationis*, sive per *intellectum*, in distinctionem *rationis ratiocinata*, & in distinctionem *rationis ratiocinantis* dividitur. Distinctio *rationis ratiocinata*, sive, ut ajunt Scholæ, cum *fundamento in re*, tunc habetur, cum mens in una eademque re plura concipit, tamquam distincta, propterea quod res ipsa ejus sit naturæ, ut pluribus æquivalet, sive ut velut plura in se continere ipsa videatur. Talis est distinctio, quæ inter *illuminativam*, & *calesactivam* Solis vim a nobis concipitur. Cum enim Sol corpora illuminet, iisque simul calorem tribuat, occasionem hinc sumit mens diversas in Sole virtutes concipiendi, licet una tantum reipsa sit virtus, qua hi omnes effectus producuntur.

V I I I.

54. Distinctio demum *rationis ratiocinantis* ea est, quæ tota ab ipsa mente in rebus fingitur, quin ullum penitus fundamentum in illis habeatur; ut cum rationes *subjecti*, & *predicati*, veluti diversa attributa, in una eademque re distinguimus, videlicet cum Petrus in hac propositione: *Petrus, est Petrus*, ita a nobis consideratur, quasi per aliud rationem haberet *subjecti*; per aliud vero munus obiret *predicati*.

De identitate.

I.

55. *Distinctioni* opponitur *identitas*. Itaque sicuti dicuntur *distincta*, quorum unum non est aliud (§. 43.); ita ex adverso ea, quorum unum aliud est, simul *identificata* vocantur.

Co-

COROLLARIUM.

56. *Identitas maxime differt ab unionem*. Etenim cum *identitate* componi nequit *distinctio*, cum qua tamen *unionem* optime stare jam vidimus.

I I.

57. *Identitas duplex potiffimum est, realis, & formalis*. Dicuntur *idem realiter*, quæ *formaliter* distinguuntur. *Idem vero formaliter* nuncupantur, quæ adeo sunt *idem*, ut unum in *formali* alterius conceptu existat. Hoc modo *idem* sunt homini *animalitas*, & *rationalitas*; neque enim concipi potest homo, quin ut *animal rationale* concipiatur. At vero *animalitas* nonnisi *realiter* *idem* cum *rationalitate* est, si detur, *animalitatem*, & *rationalitatem* inter se *formaliter* distinguunt.

I I I.

58. *Siléntio prætermittenda non est alia identitatis species, quæ identitas rationis, sine conceptus, satis apte dicitur*. Hæc non est, aliud, quam duorum convenientia in conceptu. Sic eadem dicitur natura, quæ est in Petro, & Paulo, ceterisque hominibus, quatenus nempe eodem conceptu singulorum essentia exprimitur. Duplex porro est hæc *identitas*. Una enim *generica*, *specificam* altera vocatur. Dicuntur *idem specie*, quæ in tota essentia; *idem vero genere*, quæ in generica tantum ratione conveniunt. Ceterum, ut perspicuum erit consideranti, hoc *identitatis* genus non *distinctioni*, sed *diversitati* opponitur; unde *similitudo* potius, quam *identitas*, digna illa est, quæ dicatur.

DISSERTATIO II.

De possibili, & impossibili; necessario, & contingenti; mutabili, & immutabili; rerumque essentia, & existentia.

Quemadmodum omnē ens est *verum, bonum, & unum*, ita nullum est, quod non sit aliquo modo *possibile, vel impossibile, mutabile, vel immutabile, necessarium, vel contingens*. De hisce ergo agemus in præsens; ubi etiam, quæ de rerum *essentia & existentia* tradi in Scholis solent, paucis complectemur.

SECTIO PRIMA.

De possibili, & impossibili.

59. **P**ossibile atque adeo etiam *impossibile*, duplex primo est, *logicum, & metaphysicum*.

DEFINITIO I.

60. *Logice possibile* vocatur id, quod nullam penitus in seipso contradictionem involvit. Sic quoniam nulla in homine contradictio est, nullaque terminorum pugna, homo dicitur *logice possibilis*.

COROLLARIUM I.

61. *Logica ergo possibilitas* nihil est aliud, nisi *mera negatio intrinsece contradictionis*.

COROLLARIUM II.

62. *Omne logice possibile est ens reale*. Est enim *ens reale*, quod pugnantes terminos haudquaquam complectitur (§. I.).

COROLLARIUM III.

63. *Perinde est ad logicam possibilitatem, sive sit, sive non sit in verum natura, quod logice possibile nuncupatur*. Sive enim in rerum natura
Phil. Ment. T. II. B tura

tura habeatur homo, sive non habeatur, stat ex æquo; nullam prorsus in illius notione contradictionem involvi.

COROLLARIUM IV.

64. *Logica possibilitas est Deo, rebusque creatis ex æquo communis: Hisce quippe omnibus convenit ex æquo intrinsecæ contradictionis negatio. Profecto non minus homo, quam Deus, est aliquod, in quo nulla prorsus habetur contradictio.*

DEFINITIO II.

65. *Metaphysice possibile dicitur id omne, quod reipsa quidem in rerum natura non est, sed potest esse, quatenus ex eo posito nulla penitus sequitur contradictio. Hoc modo possibilis est alter mundus. Non est enim reipsa; verum si esset, nulla vel minima hinc sequeretur terminorum pugna.*

COROLLARIUM.

66. *Omne possibile metaphysice est etiam logice possibile; sed non vicissim. Quod enim metaphysice possibile est, nullam contradictionem continet; ac proinde est logice possibile (§. 60.). Verum, cum ad metaphysicam possibilitatem illud insuper requiratur, ut, quod dicitur sic possibile, non sit reipsa in rerum natura, non omne logice possibile est metaphysice possibile (§. 65.).*

SCHOLIUM.

67. *Quoniam triplici modo potest contingere, ut in rerum natura ponatur, quod modo in ea non est, sed potest esse, utpote nullam in seipso contradictionem continens, scilicet supernaturaliter, naturaliter, & moraliter, ideo metaphysice possibile dividitur satis apte in possibile supernaturaliter, possibile naturaliter, & in possibile moraliter.*

DEFINITIO III.

68. *Illud dicitur supernaturaliter possibile, quod sola Dei virtute esse potest, adeo nempe ut natura vires excedat prorsus, & plane superet. Sic resuscitatio mortui supernaturaliter possibilis est, utpote quæ non nisi Divina virtute potest contingere.*

DE-

DEFINITIO IV.

69. *Naturaliter, sive physice possibile* vocatur id, quod potest fieri, atque adeo esse reipsa, viribus naturæ. Hoc modo *possibilis* est combustio stuppæ. Sufficiens quippe in igne adest vis, qua perficiatur.

DEFINITIO V.

70. Illud vero *moraliter possibile* nuncupatur, quod sine magna difficultate potest fieri. Sic *moraliter possibile* est, ut in aliquibus circumstantiis bene agat, qui in iisdem solet recte operari.

DEFINITIO VI.

71. *Logice impossibile* dici illud solet, quod in seipso contradictionem involvit. Sic est *logice impossibile*, ut aliquod sit simul album, & non album.

DEFINITIO VII.

72. Dicitur *metaphysice impossibile*, quod poni in rerum natura non potest, quin sequatur contradictio. Hoc modo *impossibilis* est homo ratione carens. Simul quippe haberetur, & non haberetur homo.

COROLLARIUM I.

73. *Impossibile logicum* est etiam *metaphysice impossibile*, & vicissim.

COROLLARIUM II.

74. Quoniam nulla virtute potest fieri, ut habetur reipsa quod contradictionem involvit, etiam *supernaturaliter impossibile* est, quod est *logice impossibile*.

DEFINITIO VIII.

75. *Physice, sive naturaliter impossibile* vocatur id omne, quod licet nullam in seipso contradictionem contineat, atque adeo reipsa esse possit, vires tamen naturæ omnino superat. Talis est resuscitatio mortui.

DEFINITIO IX.

76. Demum *moraliter impossibile* dicitur, quod nonnisi maxima cum difficultate fieri a nobis potest; atque adeo quod nunquam, aut ferme nunquam efficitur. Hoc modo est *impossibile*, ut, qui festinus est pedibus, nunquam offendar.

COROLLARIUM.

77. Quoniam *impossibile* tam *physicum*, quam *morale* est *metaphysice possibile*, manifestum efficitur, *impossibile physicum*, atque *morale* non esse *impossibile*, nisi *respective*, & *secundum quid*; contra vero *absolute*, & *simpliciter*, quod est *metaphysice impossibile*.

PROPOSITIO I.

Logica rerum possibilitas rebus ipsis intrinseca est.

78. Videlicet res quælibet *logice possibilis* est talis ex ratione sua *formali*, sive independenter a quovis extrinseco, cui comparatur, adeo nempe ut *logica possibilitas* stare optime queat, etsi, quemadmodum recte ait Doctor Subtilis, *nulla potentia eam respiceret* (a).

Probatur. Etenim, omni extrinseco non solum circumscripto, verum etiam repugnante, homo est homo: & ideo aliquid, in quo nulla prorsus involvitur *contradictio*. Ergo homo est ex sua *ratione formali* *logice possibilis*.

Confirmatur. Nam *logice impossibile* est tale ex ipsa *formali ratione terminorum*. Ergo etiam *logice possibile* est haud dissimili modo *logice possibile*.

Adde postremo, *logicam possibilitatem* Deo, & creaturis ex æquo convenire. Neque enim aliquod apparet discrimen, si hujuscemodi *possibilitas* pro mera *negatione intrinseca contradictionis* accipiat. Nihil est autem a Deo distinctum, ex quo *logica ipsius Dei possibilitas* derivari possit. Ergo nihil quoque est, ex quo hujuscemodi *possibilitas* in creaturis possit desumi.

Objecta diluuntur.

Opponitur 1. Deo non existente, creaturæ non essent *possibiles*. Ergo tota earum *possibilitas* a Deo est. *Prob. añs*: Deo non existente,

(a) I. Senten. Distin. 36. q. unica §. ad primum principatè.

tē, creaturæ in rerum natura esse nequaquam possent. Ergo &c.

R. disting. añs. Deo non existente, creaturæ non essent possibiles, hoc est, nunquam essent, *concedo añs.* Non essent possibiles, hoc est, ex suis terminis repugnarent, *nego añs;* & *disting. añs probationis:* Deo non existente, creaturæ non possent esse in rerum natura defectu sui, *nego añs;* defectu causæ producentis, *concedo añs;* & *nego conseq.* Verum itaque est, fore, ut ea in hypothesei creaturæ nunquam sint in rerum natura. At vero res est plane falsa, id ex ipsa creaturarum natura provenire. Nequeunt enim tunc esse, non quia contradictionem sua in essentia involvant; sed quia, cum illæ sint hujusmodi, ut causa indigeant, a qua producantur, sicuti tunc nulla haberetur causa, ita nunquam reapse existerent; unde ea illis tunc deesset possibilitas, quæ ab externa causa desumitur; non autem illa, quæ ex intima earum natura derivatur.

Opponitur 2. Omnis perfectio creaturæ a Deo est. Sed *logica possibilitas* est perfectio. Ergo hæc itidem a Deo est; ac proinde creaturæ quoad *logicam possibilitatem* a Deo dependent.

R. disting. ma: omnis perfectio creaturæ *positiva* a Deo est, *concedo ma:*; omnis perfectio *negativa*, *nego ma:* & *disting. min.* *Logica possibilitas* est perfectio *positiva*, *neg. min.*; est perfectio *negativa*, *concedo min.*, & *nego conseq.* Dependent igitur creaturæ a Deo quoad totum suum esse reale & positivum; cum ex se sint purum nihil. Non dependent tamen a Deo quoad *logicam possibilitatem*; quia hæc est pura negatio, statque adhuc, eas ex se esse nihil.

Opponitur 3. Si creaturæ essent ex se *logice possibiles*, Deus quoad suam omnipotentiam dependeret a creaturis. Sequeretur enim, Deum ideo posse creaturas producere, quia illæ sunt *logice possibiles*. Hoc autem absurdum est. Ergo &c.

R. neg. consequentiam majoris. Licet enim *logica possibilitas* sit rebus intrinseca, non propterea sequitur, creaturas ideo a priori posse a Deo produci, quia sunt *logice possibiles*. Dicendum quippe adhuc est, ideo Deum posse creaturas producere, quia, cum sit *ens* infinite perfectum, efficere id omne potest, quod nullam in seipso contradictionem involvit. *Considerandum*, inquit Angelicus Doctor, *quod cum unumquodque agens agat sibi simile, unicuique potentia activa correspondet possibile, ut objectum proprium, secundum rationem illius actus, in quo fundatur potentia activa; sicut potentia calefactiva refertur, ut ad proprium objectum, ad esse calefactibile. Esse autem Divinum, super quod ratio divina potentia fundatur, est esse infinitum, non limitatum ad aliquod genus entis, sed præhabens in se totius esse perfectionem.* Un-

de quidquid potest habere rationem entis, continentur sub possibilibus absolutis, respectu quorum Deus dicitur omnipotens. Nihil autem opponitur rationi entis, nisi non ens. Hoc igitur repugnat rationi possibilis absoluti, quod subditur divina omnipotentia, quod implicat in se esse, & non esse. Hoc autem omnipotentia non subditur, non propter defectum divina potentia, sed quia non potest habere rationem factibilis, neque possibilis. Quaecumque igitur contradictionem non implicat, sub illis possibilibus continentur, respectu quorum dicitur Deus omnipotens. Ea vero, quae contradictionem implicat, sub divina omnipotentia non continentur; quia non possunt habere possibilium rationem. Unde convenientius dicitur, quod ea non possunt fieri, quam quod Deus non possit facere. Neque hoc est contra verbum Angeli dicentis: non erit impossibile apud Deum omne verbum; id enim, quod contradictionem implicat, verbum esse non potest; quia nullus intellectus potest illud concipere (a). Itaque non alia inter Dei potentiam, rerumque logicam possibilitatem dependentia est, nisi quae inter correlata habetur, seu quae necessario datur inter potentiam, & objectum. Haec autem potius connexio est, quam dependentia. Omnis enim potentia ali-quod objectum respicit, & vicissim omne objectum involvit ordinem ad potentiam. Et sane si logica rerum possibilitas ex Divina potentia, tamquam ex causa, oriretur, omnipotentia Dei nonnisi per circulum concipi a nobis posset, & explari. Dicere namque, Deum posse omnia possiblea producere, perinde tunc esset, ac dicere, Deum producere posse, quidquid potest producere. Id autem quam absurdum sit, nemo, ut puto, est, quem lateat. Ergo possibilitas rerum logica derivari ex divina potentia tamquam a causa haud debet; sed dicendum, absolutam eam penitus esse, sive independentem ab extrinseca causa, ipsisque rebus prorsus intrinsecam.

PROPOSITIO II.

Metaphysica possibilitas in duplici negatione posita est, intrinseca nimirum contradictionis, & realis actualitatis.

79. *Probat.* Nam metaphysice possibile dicitur illud, quod reipfa non est in rerum natura, sed potest esse, quatenus ex eo posito nulla sequitur contradictio, sive, quod perinde est, quatenus nullam in sua formali ratione contradictionem complectitur (§. 65.). Ergo duplex negatio metaphysicam rerum possibilitatem constituit, altera scilicet intrinseca contradictionis, altera realis actualitatis.

SCHO-

(a) P. I. q. 25. art. 3.

S C H O L I O N.

80. Observandum tamen est, utramque hanc negationem non eodem modo ad *metaphysicam possibilitatem* pertinere. Negatio enim *realis actualitatis* ad eam pertinet primario, & directe; contra vero *indirecte tantum*, & *presuppositive* negatio *interna contradictionis*.

C O R O L L A R I U M.

81. *Metaphysice possibile, qua sic possibile, nihil est reale positivum.* Nihil quippe *reale positivum* per duplicem negationem potest constitui.

P R O P O S I T I O III.

Supernaturalis, naturalis, & moralis possibilitas nihil addunt rebus supra metaphysicam earum possibilitatem, nisi meram denominationem extrinsecam desumptam a virtute causæ producentis.

82. *Probatur.* Enimvero rem esse *supernaturaliter, naturaliter, vel moraliter possibilem*, perinde omnino est, atque extare extrinsecam causam, quæ valeat rem ipsam hoc, vel illo modo producere. Ergo per meram denominationem extrinsecam desumptam a virtute causæ producentis res *possibiles metaphysice* dicuntur *supernaturaliter, naturaliter, vel moraliter possibiles.*

S E C T I O S E C U N D A.

De necessario, & contingenti, mutabili, & immutabili.

D E F I N I T I O I.

83. **N**ecessarium in genere dicitur id omne, *cujus oppositum est impossibile.* Necessarium idcirco, quemadmodum impossibile (S. 67.), triplex est, *metaphysicum, physicum, & morale.*

D E F I N I T I O II.

84. *Metaphysice necessarium* vocatur illud, *cujus oppositum repugnat.* Sic *metaphysice necessarium* est, Deum esse omnino independentem; quippe Deum ab aliquo dependere, contradictionem involvit.

DEFINITIO III.

85. *Physice necessarium est, cujus oppositum adversatur naturæ legibus; nulla tamen ex eo posito sequitur contradictio.* Hoc modo necessarium est Lunæ deliquium, si telluris globus Solem inter atque ipsam Lunam *directe* habeatur. Oppositum quippe non patitur naturæ lex, etsi ipsum fieri non repugnet.

DEFINITIO IV.

86. *Moraliter necessarium censetur id omne, cujus oppositum neque contradictionem involvit, neque naturæ legibus contrarium est, verum aut nunquam, aut ferme nunquam contingit.* Hoc modo necessarium esse dicimus, ut qui amat periculum, in illud cadat, & pereat.

DEFINITIO V.

87. *Absolute necessarium dicitur, quidquid tale est, ut, spectata ipsius essentia, illius contrarium esse non possit.* Sic est *absolute, sive simpliciter necessarium*, primam rerum causam nulli subjeci. Id enim oritur ex ipsa natura primæ causæ.

DEFINITIO VI.

88. *Contra vero illud dicitur necessarium tantum ex suppositione, cujus oppositum esse nequit, posita conditione.* Hoc modo necessaria est stuppæ combustio. Ponenda est enim sufficiens appropinquatio ignis ad stuppam, ut recte dici possit, necessarium esse, ut stuppam ab igne comburatur.

DEFINITIO VII.

89. *Contingens dicitur, quidquid est hujusmodi, ut illius oppositum esse possit.* Sic non est, nisi contingens, hominem esse doctum, cum fieri queat, ut nulla prorsus doctrina in homine habeatur. Quoniam porro *necessarium, & contingens* sibi mutuo adversantur, eademque est oppositorum ratio, uti *necessarium*, ita *contingens* triplex est, *metaphysicum, physicum, atque morale.*

DE-

DEFINITIO VIII.

90. Dicitur *metaphysice contingens*, quod tale est, ut illius oppositum non repugnet. Sic est *metaphysice contingens*, ut stупpa ab igne sibi proximo comburatur. Quæ enim sequitur terminorum pugna, si nulla tunc fiat combustio?

COROLLARIUM I.

91. *Necessarium tam physicum, quam morale est metaphysice contingens*. Non repugnat quippe, ut contrarium illius accidat, quod tam *physice* (§. 85.), quam *moraliter* necessarium est (§. 86.). Hinc

COROLLARIUM II.

92. *Metaphysice necessarium dicitur necessarium simpliciter*. Contra vero *necessarium tum physicum, tum morale* nonnisi *secundum quid necessarium* nuncupatur.

DEFINITIO IX.

93. *Physice contingens* vocatur illud, *cujus oppositum, salvis naturæ legibus, esse potest*. Hoc modo est contingens matutina cœli serenitas, posita illius rubedine in fero. Etenim potest oppositum contingere, sicuti reipsa interdum accidit, quin propterea aliqua vel minima labes legibus naturæ inferatur.

COROLLARIUM.

94. *Moraliter necessarium est physice contingens*. Salvis enim legibus naturæ, potest fieri oppositum illius, quod *moraliter necessarium* est (§. 86.).

DEFINITIO X.

95. Demum *moraliter contingens* dicitur illud, *cujus oppositum fieri ex æquo potest, & solet*.

DE-

DEFINITIO XI.

96. *Immutabile* vocatur, quidquid aliter, ac est, esse nequit. Contra vero dicitur *mutabile*, quidquid aliter, ac est, potest esse. Dividitur autem tam *immutabile*, quam *mutabile*, perinde atque *neccessarium*, & *contingens*, in *metaphysicum*, *physicum*, & *morale*.

DEFINITIO XII.

97. *Metaphysice immutabile* vocatur id, quod aliter, ac est, non potest esse, quin aliqua hinc sequatur *contradictio*. Contra vero *mutabile metaphysice* id omne dicitur, quod aliter, ac reipsa est, esse potest, quin *contradictio aliqua* inde sequatur. Sic Deus *metaphysice immutabilis* est. At homo est *metaphysice mutabilis*. Aperte quippe repugnat, ut aliquid vel minimum novi Deo accidat. Contra vero nulla prorsus ex eo sequitur terminorum pugna, quod homo aliqua re privetur, quam continet, vel eam, quam non habet, obtineat.

DEFINITIO XIII.

98. *Physice immutabile* censetur illud, quod, *salvis natura legibus*, aliter, ac est, esse non potest. At contra dicitur *physice mutabile*, quod potest esse aliter, ac est, quin propterea *natura leges* vel *minimum violentur*. Sic corpus quodcumque *immutabiliter immutabilitate physica* tactui resistit. Homo vero *mutabiliter physica mutabilitate* doctus est. Nequit enim tactui non resistere corpus, *salvis legibus naturæ*. Contra vero potest homo doctrina privari, quin idcirco labes aliqua legibus naturæ inferatur.

DEFINITIO XIV.

99. *Immutabile moraliter* dicitur illud, quod non solet esse aliter, ac est. At e contrario *mutabile moraliter* censetur id, quod aliter, ac ipsum est, esse solet. Sic vir sapiens *moraliter immutabilis* est. Ut enim habet Tullius: *sapientis est proprium, nihil, quod pænitere possit, facere, nihil invitum: splendide, constanter, graviter, honeste omnia: nihil ita expectare, quasi certo futurum: nihil, cum acciderit, admirari, ut inopinatum ac novum accidisse videatur: omnia ad summum arbitrium referre: suis stare judiciis* (a).

Co-

(a) Lib. V. qq. Tuscul. cap. 28.

COROLLARIUM I.

100. *Immutabile physicum, atque morale est metaphysice mutabile: Non enim repugnat, ut sit aliter, ac est reipsa, quod tantum spectatis naturæ legibus, aliter esse nequit, ac sit; quodque esse, aliter ac est, minime solet. Recte propterea*

COROLLARIUM II.

101. *Dicitur simpliciter immutabile, quod metaphysice immutabile est: immutabile vero tantum secundum quid, quod nonnisi physice, vel moraliter est immutabile.*

PROPOSITIO I.

Metaphysice immutabile est metaphysice necessarium; & vicissim metaphysice necessarium est metaphysice immutabile.

102. *Probatur.* Cum enim metaphysice immutabile sit huiusmodi, ut plane repugnet, ipsum esse aliter, ac est (§. 97.), tale est omne metaphysice immutabile, ut illius oppositum contradictionem involvat. Ergo metaphysice immutabile est metaphysice necessarium (§. 84.). Vicissim quoniam oppositum eius, quod metaphysice necessarium est, omnino repugnat (§. 84.), huiusmodi est omne metaphysice necessarium, ut sine contradictione aliter, ac est, ipsum esse non possit. Ergo omne metaphysice necessarium est metaphysice immutabile (§. 97.).

PROPOSITIO II.

Metaphysice mutabile est metaphysice contingens; & vicissim omne metaphysice contingens est metaphysice mutabile.

103. *Probatur.* Non repugnat, ut metaphysice mutabile sit aliter, ac est (§. 97.); ac proinde, ut illius habeatur oppositum. Ergo est metaphysice contingens (§. 90.). Non repugnat quoque, ut illius oppositum habeatur, quod metaphysice contingens est (§. 90.) Ergo aliter, ac est, ipsum esse potest, quin ulla inde sequatur contradictio. Est igitur metaphysice mutabile (§. 97.).

Co-

COROLLARIUM.

104. Quoniam immutabile tam physicum, quam morale est metaphysice mutabile (§. 100.), *omne immutabile physicum, atque morale est metaphysice contingens.*

PROPOSITIO III.

Immutabile physice est physice necessarium; & vicissim physice necessarium est physice immutabile.

105. *Probatur.* Quod enim physice immutabile est, aliter, ac ipsum est, salvis naturæ legibus, esse non potest (§. 98.). Haberi ergo nequit illius oppositum, quin leges naturæ prorsus violentur. Igitur est physice necessarium (§. 85.). Vicissim quoque, cum, salvis legibus naturæ, haberi nequeat oppositum ejus, quod physice necessarium est (§. 85.), id, salvis iisdem legibus, aliter, ac est, esse nequaquam potest. Ergo est physice immutabile (§. 98.).

PROPOSITIO IV.

Mutabile physice est physice contingens; & vicissim physice contingens est physice mutabile.

106. *Probatur.* Enimvero, cum physice mutabile, salvis naturæ legibus, possit esse aliter, ac est (§. 98.), haberi potest illius oppositum, quin legibus iisdem labes vel minima inferatur. Ergo physice mutabile est physice contingens (§. 93.). Similiter, quoniam oppositum illius, quod physice contingens est, naturæ legibus non est adversum (§. 93.), salvis iisdem legibus, aliter, ac est, ipsum esse potest. Igitur est physice mutabile (§. 98.).

PROPOSITIO V.

Moraliter immutabile est moraliter necessarium; & vicissim necessarium moraliter est moraliter immutabile.

107. *Probatur.* Quod moraliter immutabile est, aliter, ac est, esse non solet (§. 99.). Est igitur tale, ut illius oppositum aut nunquam, aut ferme nunquam contingat. Ergo est moraliter necessarium (§. 86.). Vicissim, cum oppositum ejus, quod moraliter necessarium est, nunquam, aut ferme nunquam accidat (§. 86.) morali-

ter

rér nécessaire est hujuscemodi, ut aliter, ac est, esse néquaquam
foleat. Igitur est moraliter immutabile (§. 99.).

PROPOSITIO VI.

*Mutabile moraliter est moraliter contingens; & vicissim
moraliter contingens est moraliter mutabile.*

108. *Probat.* Cum moraliter mutabile foleat esse aliter, ac
est (§. 99.), illius oppositum potest ex æquo esse, & non esse.
Ergo est moraliter contingens (§. 95.). Vicissim, quoniam ex æquo
potest esse oppositum ejus, quod moraliter contingens est (§. 95.);
tale est moraliter contingens, ut aliter, ac ipsum est, ex æquo
esse queat. Ergo est moraliter mutabile (§. 99.).

COROLLARIUM.

109. Patet igitur, *immutabilitatem, & necessitatem* in eadem linea,
sicuti etiam *mutabilitatem, & contingentiam*, rectissime ad conver-
tentiam dici, sive unam ex altera optime colligi posse.

SECTIO TERTIA.

De rerum essentia, & existentia.

DEFINITIO I.

110. **E**ssentia nomine intelligitur id, per quod res qualibet est id,
quod est. Sic essentia hominis est id, per quod homo
est homo; essentia lapidis est id, per quod lapis est lapis, atque
ita de ceteris.

COROLLARIUM I.

111. Quoniam nihil est in re prius eo, per quod res ipsa est
id, quod est, nihil est in re prius essentia. Hinc

COROLLARIUM II.

112. Rei essentia definiiri optime potest: *eorum omnium primum,*
que in ipsa re sunt conceptibilia.

SCHO-

S C H O L I O N.

113. *Rei eſſentia, & natura idem rei ipſa ſignificant, non eodem tamen modo conſideratum. Illud enim, per quod res eſt id, quod eſt, dicitur eſſentia, ſi in ipſa re absolute ſpectetur; dicitur vero natura, ſi illud ipſum ſumatur, quatenus earum omnium operationum principium eſt atque origo, quæ ipſius rei ſunt propriæ. Sic homo per eſſentiam eſt animal rationale; per naturam vero conſequentia cernit, principia & cauſas rerum videt, earumque progreſſus, & quaſi anteceſſiones non ignorat, ſimilitudines comparat, & rebus præſentibus adjungit atque annectit futuras, facile totius vitæ curſum videt, ad eumque regendum præparat res neceſſarias (a).*

D E F I N I T I O II.

114. *Attributa rei eſſentialia dicuntur illa, quæ ita ipſi rei conveniunt, ut illius eſſentiam intrinſecus conſtituant. Ea vero non eſſentialia nuncupantur, quæ ad rem ipſam hoc modo non attinent. Sic animalitas eſt attributum hominis eſſentiale; minime vero ſciendi cupiditas. Illa enim, hoc vero nequaquam, ex numero eorum attributorum eſt, per quæ homo eſt homo.*

C O R O L L A R I U M I.

115. *Cum nihil ſit in re prius eſſentia (§. III.), nullum quoque in ea attributum eſt iis prius, quæ eſſentialia dicuntur. Hinc*

C O R O L L A R I U M II.

116. *Oſtendi a priori nequaquam poteſt, cur rebus inſint attributa eſſentialia. Sic nulla eſt ratio a priori, cur homo ſit animal rationale, quemadmodum nulla a priori ratio eſt, cur homo ſit homo. Quærenti idcirco, quare a priori homo ſit animal, reſpondetur optime, ſi dicatur: quia homo eſt homo, & univerſaliter quia hoc eſt hoc. Quamobrem*

C O R O L L A R I U M III.

117. *Nullum eorum attributorum, quæ a priori de re poſſunt oſtendi, eſt rei eſſentiale. Hoc enim ipſo non eſt aliquod primum in re, quemad-*

(a) Tullius lib. I. de Officiis cap. 4.

admodum requiritur, ut ad illius *essentiam* jure pertineat, atque adeo ut *essentiale* recte dicatur. Pater itaque, *essentialia* rei attributa quomodo ab iis, quæ *essentialia* non sunt, discerni queant:

DEFINITIO III.

118. *Rem existere est eam extra nihil reperiri. Existere nimirum dicuntur, quæcumque in rerum natura posita sunt. Contra vero non existere, quæ nihil sunt reipsa.*

SCHOLIUM.

119. Quod existit, dicitur in Scholis *ens actu*, sive *actuale*. Quod vero non existit reipsa, sed tamen potest existere, quatenus ab aliquo potest produci, *ens in potentia*, seu *potentiale*, nuncupatur.

COROLLARIUM I.

120. *Ens potentiale ab ente metaphysice possibili nullatenus differt.*
(S. 65.)

COROLLARIUM II.

121. Cum idem sit *ens*, quod transit a *potentia* ad *actum*, seu quod ex *potentia* fit *existens*, *potentialitas*, & *actualitas*, sive *metaphysica possibilitas*, & *existentia*, spectari debent, veluti *status* entis *oppositi*.

DEFINITIO IV.

122. *Existere per essentiam* dicitur *ens*, quod ita existit, ut ipsa sua *essentia* sit *ratio*, cur existat, seu quod ideo existit, quia est id, quod est. Sic Deus dicitur existere per suam *essentiam*; quia *ratio*, cur existat, in ipsius *essentia* comprehenditur.

DEFINITIO V.

123. *Contra vero non existit per suam essentiam, cujus ratio existendi in ipsius essentia minime comprehenditur. Sic per suam essentiam non existit homo. Quandoquidem non ideo existit, quia est homo.*

DEFINITIO VI.

124. *Exiſtens a ſe* vocatur illud, cujus ratio exiſtendi in ipſo eſt. Illud vero *exiſtens ab alio* nuncupatur, cujus ratio exiſtendi continetur in alio ab illo prorsus diſtincto. Hoc poſteriori modo exiſtit ens quodlibet creatum; quia in Deo eſt ratio, cur exiſtat. Modo vero priori exiſtit Deus; quia ratio, cur Deus exiſtat, in ipſo eſt.

COROLLARIUM I.

125. *Exiſtit a ſe*, quidquid exiſtit per ſuam eſſentiam. Contra vero *exiſtit ab alio*, quidquid per ſuam eſſentiam non exiſtit. Illud enim rationem in ſeipſo continet, cur exiſtat (§. 122.). Hoc vero nequaquam (§. 123.).

SCHOLIUM.

126. Quod *a ſe exiſtit*, dicitur absolute *ens a ſe*. Quod vero ab alio habet, ut exiſtat, *ens ab alio* nuncupatur.

COROLLARIUM II.

127. Omne *ens* vel eſt *a ſe*, vel eſt *ab alio*. Inter hujusmodi quippe exiſtendi modos non datur medium (§. 108. Logicæ).

AXIOMA I.

Metaphyſice impoſſibile eſt, idem ſimul eſſe, & non eſſe.

128. Simul quippe eſſe, & non eſſe apertam contradictionem involvit.

SCHOLIUM.

129. An hoc principium, quod *contradictionis* ſatis apte vocatur, ſit omnium primum, videant, quibus plus orti eſt. Id unum monuiſſe mihi in præſens ſufficit, illud Cartefii: *cogito, ergo ſum*, ex hoc aperte colligi, recteque deduci. Eſſet namque, & ſimul non eſſet, ſi non eſſet, qui cogitat; cum, quod nihil eſt reipſa, neque agere quidquam poſſit, nec quidquam pati. Hinc S. Auguſtinus, Evodium alloquens, *prius*, inquit, *abs te quæro, ut de maniſteſſimis capiamus exordium, utrum tu ipſe ſis? an tu ſortaffe metuis, ne in hac interrogacione fallaris? cum utique, ſi non eſſes, falli omnino non poſſes* (a).

AXIO-

(a) Lib. II. de libero arbitrio nom. 7. alias cap. 3.

A X I O M A II.

Nihil est reipsa sine ratione sufficienti, cur potius sit, quam non sit.

130. Repugnat quippe, ut quod ex æquo potest esse, & non esse, sit reipsa, adeoque determinetur ad esse potius, quam ad non esse, quin habeatur aliquid, per quod determinetur.

C O R O L L A R I U M.

131. *Nihil ergo a nobis ponendum est, esse, nisi habeatur ratio, cur ponatur, potius quam non ponatur, videlicet nisi id nobis adsit, ex quo, cur illud potius sit, quam non sit, sufficienter intelligatur.* Etenim si secus, omnino gratis, atque adeo perperam, illud a nobis ponitur.

S C H O L I O N.

132. Hoc principium, quod *rationis sufficientis* appellat Volfius (a), novum non est in Scholis, ut nonnemini fortasse videbitur. Philosophis quippe omnibus solemne semper fuit, nihil *gratis*, sive *sine causa*, hoc est, *sine ratione sufficienti*, a nobis esse ponendum. Fateor equidem, latius patere notionem *rationis*, quam *causa*. Verum, cum nihil jure prohibeat, quominus *causa* nomine intelligatur id omne, ex quo aliud aliquo modo colligitur, perinde puto, sive nihil *sine ratione sufficienti*, sive nihil *sine causa* admittendum a nobis esse, dicatur.

A X I O M A III.

Posita ratione sufficienti, illud ponendum necessario est, quod propter eam dicitur potius esse, quam non esse.

133. Etenim, posita ratione determinante, ponendum est id, quod per eam determinatur; datoque antecedente, necessario admitti debet, quod ex illo colligitur.

P R O P O S I T I O I.

Rerum essentia metaphysice necessaria est.

134. *Probatur.* Repugnat, ut aliquod non sit id, quod est; simul
Phil. Ment. T. II. C enim

(a) P. I. Ontol. §. 71.

enim esset, & non esset, ut patet. Unumquodque autem per suam essentiam est id, quod est (§. 110.). Ergo necessaria adeo est rei cuiusque essentia, ut illius oppositum repugnet. Illud autem est *metaphysice necessarium*, cuius oppositum pugnantia continet (§. 84.). Ergo rei cuiusvis essentia *metaphysice necessaria* est.

COROLLARIUM I.

135. *Rerum essentia est metaphysice immutabilis.* Repugnat quippe, ut aliter se habeat, ac est reipsa, quod *metaphysice necessarium* est (§. 84.). Hinc

COROLLARIUM II.

136. *Perpicuum efficitur, cur propositiones, in quibus essentialis definitio de re enunciatur, aeternæ veritatis dicantur.* Fallere quippe nunquam possunt propositiones, quarum objectum est *metaphysice immutabile*.

PROPOSITIO II.

Necessario insunt rebus, quæ ita illis insunt, ut ratio, cur insint, sit ipsa earum essentia.

137. *Probatur.* Cum enim posita ratione sufficienti, id necessario admitti debeat, quod propter eam potius est, quam non est (§. 133.), poni non potest essentia, quin ea itidem omnia ponantur, quorum ratio sufficiens earum essentia est. Ergo ea necessario insunt rebus, quæ ita illis insunt, ut ratio, cur insint, sit ipsa earum essentia.

PROPOSITIO III.

Logica rei possibilitas non est ratio sufficiens, cur res ipsa existat.

138. *Probatur.* Enimvero, si logica rei possibilitas satis esset, ut res ipsa existeret, id omne existeret reipsa, quod est logice possibile (§. 133.). Hoc autem aperte falsum est: cum plura sint *logice possible*, quæ reipsa non existunt, ea scilicet omnia, quæ *metaphysice possible* dicuntur (§. 65.). Ergo logica rei possibilitas non est ratio sufficiens, cur res ipsa existat.

Co-

COROLLARIUM.

139. *Satis nequaquam est, ostendere, nullam in re contradictionem involvi, nullamque ex ea posita sequi terminorum pugnam, ut illam reipsa existere, rectissime colligatur.*

PROPOSITIO IV.

Unumquodque necessario est, quando est.

140. *Probatur.* Esset quippe, simulque non esset, si, quod est, eodem simul instanti posset non esse. Hoc autem aperte repugnat (§. 128.). Ergo unumquodque necessario est, quando est.

PROPOSITIO V.

Fieri nullatenus potest, ut non fuerit, quod olim fuit.

141. *Probatur.* Fuisset quippe simul, & non fuisset, si posset fieri, ut minime fuerit, quod olim fuit. *Præterita non fuisse*, inquit Angelicus Doctor, *contradictionem implicat. Sicuti enim contradictionem implicat, dicere, quod Socrates sedet, & non sedet, ita, quod sederit, & non sederit. Dicere autem, quod sederit, est dicere, quod sit præteritum; dicere autem, quod non sederit, est dicere, quod non fuerit. Unde præterita non fuisse, non subjacet divinae potentiae. Et hoc est, quod Augustinus dicit contra Faustum (*): quisquis ita dicit, si Deus omnipotens est, faciat, ut, quæ facta sunt, facta non fuerint, non videt, hoc se dicere: si Deus omnipotens est, faciat, ut ea, quæ vera sunt, hoc ipso, quod vera sunt, falsa sint. Et Philosophus dicit VI. Ethicorum, quod hoc solo privatur Deus, ingenita facere, quæ facta sunt (a).*

PROPOSITIO VI.

Necessario existit, quod per suam essentiam existit.

142. *Probatur.* Quod enim per suam essentiam existit, ita existit, ut rationem, cur existat, ipsa sua essentia contineat (§. 122.). Constat autem, necessario inesse rei, quod ita illi inest, ut ratio, cur in sit, sit ipsa sua essentia (§. 137.). Ergo existentia necessario ipsi

C. 2.

rei

(a) Lib. XXVI. cap. 5.

(b) P. I. q. 25. art. 4.

rei convenit; atque adeo existit necessario, quod per suam essentiam existit.

C O R O L L A R I U M .

143. Quoniam, quod existit per suam essentiam, a se existit (§. 125.), existit necessario, quod a se existit.

P R O P O S I T I O II.

Existit contingenter, quod per suam essentiam non existit.

144. *Probatur.* Enimvero, quod non existit per suam essentiam; potest non existere, quin desinat esse id, quod est; ac proinde quin ulla hinc sequatur contradictio. Igitur ita existit, ut oppositum non repugnet; atque adeo nonnisi contingenter existit.

C O R O L L A R I U M I.

145. Cum ab alio habeat, ut existat, quod per suam essentiam non existit (§. 123.), omne, quod est ab alio, contingenter existit.

C O R O L L A R I U M II.

146. *Omne ens vel necessario, vel contingenter existit.* Omne siquidem ens vel existit, quia est id, quod est, & ideo necessario (§. 143.); vel ita existit, ut ratio existendi non sit ipsa sua essentia; ac proinde nonnisi contingenter existit (§. 145.). Hinc

C O R O L L A R I U M IV.

147. *Omne ens vel est necessarium, vel contingens.* Etenim omne ens vel necessario, vel contingenter existit.

P R O P O S I T I O VIII.

Quod existit contingenter, ab alio habet, ut existat.

148. *Probatur.* Etenim, quod contingenter existit, rationem in se ipso nequaquam continet, cur existat; quippe, si secus, necessario existeret (§. 143.). Ergo ratio, cur hujuscemodi ens existat, continetur in alio ab eo prorsus distincto. Neque enim sine ratione sufficienti potest aliquid potius existere, quam non existere (§. 130.).

Ab

Ab alio autem existit, cujus existendi ratio in alio est (§. 124.)
Ergo quod existit contingenter, ab alio habet, ut existat.

C O R O L L A R I U M .

149. *Omne igitur ens contingens est ens ab alio.*

P R O P O S I T I O IX.

*Ens contingens non existit per entitatem, sive formam realem
re ipsa distinctam ab illius essentia, in eaque
tamquam in subjecto receptam.*

150. Solemne Thomistis est, *existentiam* entis contingentis esse *realem* quandam *entitatem* ab illius *essentia realiter* distinctam, & in ea receptam, perinde atque *forma* in subjecto; adeo nimirum ut quemadmodum per figuram, quæ est aliud a ligno, lignum est figuratum, ita per *existentiam*, quæ sit aliud ab *essentia* entis contingentis, ens ipsum *formaliter* existat. Contra hoc ergo contendo, nihil reale superaddendum esse *essentia* creaturæ, ut ipsa creatura ponatur extra nihil sui, sive ut in rerum natura existat.

Probatur itaque. Etenim illa *entitas*, sive *forma*, quam Petri *existentiam* vocant Thomistæ, non minus nihil est re ipsa, quando Petrus non existit, ac tunc sit purum nihil ipsa Petri *essentia*. Vel ergo illa *entitas existentialis*, ut ita dicam, indiget alia *forma* a se distincta, ut, cum Petrus producit, extra nihil & ipsa ponatur; vel non indiget. Si indiget: quæro de alia *forma*, per quid *formaliter* desinat esse *metaphysice possibilis*, & fiat actu, atque ita deinceps in infinitum. Si non indiget, sed se ipsa *formaliter* transit a statu *metaphysice possibilitatis* ad statum *actualitatis*: ergo etiam ipsa Petri *essentia* independentem a *forma* distincta optime potest extra sui nihil constitui; etenim, quibus ex æquo convenit *metaphysica possibilitas*, eodem modo *existentiam* obtinent, in rerumque natura collocantur. *Existentia* itaque creaturarum non est *entitas*, sive *forma realis* distincta re ipsa ab earum *essentia*, eique, tamquam subjecto, superaddita.

Solvuntur objecta.

Opponitur I. Quod solius Dei proprium est, nulli creaturæ potest competere. Proprium est autem solius Dei existere per suam *essentiam*; cum ipse solus sit suum esse, suumque existere. Er-

go in creaturis *existentia* est aliud *reipsa* ab earum *essentia*.

R. *Disting. min.* solius Dei proprium est existere per suam *essentiam*, hoc est, independenter a causa producente, *concedo min.*, hoc est, independenter a *forma* distincta, *nego min.*, & *conseq.* Deus itaque solus dicitur existere per suam *essentiam*, non quia ipsi soli competat existere independenter a *forma* distincta, sed quia solus Deus ita existit, ut ratio, cur existat, sit ipsa sua *essentia*, nimirum quia est id, quod est.

Opponitur 2. Nulla res potest intelligi sub opposito ejus, cui illa est idem. Sed *essentia* creaturæ potest intelligi sub *non existentia*. Ergo *essentia* creaturæ non est idem cum illius *existentia*, ac proinde &c.

R. *disting. ma:* nulla res potest intelligi sub opposito ejus, cui illa est idem, hoc est, sub opposito ejus, quod in *essentia* illius notione continetur, *concedo ma.* Sub opposito ejus, quod in *essentia* illius notione non continetur: *nego ma:*, & *concessa minori*, *distinguo cons* *essentia* creaturæ non est idem cum *existentia*, hoc est, *existentia* non continetur in *essentia* notione creaturæ, *concedo conseq.*, hoc est, *existentia* creaturæ est *forma realiter* distincta ab illius *essentia*, *nego conseq.* Verum est, creaturam non esse *ens* hujusmodi, ut concipi *essentialiter* haud possit, quin concipiatur *existens*. At non propterea sequitur, creaturam poni extra nihil sui per *formam* distinctam. Profecto & ipsa *forma essentialis* intelligi *essentialiter* potest, optimeque concipi, ut *metaphysice possibilis*, neque tamen dabunt Thomistæ, eam per superadditam sibi *realem entitatem* extra sui nihil constitui. Potest igitur *essentialiter* concipi creatura, quin concipiatur *existens*, non quia fiat *existens* per *formam* distinctam, sed quia in illius *essentia* sufficiens non continetur ratio, cur potius sit, quam non sit *reipsa*; quo fit propterea, ut extrinseca indigeat causa, a qua producat.

Opponitur 3. creatura est indifferens ad existendum, & non existendum. Ergo requiritur *forma*, per quam ad existendum determinetur, atque adeo ut *reipsa* existat.

R. *disting. añs:* creatura est indifferens ad existendum, & non existendum, indifferencia causæ, *concedo añs*, indifferencia subjecti, *nego añs*, & *conseq.* Indifferencia creaturæ ad existendum, & non existendum non est indifferencia *subjectiva*, nempe talis, qualis est indifferencia ligni ad quamlibet figuram; ac proinde hujusmodi, ut per *formam* tollatur; sed est indifferencia pure *objectiva*, scilicet causæ producentis. Indifferens nimirum dicitur creatura ad existendum,

dum, & non existendum, quatenus præcise determinare nequit extrinsecum agens, ut ab illo producatur.

Opponitur 4. Nihil transire potest de contradictorio in contradictorium sine forma reali. Sed existere, & non existere contradictorie opponuntur. Ergo creatura de non existente fieri nequit existens sine forma reali. Fit autem existens per existentiam. Ergo existentia est forma realis.

R. disting. ma. nihil transire potest subjective de contradictorio in contradictorium sine forma reali, concedo *ma.* Nihil transire potest objective sine forma reali, nego *ma.*, & permissa minori, nego *conseq.* Verum est, nihil subjective transire posse de contradictorio in contradictorium sine forma reali; cum hujuscemodi transitus sit mutatio realis, omnisque realis mutatio in eo sit posita, ut subjectum, quod dicitur mutari, transeat a privatione ad formam, vel a forma ad privationem. At res secus se habet, loquendo de transitu rei de non esse ad esse in rerum natura. Cum enim hujuscemodi transitus non sit vere & proprie mutatio (nihil quippe tunc habetur, de quo jure dici queat, ipsum aliter se habere nunc, quam prius) nulla reali forma est opus, per quam ipse transitus perficiatur. Et sane, idipsum, velint nolint, fateri debent etiam Thomistæ. Etenim & ipsa eorum existentialis forma transit a non esse ad esse, dum id producitur, quod per illam existere dicitur, neque tamen hujuscemodi transitus fit per aliam formam distinctam. Stat quoque, formam ipsam existentialem indifferentem esse, ut sit, vel non sit reipsa in rerum natura, quin sit necesse, ut per aliam distinctam formam hæc indifferentia tollatur. Vides ergo, nihil obijci nobis posse, quod ipsos itidem adversarios ex æquo non urgeat.

PROPOSITIO X.

Existencia entis contingentis non est aliquid formaliter ex natura rei distinctum ab illius essentia.

151. Hæc propositio est contra quamplures Scotistas, contententes, inter essentiam entis contingentis, ejusque existentiam haberi distinctionem illam, quam formalem ex natura rei appellant, quamque superiori loco paucis indicavimus.

Prætermisso itaque, opinionem hanc parum consonam esse menti ipsiusmet Doctoris Subtilis; quippe qui in III. *Sententiarum Distin.* VI. q. 1. expresse docet, certum esse, rei essentiam tantum in modo concipiendi ab existentia differre, ostenditur propositio eadem penitus

ratione, qua, *existentiam realiter non distingui ab essentia*, contra Thomistas modo demonstravimus. Res enim est perspicua, *formaliter existentia* Petri nihil esse reipsa, cum Petrus non existit; eam vero actu esse in rerum natura, cum Petrus existit. Vel igitur *actualitas illius formalitatis existentialis* est aliquid *formaliter ex natura rei* distinctum ab ipsa *formalitate*, vel non. Si primum: quæro eodem modo de hac *formalitate actualitatis*, per quid *formaliter* ponatur extra nihil sui, atque ita deinceps in infinitum. Sin alterum: ergo, quemadmodum *formalitas illa existentialis*, ita ipsa rei *essentia* seipsa *formaliter* in rerum natura existit. Nullum quippe hac super re mihi apparet discrimen.

Objecta diluuntur.

Arguunt 1. Potest concipi rei *essentia*, quin concipiatur existens. Ergo *existentia* est *formalitas* distincta ex natura rei ab *essentia*. Ea enim *formaliter ex natura rei* distinguuntur inter se, quorum unum concipi potest, altero non concepto.

R. 1. argumentum nimis probare. Etenim & ipsa *formalitas existentialis* intelligi optime potest, quin intelligatur actu posita extra nihil sui. Ergo & ipsa ponitur extra nihil sui per *formaliter* distinctam.

R. 2. *disting. añs*: potest concipi rei *essentia*, quin concipiatur existens, & tunc concipitur, ut aliquid reipsa, *nego añs*; & tunc concipitur, ut nihil reipsa, *concedo añs*, & *nego conseq.* Ut enim duo sint *formaliter ex natura rei* distincta, debent esse huiusmodi, ut ambo sint in rerum natura, quin unum sit aliud; atque adeo ut unum possit concipi, altero non concepto, quin definant esse reipsa ex eo *formaliter*, quod sic concipiantur. Repugnat autem, ut concipiatur *essentia*, non concepta *existentia*, & in tali conceptu nobis reluceat *essentia*, ut actu posita extra nihil sui. Ergo &c. Pateo porro ex dictis superiori loco, cur possit *essentialiter* concipi creatura, quin concipiatur *existens*.

Arguunt 2. De *essentia*, & *existentia* contingit, vera esse prædicata contradictoria. *Essentia* enim est *quidditas* rei, minime vero *existentia*. Ergo &c.

R. 1., argumentum posse in suos auctores retorqueri. Nam & ipsa *formalitas existentialis* habet suam *quidditatem*; concipitur enim, & definitur a suis patronis; cumque etiam ipsius *quidditas* modo sit, modo non sit reipsa, contingit, de ea quoque constitui posse prædicata contradictoria.

R. 2.

§. 2. *neg. atts*, ad cuius probationem dico, *existentiam* esse ipsam rei *quidditatem* posita re ipsa in rerum natura. Contendo proinde, haud recte dici, *existentiam esse id, quo essentia existit*. Non enim *existentia* dici potest *id, quo*, nisi prius ostendatur, *existentiam esse aliud re ipsa ab essentia*. Quod si aliquis a me quærat, quid sit *existentia*? respondeo paucis: *existentiam esse rem positam extra nihil sui*.

DISSERTATIO III.

De substantia, & accidente, deque ente absoluto, & relativo, simplici, & composito.

Generalem *entis* divisionem tradidimus in Logica, ejusque singula membra breviter explicavimus. Nunc fuse de iisdem agendum est. Primo itaque pleniorum tum *substantia*, tum *accidentis* notionem trademus. Secundo naturam *entis* tam *absoluti*, quam *relativi* investigabimus. Postremo de *ente simplici*, & *composito* differemus.

SECTIO PRIMA.

De substantia, & accidente.

DEFINITIO I.

152. **N**omine *subjecti* intelligitur id, quod ita recipit aliud a se distinctum, ut ab eo determinetur, & perficiatur. Sic organicum corpus dicitur *subjectum* animæ, lignumque figuræ. Recipitur quippe anima in corpore, & figura in ligno, ipsumque corpus ab anima, & lignum a figura determinatur, certoque modo perficitur.

COROLLARIUM.

153. Dicitur ergo *esse in subjecto*, quidquid ea ratione in alio est, ut ipsum determinet, atque unum aliquid cum illo constituat.

SCHOLIUM.

154. Duplici modo potest aliquod esse in subjecto. Primo, ut ipsa sua natura exigat in subjecto fieri, in eoque recipi, adeo nempe
ut

ut vel prorsus repugnet, illud sine subjecto fieri, reque ipsa existere, quin sit in subjecto; vel saltem naturæ vires plane excedat, quod aut fiat sine subjecto, aut sine subjecto in rerum natura reperiat. Secundo modo, ut a subjecto, quod perficit, essentialiter non dependeat. Hoc modo anima rationalis est in corpore, ut in subjecto. Non enim a corpore adeo dependet, ut ipsa sua natura, sine corpore esse non possit. Priori autem modo est in ligno color, sicuti etiam figura, aliæque ejusdem affectiones. Adeo quippe exigunt esse in ligno, ut naturæ vires omnino superet, eas sine ligno reipsa existere.

DEFINITIO II.

155. *Ens per se existens dicitur illud, quod ipsa sua natura vel est reipsa sine subjecto, vel sine subjecto potest existere. Hujusmodi est angelus, homo, lignum, ipsaque etiam humana mens, etsi in corpore existat. Illa enim non sunt in subjecto; hæc vero non ita in corpore est, ut ipsa sua natura sine corpore esse non possit.*

COROLLARIUM I.

156. *Cum ens queat esse in subjecto, quin ab illo essentialiter dependeat (§. 154.), potest ens aliquod existere per se, simulque in subjecto reperiri. Sola ergo naturalis dependentia entis a subjecto, quod perficit, illud est, quod impedit, quominus ens per se existere a nobis jure dicatur.*

SCHOLIUM.

157. *Caveamus oportet, ne ens existens per se, & ens existens a se promiscue accipiantur. Existit enim per se, quod non dependet a subjecto; existit vero a se, quod nulla prorsus indiget causa, ut existat (§. 124.).*

COROLLARIUM II.

158. *Perseitas entis, ut Scholastice loquar, non est nisi mera negatio essentialis dependentia a subjecto in existendo, sive est modus existendi in eo positus, ut ens a subjecto sua in existentia non dependeat, quemadmodum aseitas est modus, quo ens ita existit, ut a nulla prorsus dependeat causa producente.*

SCHO-

S C H O L I O N.

159. Dixi, *perseitatem esse negationem essentialem dependentia a subjecto*; quia hujuscemodi negatio ita convenit *enti*, quod *per se* existit, ut illi insit ratione propriæ *essentiæ*; penitusque idcirco repugnet, ut ipsum *ens* ea privetur.

DEFINITIO III.

160. Dicitur *inhære* subjecto, quod ita natura sua in subjecto est, ipsumque efficit, ut neque esse, neque fieri, saltem natura viribus, possit, quin in subjecto sit, in eoque producat. Sic figura inhære dicitur ligno; quia ea ratione in ligno est, ut neque fieri sine illo queat, neque existere.

COROLLARIUM I.

161. Est igitur *inhærentia* modus existendi cum *essentiali dependentia* subjecto.

COROLLARIUM II.

162. *Perseitas*, & *inhærentia* sunt modi existendi *contradictorie oppositi*. Dependere quippe, & non dependere *essentialiter* a subjecto *contradictorie* sibi mutuo adversantur. Hinc

COROLLARIUM III.

163. *Omne ens vel existit per se, vel inhæret subjecto*. Non enim inter hujuscemodi existendi modos datur medium (*Logica* §. 108.).

Traditur notio substantiæ.

I.

164. Non uno modo sumitur *substantia* a Philosophis. Sumitur enim plerumque pro ipsa rei *essentia*, sive *natura*, ut cum dicitur, *hominis substantiam* in eo esse positam, ut sit animal rationale.

COROLLARIUM I.

165. Hinc, si *substantia* pro *essentia* rei sumatur, *substantiale* alteri

ri

ri recte dicetur, *quidquid illi eſſentiale eſt*, nimirum quod ad illius eſſentiam intrinſecus ſpectat. Sic anima rationalis erit homini ſubſtantialis, cum ſcilicet hominis eſſentia ex anima rationali intrinſecus conſtituatur. Viciffim vero

COROLLARIUM II.

166. *Accidentale rei vocabitur, quod ad illius, cui advenit, eſſentiam minime intrinſecus attinet.* Huiusmodi eſt anima, ſi cum corpore, quod perficit, comparetur. Neque enim anima ita ſpectat ad corpus, ut illud eſſentialiter conſtituat. Apparet proinde

COROLLARIUM III.

167. *Idem habere ſimul poſſe rationem attributi ſubſtantialis, & accidentalis, ſi ad diverſa referatur.* Rationalis quippe anima ſubſtantialis homini eſt (§. 165.), ſimulque corpori accidentalis (§. 166.).

I I.

168. *Secundo dicitur ſubſtantia, quidquid, ſubſtat accidentibus, nimirum quidquid, ut explicat Cl. Volſius, perdurabile eſt, & modificabile (a), ſeu quod eſt ſubjectum determinationum intrinſecarum conſtantium, & variabilium (b). Perdurable ſiquidem vocat Vir Cl., quod determinationes intrinſecas conſtantes habet (c); modificabile vero, quod aliarum ſucceſſive determinationum intrinſecarum eſt capax (d). Hoc igitur ſenſu homo, lapis, lignum, aliaque id genus entia, ſunt ſubſtantia; quippe ea omnia ſunt huiusmodi, ut plures ſucceſſive determinationes ſubire poſſint; atque adeo mutari, quin eſſe deſinant.*

COROLLARIUM.

169. *Cum res creatæ dumtaxat intrinſecis mutationibus obnoxia ſint, hæc ſubſtantia notio illis tantummodo convenit.* Unde & ipſe Vir Cl., nonniſi per eminentiam Deum poſſe ſubſtantiam vocari, fatetur ingenue (e).

170.

(a) P. II. Ontol. §. 768.

(b) Ibidem §. 769.

(c) Ibidem §. 767.

(d) Ibidem §. 764.

(e) Ibidem §. 847.

III.

170. Sumitur postrémo *substantia pro ente per se existente*; nimirum pro omni eo, quod tali ratione existit, ut in suo fieri, esse, & conservari a nullo *subjecto essentialiter dependeat*. Sic homo dicitur *substantia*, quatenus est tale *ens*, ut nullum *essentialiter* *subjectum* requirat, in quo producat, atque existat.

COROLLARIUM I.

171. Sumta *substantia* hoc sensu, illius notio non importat in *recto*, nisi *meram negationem essentialis dependentiæ a subjecto* (§. 158.), quemadmodum notio *entis* *meram tantummodo intrinsecam contradictionis negationem* eodem quoque modo designat (§. 8.). Hinc

COROLLARIUM II.

172. Plura convenire in ratione *substantiæ* hoc modo sumtæ est ea convenire in *negatione essentialis dependentiæ a subjecto in existendo*; sicuti plura convenire in ratione *entis* non est aliud, quam *negationem intrinsecam contradictionis esse illis omnibus ex æquo communem* (§. 14.). Remanet idcirco,

COROLLARIUM III.

173. Plura convenire simul posse in *ratione substantiæ, sive entis per se existentis, etsi in nulla positiva realitate ea ipsa conveniant*. Ostensum enim est, eandem *negationem posse simul pluribus esse communem, licet nulla realitas positiva sit illis ex æquo communis, videlicet etsi ea omnia sint inter se primo diversa* (§. 14.). Plura autem convenire in ratione *entis per se existentis* est ea convenire in *negatione* (§. 172.). Ergo &c. Hisce itaque positis, videndum breviter, an, hoc modo sumta *substantia*, illius notio *Deo, & creaturis ex æquo conveniat*.

PROPOSITIO I.

Attributum substantiæ, sive entis per se existentis, est commune univocum Deo, & creaturis.

174. Probatur. Deo, & creaturis commune ex æquo est non de-
pen-

pendere a subjecto in existendo, perinde prorsus ac illis ex æquo conveniat nullam penitus in sua *formali ratione* contradictionem involvere. Ergo, sicuti ratio *entis* (§. 21.), ita notio *substantiæ*, si pro *ente per se existente* ipsa sumatur, est Deo, & creaturis ex æquo communis.

S C H O L I O N I.

175. Quæ huic assertioni opponi possunt, ex iis, quæ *entis* haud dissimili univocatione superiori loco dicta sunt, facile, ut arbitror, diluuntur. Profecto, cum in notione *substantiæ*, perinde prorsus ac in notione *entis*, neque *finitas*, neque *infinitas*, nec aliud quidquam huiusmodi, sed sola *negatio essentialis dependentiæ a subjecto* menti reluceat, quemadmodum in notione *entis* sola occurrit *negatio intrinseca contradictionis* (§. 1.), nihil est, quod impediat, quominus Deus, non secus ac creatura, *ens per se existens*, sive *substantia* dicatur, quemadmodum eadem de causa nihil plane prohibet, quominus Deus, & quævis creata res *ens reale* nuncupetur. Nullam quoque *substantiæ* notio (§. 173.), non secus ac notio *entis* (§. 15.), *potentialitatem* refert. Ergo nulla prorsus ex hac univocatione sequitur in Deo imperfectio. Fateor equidem, Deum, S. Augustini iudicio, nonnisi abusive posse *substantiam* vocari (a). Verum contendo, *substantiam* tunc ab illo sumi non pro *ente per se existente*, sed pro eo, quod *accidentibus* substat, atque ab illis afficitur. Quid enim, inquit, hoc mihi proderat, quando & oberat; cum etiam Te, Deus meus, mirabiliter simplicem atque incommutabilem, illis decem predicamentis putans quidquid esset omnino comprehensum, sic intelligere conarer, quasi & Tu subjectus esses magnitudini Tuæ aut pulchritudini, ut illa essent in Te, quasi in subjecto, sicut in corpore; cum Tua magnitudo, & Tua pulchritudo Tu ipse sis; corpus autem non eo sit magnum & pulchrum, quo corpus est (b). Nihil ergo hinc colligi legitime potest, quod assertioni nostræ vel minimum officiat. Libentissime siquidem damus, Deum habere neutiquam posse rationem *subjecti*; ac proinde neque *substantiæ*, si *substantiæ* nomine, nonnisi quod substat accidentibus, quodque idcirco mutationi obnoxium est, inielligatur.

S C H O L I O N II.

176. De *substantiæ* divisione in *spiritualem*, & *corpoream* nihil modo

(a) Lib. VII. de Trinitate n. 10. alias cap. 5.

(b) Lib. IV. Confes. cap. 16.

do est, quod dicam. Utriusque notionem paucis dedimus in Logica; eaque etiam ibidem innumimus, in quaë utraque ipsa *substantia* solet vulgo distribui. Majora tradere hac super re non est hujus loci. Spectat quippe ad *Physicum*, *corporea substantia* naturam inquirere; ad aliam vero *Metaphysicæ* partem in *substantia spiritualis* investigatione versari.

Accidentis notio explicantur.

I.

177. Duplex *accidens* in Scholis distinguitur, *logicum*, & *physicum*. *Accidens logicum* vocatur id omne, quod rei advenit per suam *essentiam* & *proprietates constituta*, eamque afficit atque denominat. Sic vestis, qua homo tegitur, est illi *accidens logicum*. Ei siquidem accidit *essentialiter* jam constituto, suisque omnibus proprietatibus prædito, sicque ipsum afficit, ut hinc *vestitus* dicatur.

COROLLARIUM I.

178. Cum ergo etiam *substantia*, sive *ens per se existens*, possit alteri *essentialiter* constituto ita advenire, ut ipsum denominet, liquido apparet, *substantiam* hoc modo sumtam habere optime posse *rationem accidentis logici*, si alteri comparatur. Hinc

COROLLARIUM II.

179. *Substantia sumpta pro ente per se existente*, & *accidens logicum nullatenus opponuntur*.

II.

180. *Accidens physicum* est *ens inherens subjecto*, videlicet ea *ratione subjectum afficiens*, ab eoque dependens, ut ipsa sua natura neque fieri, neque esse possit reipsa, quin in *subjecto sit*, & in illo producat. Hujusmodi sunt *colores sapor*, aliæque corporum affectiones sensibiles. Dependunt enim adeo a *subjecto*, quod afficiunt, ut nequeant natura sua sine *subjecto* fieri, neque sine illo conservari, & reipsa existere.

COROLLARIUM I.

181. *Substantia*, sive *ens per se existens*, adeo opponitur *accidenti*
phy-

physico, ut nullum prorsus inter illa medium haberi possit. Etenim existere per se, & inherere subjecto sunt modi existendi penitus oppositi.
Hir.c

COROLLARIUM II.

182. *Omne ens vel est substantia hoc sensu, vel accidens physicum.*

III.

183. *Celebris porro est, ac proinde hoc loco haud negligenda, divisio accidentis physici in accidens simpliciter absolutum, & in accidens modale. Vocant Scholastici accidens simpliciter absolutum, quod subjecto quidem inhaeret, verum non ita, ut repugnet prorsus, illud sine subjecto existere. Modale vero appellant, quod ita ab eo, quod afficit, subjecto dependet, ut ne quidem concipi sine subjecto possit, nedum sine illo per aliquam potentiam existere. Tale est ligni rotunditas. Fieri siquidem nequit, ut concipiatur rotunditas, quin lignum, sive subjectum, in quo ea sit, attingatur, mentique reluceat. Hæc tamen Recentioribus non arridet accidentis divisio. Nullum enim, eorum sententia, est accidens simpliciter absolutum, sed omnes penitus rerum tam spiritualium, quam corporearum affectionis pro meris earum modificationibus habentur; unde omne, quod est, in rem, & modum, ut etiam in Logica diximus, ipsi distribuunt.*

IV.

184. *Quæ tamen sit modi natura, neque inter Recentiores ipsos plane convenit. Putant nonnulli, quamplures rei modos esse aliquid reale, distinctum prorsus ab ipsa re quam afficiunt, eique superadditum. Contra vero contendunt alii, modum quemlibet nihil aliud esse, quam ipsam rem ita se habentem: rem vero ita se habere, quatenus præcise rebus aliis extrinsecis comparatur, & cum illis confertur. Et si autem non inficiar, quamplures rei modos esse meras extrinsecas ipsius rei denominationes, vel in pura negatione consistere, opinor tamen, id de omnibus dici nequaquam posse, sed modos aliquos esse admittendos, qui sint aliquid reale, & positivum, a re modificata realiter distinctum.*

PROPOSITIO II.

Dantur modi reales, & positivi, qui nempe sint aliquid reale positivum, distinctum re ipsa a re modificata, eique superadditum.

185. *Probatur.* Corpus *sphericum* differt re ipsa a corpore *cubico*. Differt autem per *figuram*, ut patet. Ergo *figura* est aliquid reale. Potest autem corpus, quin pereat, ea, qua affectum est; *figura* privari. Ergo *figura* est aliquid reale, distinctum realiter a substantia corporis figurati, eique superadditum.

Quod autem *figura* sit aliquid positivum, non autem pura negatio, ex eo, ut puto, satis evincitur, quod de *figura* affectiones plurimæ positivæ a Geometris demonstrantur. Neque enim pura negatio positivas proprietates habere potest ut ex ipsis terminis res videtur perspicua.

Non me latet, opponere quempiam posse, ea, quæ de *figura* a Geometris ostenduntur, non esse proprietates *figura*, sed corporeæ substantiæ ita se habentis. Verum contra est. Nam plura demonstrantur a Geometris de substantia corporea, quatenus *spherica*, quæ illi, si spectetur quatenus *cubica*, haudquam conveniunt. Ergo per aliud, & quidem *reale positivum*, substantia ipsa *spherica* est, per aliud *cubica*. Non enim per idem possunt symptomata adeo diversa eidem subjecto convenire, deque illo ostendi. Illud autem, ratione cujus affectiones tam diversæ de corporea substantia in Geometria demonstrantur, est ipsa *figura*, atque adeo *modus*, ut patet. Ergo *modus* hujusmodi non solum aliquid reale est, distinctum realiter ab ipsa substantia, eique contingenter adveniens, verum etiam est aliquid *positivum*.

Porro de *modis* pluribus etiam spiritualis substantiæ res mihi videtur aperta. Cogitationes namque, & volitiones, quæ meræ *modificationes* ipsius substantiæ dicuntur, neque puræ sunt *negationes*, neque meræ *denominationes extrinsecæ*. Itaque etiam in rebus spiritualibus aliqui dantur *modi reales, & positivi*; adeoque &c.

S E C T I O S E C U N D A .

De ente absoluto, & relativo.

D E F I N I T I O I .

186. **A**bsolute dicitur ens, quod concipi a nobis potest, & re ipsa concipitur, quin simul aliud ab eo distinctum intelligatur. Sic homo, quatenus homo, est ens absolute. Hominis siquidem notio haudquaquam exigit, ut aliud assumatur ens cui homo comparetur.

D E F I N I T I O I I .

187. Contra vero ens relative, sive relative, dicitur illud, quod intelligi minime potest, nisi aliud ens ab eo distinctum simul concipiatur. Hujuscemodi sunt dominus, servus, simile, aequale, atque id genus alia. Nequit enim mens dominum concipere, quin simul servum intelligat.

S C H O L I O N .

188. Ens absolute dicitur in Scholis ens ad se: ad aliud vero ens relative.

C O R O L L A R I U M .

189. Omne ens vel absolute est, vel relative. Etenim omne ens vel est hujusmodi, ut possit concipi, quin ad aliud referatur; vel est hujusmodi, ut intelligi nequeat, nisi alteri comparetur.

D E F I N I T I O I I I .

190. Denominatio rei absoluta est illa, qua ipsi rei tribuitur, eique convenit re ipsa, omni prorsus seclusa ejusdem rei comparatione ad extrinseca. Talis est in corpore denominatio albi. Neque enim corpus referri ad aliud debet, ut album dicatur.

D E F I N I T I O I V .

191. Denominatio vero relativa ea est, qua tribuitur rebus ex earum comparatione ad extrinseca. Hujusmodi est denominatio equalis. Hæc enim

enim non convenit corpori, nisi quatenus ad aliud refertur, atque cum illo penes *quantitatem*, ut dicemus, comparatur.

COROLLARIUM.

192. Quomodo omne *ens* (§. 189.), ita omnis rei denominatio vel *absoluta* est, vel *relativa*.

DEFINITIO V.

193. *Fundamentum relative denominationis* voco id, per quod termini sunt proxime relative denominabiles. Sic actio, qua Petrus Paulum generat, est fundamentum relative denominationis *patris*, quæ Petro tribuitur. Est enim id in Petro, ex quo cognito determinatur mens, ut Petro relativam *patris* determinationem tribuat, utpote id, per quod Petrus est proxime capax, ut *pater Pauli* dicatur.

SCHOLIUM I.

194. Ut removeatur cavillandi occasio, *fundamentum relative denominationis* illud ipsum mihi est, quod Scholastici *rationem fundandi* sive *fundamentum proximum relationis* appellant.

SCHOLIUM II.

195. Præter rationem illam, per quam res sunt proxime *relative denominabiles*, formam quamdam, quam *relationem* dicunt, rebus superaddendam putant rigidiores Scholastici, ut *relative* re ipsa denominentur. Ajunt autem, hanc formam illius esse naturæ, ut, posita proxima *ratione fundandi*, statim inter ipsos terminos emergat; pereat vero, ratione ipsa sublata. Sic posita actione, per quam a Petro suam Paulus existentiam recipit, ea statim in Petro, illorum sententia, resultat forma, quæ *paternitas* dicitur; ea vero in Paulo forma emergit, quæ vulgo *filiatio* nuncupatur. Contra vero contendunt Recentiores, ad relativam denominationem rebus tribuendam satis esse *rationem* ipsam fundandi, sive proximam earum *relativam denominabilitatem*; nullamque idcirco dari *relationem*, quæ sit *entitas*, sive *forma* ab hac ratione distincta, ipsisque rebus, quæ *relative* denominantur, superaddita. Hæc posterior opinio mihi semper probabilior visa est. Quamobrem, salva, quæ summis Viris contra sentientibus jure debetur, reverentia, sit.

P R O P O S I T I O I.

Nulla datur relatio, quæ sit entitas, sive forma distincta a ratione proxima fundandi, seu a relativa terminorum denominabilitate, ipsisque superaddita.

196. *Probatur.* Posita proxima ratione fundandi, omnique alia forma, sive entitate seclusa, habetur in rebus, quid quid in illis est opus, ut, mutua earum facta comparatione, relative denominentur. Ergo nulla datur relatio, quæ sit forma reipsa distincta a ratione proxima fundandi, ipsisque terminis superaddita; *Conseq. est evidens.* Hæc enim ideo admittitur, ut termini relative per eam denominentur, quemadmodum corpus per albedinem album nuncupatur. *Prob. añs:* etenim, posita proxima ratione fundandi, factaque mutua terminorum comparatione, ipsi termini nobis apparent, ut proxime relative denominabiles. Ratio siquidem illa est, per quod termini sunt proxime apti, ut relative denominentur (§. 193.). Ergo &c.

Confirmatur. Relativa rerum denominabilitas illud unice est, quod in rebus ipsis intelligitur, cum earum una ad aliam refertur. Ergo relativa rerum denominabilitas illud est dumtaxat, quo determinatur mens, ut, cum res ipsas inter se mutuo comparat, eas relative denominet.

S C H O L I O N.

197. *Relativam denominabilitatem* illud unice esse, quod attingitur in rebus, cum earum una ad aliam refertur; atque adeo quod mentem determinat, ut, comparatione facta, res ipsas relative denominet, constabit prorsus ad evidentiam, si æquo attentoque animo expendere nequaquam pigeat, undenam relative *similium, & dissimilium, equalium, & inequalium, causa* demum, atque *effectus*, denominationes deriventur. Perspicuum quippe hinc fiet, nullam esse relationem *similitudinis, & dissimilitudinis, equalitatis, & inequalitatis, causa, & effectus*, quæ sit entitas realis reipsa distincta a proxima ratione fundandi, ac proinde a relativa ipsorum terminorum denominabilitate. Sit ergo

D E F I N I T I O VI.

198. *Convenire duo in aliqua ratione dicuntur, cum ea sunt hujusmodi, ut si penes illam rationem spectentur, atque inter se mutuo conferan-*

ferantur, discerni eorum unum ab altero nequaquam possit. Sic duo alba convenire dicuntur in albedine, propterea quod, mutua eorum penes albedinem comparatione instituta, fieri minime queat, ut unum ab altero discernatur.

COROLLARIUM.

199. Itaque duo convenire in aliqua ratione, perinde omnino est, ac illa esse penes illam rationem eodem mentis conceptu conceptibilia.

L E M M A.

Convenientia duorum in aliqua ratione non est entitas, sive forma realis, reipsa distincta ab illa ratione, in qua conveniunt.

200. Probatur. Etenim posita albedine in duobus corporibus, omnique alia entitate, sive forma reali distincta ab albedine, non solum præcisa, ac prorsus neglecta, verum etiam penitus repugnante, duo illa corpora sunt huiusmodi, ut, si penes albedinem conferantur inter se mutuo, discerni unum ab altero minime possit, sed eodem plane conceptu conceptibilia sint, & reipsa concipiantur. Ergo illa duo corpora conveniunt in albedine, quin ulla alia realis forma illis superaddatur (§. 199.); ac proinde duorum convenientia &c.

S C H O L I O N.

201. Quod diximus de convenientia, de non convenientia intelligendum itidem est. Videlicet, sicuti non est opus forma distincta, ut duo in aliqua ratione conveniant, ita distincta forma opus non est, ut duo in aliqua ratione minime convenire dicantur. Profecto, quemadmodum duo alba hoc ipso præcise, quod sint alba, conveniunt in albedine, ita hoc ipso præcise, quod alterum duorum corporum album sit, & alterum nigrum, in qualitate non conveniunt.

DEFINITIO VII.

202. Similia sibi mutuo dicuntur illa, quæ in qualitate conveniunt, dissimilia, quæ in qualitate non conveniunt. Sic duo alba, quatenus alba, sunt similia; at vero dissimilia album, & nigrum. Conveniunt enim illa in qualitate, hæc vero nequaquam.

Phil Ment. T. II.

D 3

Co-

COROLLARIUM I.

203. *Similia sunt similia reipsa, hoc est, omni secluso opere intellectus. Etenim duo alba conveniunt in albedine, etsi intellectus minime illa consideret. Idipsum dicito de dissimilibus.*

COROLLARIUM II.

204. *Similitudo est convenientia; dissimilitudo est non convenientia duorum in qualitate.*

PROPOSITIO II.

Similitudo, & dissimilitudo non sunt entitates reales reipsa distincta a qualitate, penes quam comparatione facta duo inter se mutuo similia, vel dissimilia dicuntur.

205. *Probatur. Etenim nec convenientia, neque non convenientia duorum in qualitate est forma distincta ab ipsa qualitate, ipsisque terminis superaddita (§§. 200. 201.). Similitudo autem est convenientia, dissimilitudo vero est non convenientia duorum in qualitate (§. 204.). Ergo &c.*

DEFINITIO VIII.

206. *Dicuntur equalia inter se, quae in quantitate conveniunt; inequalia vero, quae in quantitate non conveniunt. Sic duo ligna palmaris longitudinis dicuntur equalia, si conferantur inter se mutuo penes quantitatem. Contra vero inequalia sunt ligna, quorum alterum palmaris, alterum bipalmaris sit longitudinis. Illa etenim, minime vero ista, in quantitate conveniunt.*

COROLLARIUM I.

207. *Tam equalia, quam inequalia, sunt hujusmodi, omni prorsus secluso opere intellectus. Etenim independenter ab omni consideratione intellectus, duo ligna palmaris longitudinis ita se habent, ut, si unum superponatur alteri, neque illud excedat, neque ab illo excedatur. Hujuscemodi quoque sunt lignum palmaris, & lignum bipalmaris longitudinis, ut unius magnitudo alterius magnitudinem superet.*

Co-

COROLLARIUM II.

208. *Æqualitas est convenientia; ñqualitas est non convenientia duorum in quantitate.*

PROPOSITIO III.

Æqualitas, & ñqualitas non sunt entitates reales reipsa distincta a quantitate, penes quam facta duorum comparatione, equalia, vel ñequalia inter se mutuo illa duo dicuntur.

209. *Probatur eodem modo, quo de similitudine, & dissimilitudine idipsum præcedenti propositione demonstravimus.*

COROLLARIUM.

210. *Patet itaque similitudinem, & dissimilitudinem, equalitatem, & ñequalitatem nihil esse distinctum reipsa ab illa ratione, per quam res sunt proxime apta, ut, instituta mutua earum comparatione, similes, aut dissimiles, æquales, vel inæquales denominentur.*

SCHOLIUM.

211. *Inficias ibit nemo, recte vocari similia, quæ in qualitate; equalia, quæ in quantitate, conveniunt, & quidem ex eo præcise, quod hujuscemodi convenientia inter illa habeatur. Non enim id potest in dubium verti, quin his de nomine moveatur. Neque enim aliud non eruditi solum, verum etiam imperiti atque penitus rudes intelligunt, cum duo alba dicunt similia inter se, duoque ligna palmaris longitudinis equalia appellant. Ceterum si quis velit, præter hanc convenientiam in qualitate, & quantitate, distinctam formam, sive entitatem requiri, ut duo similia inter se, vel equalia dicantur, velim quoque ipse sciat, id meram esse petitionem principii; ac proinde non pro certo habendum illud esse, sed demonstrandum.*

PROPOSITIO IV.

Relativa denominatio causa non est formaliter ab entitate aliqua reali distincta reipsa ab actione, qua causa effectum producit.

212. *Probatur. Deus vere est, recteque dicitur rerum omnium causa independentem ab omni entitate, sive forma reali reipsa distincta*

cta ab illo actu Divinae voluntatis, quo Deus ipse vult, creaturam existere. Nihil enim novi advenire potest Deo, eique, perinde, atque forma subjecto, *realiter* contingere. Ergo universaliter relativa denominatio *causae* non est a *forma reali* distincta re ipsa ab actione, qua causa effectum producit, atque *entitati* ipsius causae superaddita. Qua enim ratione non requiritur hujuscemodi *forma*, ut Deus *causa* rerum dicatur, eadem ipsa ratione frustranea est talis *forma*, ut ens quodlibet creatum denominationem *causae* jure obtineat.

Neque porro aliquid vel minimum negotii faceffit, quod ajunt nonnulli, repugnare scilicet, ut *forma* nova adveniat Deo; minime vero ut illa creaturae contingat. Etenim contra est; quia vel denominatio *causae* necessario oritur a *forma reali* distincta ab actione, vel non. Si hoc alterum: ergo neque in creaturis opus est hujuscemodi *forma* distincta, ut *causa* dicantur. Sin primum: ergo Deus nequit creaturarum *causa* nuncupari. Deus enim incapax illius denominationis est, quae provenit necessario a *forma reali* superaddenda subjecto, ut paret de denominatione albi, quae ideo precise Deo non convenit, quia Deus incapax est illius *formae*, a qua talis denominatio necessario derivatur.

C O R O L L A R I U M .

213. *Nulla itaque est relatio causae ad effectum, atque adeo neque effectus ad causam, quae sit entitas realis distincta re ipsa ab actione, per quam effectus suam a causa existentiam obtinet.*

S C H O L I O N .

214. An actio sit *relatio*, res non est hujus loci. Mihi quippe satis in praesens est, nihil reale distinctum ab actione in eo requiri, quod aliquid producit, ut illius *causa* ipsum dicatur. Stat quippe, ad denominationem *causae* alicui tribuendam sufficere id, quod *relationum distinctarum* patroni *fundamentum proximum relationis* appellant. Actio enim, eorum sententia, non est nisi *fundamentum proximum* illius *relationis*, quam, ajunt, agenti superaddendam esse, ut denominatio *causae* jure illi tribuatur.

C O R O L L A R I U M I. U N I V E R S A L E .

215. *Relatio prout in rebus, sive cum praecisione ab omni actu comparativo intellectus, nihil est aliud, nisi ipsa terminorum, quae relative*

lative denominantur, referibilitas, sive denominabilitas relativa.

COROLLARIUM II. UNIVERSALE.

216. *Ad relativam denominationem rebus tribuendam necesse est, ut mutua earum referibilitas cognoscatur; atque hinc, ut res ipsæ conferantur inter se mutuo penes illam rationem, penes quam sunt reipsa inter se mutuo referibiles. Hinc*

COROLLARIUM III. UNIVERSALE.

217. *Denominatio relativa partim intrinseca rebus est, partim extrinseca. Est enim intrinseca, quatenus res ipsæ meritum habent in se, ut relative denominentur. Est vero extrinseca, quatenus nequit mens eas relative denominare, nisi illarum unam ad alteram referat, easque comparet inter se mutuo. Neque enim duo alba possunt denominari similia, nisi percipiantur in albedine convenire; ac proinde nisi penes albedinem inter se mutuo conferantur.*

ANIMADVERSIO.

218. *Ut iis omnibus momentis fiat satis, quibus relationum existentia propugnari a rigidioribus Scholasticis solet, animadvertendum maximopere est, non aliud illius evinci, nisi dari in rebus rationem quandam realem, per quam, nullo cogitante intellectu, proxime aptæ sunt, ut, comparatione penes illam instituta, relative denominentur.*

SECTIO TERTIA.

De ente essentialiter simplici, & composito.

DEFINITIO I.

219. **E***ns essentialiter simplex dicitur illud, cujus essentia intrinsecus non constat ex pluribus reipsa distinctis inter se, atque a se mutuo separabilibus. Sic Deus est ens essentialiter simplex; quippe in illius essentia plura distingui non possunt; ex quorum unione ipse confurgat.*

DEFINITIO II.

220. Illud vero ens *essentialiter compositum* vocatur, *cujus essentia ex pluribus consurgit re ipsa distinctis inter se, & a se mutuo separabilibus*. Talis est homo. *Essentialiter* siquidem constat ex anima rationali, & corpore.

S C H O L I O N.

221. Loquor de *compositione reali, seu physica*. *Compositio enim tum metaphysica ex essentia, & proprietate, tum logica ex genere, & differentia, non est, nisi lato modo, compositio*.

C O R O L L A R I U M.

222. *Omne ens vel est essentialiter simplex, vel compositum*. Cujusvis enim entis *essentia vel intrinsecus constat ex pluribus, vel non constat*.

DEFINITIO III.

223. *Ex sui nihilo fieri aliquid dicitur, cum ita fit, ut nihil prius antea in rerum natura extiterit, ex quo illud intrinsecus componatur, sive quod ad illius essentiam intrinsecus pertineat*. Sic anima rationalis dicitur fieri *ex nihilo sui*. Nihil est enim in rerum natura, ex quo *præexistente tamquam ex parte, rationalis anima veluti totum aliquid, essentialiter fiat: uno verbo, ita fit, ut nihil ejus fuerit, antequam ipsa fieret*.

DEFINITIO IV.

224. *Abire dicitur in nihilum sui, quod ita perit, ut nihil prius illius in rerum natura supersit*. Sic abiret homo, cum moritur, in nihilum sui, si neque anima, neque aliquid corporis in rerum natura post illius mortem relinqueretur.

DEFINITIO V

225. *Ex nihilo subjecti res fieri dicitur, cum res ipsa a subjecto, ut fiat, atque existat, non dependet*. Hoc modo fit humana mens, etsi, ut dicemus, in corpore producatur. Non enim ipsa sua natura ita dependet a subjecto, ut neque fieri, neque existere possit, quin in subjecto fiat, in eoque existat.

Co-

COROLLARIUM.

226. Sumta substantia pro ente per se existente, omnis substantia ex nihilo subjecti efficitur. Quod enim per se existit, non dependet a subjecto (§. 155.).

DEFINITIO VI.

227. Dicitur res in nihilum abire subjecti, cum perit, quin in subjecto, a quo natura sua dependeat, destruat. Sic humana mens abiret in nihilum subjecti, si in morte periret. Nullum quippe subjectum est, a quo ipsa mens natura sua dependeat.

COROLLARIUM.

228. Omnis substantia, si pro ente per se existente ipsa sumatur, destrui nequit, quin in subjecti nihilum abeat. Quod enim existit per se, a subjecto non dependet (§. 155.).

SCHOLIUM.

229. Dicitur quoque fieri ex nihilo subjecti, quod fit ex nullo præexistente subjecto, tamquam ex parte essentiali determinabili, sicuti etiam abire in nihilum subjecti, quod ita perit, ut subjectum non remaneat, ex quo intrinsecus sit constitutum. Verum si fieri ex nihilo subjecti, & abire in nihilum subjecti hoc modo sumantur, fieri ex nihilo subjecti perinde est, ac fieri ex nihilo sui, & abire in nihilum subjecti idem prorsus est, ac abire in nihilum sui, ut rem expendenti fiet perspicuum.

DEFINITIO VII.

230. Creatio est productio rei ex nihilo sui, & subjecti. Duo nimirum requiruntur, ut res aliqua creari dicatur. Primum est, ut res fiat ex nihilo sui, videlicet ea ratione, ut nulla essentialis illius pars præexistat, antequam res ipsa fiat (§. 223.). Secundum, ut fiat, quin aliquod habeatur subjectum, a quo res ipsa in sua productione intrinsecus dependeat (§. 225.). Sic anima rationalis dicitur a Deo creari; quia nihil præexistit, ex quo mens ipsa intrinsecus componatur; neque a subjecto, in quo fiat, natura sua dependet.

DE-

DEFINITIO VIII.

231. *Annihilari dicitur res, cum ita definit esse, ut abeat in nihilum sui, & subjecti, videlicet ut nihil ipsius remaneat (§. 224.); neque a subjecto dependeat (§. 227.). Hoc modo periret humana mens. Quandoquidem nihil illius relinqueretur; neque subjectum postulat intrinsecus, ut existat.*

PROPOSITIO I.

Dari nequit ens compositum, quin vel detur ens simplex; vel processus in infinitum in iis admittatur, quæ ipsum ens intrinsecus constituunt.

232. *Probatur.* Cum enim omne ens sit vel simplex, vel compositum (§. 222.), hujuscemodi quoque erit id omne, ex quo ipsum ens intrinsecus coalescit. Itaque si illud est ens simplex, jam patet, dari ens simplex, si habetur ens compositum. Si vero eorum quodlibet est compositum, quæro de singulis, cujuscemodi sint, atque ita deinceps in infinitum. Ergo &c.

PROPOSITIO II.

Non habetur ens compositum, dum a se mutuo separata existunt ea, ex quibus ipsum ens intrinsecus coalescit.

233. *Probatur.* Dum enim ea separata sunt inter se, ex quibus ens aliquod constare intrinsecus dicitur, nulla prorsus habetur compositio, utpote nihil ab unione diversum. Ergo nullum quoque habetur ens compositum.

Confirmatur. Nam illa, si spectentur ut separata, non sunt unum, sed multa (§. 33.). Ens autem compositum vere est, recteque dicitur unum (§. 39.). Ergo, posita partium separatione, nullum est ens compositum.

COROLLARIUM.

234. *Hinc ea omnia, ex quibus componitur ens, possunt reipsa existere, quin ipsum ens in rerum natura habeatur. Illa siquidem omnia possunt existere, quin inter se mutuo sint unita, ac proinde quin illud habeatur ens, quod ex illis constare dicitur. Profecto, facta separatione animæ rationalis a corpore per mortem, non habetur*

tur

tur homo, & tamén tam anima, quam corpus tunc existunt.

PROPOSITIO III.

Ens compositum non est aliud reipsa ab iis omnibus simul sumtis & unitis, ex quibus intrinsecus coalescit.

235. *Probatur.* Ea, ex quibus intrinsecus constat ens compositum, simul sumta atque unita, sunt unum ens unitate compositionis (§. 39.). Sunt enim aliquid, divisibile quidem in plura, sed reipsa in se indivisum. Ergo suat illud ipsum ens, quod ex illis intrinsecus constare dicitur.

Confirmatur. In ente composito ea tantum nobis occurrunt, ex quibus constat intrinsecus, simul unita. Sic concipitur homo, cum percipitur humana mens corpori unita; neque aliud quidquam nobis in homine occurrit, nisi anima rationalis, corpus organicum, & eorum unio. Ergo ens compositum non est aliud reipsa ab iis simul sumtis & unitis, ex quibus intrinsecus coalescit. Sane non video, nec videre unquam potui, quomodo totum sit aliud reipsa a suis partibus simul sumtis & unitis, si, dum concipitur totum, nihil aliud, nisi omnes ipsæ partes simul unitæ concipiantur.

COROLLARIUM.

236. *Igitur, ut ens compositum desinat esse, sufficit, ut ea separentur a se mutuo, ex quibus constat. Ut autem fiat, satis est, ut ea, ex quibus dicitur intrinsecus coalescere, simul debita ratione uniantur.* Nullum est enim ens compositum, dum ea separata sunt a se mutuo, ex quibus constat (§. 233.); ipsumque nihil reipsa est diversum ab omnibus suis partibus simul unitis (§. 235.).

PROPOSITIO IV.

Ens compositum est aliud reipsa a quolibet eorum, ex quibus intrinsecus constat, divisim ab aliis sumto.

237. *Probatur.* Nam ens compositum plura essentialiter involvit, ea scilicet omnia, ex quibus dicitur intrinsecus coalescere. Ergo est aliud reipsa a quolibet illorum, seorsim ab aliis sumto. Sic homo est aliud reipsa tum a corpore, tum ab anima, si divisim spectentur; cum sua in essentia tum animam, tum organicum corpus contineat.

PRO-

P R O P O S I T I O V.

Ens ſimplex non poteſt fieri, niſi ex nihilo ſui.

238. *Probatur.* Cum enim *ens ſimplex* non conſtet ex pluribus (§. 219.), nihil haberi poteſt in rerum natura, ex quo præexiſtente ipſum *ens* intrinſecus componatur. Illud namque eſſet pars intrinſeca ipſius *entis*. Ergo *ens ſimplex* nonniſi ex ſui nihilo poteſt produci (§. 223.).

P R O P O S I T I O VI.

Subſtantia ſimplex non poteſt fieri, niſi per creationem.

239. *Probatur.* Subſtantia ſimplex non poteſt fieri, niſi ex nihilo ſui (§. 238.), & ex nihilo ſubjecti (§. 226.). Creatur autem, quod ex nihilo ſui, atque ſubjecti efficitur (§. 230.). Ergo ſubſtantia ſimplex nonniſi per creationem poteſt produci.

P R O P O S I T I O VII.

Ens ſimplex perire nequit, niſi in ſui nihilum abeat.

240. *Probatur.* Si namque ita periret *ens ſimplex*, ut aliquid illius relinqueretur, jam ex illo, tamquam ex parte, intrinſecus coaleſceret. Ergo non eſſet *ens ſimplex* (§. 219.). Perire igitur haud poteſt *ens ſimplex*, quin in ſui nihilum abeat (§. 227.).

P R O P O S I T I O VIII.

Non poteſt perire ſubſtantia ſimplex, niſi per annihilationem.

241. *Probatur.* Nam ſubſtantia ſimplex perire non poteſt, quin tum in nihilum ſui (§. 240.), tum in nihilum ſubjecti (§. 226.) ipſa redigatur. Ergo perire nequit, niſi per annihilationem (§. 231.).

P R O P O S I T I O IX.

Poteſt fieri ens compoſitum, quin fiat ex nihilo ſui.

242. *Probatur.* Enimvero, cum *ens compoſitum* ex pluribus intrinſecus

fecus constet (§. 220.), eaque possint esse hujusmodi, ut eorum unum queat existere, ceteris non existentibus; ac proinde quin existat ipsum *ens compositum* (§. 234.), potest ipsum *ens* fieri ex uno illorum jam præexistente. Ergo produci potest, quin ex *sui nihilo* producatur (§. 223.).

COROLLARIUM.

243. *Potest fieri ens compositum, quin creetur.* De ratione namque creationis est, ut res ex *sui nihilo* producatur (§. 230.).

PROPOSITIO X.

Interire potest ens compositum, quin in sui nihilum abeat.

244. *Probatur.* Sicuti namque potest fieri *ens compositum* ex præexistente subjecto, ita potest perire, quin ea omnia simul pereant, ex quibus intrinsecus coalescit. Ergo interiri potest *ens compositum*, quin in sui nihilum redigatur (§. 224.).

COROLLARIUM.

245. *Potest periri ens compositum, quin illius destructio sit annihilatio.* Id enim necessario postulat *annihilatio*, ut res in sui nihilum abeat (§. 231.).

PROPOSITIO XI.

Potest fieri ens compositum, quin ulla prorsus absoluta entitas ex nihilo sui producatur.

246. *Probatur.* Fit *ens compositum* hoc ipso præcise, quod ea simul uniantur, ex quibus dicitur ipsum *ens* intrinsecus coalescere (§. 236.). Nulla autem producitur *absoluta entitas* ex eo tantum, quod fiat aliquorum unio. Ergo potest fieri *ens compositum*, quin *absoluta aliqua entitas* ex *sui nihilo* producatur.

COROLLARIUM.

247. *Potest fieri ens compositum, quin aliqua entitas absoluta creetur.* Nihil enim creatur, si ex *sui nihilo* nihil efficitur (§. 230.).

PRO-

PROPOSITIO XII.

Potest destrui ens compositum, quin aliqua entitas absoluta in sui nihilum redigatur.

248. *Probatum.* Nam destruitur *ens compositum* hoc ipso præcise, quod separantur ea a se mutuo, ex quorum unione illud confurgit (§. 236.). Nulla autem tunc perit *entitas absoluta*, ut pater. Ergo perire potest *ens compositum*, quin *entitas aliqua absoluta* in *sui nihilum* abeat (§. 224.).

COROLLARIUM.

249. *Potest perire ens compositum quin habeatur absoluta alicujus entitatis annihilatio.* Non enim habetur *annihilatio absoluta* alicujus *entitatis*, si nulla hujuscemodi *entitas* in *sui nihilum* redigatur (§. 231.).

DISSERTATIO IV.

De causis.

Atributum *causæ* non minus *transcendentale* est, quam sint ea, quæ hæcenus explicavimus. Illud enim non spiritualibus tantum rebus, neque solum corporeis, sed utrisque convenire, res est perspicua. Pertinet igitur ad metaphysicum contemplatio causarum. Quamobrem de his in hac quarta Dissertatione & ipsi agemus.

SECTIO PRIMA.

De causis in genere.

DEFINITIO I.

250. **N**omine *principii*, generatim loquendo, intelligitur, id quod *rationem continet*, cur illud sit, *cujus dicitur principium*; quodque proinde *principiatum nuncupatur*. Sic quoniam pater & filius ita se habent, ut in patre contineatur ratio, cur filius existat, pater dicitur *principium filii*, & filius *principiatum*.

Co-

COROLLARIUM I.

251. *Principium debet aliquo modo distingui a principiato: Con-*
tinetur enim ratio in principio, cur sit principiatum.

S C H O L I O N.

252. *Dixi, principium a suo principiato debere aliquo modo distin-*
gui. Non enim necesse est, ut penes essentiam distinguantur. Pa-
ter quippe in Divinis vere est, recteque dicitur principium filii,
licet eadem numero essentia in utroque habeatur.

COROLLARIUM II.

253. *Adest necessaria connexio inter principium, & principiatum. Ita*
namque se habent, & sese mutuo respiciunt, ut unum ex altero col-
ligatur.

COROLLARIUM III.

254. *Principiatum posterius aliquo modo est suo principio, ab eoque*
certa ratione dependet. Ideo namque habetur principiatum, quia datur
principium.

S C H O L I O N.

255. *Posterioritas principiati, ejusque dependentia a suo princi-*
pio, non semper sunt hujusmodi, ut hinc aliqua imperfectio in
ipso principiato inferri jure ac merito liceat, adeo nempe ut nihil
prorsus rationem principiati habere queat, quin sit imperfectum.
Cum enim pater in Divinis vere sit principium filii, is posterior
idcirco patre est, ab eoque dependet, neque tamen aliqua vel mi-
nima hinc in filio sequitur imperfectio. Itaque tunc solum postero-
ritas, & dependentia principiati a suo principio imperfectionem invol-
vunt, cum principiati essentia ab essentia principii prorsus distinguitur,
adeo nimirum ut principiatum sit omnino aliud a suo principio.

COROLLARIUM IV.

256. *Repugnat prorsus, ut idem, si cum eodem penes eandem ratio-*
nem conferatur, sit simul principium, & principiatum. Aperta quippe
Phil. Ment. T. II.

E

con

contradictio est, ut unum sit prius alio, eoque simul posterius; simulque in eadem linea ab eodem dependeat, & non dependeat.

DEFINITIO II.

257. Dividitur principium in principium rei, & in principium cognitionis, seu in principium essendi, & in principium cognoscendi. Principium, sive essendi, dicitur illud, per quod aliud est. Illud vero principium cognoscendi nuncupatur, per quod aliud cognoscitur. Sic quoniam a patre habet esse filius, pater est principium essendi ipsius filii. Quoniam vero axioma illud; impossibile est, idem simul esse, & non esse, ad plura, quæ nos latent, cognoscenda inservit, principium cognitionis vocatur.

DEFINITIO III.

258. Principium essendi duplex est, internum, & externum. Internum dicitur, quod ad rei essentiam, cujus est principium, intrinsecus spectat. Externum autem vocatur, quod ad assentiam principiati intrinsecus nequaquam attinet. Sic pater est principium externum filii; internum vero anima atque corpus. Etenim anima & corpus ita respiciunt hominem, ut illius essentiam intrinsecus constituent. At vero patris essentia ab essentia filii prorsus distinguitur.

DEFINITIO IV.

259. Causa in genere dicitur principium influens esse in aliud, sive clarius: causa generatim sumpta est id, quod rationem continet, cur aliquo modo habeatur aliud natura distinctum. Quod autem a causa suum esse recipit, effectus nuncupatur. Causa itaque dicitur principium, quod stat loco generis. Omnis enim causa principium est (§. 250.); cum rationem contineat, cur sit effectus. At vero non omne principium est causa; cum non sit de ratione principii, ut a suo principiato natura distinguatur (§. 252.). Pater proinde in creatis est vere causa filii. At in Divinis non est, nisi principium. In creatis namque pater distinguitur penes essentiam a filio, qui suum esse ab alio recipit; non sic autem in Divinis, ut est manifestum.

COROLLARIUM I.

260. Omnis ergo effectus posterior natura est sua causa, ab eoque essen-

sentialiter dependet. Effectus enim ita respicit causam, ut ab illa suum esse recipiat. Dependet igitur a causa quoad suum esse; & ideo non esset effectus, si nulla fuisset causa. Contra vero optime potest esse causa, quin habeatur effectus; cum ratio, cur existat causa, in effectu non comprehendatur.

COROLLARIUM II.

261. Quemadmodum fieri nequit, ut idem, si penes eandem rationem cum eodem conferatur, rationem simul habeat principii, & principii (S. 256.), ita repugnat prorsus, ut idem, si alteri penes eandem rationem comparetur, sit illius simul causa, atque effectus.

DEFINITIO V.

262. Causalitas causa est illa ratio in causa, propter quam habetur effectus. Sic quoniam actio patris est ratio, cur existat filius, actio ipsa est causalitas patris in filium.

DEFINITIO VI.

263. Conditio sine qua non vocari id omne solet quod necessario quidem requiritur, ut habeatur effectus, verum non ita, ut in illo sit ratio, cur effectus existat. Sic appropinquatio ignis ad stuppam non est, nisi conditio, sine qua combustio haberi non potest. Etsi enim, appropinquatione sublata, fieri nequeat, ut stупpa comburatur, ratio tamen, cur fiat combustio, in ipsa appropinquatione minime comprehenditur.

DEFINITIO VII.

264. Causa porro vel *adequata* est, vel *inadequata*. Adequata dicitur illa, quae adeo influit esse in effectum, ut totam ipsa in suo genere rationem contineat, cur sit effectus. Contra vero *inadequata* ea est, quae in suo genere totam rationem, cur sit effectus, minime comprehendit. Sic ignis est *adequata* causa combustionis. At vero pater non est causa filii, nisi *inadequata*. In igne enim tota habetur ratio, cur fiat combustio. Contra vero tota non est ratio in patre, cur filius existat.

COROLLARIUM I.

265. *Nihil ergo est in effectu, cujus sufficiens ratio in adæquata ipsius effectus causa non contineatur.*

COROLLARIUM II.

266. *Causa adæquata ita influit esse in effectum, ut ea posita, omni- que alia in eodem genere & ordine sublata, effectus ipse perfectissime existat.*

DEFINITIO VIII.

267. *Dividitur postremo causa, quemadmodum principium (§.258.), in intrinsecam, & extrinsecam. Intrinseca est illa, quæ ita influit in id, cujus dicitur causa, ut illud essentialiter constituat. Extrinseca vero ea est, quæ ad essentiam illius, cujus causa vocatur, intrinsecus constituendam minima spectat. Sic lignum dicitur causa intrinseca statuæ, quæ ex illo fit; extrinseca vero artifex, a quo efficitur. Fit enim statua ex ligno, perinde ac totum ex parte. At non ita fit ab artifice, ut illius essentiam artifex ipse ingrediatur, eamque constituat.*

Genera causarum.

268. *Aristotelis fuit opinio, omnium deinde Scholasticorum firmata consensu, quatuor esse causarum genera, quæ ad habendum ens compositum necessario requiruntur, materialem scilicet, formalem, efficientem, & finalem. Vocant materialem causam id, ex quo præexistente fit compositum; formalem id, per quod compositum est tale ens in specie; efficientem agens illud, a quo compositum producitur; finalem vero id, propter quod agens operatur, ipsumque compositum efficit. Causam Aristoteles putat tribus modis dici, inquit Seneca. Prima causa est ipsa materia, sine qua nihil potest effici. Secunda opifex. Tertia forma, quæ unicuique operi imponitur, tamquam statua. Nam hanc Aristoteles idos vocat. Quarta quoque, inquit, his accedit, propositum totius operis (a). His quintam addit Plato, quam exemplar dixit, sive ideam; est enim, ad quod respiciens artifex, id, quod destinabat, efficit (b). Quinque igitur sunt ex mente Platonis causarum*

ge-

(a) Epist. 66.

(b) Seneca Ibidem.

genera, nimirum, teste eodem Seneca, *id*, ex quo; *id*, a quo; *id*, ad quod; *id*, propter quod; *novissime id*, quod ex his est. *Tamquam in statua id*, ex quo, *as est*; *id*, a quo, *artifex est*; *id*, quo, *forma est*, quæ aptatur illi; *id*, ad quod, *exemplar est*, quod imitatur is, qui facit; *id*, propter quod, *facientis propositum est*; *id*, quod ex istis est, *ipsa statua* (a). De singulis porro hisce causis infra agemus, earumque naturam nitide explicabimus. Modo expendendum paucis est, *an hæc Platonica causa distributio sit idonea*; deinde *an idem numero effectus a pluribus causis adequatis ejusdem generis, & ordinis simul esse possit*.

PROPOSITIO I.

Quinque causarum genera satis apte a Platone numerantur, scilicet materialis, formalis, efficiens, finalis, & exemplaris.

269. *Probatur.* Tot sunt genera causarum, quot sunt ea, quæ diversa ratione influunt esse in aliud (§. 259.). Quinque autem hæc sunt. Ergo &c. *Prob. min.* etenim primo cum ex nihilo nihil profus naturæ viribus fieri possit, *subjectum*, sive *materia* requiritur, ex qua præexistente, res producatur. Quoniam vero præexistens subjectum, ex quo res fit, pluribus *essentialiter* diversis est ex æquo commune, opus est *forma*, scilicet principio determinativo, per quod res ipsa in certa *entis* specie statuatur. Neque enim, inquit Seneca, *statua ista Doriphoros, aut Diadumenos vocaretur, nisi hæc illi esset impressa facies* (b). Extrinseco quoque agente est opus, a quo res fiat. Ut enim nihil ex nihilo oriri potest, ita nihil, natura sua contingens, potest existere, quin ab alio producatur, sive quin existentiam ab alio recipiat (§. 148.). Porro cum certa res sit, nihil temere, vel fortuito fieri, aliquid admittendum necessario itidem est, propter quod ab agente fiat, quod ab illo efficitur. Quoniam demum agens ratione præditum nihil molitur extra, nisi *exemplar* habeat, quod imitetur; aliqua etiam in ipso *exemplari* adest ratio, cur externum ipsum opus existat. Quinque igitur sunt, quæ influunt, & quidem modo plane diverso, in esse alterius; ac proinde quæ sunt hujusmodi, ut ratio *cause* illis merito optimoque jure conveniat; adeoque &c.

Phil. Ment. T. II.

E 3

PRO.

(a) Epist. 66.

(b) Ibidem.

PROPOSITIO II.

Fieri minime posse videtur, ut idem numero effectus habeat simul esse a pluribus causis adequatis ejusdem generis, & ordinis.

270. *Probatur.* Non potest idem numero effectus habere simul esse a duabus causis *adequatis* ejusdem generis, & ordinis, quin earum una simul sit, & non sit causa ipsius effectus. Id autem aperte repugnat (§. 128.). Ergo &c. *Prob. seq. majoris.* Cum enim causa rationem contineat, cur sit effectus (§. 259.), illud non est alterius causa, quo sublato, adhuc effectus ipse perfectissime existit. Una autem illarum causarum sublata, perfectissime adhuc existit effectus (§. 264.); cum, quæ illius remanet causa, posita sit *adequata*. Igitur illa non habet rationem *causæ*. Simul autem est causa per hypothesim. Ergo &c.

Confirmatur. Nam si idem numero effectus posset simul esse a pluribus causis *adequatis* ejusdem generis, & ordinis effectus ipse ab una illarum simul perfectissime in essendo dependeret, & non dependeret. Dependeret enim, cum illa posita sit causa ipsius effectus *adequata*. Non dependeret vero; quia nihil profecto ab eo quoad suum esse dependet, quo sublato non minus quam illo posito, perfecte existit. Ergo &c.

Objecta diluuntur.

Posteriori huic propositioni opponitur primo. Non repugnat, ut plura corpora simul sint in eodem loco; ac proinde ut idem locus simul a pluribus repleatur. Ergo neque, ut idem effectus a pluribus *adequatis* causis suum simul esse recipiat. Repletio siquidem loci spectari optime potest, veluti effectus corporis locum occupantis.

&c. *disting. añs:* non repugnat, ut plura corpora simul sint in eodem loco, ipsumque singula simul repleant, *neg. añs;* ut sint in eodem loco, quin tamen simul a singulis locus ipse repleatur, *concedo añs,* & *nego conseq.* Concedo, itaque, evidentem in eo non esse repugnantiam, ut plura corpora simul sint in eodem loco. Verum contendendo, fieri tunc nequaquam posse, ut singula locum ipsum repleant. Locum quippe repleti a corpore, perinde est, ac locum ipsum ea ratione a corpore occupari, ut aliud quodcunque corpus ab eo excludatur. Illud ergo dumtaxat corpus locum replet, quod in illo impenetrabiliter existit; Quamobrem, dum in eodem loco plura simul
sunt

sunt corpora, a nullo eorum locus ipse repletur, sed divina virtute ita sunt in loco, ut naturalis effectus positionis corporis in loco, scilicet loci repletio, penitus prohibeatur. *Inter dimensionem, & dimensionem*, inquit Doctor Subtilis, non est repugnantia formalis, quia talis non est, nisi quoad idem subjectum; non autem sunt in eodem subjecto; nec formaliter etiam, quia quanta non repugnant formaliter. Si ergo sunt repugnantia, hoc non est, nisi respectu loci, ex eo scilicet, quod locus est spatium capax corporis. Sed unum corpus replet locum unum, quantum natus est repleri. Ergo aliud corpus quoad hoc opponitur sibi, quia non potest habere effectum illum in illo loco Est ergo tantum oppositio virtualis, in quantum effectus unius causæ, qui est repletio loci, eo modo quo quantitas habet efficaciam, vel efficientiam respectu effectus; qui est esse in loco repletive, opponitur alteri causæ naturali: ergo non repugnat corpori esse cum alio corpore, nisi quia est repletivum loci naturaliter, quantum aptus natus est impleri; sed quia jam repletum est, non potest ibi esse, quia non est cum effectu suo, qui naturaliter sequitur esse corporis in loco. Hoc autem non impedit, quin per potentiam divinam possit ibi esse; quia Deus potest facere causam naturalem sine suo effectu, sicut calorem potest facere sine calefactione, ut patet in illis tribus pueris ex Daniele (a).

Opponitur 2. Potest idem corpus simul esse in pluribus locis. Ergo etiam idem effectus simul a pluribus causis adæquatis.

R. *neg. conseq.* Corpus enim non dependet a loco, sicuti effectus essentialiter dependet a sua causa.

Opponitur 3. Si plures Sacerdotes super eandem hostiam simul consecrationis verba proferrerent, eorum quilibet eam adæquate consecraret; ac proinde esset causa adæquata ejusdem effectus. Ergo &c.

R. *disting. añs*: eorum quilibet hostiam consecraret, hoc est, signum poneret, quod ex divino pacto consequitur transubstantiatio concedo añs: hoc est, eorum quilibet transubstantiationem efficeret, *neg. añs*, & *conseq.* Cum enim verba consecrationis non sint nisi signum, quo posito, Deus ipse transubstantiationem efficit, una tantum est illius causa; ac proinde non sequitur, eundem effectum a pluribus causis dependere. Deo porro perinde omnino est, sive ab uno, sive a pluribus simul, consecrationis verba proferantur. Neque ab hisce verbis ita determinatur Deus, ut si ad Deum referantur, rationem causæ habere possint.

(a) IV. Sentent. Distin. 49. q. 16.

§. Ad primum argumentum.

S E C T I O S E C U N D A .

De causa efficiente.

271. **A**cturi de *causis* in particulari, ab *efficiente* initium sumimus. Hujusmodi quippe ipsa est, ut principem inter omnes locum teneat, eaque sola simpliciter, & absque addito, *causa* dicatur. Itaque

D E F I N I T I O I .

272. *Causa efficiens* dicitur illa, quæ id efficit, cujus est *causa* (a), seu quæ, ita agit, ut ipsius actio sit ratio, cur aliud in rerum natura existat. Sic pater est *causa efficiens* filii; cum ab illius actione existentiam filius ipse recipiat.

S C H O L I O N .

273. Aristoteles *causam efficientem* definit principium, a quo motus (b), sive a quo mutatio quævis in subjecto efficitur. Hæc tamen definitio *effectrici* cuilibet *causæ* minime convenire videtur. Nemo siquidem est, quem lateat, creatorem *causam* inter *efficientes* jure ac merito collocari, quamvis nullum ab illa subjectum mutetur; nullusque idcirco motus per illius actionem fiat. Itaque Aristotelica *efficientis causæ* definitio creatis tantummodo agentibus competit, utpote quæ sola cum subjecto, ut operentur, indigeant, principium dici possunt, a quo motus, sive mutatio efficitur.

C O R O L L A R I U M .

274. Quoniam *actio* *efficientis causæ* est ratio, cur id existat, quod ab illa fieri dicitur, *causalitas hujusce causæ* in illius *actione* posita est (§. 262.).

D E F I N I T I O I I .

275. Duo porro in qualibet *causa efficiente* distinguenda quam accurate sunt, *potentia* scilicet *activa*, & *actio*. *Potentia activa causæ efficientis* est illa *virtus*, ratione cujus *causa ipsa* valet alteri existentiam

(a) Tullius lib. de Fato cap. 15.

(b) Lib. II. Physic. cap. 3 & T. Metaph. cap. 2.

tribuere. Actio vero est exercitium activa potentia, per quod effectui existentia reipsa communicatur. Agit siquidem efficiens causa, quatenus vim, qua pollet, exercet.

S C H O L I O N.

276. Cl. Volfius actionem definit per mutationem status, cujus ratio in subiecto est, quod statum mutat (a). Fateor, actionem creatam explicari hoc modo posse; cum certa res sit, causam creatam non posse agere, quin per suam actionem causa ipsa mutetur; certoque itidem constet, rationem hujusce mutationis in ipsa causa contineri. Verum, cum quæri ab aliquo possit, in quonam hujusmodi mutatio posita sit, seu quidnam sit illud, per quod causa ipsa, dum agit, statum mutat, videtur, actionem creaturæ clarius per exercitium interna virtutis, quam per status mutationem, explicari.

D E F I N I T I O III.

276. Dupliciter spectari solet atque sumi efficiens causa a Philosophis, nimirum in actu primo, ut ipsi ajunt, & in actu secundo. Dicitur sumi in actu primo, cum ea consideratur, quatenus precise valet alteri, quod modo non est, existentiam tribuere, seu quatenus precise potest operari. Dicitur vero sumi in actu secundo, cum ea ipsa spectatur, quatenus existentiam reipsa alteri confert, seu quatenus vim, qua pollet, exercet, suumque effectum producit. In primo enim statu causa ita nobis occurrit, ut sola virtus activa, seu potentia operandi, quæ dicitur actus primus, menti cogitanti reluceat. In secundo vero causa ipsa nobis ita se prodit, ut in illa exercitium pateat virtutis, quod actus secundus ipsius causæ nuncupatur.

C O R O L L A R I U M I.

278. Notio causa efficientis tam in actu primo, quam in actu secundo relativa est, hujusmodi scilicet, ut relationem ad effectum involvat. Concipi siquidem illa nequit, ut potens agere, nisi id simul nobis occurrat, quod potest ab illa existentiam recipere. Neque vero concipi, ut agens reipsa, nisi simul nobis id pateat, quod per illius actionem reapse existit. Hinc

Co-

(a) P. II. Ontol. §. 713.

COROLLARIUM II.

279. Sicuti per *relationem* distinctam non habet *causa efficiens*, ut possit agere, licet sine *relatione* nequeat sub hac ratione attingi; ita neque habet per *relationem*, ut *re ipsa operetur*, etsi concipi haud possit, ut *actu operans*, quin ad existentem effectum referatur. Videlicet sicuti *potentia activa* non est *relatio*, sed id, ratione cuius ad effectum possibilem efficiens causa referri potest; ita *actio ipsa* pro mera *relatione* habenda non est, sed dicendum, eam esse id, ex quo mens fundamentum sumit, ut cum effectum *existente* causam ipsam conferat.

DEFINITIO IV.

280. *Terminus actionis* est id, quod ipsa *actione* efficitur. Sic filius est *terminus* actionis generativæ patris, utpote id, quod per eam fit; atque adeo quod actionem ipsam terminat.

DEFINITIO V.

281. *Actioni* in agente opponitur *passio* in termino. Definiri idcirco potest: *talis rei mutatio, ut per illam a non esse ad esse res ipsa transferatur*. Pati quippe rem, perinde est hoc loco, ac eam produci.

S C H O L I O N.

282. Loquendo de *passione*, quæ *creata actioni* respondet, non inferior, describi eam posse cum *Volfio mutationem status, cujus ratio continetur extra subjectum, quod statum mutat* (a). Dum enim causa efficiens *creata* operatur, necessario per ipsam actionem mutatur subjectum, a quo causa ipsa in operando dependet.

DEFINITIO VI.

283. Dividitur porro *actio* in *immanentem*, & *transeuntem*. *Immanens* vocatur *actio*, cujus *terminus* in ipso agente tamquam in *subjecto*, recipitur; *transiens* vero, cujus *terminus* est in *subjecto* ab ipso agente prorsus *distincto*. Sic *intellectio* est *actio immanens*; *transiens* calefactio. Per *intellectionem* quippe nihil extra mentem intelligentem

(a) P. II. Ontol. §. 714.

tem efficitur. At vero plane distinctum est subjectum, quod per calefactionem mutatur.

DEFINITIO VII.

284. *Causa efficiens triplex est, physica, metaphysica, & moralis. Causa efficiens physica dicitur illa, quæ vera & reali actione aliud a se distinctum producit. Sic pater in creatis est causa efficiens physica filii. Realis quippe ea actio est, per quam filius suam a patre existentiam recipit.*

DEFINITIO VIII.

285. *Causa metaphysica est illa, quæ per realem actionem id quidem non efficit, cujus causa dicitur; verum cum certa ratione hoc ab illa colligatur, atque ab ea dependeat, concipitur perinde prorsus, ac si vere & proprie ab illa produceretur. Hujuscemodi causa est rei cujusque essentia, si cum metaphysicis ipsius rei proprietatibus conferatur. Ex eo enim, quod proprietates ipsæ ab essentia proveniant, concipiuntur non secus ac si ab illa, tamquam a vera sui causa, producerentur.*

DEFINITIO IX.

286. *Moralis demum causa ea est, quæ licet reipsa in id non influat, cujus dicitur causa, attamen, prudentum judicio, perinde prorsus illa se habet, ac si reipsa in ipsum influeret. Sic, qui homicidium suadet, moralis illius causa dicitur. Quamvis enim hominem vere non interficiat, dignus tamen est, cui crimen ipsum imputetur, quique illius auctor, sive causa habeatur.*

DEFINITIO X.

287. *Divisio altera efficientis causæ est in principalem, instrumentalem, & occasionalem. Principalis dicitur causa, quæ ita influit in effectum, ut in illa vere contineatur ratio, cur effectus ipse existat. Dicitur vero instrumentalis, quæ absolute sumta rationem non continet, cur sit effectus, sed eatenus tantum agit, quatenus a causa principali movetur, eique ad effectum producendum inservit. Sic artifex est causa principalis statuæ; instrumentalis vero scalprum. Quod enim agit, artifex est; quo vero agit, scalprum.*

DE-

DEFINITIO XI.

288. *Occasionalis causa* dici ea solet, quæ causæ principali occasione[m] prabet, ut effectum producat, quatenus nempe illam movet, certoque modo ad effectum producendum determinat. Sic nuces puero exhibitæ, sunt illi occasionalis causa motus. Non efficiunt motum, sed puerum dumtaxat, ut moveatur, alliciunt.

S C H O L I O N.

289. Diffimulandum nequaquam est divisionem efficientis causæ tam in physicam, metaphysicam, & moralem, quam in principalem, instrumentalem, & occasionalem non esse generis in species. Etenim neque metaphysicæ, & morali, neque instrumentali, & occasionali vere convenit generica notio efficientis causæ quam initio dedimus.

DEFINITIO XII.

290. *Causa vere, & proprie efficiens, vel universalis* est, sive æquivoca, vel particularis, seu univoca. *Universalis* dicitur illa, quæ ad effectus diversæ prorsus nature producendos sese extendit. Ea vero particularis nuncupatur, quæ ad unum dumtaxat in specie effectum, & quidem ejusdem cum illa nature producendum determinata est. Hujusmodi est homo; quippe qui nonnisi hominem generare potest. At vero Sol est causa universalis; cum ad eorum omnium, quæ in sublunari mundo fiunt, si vera sunt, quæ a Peripateticis traduntur, productionem concurrat.

DEFINITIO XIII.

291. Est etiam causa efficiens vel per se, vel per accidens. *Causa efficiens per se* dicitur illa, quæ ex ipsa sua natura ad eum effectum producendum ordinata est, cujus causa dicitur. *Causa vero efficiens per accidens* ea est, quæ ex natura sua, sive ut talis, effectum ipsum non respicit. Sic musicus, quatenus musicus, est causa per se cantus; per accidens vero statuæ, si qua ab eo efficitur. De ratione enim musici est, ut cantet; non autem ut statuam efformet.

DEFINITIO XIV.

292. *Causa efficiens per se dividitur in proximam, & remotam, five in immediatam, & mediatam. Prior est illa, quam inter ipsumque effectum nulla alia ejusdem generis, & ordinis causa habetur, cui effectus ipse referri possit acceptus. Posterior vero ea est, inter quam, & ipsum effectum alia adest causa ejusdem generis, & ordinis, a qua ipse effectus dependet. Sic pater est causa efficiens proxima filii, remota illius avus.*

DEFINITIO XV.

293. *Causa efficiens alteri subordinata vocatur illa, qua ita subjecta alteri est, ut in ipsa sua actione ab ea dependeat. Sic causa quævis creata dicitur Deo subordinata. Adeo quippe a Deo in operando dependet, ut, Divino sublato concursu, nequeat quidquam moliri.*

DEFINITIO XVI.

294. *Naturaliter agere dicitur causa, qua juxta vires sibi proprias operatur, adeo nempe ut in ipsa cause natura contineatur ratio, cur sic agat. Dicitur vero agere supernaturaliter, cum supra vires sibi proprias quidquam molitur, seu cum ita agit, ut ratio, cur sic agat, in ipsius causa natura minime habeatur. Sic ignis naturaliter lignum comburit; supernaturaliter vero homo meritorie operatur. Tota enim ratio, cur ab igne comburatur lignum, in ipsius ignis natura est; minime vero in natura hominis, cur ita agat, ut per ipsam actionem dignus fiat, cui aterna beatitudo conferatur.*

COROLLARIUM.

295. *Perspecta debet esse natura causa, ut nobis certo constet, num supernaturaliter, an vero naturaliter, quod efficit, ipsa efficiat.*

DEFINITIO XVII.

296. *Sumta natura pro intrinseco earum omnium sensibilibum mutationum principio, quæ constanti lege in mundo contingunt, naturalis causa vocatur illa, qua ad hujusmodi principium intrinsecus spectat. Illa vero ex adverso supernaturalis nuncupatur, qua principium*

pium hujusmodi plane tranſcendit . Sic angeli ſunt cauſæ ſupernaturales ; naturales vero ſol , aſtra , homo , & ceteræ id genus aliæ .

DEFINITIO XVIII.

297. *Naturalis dicitur effectus , qui a cauſa naturali producitnr , ſeu cujus ſufficiens ratio in ipſa corporum natura continetur . Contra vero ſupernaturalis vocatur , cujus ratio ſufficiens in natura corporum minime comprehenditur . Sic combuſto ſtuppæ naturalis effectus eſt ; ſupernaturalis reſuſcitatio mortui . Illius enim datur ratio ſufficiens in ipſa corporum natura . Hujus vero ſufficiens ratio in natura ipſa non datur .*

S C H O L I O N .

298. *Effectus , qui naturæ vires tranſcendit , & plane ſuperat , miraculoſus etiam dicitur . Duplici autem modo poteſt effectus miraculoſus nuncupari , ſcilicet quoad ſubſtantiam , & quoad modum .*

DEFINITIO XIX.

299. *Effectus miraculoſus , ſive ſupernaturalis , quoad ſubſtantiam dicitur ille , qui in ſe , ſive absolute ſpectatus , non habet ſufficientem rationem ſuæ exiſtentiæ in corporum natura . Ille vero dicitur miraculoſus , ſeu ſupernaturalis tantum quoad modum , qui non habet in natura rationem ſufficientem modi , quo ipſe efficitur , eſi absolute ſumtus , vires natura nequaquam excedat . Sic reſuſcitatio mortui eſt effectus miraculoſus quoad ſubſtantiam ; quia absolute ſumta , eſt hujusmodi , ut ſufficiens in natura non detur ratio ſuæ exiſtentiæ . Contra vero instantanea recuperatio ſanitatiſ , quæ intra certum temporis ſpatium obtineri poteſt viribus naturæ , non eſt effectus miraculoſus , niſi quoad modum . Etenim nonniſi modi , quo ipſa fit ſufficiens deeſt ratio in natura .*

DEFINITIO XX.

300. *Demum neceſſaria dicitur cauſa , quæ natura ſua ad operandum adeo determinata eſt , ut , poſitis omnibus , quibus ad agendum eſt opus , ipſa non operari nequaquam poſſit . Sic ignis eſt cauſa neceſſaria combuſtionis ; nam , poſita appropinquatione illius ad ſtuppam , nequit ſtuppam non comburere .*

SCHO-

S C H O L I O N.

301. *Causa ad agendum, positis omnibus ad actionem prærequisitis, per suam naturam determinata, solet etiam naturalis nuncupari. Huic opponitur causa libera, de qua, cum de animæ potentiis res nobis erit, opportunius agemus.*

P R O P O S I T I O I.

Quod nihil est reipsa, nequit esse efficiens alicujus causa.

302. *Probatur. Etenim nulla reipsa habetur actio, si nulla reipsa detur virtus. Nulla autem reipsa est virtus; si nullam reipsa sit agens, quod illa præditum sit. Ergo, si reipsa nullum sit agens, nulla erit actio; ac proinde nullus effectus.*

C O R O L L A R I U M.

303. *Itaque nulla res, nullaque rei existentis perfectio potest esse a nihilo, ut a causa efficiente.*

S C H O L I O N.

304. *Hæc propositio, una cum iis, quæ sequuntur, eximii in universa Philosophia sunt usus. Recenseri autem solent inter axiomata, & quidem non immerito. Etenim nonnisi levi consideratione opus est, ut earum veritas percipiatur.*

P R O P O S I T I O II.

Nullus effectus potest suam adequatam efficientem causam perfectione superare.

305. *Probatur. Cum enim, si secus, aliquid haberetur in effectu, cujus existentiaë sufficiens non esset ratio in causa, ipsa causa simul esset adequata, & inadequata. Esset quippe adequata ex facta hypothesisi. Non esset vero; cum non omnium eorum, quæ sunt in effectu, rationem sufficientem causa ipsa contineret. Repugnat autem, ut causa sit simul adequata, & inadequata, si penes eundem effectum consideretur (S. 128.). Ergo nullus effectus potest suam adequatam efficientem causam perfectione superare.*

Co-

COROLLARIUM.

306. *Omnis ergo perfectio effectus debet formaliter, vel eminenter in adequata illius causa contineri.*

SCHOLIUM.

307. Dicitur contineri in alio *formaliter*, quod secundum propriam *entitatem* in illa comprehenditur. Dicitur vero contineri *eminenter*, quod non est in alio, nisi quatenus illud, in quo dicitur contineri, est ipso perfectius. Sic homo albus *formaliter* albedinem continet. At vero aurum nonnisi *eminenter* argentum comprehendit. Albedo enim est in homine quoad suam *entitatem*, adeoque secundum propriam *rationem formalem*. Contra vero argentum non est in auro, nisi quatenus hujus perfectio perfectionem illius superat.

PROPOSITIO III.

Non minor requiritur virtus in causa ad rem conservandam, quam ad eam primo producendam.

308. *Probatur.* Rei siquidem conservatio est ejusdem quadam veluti continuata productio.

PROPOSITIO IV.

Causa necessaria semper agit, quantum potest.

309. *Probatur.* Cum enim causa necessaria ex ipsa sua natura determinata adeo sit ad operandum, ut, omnibus positis ad actionem prærequisitis, nequeat otiosa consistere (§. 300.), manifeste apparet, nullum gradum virtutis activæ posse in hujusmodi causa, dum ipsa operatur, inoperatum manere. Potior namque non est ratio de uno, quam de ceteris omnibus, atque adeo de tota ipsa virtute, qua causa pollet. Ergo causa necessaria agit, quantum potest, seu secundum omnes suæ potentiaæ gradus semper operatur.

COROLLARIUM I.

310. *Causa necessaria ad agendum expedita producit semper effectum sibi æqualem, scilicet hujusmodi, ut ipsius causa virtutem prorsus adæquet.*

id enim ex eo ad evidentiam sequitur, quod in hac causa nullus; dum operatur, activæ potentia gradus otiosus consistat. Hinc

COROLLARIUM II.

311. *Causa necessaria, ad agendum expedita, æquales effectus temporibus æqualibus producit.* Posita namque temporum æqualitate, factaque hypothesi, ut ipsa causa secundum ultimum potentia suæ singulis momentis operetur, nulla est ratio, cur alter eorum effectuum debeat alterum perfectione superare.

COROLLARIUM III.

312. *Contra vero inæquales sunt pro ratione temporum effectus illi, qui a causa necessaria ad agendum expedita temporibus inæqualibus producuntur.* Enimvero, si secus, causa ipsa inæqualiter singulis momentis ageret; ac proinde vel non esset semper sibi met eadem, vel secundum ultimum suæ potentia non semper operaretur.

COROLLARIUM IV.

313. *Si dua causa necessaria, atque ad agendum expedita, æquales fuerint inter se, earum effectus erunt directe, ut tempora.* Æquales nimirum erunt effectus, qui temporibus æqualibus ab illis fiunt; erunt vero inæquales, & quidem pro ratione temporum, qui temporibus inæqualibus producuntur. Etenim, si æquales sunt causæ, perinde se habent effectus, ac si ab eadem causa producerentur.

COROLLARIUM V.

314. *Si dua causa necessaria, atque ad agendum expedita, fuerint inæquales inter se, effectus, qui temporibus æqualibus ab illis producuntur, erunt directe, ut ipsa causa.* Illorum enim quilibet vim suæ causæ plane adæquat (§. 310.).

COROLLARIUM VI.

315. *Si dua causa necessaria, atque ad agendum expedita, fuerint inæquales inter se, agantque temporibus inæqualibus, earum effectus erunt directe inter se in ratione composita ex ratione ipsarum causarum, seu*
Phil. Ment. T. II. F *vi-*

virium, quibus agunt, & ex ratione temporum, quibus operantur. Ut si virtus causæ A fuerit $=3$, & virtus causæ B $=4$, fueritque tempus, quo operatur causa A $=5$, & tempus, quo agit causa B $=2$, effectus productus a causa A erit ad effectum productum a causa B, ut 15 ad 8. Certum siquidem est, pro determinando valore horum effectuum, habendam esse rationem tum virium, quibus agunt ipsæ causæ (§.314.), tum temporum, quibus operantur (§.313.).

15
 Ex Mathefi autem constat, rationem — esse compositam ex rationibus $\frac{3}{4}$, $\frac{5}{2}$ inter se multiplicatis. Ergo effectus, qui a causis A, B illis temporibus producuntur, erunt *directe* inter se, ut 15 ad 8; & universaliter si virtus causæ A ponatur $=a$, & tempus $=x$, virtus causæ B $=b$, & tempus $=y$, effectus causæ A erit ad effectum causæ B, ut ax ad by .

PROPOSITIO V.

Quod est causa cause, est etiam causa causari.

316. Nimirum si A fuerit causa effectus B, ex quo effectus alter C originem trahat, erit C effectus etiam causæ A. Cum enim ex facta hypothese ratio in A contineatur, cur existat B, & in B sit ratio, cur C existat (§.272.), etiam in A erit ratio, cur habeatur C. Ergo A veram habebit rationem causæ respectu effectus C, non quidem *immediate*, sed *mediate* (§.292.); adeoque &c.

SECTIO TERTIA.

De causa finali.

317. **P**ost efficientem, *finalis causa* expendenda est, ejusque natura, quantum ad Metaphysicum attinet, investiganda. Nulla siquidem est causa efficiens, quæ agat quidquam, quin *finis* adsit, propter quem operetur, suumque effectum producat. Observandum itaque est, *finem in intrinsecum*, & *extrinsecum*, seu in *finem operis*, & in *finem operantis* satis apte distingui.

DEFINITIO I.

318. *Finis intrinsecus, sive operis*, dicitur id, in quod ipsa sua natura

tura opus dirigitur. Sic quies in terræ centro est *finis intrinsecus* corporis gravis deorsum ruentis. Eo enim respicit motus corporis gravis deorsum ruentis, ut in centro terræ quiescat.

DEFINITIO II.

319. *Finis vero extrinsecus, seu operantis id est, propter quod agens operatur, sive ut ait S. Augustinus, propter quod facimus, quidquid facimus (a). Sic lucrum est finis medici pharmacum ægro præscribentis, si propter lucrum medicinam ipsam ægro exhibeat. Quid est propositum? quod, inquit Seneca, invitavit artificem, quod ille secutus fecit. Vel pecunia est hoc, si venditurus fabricavit; vel gloria, si laboravit in nomen; vel religio, si donum templo paravit (b).*

COROLLARIUM I.

320. *Movetur ergo efficiens causa a fine, ab eoque ad agendum veluti determinatur. Neque enim propter aliquid operari potest efficiens causa, nisi ab illo ad agendum moveatur quodammodo, ac veluti determinetur.*

COROLLARIUM II.

321. *Quoniam res quævis creata eo tendit natura sua, quo in ipsa Mundi constitutione sapientissime a Deo directa est, finis intrinsecus creaturarum est ille, quem Deus rebus ipsis initio constituit. Finis vero earundem extrinsecus is est, ad quem res ipsæ libera a nobis diriguntur. Hinc*

COROLLARIUM III.

322. *Potest optime finis rerum extrinsecus cum fine earundem intrinseco coincidere, si nimirum, quo a Deo res ipsæ ordinatae sunt, eo itidem a nobis dirigantur.*

DEFINITIO III.

323. *Finis extrinsecus dividitur primo in primarium, & secundarium, tum in proximum, remotum, & ultimum. Finis primarius vocatur ille, quem agens a deo respicit, ut, omni alio sublato, adhuc propter ip-*

F 2

(a) Lib. II. de morib. Eccl. n. 27. alias cap. 13.

(b) Epist. 66.

sum operaretur. Secundarius vero ille dicitur, quem non adeo respicit agens, ut, si esset solus, adhuc id, quod facit, efficeret. Ut si quis naturalis Philosophiæ studio navaret operam tum propter delectationem, quam inde capit, tum propter utilitatem, quæ hinc derivatur, hoc tamen discrimine, ut hujuscemodi studio minime incumbere, si sola haberetur utilitas, bene vero, si sola delectatio, hæc esset finis illius primarius; illa vero secundarius.

DEFINITIO IV.

324. *Finis proximus* is est, quem agens immediate respicit; *remotus*, in quem tendit mediate; *ultimus* vero, quo, ut ait Tullius, omnia, quæ recte fiunt, referuntur, neque id ipsum unquam refertur (a). Sic Deus est *ultimus* rerum omnium *finis*. In Deum quippe tendunt omnia, quin Deus ipse referri ad aliud possit. Qui vero sua in pauperes erogat bona, ut, eos a miseris sublevando, ipse a Deo misericordiam consequatur, levamen pauperum *finis* illi *proximus* est, *remotus* misericordiæ consequutio.

DEFINITIO V.

325. *Medium* vocari id solet, quo agens finem consequitur. Sic quoniam per opera bona beatitudinem obtinet homo, beatitudo *finis* est, opera *medium*.

PROPOSITIO I.

Finis veram habet rationem causæ.

326. *Probatūr*. Cum enim *finis* causam efficientem ad operandum moveat, ac veluti determinet (§. 320.), rationem continet *finis*, cur causa ipsa operetur, atque adeo cur habeatur id, quod ab illa fieri dicitur. Ergo habet *finis* veram rationem causæ (§. 259.). An enim non putas, inquit Seneca, inter causas facti operis numerandum, quo remoto, factum non esset (b)?

COROLLARIUM.

327. *Finalis igitur causa est id, propter quod causa efficiens operatur, suumque effectum producit.* PRO-

(a) Lib. II. de Finibus cap. 2.

(b) Epist. 66.

P R O P O S I T I O II.

Id, ratione cujus finis movet causam efficientem ad operandum, est bonitas ipsius finis.

328. *Probatur.* Etenim nullum agens operatur, ut quidquam obtineat, nisi quia illud sibi bonum est, seu conveniens. Ergo bonitas finis est id, ratione cujus causa efficiens ad operandum movetur a fine, ab eoque determinatur.

C O R O L L A R I U M.

329. *Finis ergo, & bonum convertuntur.* Quamobrem, sicuti bonum, ita finis triplex est, *honestus, utilis, & delectabilis.* *Honestus* dicitur finis, si regulis recte rationis consentiat; *utilis*, si ad aliquod commodum consequendum usui esse possit; *delectabilis*, si appetitum rationalem, vel sensitivum delectatione perfundat. Sic virtus finis *honestus* est; *utilis* misericordia in pauperes; *delectabilis* rerum pulcherrimarum contemplatio.

P R O P O S I T I O III.

Finis habere reipsa non potest rationem causa, nisi fuerit cognitus.

330. *Probatur.* Cum enim, quod nullo modo est, nihil præstare possit, debet finis aliquo modo existere, ut habeat reipsa rationem causa. Re autem nequit existere eo modo, quo est finis; alioquin non operaretur causa, ut illud obtineret. Ergo existere debet intentionaliter, nempe, in cognitione.

S C H O L I O N.

331. *Cognitio non requiritur, nisi tamquam conditio, sine qua non.* Opus enim cognitione non est, nisi ut potentia, quam movet, debite præsens finis existat.

C O R O L L A R I U M I.

332. *Manifestum hinc efficitur, nonnisi agens rationis particeps operari posse propter finem; ac proinde Deo dumtaxat, angelis, atque hominibus hujuscemodi operandi modum convenire.*

Phil. Ment. T. II.

F 3

SCHO-

S C H O L I O N.

333. Non inficior tamen, etiam agentia rationis expertia operari posse *propter finem*, non quidem ab ipsis, sed ab eo, a quo diriguntur, intentum.

C O R O L L A R I U M II.

334. Quoniam errare in rebus cognoscendis adeo possumus, ut bonum nobis videri queat, quod reipsa malum est, *etiam malum habere potest rationem finis non quidem prout malum, sed quatenus sub boni specie nobis apparet.*

P R O P O S I T I O IV.

Qui vult finem, velit quoque media ad finem, necesse est.

335. *Probatur.* Enimvero, cum fieri nequeat, ut agens, neglectis mediis, *finem* consequatur (§. 325.), velle agens non potest *finem*, quin ea itidem *media* velit, quæ ad illum consequendum necessario inserviunt.

S E C T I O Q U A R T A.

De causis materiali, & formali.

336. **C**Ausas *materialem, & formalem* hic una complectimur, quod earum una sine altera recte intelligi, perfecteque comprehendere minime possit. Itaque, ut a *materiali* ordiamur, observandum est, triplicem materiam vulgo distingui, scilicet *ex qua, in qua, & circa quam.*

D E F I N I T I O I.

337. *Materia ex qua* dicitur id, *ex quo præexistente, tamquam ex parte determinabili, totum aliquod, sive compositum, intrinsecus constituitur.* Sic lignum est *materia ex qua statua.* Ex ligno namque præexistente, tamquam ex parte determinabili, statua efficitur.

D E F I N I T I O II.

338. *Materia in qua* id omne vocatur, *quod ita recipit aliud a se*
di-

distinctum, ut per illud perficiatur, atque ad certum compositi genus determinetur. Sic corpus organicum est materia in qua, si ad animum referatur. Corpus quippe recipit animam, per quam in linea viventis constituitur.

COROLLARIUM.

339. Hinc *materia in qua* idem prorsus est, ac *subjectum* (§. 152.).

DEFINITIO III.

340. *Materia circa quam* vocari id omne solet, *circa quod versatur activa potentia, cum aliquid efficit.* Sic lignum est materia, *circa quam* versatur faber lignarius, cum statuam, vel aliud quodcunque opus ex illo efformat.

COROLLARIUM I.

341. Eadem itaque res, si penes diversa consideretur, potest simul habere rationem *materiae ex qua, in qua, & circa quam.* Constat enim, lignum esse materiam, *ex qua* fit statua, *in qua* fit figura, & *circa quam* faber lignarius occupatur. Hinc

COROLLARIUM II.

342. Divisio *materiae in materiam ex qua, in qua, & circa quam* non est divisio generis in species, sed rei ejusdem penes diversa considerata. Dicitur namque *materia ex qua*, si referatur ad totum, quod ex illa fit (§. 337.). Dicitur *materia in qua*, si cum ea, quam recipit, *entitate* comparetur (§. 338.). Dicitur vero *materia circa quam*, quatenus ad eam quae circa illam versatur, *potentiam* refertur (§. 340.).

DEFINITIO IV.

343. Nomine *formae generatim sumptae* venit id omne, quod *ea ratione in subjecto recipitur, ut ipsum determinet, certoque modo perficiat.* Sic anima dicitur *forma corporis*, quemadmodum etiam ligni figura. Anima enim recipitur in corpore, & figura in ligno; idque a figura, & corpus ab anima perficitur, eaque ratione determinatur, ut *unum in specie ens* inde consurgat.

COROLLARIUM I.

344. Dependet ergo *subjectum* a *forma*, quam recipit, tanquam *determinabile* a suo *determinativo*. Hinc

COROLLARIUM II.

345. Cum *materia* in qua idem fit, ac *subjectum* (§. 339.), *materia* in qua hoc itidem modo dependet a *forma*, scilicet ut *determinabile* a suo *determinativo*.

COROLLARIUM III.

346. Compositum quoque ex *subjecto*, & *forma* constitutum, habet ab ipsa *forma*, ut sit *tale in specie*, sive ut a *ceteris omnibus essentialiter distinguatur*. Sic ab anima rationali, ex qua tanquam ex *forma*, & ex corpore, ut ex *subjecto*, constituitur homo, totum oritur discrimen, quod hominem inter, & cetera viventia corporea deprehenditur. Hinc

COROLLARIUM IV.

347. Compositum, quod fit ex *subjecto*, & *forma*, dependet ab ipsa *forma*, tanquam ab eo, per quod *in specie* est id, quod est.

DEFINITIO V.

348. Duplex porro est *forma*, *substantialis*, & *accidentalis*. *Substantialis* dicitur illa, *qua cum subjecto, cui advenit, unum per se constituit*. Illa vero *accidentalis* nuncupatur, *qua cum ipso subjecto constituit unum per accidens*. Sic anima rationalis *forma substantialis* est; *accidentalis* rotunditas, quæ ligno advenit. Est enim *unum per se*, quod ex anima rationali, & corpore constituitur, scilicet homo. Quod vero fit ex ligno, & rotunditate, non est *unum*, nisi per *accidens* (§. 40.).

COROLLARIUM.

349. Ut ergo *forma* sit *substantialis* hoc sensu, opus nequaquam est, ut illa quoad suam *entitatem* sit *substantia*, nisi prius ostendatur, ex *subjecto*, & *accidente* fieri *unum per se* minime posse.

DE-

DEFINITIO VI.

350. *Forma educi de potentia materiae, sive subjecti, nihil est aliud, quam eam ita fieri, ut necessario, saltem natura viribus, opus sit subjecto in quo illa producat, & conservetur. Sic rotunditas, cum in ligno fit, dicitur ex subjectiva ligni potentia educi. Necessario quippe requiritur lignum, in quo rotunditas ipsa recipiatur, in eoque consistat.*

COROLLARIUM I.

351. *Igitur forma, quae de potentia subjecti educitur, necessario ab illo dependet in fieri, esse, & conservari.*

COROLLARIUM II.

352. *Quoniam dependere a subjecto in fieri, esse, & conservari, perinde est, ac ipsam formam, quae hoc modo a subjecto dependet, illi inherere (§. 160.), ea dumtaxat forma educitur de potentia subjecti, quae ejus est naturae, ut subjecto inhaereat. Quamobrem,*

COROLLARIUM III.

353. *Sumta substantia pro ente per se existente, nulla forma, quae hoc sensu sit substantia, potest de potentia subjecti educi, sed ea tantum, quae est accidens physicum. Etenim huic tantum modo competit subjecto inherere (§. 180.).*

COROLLARIUM IV.

354. *Triplex postremo potentia in materia distinguenda est, una scilicet compositionis, informationis altera, postrema educationis. Materia quippe est in potentia ad compositum, quod ex illa praexistente constituitur; ad formam, quam recipit; & ad formam, quae ex illa educitur. Cum enim non omnis forma educatur ex materia, alia, est potentia in materia, ratione cujus perficitur a forma; alia, ratione cujus forma ex illa educitur.*

PRO-

P R O P O S I T I O I.

Materia habet veram rationem causæ intrinsecæ respectu compositi, quod ex illa efficitur.

355. *Probatur.* Cum enim ex materia, tamquam ex parte determinabili, essentialiter constituatur compositum; ipsumque compositum sit aliud re ipsa ab ipsa materia, ex qua intrinsecus constituitur (§. 337.), materia influit esse in compositum, quemadmodum ratio causæ intrinsecæ requirit (§. 267.). Ergo materia est vera causæ intrinsecæ compositi, quod ex illa efficitur.

C O R O L L A R I U M.

356. *Causa igitur materialis compositi est id, ex quo præexistente compositum ipsum ea ratione constituitur, ut in illo habeat rationem partis essentialis, sed potentialis, sive determinabilis.*

P R O P O S I T I O II.

Materia habet veram rationem causæ respectu formæ, quæ ex illa educitur.

357. *Probatur.* Forma, quæ ex materia educitur, adeo ab illa dependet, ut neque fieri, neque esse possit, quin sit in materia, in eaque producat (§. 350.). Aliqua ergo continetur ratio in materia, cur existat forma, quæ ex illa educitur. Ergo respectu hujuscemodi formæ veram habet materia rationem causæ (§. 259.).

C O R O L L A R I U M I.

358. *Itaque datur materialis causæ formæ, eaque nihil est aliud, nisi subjectum, ex quo præexistente ipsa forma educitur.*

S C H O L I O N.

359. Verum quoniam non omnis forma educitur ex potentia materiae (§. 353.) non omnis forma dependet in existendo a causæ materiali, sed ea tantum, quæ ita materiam afficit, ut illi inhæreat.

Co-

COROLLARIUM II.

360. Cum materia sit *intrinseca* composito, quod constituit, & *extrinseca* formæ, quæ ex illa educitur, habeatque materia rationem *causæ* tum respectu *compositi*, tum respectu huiusce *formæ*, duplex *causæ materialis* distinguenda est, *intrinseca*, & *extrinseca*. Ratio *causæ materialis intrinseca* stat in materia, cum ad compositum ex illa constitutum refertur. In ea vero stat ratio *causæ materialis intrinseca*, cum formæ, quæ ex illa educitur, eadem ipsa materia comparatur.

PROPOSITIO III.

Forma est vere causæ intrinseca compositi, quod cum materia essentialiter constituit.

361. *Probatur.* Compositum est aliud re ipsa a forma, ex qua fit (§. 237.); ipsaque forma ita influit esse in ipsum compositum, ut illud essentialiter constituat, & quidem taliter, ut ratio, cur compositum sit tale *ens in specie*, in ipsa *forma* contineatur (§. 346.). Ergo *forma* habet respectu compositi veram rationem *causæ intrinseca* (§. 267.).

COROLLARIUM.

362. *Formalis ergo causæ compositi est id, per quod ipsum compositum est tale ens in specie.*

PROPOSITIO IV.

Forma veram habet rationem causæ etiam respectu materia, in qua recipitur.

363. *Probatur.* Etenim, cum per *formam* potentialitas *materia* determinetur (§. 346.), rationem continet *forma*, cur *materia* in una certa *entis specie* existat. Ergo etiam respectu *materia* habet *forma* veram rationem *causæ* (§. 259.).

COROLLARIUM I.

364. Hinc datur *causæ formalis* etiam respectu *materia*, sive *subjecti*; eaque nihil est aliud, quam id, per quod potentialitas ipsius *subjecti* determinatur.

Co-

COROLLARIUM II.

365. Duplex propterea est *causa formalis*, nimirum *intrinsicæ*; & *extrinsicæ*. *Causa formalis intrinsicæ* dicitur *forma*, si spectetur, quatenus tale in specie compositum *essentialiter* constituit. *Causa* vero *formalis extrinsicæ* ea ipsa *forma* vocatur, quatenus *potentialitatem materiæ* definit, in qua recipitur.

COROLLARIUM III.

366. Porro cum *forma*, quæ ex *materiæ* educitur, ipsius simul *materiæ potentialitatem* determinet, *mutua inter materiæ, & formam ex illa eductam datur causalitas*. Quamobrem

COROLLARIUM IV.

367. *Mutua causalitas in diverso genere causæ haudquaquam repugnat.*

PROPOSITIO V.

Materiæ, & formæ simul sumptæ, & unitæ non habent rationem causæ respectu compositi.

368. *Probatum*. *Materiæ & formæ simul sumptæ, & unitæ, sunt illud ipsum compositum, quod fieri ex illis dicitur (§. 235.)*. Ergo, si sumantur hoc modo, non habent rationem *causæ* respectu compositi. De ratione namque *causæ* est, ut sit aliud re ipsa ab eo, cujus dicitur *causa* (§. 259.).

SCHOLIUM.

369. Dissimulare non possum hoc loco, realem distinctionem compositi a *materiæ, & formæ simul sumptis, & unitis*, pro qua, tamquam pro aris & focis, pugnant nonnulli, illegitime prorsus, nisi mea me fallat opinio, ex eo ab illis colligi, quod *materiæ, & formæ sumptæ* hoc modo, sint vere *causæ* compositi. Cum enim sit de *intrinsicæ* ratione *causæ*, ut ab eo, cujus *causa* dicitur, *realiter* distinguatur, haud recte profecto *materiæ, & formæ simul sumptæ, & unitæ* veram respectu compositi habere dicuntur rationem *causæ*, nisi primo manifestum fiat, *materiam, & formam* hoc modo sumptas, a
com-

composito, quod ex illis efficitur, re ipsa distingui. Nequit ergo realis distinctio compositi a materia, & forma simul sumtis & unitis ex eo deduci, quod materia, & forma etiam sumtæ hoc modo, sint vere causa ipsius compositi, quin principium aperte petatur.

S E C T I O Q U I N T A.

De causa exemplari.

D E F I N I T I O I.

370. **E**xemplaris nomine intelligitur id, quod respicit agens, dum operatur, ut ad illius similitudinem suum efficiat opus, atque perficiat. Sic imago Cæsaræ in pictoris imaginatione existens, exemplar est illius picturæ, quam pictor ipse ad illius formam effingit. Dividitur porro exemplar in internum, & externum.

D E F I N I T I O I I.

371. Exemplar internum est idea rei faciendæ in artificis mente posita, sive etiam ipsius rei simulacrum ab artificis imaginatione effectum. Externum vero est res foris existens, quam agens, dum operatur, attendit. Ut enim præclare more suo advertit Seneca, nihil ad rem pertinet, utrum foris habeat exemplar, ad quod referat oculos; an intus, quod ibi ipse concepit, & posuit (a).

C O R O L L A R I U M.

372. Dirigitur ergo agens ab exemplari, quod respicit, dum operatur, ut opus illi simile sua operatione efficiat. Neque enim agens potest exemplar imitari, nisi sua in operatione ab illo certa quadam ratione dirigatur.

P R O P O S I T I O U N I C A.

Exemplar veram habet rationem causæ.

373. Probatur. Enimvero, cum agens sua in operatione ab exemplari dirigatur (§. 372.), rationem aliquo modo continet exemplar, cur id habeatur, quod ab agente efficitur. Ergo veram & ipsum
habet

(a) Epist. 66.

habet respectu operis, quod fit ab agente, rationem *causae* (§. 259.).

Confirmatur. Finis inter causas numeratur, quia ab illo movetur agens, determinaturque ad operandum (§. 326.). Ergo etiam *exemplar* recensendum est inter causas, quia agens sua in operatione ab illo dirigitur. Non enim videtur major ratio de eo, quod agens ad operandum movet, quam de eo, a quo, ut recte suum perficiat opus, agens ipsum dirigitur.

C O R O L L A R I U M.

374. *Exemplaris* itaque *causa* est id, ad quod, ut ait Seneca, *respicit artifex, id, quod destinabat, efficit* (a).

(a) Epist. 66.

METAPHYSICES PARS SECUNDA.

PSYCHOLOGIA

sive

DE MENTE HUMANA.

Psychologia absoluta, *Psychologiam* aggredimur, eam scilicet *Metaphysicæ* partem, in qua prope divina illius substantiæ, per quam homo est homo, natura inquiritur, miravis ostenditur, & immortalitas demonstratur. Non est idcirco, cur longo sermone palam a me fiat, quanta hujusce partis utilitas sit atque præstantia. Satis hac de re me dixisse arbitror, si id unum dixerò, *rationalem esse animam*, quam *Psychologia* contemplatur. *Nihil enim potentius ista creatura, quæ mens dicitur rationalis*, inquit S. Augustinus, *nihil hac creatura, sublimius: quidquid supra istam est, jam Creator est* (a). In tres itaque *Dissertationes* alteram hanc *Metaphysicæ* partem dividemus. Prima erit de natura mentis humanæ, ejusque origine. Secunda de mirabili commercio, quod inter ipsam mentem atque corpus est. Postrema de ejusdem mentis potentiis, *intellectu* scilicet, *memoria*, & *voluntate*.

DIS.

(a) Tract. XXIII. in *Joannem* num. 6.

DISSERTATIO I.

De natura mentis humanæ, ejusque origine.

TRIA in hac Dissertatione expendemus, nimirum primo: *an mens humana sit substantia spiritualis, num vero corporea.* Secundo: *utrum sit immortalis, an vero in morte una cum corpore pereat.* Postremo: *quæ sit illius origo.*

SECTIO PRIMA.

Expenditur, an humana mens sit substantia spiritualis, num vero corporea.

1. **Q**UAMVIS fatear ingenue, abstrusam adeo esse humanæ mentis naturam, tamque profundam illius rationem, ut recte dixerit olim Heraclitus apud Laertium (a), *nunquam illam reperiri posse, quantalibet quis via spatia conficiat; non propterea ab illius investigatione desistendum puto, ejusque considerationem non idcirco relinquendam. Est enim illud quidem maximum, inquit Tul- animo ipso animum videre: & nimirum hanc habet vim præceptum Apollinis, quo monet, ut se quisque noscat. Non enim credo, id præcipit, ut membra nostra, aut staturam, figuramque noscamus: neque nos corpora sumus: neque ego tibi hæc dicens, corpori tuo dico. Cum igitur nosce te dicit, hoc dicit, nosce animum tuum (*). Nam corpus quidem quasi vas est, aut aliquod animi receptaculum. Ab animo tuo quidquid agitur, id agitur a te. Hunc igitur nosse, nisi divinum esset, non esset hoc acrioris cujusdam animi præceptum, sic, ut tributum Deo sit, hoc est, seipsum posse cognoscere (b).*

I.

2. Itaque habere nos animum, cujus imperio & impellimur, & revocamur, omnes fatebuntur, inquit Seneca; quid tamen sit, animus, ille rector dominusque nostri, non magis tibi quisquam expediet, quam ubi sit. Alius illum dicit esse spiritum, alius concentum quemdam; alius vim divinam, & Dei partem, alius tenuissimum aerem, alius incorporealem potentiam. Non deerit, qui sanguinem dicat, qui calorem (c).

Pro-

(a) Lib. IX.

(b) Lib. I. qq. Tuscul. cap. 27.

(c) Lib. VII. qq. natural. cap. 24.

(*) Animam nosse jubet, qui præcipit: NOSCE TEIPSUM. Plato in Alcibiade I. vel de natura hominis.

Profecto, si veteres Philosophi consulantur, tam confusa est, tamque discors eorum de natura humanæ mentis opinio, ut hoc uno solum nomine *Viris recto iudicio præditis laudanda videatur*, quod eis illud propositum sit studium, ut se invicem hallucinari, minimeque vera afferre, arguant, & convincant (a). Thales namque Milesius, ut refert Plutarchus, animam censuit naturam irrequietam esse, & sua vi citabilem. Pythagoras numerum seipsum cientem. Plato substantiam intellectilem, per sese agitabilem, ad numerum se moventem harmonice modulatum. Aristotelem entelechiam primam corporis naturalis, potentia instrumenti vitam habentis (*). Dicaarchus elementorum quatuor harmoniam. Asclepiades medicus sensuum coexercitamentum. Anaxagorei aeris esse instar dixerunt, corpusque. Stoici fervidum spiritum. Democritus ignitum quoddam ex naturis concretum mente perceptis, globosam iis quidem ideam habentibus, igneam autem potentia, idque corpus esse (**). Epicurus temperamentam ex quatuor, ex quali igneo, ex quali aqueo, ex quali spirabili, ex quarto quodam innominato, quod ipsum sensibile est (***)). Heraclitus animam mundi expirationem eorum, quæ in eo sunt, humidorum. Animantium vero animum simul ab extraria expiratione, simulque ab ea, quæ intra fit, congenitum esse (b).

Phil. Ment. T. II.

G

3. Ve-

(a) S. Iustinus Martyr. *Par. ad Grecos.*

(b) Lib. IV. de placitis Philos. cap. 2. & 3.

(*) Aristoteles longe omnibus (Platonem semper excipio) præstans & ingenio, & diligentia, cum quatuor nota illa genera principiorum esset complexus, e quibus omnia orirentur, quintam quamdam naturam censet esse, e qua sit mens. Cogitare enim, & providere, & discere, & docere, & invenire aliquid, & tam multa alia, meminisse, amare, odisse, cupere, timere, angi, lætari; hæc & similia eorum in horum quatuor generum nullo inesse putat. Quintum genus adhibet, vacans nomine, & sic ipsum animum entelechiam appellat novo nomine, quasi quandam continuatam motionem, & perennem. Tullius lib. I. qq. *Tuscul.* cap. 10.

(**) Democritum enim magnum quidem illum virum, sed levibus & rotundis corpusculis efficientem animum concursu quodam fortuito, omittamus. Nihil est enim apud istos, quod non atomorum turba conficiat. Tullius lib. I. qq. *Tuscul.* cap. 11.

(***) Ea ipsa fuit Epicuri, quæ Democriti, de natura humanæ mentis sententia. Quod enim ex Epicuro innominatum, atque sensile, scilicet principium sensus, Plutarchus appellat, tenuissimis, maximeque rotundis, atque mobilibus, Epicuri quoque iudicio, constare corpusculis, ex Laertio, atque Lucretio, ut alios omittam, aperta res est. Epicuri siquidem dogmata recensens Laertius in eius vita, hæc habet: *ita erit firmissima probatio, quod animus sit corpus tenuibus partibus per totam congregationem seminatum; unde illa atomorum multitudine, quæ ad animæ naturam spectat, abscedente, rerum & soluto conventu toto, dispergitur anima, utpote ex levissimis atomis atque rotundissimis composita.* Ita vero rem eandem expressit Lucretius lib. III. de rerum natura v. 178.

Is tibi nunc animus quali sit corpore, & unde Constiterit, pergam rationem reddere dictis. Principio esse ajo per subtilem atque minutis Perquam corporibus factum constare.

I I.

3. Verum neque defuit, qui animum prorsus de medio tolleret, hac una potissimum, inquit Cicero, ductus ratione, quia difficilis erat animi, quid, aut qualis esset, intelligentia (a). Dicæarchus certe, si illi credimus, in quodam sermone, quem Corinthi habitum, tribus libris exposuit, Pherecratem quendam Phthiotam senem differentem inducit, nihil esse omnino animum, & hoc esse nomen totum inane, frustra-que animalia, & animantes appellari; neque in homine inesse animum (vel animam) nec in bestia: vimque omnem eam, qua vel agamus quid, vel sentiamus, in omnibus corporibus vivis & quabiliter esse fusam, nec separabilem a corpore esse; quippe quæ nulla sit, nec sit quidquam, nisi corpus unum & simplex, ita figuratum, ut temperatione naturæ vigeat, & sentiat (b).

I I I.

4. Omnes itaque de humanæ mentis natura Philosophorum sententiæ ad duo veluti suprema capita revocari optime posse videntur. Vel enim hujuscemodi ponitur mens, ut nihil esse dicatur a corporea substantia diversum. Velejus ipsa dicitur esse naturæ, ut a corporea quavis substantia penitus distinguatur. Qui totum, quidquid in homine est, materiale ajunt esse substantiam, atque hoc tantum substantiæ genus dari contendunt, *materialistæ*, & etiam *monistæ* dicuntur. *Monistæ* quoque sunt, qui humanam mentem immaterialis quidem naturæ constituunt, sed realem mundi corporumque existentiam negant, idealem tantum admittentes, undæ *idealistæ* vocari etiam solent. *Materialistis* ergo, atque *idealistis* illud commune est, ut unam tantum substantiam velint reipsa existere, illi nempe corpoream, hii vero immaterialem. Porro ab *idealistis* parum distare videntur *egoistæ*. Hi enim nonnisi sui existentiam admittunt, adeo nempe ut cetera quæcunque *entia*, sive corporea, sive immaterialia, de quibus cogitant, idealem tantum habere existentiam velint, seu ea omnia nihil prorsus esse ab iis ideis diversa, quas ipsi habent in anima, & circa quas versatur eorum mens, dum de rebus ipsis, cogitant. *Dualistæ* demum dicuntur, qui duplex substantiæ genus, spirituales scilicet, atque corpoream reapse extare fatentur; unde & humanam mentem spiritualis esse naturæ contendunt, & realem corporum existentiam propugnant. *Materialismum* defendere co-

na-

(a) Lib. I. qq. *Tuscul.* cap. 22.(b) *Ibidem* cap. 10.

natur Hobbesius Philosophus Anglus, pro eoque stant cum aliis Tolandus, & Covvardus; neque ab illo abhorret Lokius; quippe qui opinatur, per corpusculorum motum posse humanæ mentis cogitationes explicari. *Egoïsmum* professus est Parisiis paucis abhinc annis quidam Malebranchii affecla, ut refert Volfius (a); neque Malebranchius ipse multum distare ab *egoïsmo* nonnemini visus est, utpote qui contenderat, hæctenus non esse factum, neque posse, fieri, ut realis corporum existentia ostendatur. *Dualismum* verò tutati sunt omnes melioris notæ Philosophi, & modo pro illo pugnant tamquam pro aris, & focis, quicumque non ad vanitatem, sed ad sobrietatem sapere cupiunt. Id unum ergo discutiemus in præsens, atque in eo nostra quammaxime versabitur disceptatio, ad quodnam substantiæ genus mens nostra revocanda sit, nimirum an humana mens sit sublimioris ordinis præstantiorisque naturæ, quam corporea quæque substantia; num vero sit talis, ut inter materialia entia collocari & ipsa jure ac merito queat.

DEFINITIO.

5. *Mens humana dicitur illud principium, quo homo cogitat, seu quo verum intelligit, bonumque vult, suarumque insuper perceptionum, ac volitionum conscius existit.* Dicta est autem *mens*, quatenus cogitandi vis ceteris præstantior est, atque in anima eminet (b). *Rationalis anima*, nec non *animus*, vocari etiam solet. Dicitur *anima*, quatenus per eam homo vivit; *animus*, quatenus per eam sapit; *rationalis*, seu *rationi particeps*, quatenus homo per eam, ut ait Tullius, *consequentia cernit, principia, & causas rerum videt, earumque progressus, & quasi antecessiones non ignorat, similitudines comparat, & rebus præsentibus adjungit, atque annectit futuras* (c).

COROLLARIUM.

6. *Nihil certius nobis est existentia mentis.* Nihil quippe nobis constat apertius, quam cogitandi principium in nobis existere, seu ita nos intelligere verum, & velle bonum, ut simul simus harum omnium operationum conscius. *Quid enim, inquit S. Augustinus, tam cognitionis adest, quam id, quod menti adest? aut quid tam menti adest, quam ipsa mens* (d)? Profecto, & ipsamet dubitatio argumento no-

G 2

bis

(a) *Psychol. rational.* Sect. I. cap. I. §. 38. edit. Veronenſis.

(c) Lib. I. *de Officiis* cap. 4.

(b) Vide librum *de spiritu, & anima* c. 11.

(d) Lib. X. *de Trinitate* n. 10. alias c. 7.

bis est vel evidentissimo de existentia mentis. *Vivere se, & meminisse, ait S. Doctor modo laudatus, & intelligere, & velle, & cogitare, & scire, & judicare, quis dubitet? Quandoquidem etiam si dubitet, vivit; si dubitat, unde dubite, meminit; si dubitat, dubitare se intelligit; si dubitat, certus esse vult; si dubitat, cogitat; si dubitat, scit se nescire; si dubitat, judicat, non se temere consentire oportere (a).*

HYPOTHESIS I.

7. Circa dubitationis aleam esse puto, essentiam corporeæ substantiæ in eo esse positam, ut sit *ens natura sua impenetrabiliter extensum*, adeo nempe ut *extenso solida*, seu *impenetrabilis*, sit illud, quod primo nos movet, atque determinat, ut quod hujuscemodi deprehendimus, *corpoream* ipsum esse *substantiam*, seu *corpus*, sive *materiam*, censeamus. Hoc itaque pro certo in præsens habeo. Neque enim profecto determinabitur unquam, mentem humanam non esse substantiam corpoream, nisi prius nobis certo constet, quid hujuscæ substantiæ nomine intelligendum sit, & re ipsa intelligatur. Arbitrariam porro non esse notionem hanc substantiæ corporeæ, testem experientiam ipsam appello, ne dicam illam corporis ideam, quæ nobis quodammodo congenita est, atque ab ipsa origine veluti menti nostræ insculpta (b).

S C H O L I O N.

8. Perinde est hoc loco, sive in *entitativa extensione*, sive in *naturali impenetrabilitate* formalis ratio corporeæ substantiæ statuatur. Satis enim in præsens est, habere pro re comperta, nullum esse corpus, quod *longitudine, latitudine, & altitudine careat* (c), sive quod ipsa sua natura non sit *impenetrabiliter extensum*, nihilque esse hujuscemodi, quod non sit corpus.

C O R O L L A R I U M.

9. *Substantia corporea est in integrales partes divisibilis.* Extensum quippe *entitative* confurgit ex pluribus ea ratione simul unitis, ut unum extra aliud quoad totam suam *entitatem* existat; atque adeo illius naturæ, ut unum ab alio sejungi possit. Hinc vicissim

Co-

(a) Lib. XI. de Trinitate n. 14. alias c. 10. (c) S. Augustinus lib. de quantitate animæ num. 13. alias cap. 14.

COROLLARIUM II.

10. *Illā substantia non est materialis, quæ natura sua impenetrabiliter extensa non est; ac proinde neque in integrales partes divisibilis. Materialis quippe non est substantia, cui corporeæ substantiæ ratio minime convenit, neque princeps ejusdem substantiæ inest proprietas.*

HYPOTHESIS II.

11. Pro certo itidem habeo, affectiones primitivas substantiæ corporeæ esse *magnitudinem, figuram, motum, quietem, & situm*: primitivas, inquam, hoc est, tales, quæ primo, seu immediate corporeæ substantiæ conveniant; quæque proinde hujuscemodi sint, ut ceteræ omnes ipsius substantiæ proprietates, omnesque ejusdem operationes ex illis orientur, & per eas explicentur. Veritas porro hujusce hypotheseos ex modo tradita notione materialis substantiæ manifesta est. Etenim *impenetrabiliter extenso*, prout tali, non convenit proxime & immediate, nisi posse certa *magnitudine*, atque *figura* determinari & circumscribi, *moveri* & *quiescere*; simulque tales habere partes, quæ *diversa ratione* collocari queant inter se, & *artificiose* componi.

COROLLARIUM.

12. Quemadmodum ergo illa substantia est *corporea*, cujus proprietates possunt per mechanicas affectiones explicari, ita ex adverso *illa substantia non est corporea*, cujus proprietates atque operationes per affectiones mechanicas, scilicet per *magnitudinem, figuram, motum, quietem, & situm corpusculorum*, ostendi nullatenus possunt. Hoc enim ipso *impenetrabiliter non est extensa*.

HYPOTHESIS III.

13. Certum postremo mihi est, *spiritualem eam esse substantiam, quæ non est corporea*. Ut enim præclare docet S. Augustinus, *quidquid corpus non est, & tamen aliquid est, recte jam spiritus dicitur* (a). Et sane, nisi pro spirituali ea habeatur substantia, quæ non est corporea, nullum habere potest locum, quæ de humanæ mentis spiritualitate instituitur, disceptatio. Certum est enim, quæri recte non

Phil. Ment. T. II.

G 3

posse,

(a) Lib. XII. *supra Genesim* num. 16. *alias* cap. 7.

posse, num mens humana sit substantia spiritualis; nisi primo, quid *spiritualis substantia* nomine intelligatur, apertum fiat. Res quoque videtur perspicua, substantiam spiritualement duplici tantum modo posse describi, nimirum *positive* ex illius operationibus nobis notis, & *negative*, ea scilicet omnia attributa illi denegando, quæ corporeæ substantiæ inesse cognoscimus. Jam vero, si spiritualis substantia *positive* definiatur, dicendum proculdubio videtur, eam esse, quæ cogitat. Quamobrem nemo erit, qui de humanæ mentis spiritualitate, vel leviter dubitare possit; cum nemo sit, quem lateat, humanam mentem cogitare (§. 6.). Relinquitur ergo, ut dicamus, spiritualement eam esse substantiam, quæ non est corporea; quippe hoc ipso stat, queri optime posse, num humana mens sit substantia spiritualis, hoc est, a corporea prorsus diversa. Igitur

COROLLARIUM I.

14. *Ea substantia est spiritualis, quæ natura sua neque impenetrabiliter extensa est, neque propterea in integrales partes divisibilis; neque talibus instructa proprietatibus, eoque modo operans, ut proprietates ipsa, atque operationes per magnitudinem, figuram, atque motum corpusculorum ostendi valeant, & explicari. Hujuscemodî namque substantia non est corporea (§. §. 10. 12.).*

COROLLARIUM II.

15. *Quoniam autem, quæ sibi mutuo contraria sunt, oppositam habent naturam, oppositasque proprietates, & affectiones, omnis substantia spiritualis ejus est natura, ut sit entitative inextensa, atque in partes integrales prorsus indivisibilis. Hujuscemodî quoque sunt illius proprietates, atque operationes, ut per mechanicas corpusculorum affectiones explicari nullatenus possint.*

SCHOLIUM.

16. *Spiritum hoc loco sumimus proprie, & in rigore, scilicet pro substantia diversi omnino generis a corporea, præstantiorisque naturæ. Spiritus quippe nomine, lato modo sumti, ea etiam designari solet corporea substantia, quæ tenuis apprime est, & maxime vivida.*

LEM-

L E M M A I.

Nihil eorum, quæ extra nos existunt, potest motionem aliquam nobis in cerebro excitare, nisi motum iis nervorum fibrillis primo communicet, qui ex interiori cerebri substantia prodeuntes, extimi nostri corporis partibus inseruntur.

17. *Probatur.* Nihil eorum, quæ sunt extra nos, tangere immediate potest interiorem substantiam cerebri. Ergo nihil prorsus eorum, quæ extra nos existunt, potest motionem aliquam nobis in ipso cerebro immediate excitare. Constat quippe experientia, ipsa etiam demonstrante ratione, communicationem motus peragi inter corpora neutiquam posse, nisi illa physice sese tangant. Manifestum porro est ex Anatome, ex innumeris pene partibus, quæ humanum corpus constituunt, nervos dumtaxat ita interiori cerebri substantiæ respondere, eique conjungi, ut nulla vel levissima motio in extremis etiam ipsorum nervorum partibus excitari queat, quin ad cerebrum usque deferatur, ejusque interiori substantiæ communicetur. Ergo, ut res, quæ extra nos existunt, aliquam nobis in cerebro motionem efficiant, necesse est, motum iis nervorum fibris primo communicent, qui ex interiori ipsius cerebri substantia, veluti ex radice, erumpunt, nostrique corporis extremis partibus inseruntur, & sensoria constituunt.

S C H O L I O N.

18. Deus tamen, atque angeli ab hac lege excipiendi sunt, eosque excipio. Res enim est certissima, motiones quascunque excitari in humano cerebro ab illis posse, quin ullam prorsus in extremis nervorum, ex interiori illius substantia prodeuntium, fibris motionem primo efficiant.

C O R O L L A R I U M I.

19. *Nihil ergo eorum, quæ extra nos sunt, si Deum, atque angelos excipias, potest motionem aliquam nobis excitare in cerebro, nisi iis nervorum fibris communicare valeat motum, qui ex ipso cerebro ad extimas usque nostri corporis partes propagantur.* Si enim nulla rerum extra nos existentium potest motionem aliquam nobis in cerebro excitare, nisi motio ab illa primo fiat in extremis nervorum ex ipso cerebro

prodeuntium fibris, relinquitur profecto, nihil eorum, quæ extra nos existunt, aptum esse ad motionem aliquam nobis excitandam in cerebro, nisi ejus sit naturæ, ut valeat extremis illorum nervorum fibris motum primo communicare. Hinc

COROLLARIUM II.

20. *Non nisi qua proxime, & immediate sensibilia sunt, hoc est; hujusmodi, ut per sensus attingi possint, & attingantur re ipsa valent motionem nobis in cerebro excitare.* Hæc enim dumtaxat, ut patet ex Physica, ita afficiunt fibras nervorum, qui ex interiori cerebri substantia per universum corpus propagantur, ut motum illis fibris re ipsa communicent.

COROLLARIUM III.

21. *Ipsa quoque sensibilia secundum illam dumtaxat rationem valent nobis motum aliquem excitare in cerebro, secundum quam formaliter sunt proxime, & immediate sensibilia.* Sensibilia enim motionem in cerebro non excitant, nisi quatenus nerveis organorum sensoriorum fibrillis motum communicant. Hisce autem fibris motum non communicant, nisi quatenus sunt sensibilia. Ergo non nisi quatenus sensibilia, cerebro quoque motum communicant.

LEMMA II.

Plura extra nos posita re ipsa percipit humana mens, quæ sensuum organa nullatenus afficiunt, seu qua proxime & immediate non sunt sensibilia.

22. *Probatur.* Constat enim primo, nos percipere Deum, ejusque plura attributa, summam scilicet *veracitatem, bonitatem, justitiam*, atque *potentiam*, & quidem nullo limite circumscriptam; nihilque nobis in hisce notionibus relucere, quod aliquid vel minimum sensibilitatis contineat. Constat secundo, tres dimensiones ita a nobis in solido discerni, ut & *lineam* omni latitudine, & profunditate carentem, & *superficiem* nulla affectam profunditate nitide intelligamus, quamvis neque *linea*, neque *superficies*, si sumantur hoc modo, re ipsa sint, nec esse possint; ac proinde etsi illæ organa sensuum haudquaquam afficiant. Ut enim olim egregie dixerat S. Augustinus Evodiam alloquens, *sola longitudo non nisi intelligi animo potest, in corpore*

re inveniri non potest (a). Constat *tertio*, sensibus minime subjici Solis, Lunæ, astrorumque magnitudinem, eorum situm, celeritatem, atque distantiam tum inter se, tum a loco, quo corpora ipsa cernimus, & tamen hæc omnia nitide a nobis intelligi, menteque comprehendendi. Constat *quarto*, nos cognoscere intestinum in corporibus motum; corpora quæque mixta ex tenuissimis, visusque aciem omnino fugientibus, componi corpusculis; innumeris porulis ea omnia esse inspersa, simulque tenuissimam maximeque mobilem substantiam jugiter ex ipsis poris erumpere, & quoquoersus in orbem diffundi. Constat *postremo*, ut alia, & quidem plurima, compendii gratia, omittam, nos perspicue intelligere, atque, ut egregie advertit S. Augustinus, memoria tenere *numerorum, dimensionumque rationes, & leges innumerabiles, quarum nullam corporis sensus impressit; quia nec ipsæ coloratæ sunt, aut sonant, aut olent, aut gustatæ, aut contractatæ sunt. Audivi sonos verborum, quibus significantur, cum de his differitur, inquit laudatus S. Doctor, sed illi alii, istæ autem alia sunt. Nam illi aliter græcæ, aliter latine sonant; istæ vero nec græcæ, nec latine sunt, nec aliud eloquiorum genus. Vidi lineas fabricarum vel etiam tenuissimas, sicut filum aranæ, sed ille alia sunt; non sunt imagines earum, quas mihi nuntiavit carnis oculus. Novit eas quisquis sine ulla cogitatione qualiscumque corporis intus agnovit eas. Sensi etiam numeros omnibus corporis sensibus, quos numeramus; sed illi alii sunt, quibus numeramus, nec imagines istorum sunt, & ideo valde sunt. Rideat me ista dicentem, qui eos non videt, & ego doleam ridentem me* (b). Ego &c.

COROLLARIUM.

23. Plura igitur extra nos posita percipit mens nostra, qua nullam prorsus in cerebro motionem excitant. Earum quippe dumtaxat rerum proprium est, motionem in cerebro excitare, quæ ita sensuum organa afficiunt, ut fibris nervorum ipsa organa constituentium motum aliquem, qui ad cerebrum usque propagari possit, & propagetur re ipsa, dum illis occurrunt, communicent (§. 19.).

SCHOLIUM.

24. Animadvertendum quam accurate est, mihi prorsus sufficere hoc loco, ut res, quæ percipiuntur, etsi corporeæ sint, atque ex suo genere sensibiles, sensus tamen ipsos minime reapse afficiant. Hoc enim

(a) Lib. de quantitate animæ n. 10, alias c. 6. (b) Lib. X, Confessionum n. 19, alias c. 12.

enim ipso stat optime, quod modo contendimus; nullum scilicet motum a rebus ipsis, dum eas mente complectimur, nobis in cerebro excitari. Si namque externa sensoria ab illis non afficiuntur, nulla motio communicatur fibris organa ipsa constituentibus; atque hinc neque motio aliqua ab illis in cerebro excitatur, utpote quæ non habetur in cerebro, nisi ex propagatione illius motionis, quæ a rebus ipsis in organo externo efficitur (§. 17.).

L E M M A III

Mens humana plures rationes percipit in rebus sensibilibus, secundum quas formaliter res ipsæ non sunt sensibiles.

25. *Probatur.* Manifestum est, in rebus sensibilibus distincte a nobis concipi rationes *entis, possibilitatis tam logicæ, quam metaphysicæ, substantiæ, essentiæ, & existentia, principii, & principiatæ, causæ, atque effectus; rationes quoque unitatis, veritatis, & bonitatis, simplicitatis, & compositionis, necessitatis, & contingentia,* aliasque plurimas id genus. Constat autem, res ipsas, si penes has rationes *formaliter* spectentur, non esse sensibiles. Neque enim per eas *formaliter* lucidæ sunt, vel coloratæ, non sapidæ, non odoræ, non sonoræ, non duræ, aut molles, non lenes, aut asperæ, non callidæ, aut frigidæ &c. Unde S. Augustinus de iis loquens quæstionibus, quæ circa rerum *essentiam, & existentiam* institui solent, cum audio, inquit, tria genera esse quæstionum, an sit, quid sit, quale sit, *sonorum quidem, quibus hæc verba confecta sunt, imagines teneo, & eos per auras transisse cum strepitu, & jam non esse scio. Res autem ipsas, quæ illis significantur sonis, neque ullo sensu corporis attingi, nec uspiam vidi præter animum meum, & in memoria recondidi non imagines earum, sed ipsas, quæ unde ad me intraverint, dicant, si possunt (a).* Ergo &c.

C O R O L L A R I U M.

26. Hinc manifestum efficitur, *res sensibiles a nobis percipi etiam secundum rationes, secundum quas formaliter nullam prorsus motionem nobis in cerebro excitant, neque excitare possunt.* Per id enim *formaliter* res sensibiles extra nos positæ motionem in cerebro excitant, per quod *formaliter* sunt sensibiles (§. 21.).

LEM-

(a) Lib. X. *Confessionum* n. 10. alias c. 10.

L E M M A IV.

Cogitatio posita non est formaliter in certa quadam motione tenuissima maximeque mobilis substantia a rebus, circa quas cogitando versamur, nobis in cerebro excitata.

27. Cogitatio sumitur hoc loco, prout continet tum *perceptionem rei directam, iudicium, atque discursum, tum perceptionem reflexam, eam scilicet, per quam mens ita in perceptionem directam, iudicium, atque ratiocinationem tendit, ut earum omnium operationum, atque hinc etiam sui ipsius, conscia fiat. Ita enim, ipsa teste conscientia, mens percipit, iudicat, atque discurret, ut se percipere, se iudicare, seque ratiocinari simul itidem sciat. Hoc itaque posito, probatur assertio.*

I.

28. Si namque *directa rei perceptio nihil aliud esset formaliter, nisi certa quadam motio tenuissimæ maximeque mobilis substantiæ ab ea re, quæ percipitur, nobis in cerebro excitata, id dumtaxat percipi a nobis posset, & perciperetur re ipsa, quod valet motionem huiusmodi substantiæ nobis in cerebro excitare, eamque re ipsa excitat; atque insuper, quod modo a nobis percipitur, secundum eam dumtaxat rationem perciperetur, secundum quam formaliter motio illa ab eo in cerebro efficitur. Perceptibile quippe dicitur, quod sui perceptionem excitare in nobis valet; quodque percipitur, secundum eam rationem dicitur a nobis percipi, secundum quam formaliter perceptio ipsa ab illo in nobis excitatur. Hoc autem vel evidentissime falsum est; cum nihil ferme nobis constet apertius, quam plura a nobis percipi, quæ ad aliquam motionem nobis in cerebro excitandam plane inepta sunt (§. 23.); simulque plura a nobis concipi, optimeque intelligi penes rationes, secundum quas formaliter nullam nobis in cerebro motionem excitat, neque excitare possunt (§. 26.). Ergo *directa rerum perceptio posita formaliter non est in certa quadam tenuissimorum maximeque mobilium corpusculorum motione, ab ea re, quæ percipitur, nobis in cerebro excitata.**

II.

29. Hinc neque *iudicium, neque ratiocinatio potest in corpusculorum motione collocari. Hæc enim utraque mentis operatio adeo a perceptione dependet, ut, perceptione seclusa, neutra esse possit. Ceterum,*

terum, dato etiam, *perceptionem* nihil esse a corpusculorum motione diversum, adhuc stat, *judicium*, atque *discursum* minime posse in corporea motione constitui. Et quidem in primis quod spectat ad *judicium*, cum mens affirmative judicet, quatenus duas ideas simul conjungit, si *judicium* nihil est aliud, quam certa quædam corpusculorum motio, *judicium* affirmativum positum erit *formaliter* in unione earum motionum, in quibus notiones *subjecti*, & *predicati* consistunt. Alia autem est motio corpusculorum, in qua notio *subjecti*, alia, in qua notio *predicati* posita est. Igitur in *judicio affirmativo* simul miscentur corpuscula diverso motu affecta. Misceri autem nequeunt, quin novam motus determinationem acquirant; ac proinde quin alio motu a priori plane diverso agitentur. Ergo per *judicium affirmativum* peribunt prorsus illæ corpusculorum motiones, quibus *subjectum*, & *predicatum* antea exprimebantur. Constat autem, notiones *subjecti*, & *predicati* haudquaquam in *judicio* extingui. Ergo *judicium affirmativum* non est unio corpusculorum, quæ secundum diversas determinationes in cerebro moveantur.

Quod vero attinet ad *discursum*, illud certum est, totum *affirmativa ratiocinationis* opus in eo esse positum, ut ex unione duarum idearum cum tertia unio illarum inter se colligatur, quin ex hac unione aliqua ipsarum idearum pereat, aut aliqua hinc fiat confusio, per quam notiones ipsæ discerni a se mutuo non amplius possint. Igitur, si *ratiocinatio* non est, nisi certa corpusculorum motio perfecta in cerebro, unientur in *ratiocinatione* duæ diversæ motiones corpusculorum simul cum tertia ab illis prorsus diversa, & ex hac unione emerget unio illarum duarum motionum inter se, quin aliqua vel minima inter eas confusio fiat; ac proinde quin ex contactu corpusculorum diversa ratione agitatorum mutantur eorum determinationes, & nova in illis excitetur motio, priori prorsus extincta. Hoc autem impossibile omnino est, demonstrante experientia, nec repugnante ratione, corpuscula diverso motu affecta simul misceri nequaquam posse, quin ex mutuo contactu determinationes ipsorum mutantur, & nova hinc motio in illis fiat. Ergo plane repugnat, ut *ratiocinatio* a certa corpusculorum motione perfecta in cerebro minime distinguatur.

I I I.

30. Quod demum ad eam operationem spectat, per quam mens suarum *perceptionem*, *judicii*, atque *discursus* conscia efficitur, tanta evidentia constare puto, per corpusculorum motionem id explicari

non

non posse, ut a nullo, qui rem æquo attentoque animo expendit, illud jure queat in dubium verti. Neminem quippe later, eandem esse mentem, quæ percipit, judicat, & discurrit, quæque simul scit, certoque cognoscit, se percipere, judicare, atque discurrere. Ergo eadem debent esse corpuscula, quæ simul moveantur, tum prout exigit *perceptio directa*, *judicium*, & *ratiocinatio*, tum prout postulat *perceptio reflexa*; ac proinde quæ duplici simul motu affecta sint, quorum alter alterum exprimat, quin sese mutuo turbent ne quidem levissime. Id autem, ut ex Physicis constat, motuum legibus penitus contrarium est. Ergo dicendum, cogitationem ab omni corpusculorum motione, quæ fieri in cerebro queat, toto cælo differre.

COROLLARIUM.

31. Quoniam *magnitudo*, & *figura*, si spectentur *absolute*, sive *secundum se*, sunt affectiones prorsus inertes, & de genere sterilium, nequit in motione corpusculorum statui cogitatio, quæcumque *magnitudo*, vel qualiscunque *figura* illis corpusculis tribuatur. Quamobrem stat, *cogitationem esse operationem præstantis adeo ordinis*, atque *naturæ*, ut nullatenus possit, quidquid dicat Locius, aliique cum eo, per *mechanicas corpusculorum affectiones explicari*.

PROPOSITIO I.

Mens humana est entitative substantia, hoc est, ens per se existens.

32. *Probatur.* Quia, si mens humana non est *entitative substantia*, seu *ens per se existens*, cum substantiam inter atque accidens non detur medium (P. I. §. 182.), mens ipsa erit accidens physicum. Hoc autem plane falsum est. Ergo mens humana est *entitative substantia*. *Prob. min.* etenim mens humana non potest esse accidens physicum, nisi sit accidens substantiæ vel corporeæ, vel spiritualis. Neutrius autem potest esse accidens. Non enim spiritualis; quia vel nulla est substantia hujuscemodi, vel si qua datur, ea non est, nisi substantia cogitans, ac proinde aliquod ejusdem naturæ, ac ipsa mens. Neque corporeæ; quia tunc cogitatio esset actio corporeæ substantiæ; ac proinde nihil diversum a certa quadam determinataque motione particularum materiæ; cum ex omnibus corporeæ substantiæ affectionibus, motus dumtaxat rationem *activi* habeat; nullaque sit corporeæ substantiæ operatio, quæ per motum particularum, ut patet ex Physica, non explicetur. Differt autem cogitatio a quavis motione particularum materiæ (§. 27.). Ergo &c.

Co-

COROLLARIUM.

33. *Mens humana subjecto intrinsece, sive natura sua, non indiget, ut existat. Ut enim diximus alibi (P. I. §. 158.) perfectitas excludit intrinsecam dependentiam rei a subjecto in existendo.*

PROPOSITIO II.

Mens humana est aliquid omnino diversum ab ea tenuissima, maximeque mobili ac vivida substantia, quæ ex puriori sanguine in cerebro elaboratur.

34. *Probatur. Cum enim omnis actio illius vividæ actuosæque substantiæ, quæ ex puriori sanguine elaborari in cerebro dicitur, nihil sit a certo corpusculorum motu diversum, nequit humana mens in illa vivida actuosaque substantia formaliter collocari, quin ipsa itidem cogitatio in certa corpusculorum motione, quæ in cerebro fiat, formaliter statuatur. Constat autem, cogitationem ab omni corporea motione, quæ fiat in cerebro, toto cælo differre (§. 27.). Ergo mens humana est omnino aliud ab ea vivida substantia, quæ ex puriori sanguine in cerebro perficitur.*

COROLLARIUM I.

35. *Mens humana non est substantia ex tenuissimis maximeque mobilibus conflata corpusculis, quæ certis determinatisque legibus, pro cogitationum discrimine, intestino motu agitentur. Tunc enim cogitatio nihil esset aliud, quam certa quædam corpusculorum motio ex rerum externarum appulsu in cerebro excitata.*

COROLLARIUM II.

36. *Humana mens neque est subtilior aeris, aut ignis, vel alterius, vividæ actuosæque substantiæ portio in humani corporis penetralibus residens, neque elementorum mixtio, harmonia, vel combinatio, neque temperies primarum qualitatum, sive elementorum, neque demum aliud quidquam ex iis substantiis, sive naturis elaboratum, quæ in hoc mundo aspectabili nobis innotescunt. In horum enim nullo constitui potest mens, quin fateri cogamur, cogitationem nihil esse a corpusculorum motu diversum. Præclare idcirco Tullius, animarum, inquit, nulla in ter-*
ris

ris origo inveniri potest. Nihil enim est in animis mixtum atque concretum, aut quod ex terra natum atque fixum esse videatur. Nihil ne aut humidum quidem, aut stabile, aut igneum. His enim in naturis nihil inest, quod vim memoria, mentis, cogitationis habeat, quod & prae terita teneat, & futura praevideat, & complecti possit praesentia, quae sola divina sunt; nec invenietur unquam, unde ad hominem venire possit, nisi a Deo. Singularis est igitur quaedam natura atque vis animi, se juncta ab his usitatis notisque naturis. Ita quidquid est illud, quod sentit, quod sapit, quod vult, quod viget, caeleste, & divinum est, ob eamque rem aeternum sit necesse est. Nec vero Deus ipse, qui intelligitur a nobis, alio modo intelligi potest, nisi mens soluta quaedam & libera, segregata ab omni concretionem mortali, omnia sentiens & movens, ipsaque praedita motu sempiterno (a).

COROLLARIUM III.

37. Quod de humana mente diximus, de quavis cogitante substantia intelligendum est, dicendo scilicet, substantiam cogitantem ab omni eo penitus differre, quod atomorum turba conficiat.

PROPOSITIO III.

Mens humana non est substantia in integrales partes re ipsa divisibilis.

38. Probatur. Velenim quaelibet illarum partium integralium, in quas ponitur humana mens re ipsa posse secari, seorsim ab aliis sumpta, vi cogitandi praedita est, vel hac vi penitus est destituta. Neutrum dici potest. Ergo mens ipsa non est substantia in integrales partes divisibilis. *Probo min.* Nequit dici primum. Nam, si quaelibet illarum partium seorsim sumpta ab aliis posset cogitare, quaelibet esset tota mens, ac proinde earum una dumtaxat in nobis existeret, nisi forte plura cogitandi principia simul in uno homine extare velimus. Porro nisi cogitans illa particula ponatur integralibus carere partibus, redit argumentum, ut patet, atque ita in infinitum. Alterum quoque dici non potest. Si namque nulla illarum partium, divisione posita, vi cogitandi pollet, tota quoque substantia ex illis conflata, eadem ipsa vi penitus careat, necesse est; cum ex inertibus, experientia teste, fieri nequeat totum integrale vi activa donatum, nisi for-

(a) Lib. I. qq. *Tuscul.* cap. 27. Vide S. Augustinum lib. X. de *Trinitate* num. 8., & seq.

fortasse aliquis velit, unioni, qua partes illæ simul copulatæ sunt; cogitandi vim acceptam referre.

Evidentius autem id adhuc fiet, si omnes illæ integrales partes inter se homogeneæ statuatur. Eadem quippe tunc erit totius ipsius substantiæ, ac singularum partium, ex quibus constat, natura; & ideo aut illæ singulæ cogitare poterunt, aut etiam tota ipsa substantia erit cogitandi vi penitus destituta.

Si quis dicat, integrales eas partes non esse omnino inertes, sed pollere vi cogitandi, non quidem adæquata, & totali, sed partiali & inadæquata; contra est, quia sicuti tota vis cogitandi, sive adæquatum completumque cogitationis principium, ex pluribus partialibus principiis intrinsecus constituitur, ita quævis perceptio ex pluribus partialibus perceptionibus constaret, & una fieret. Neque enim perceptio indivisibilis esse potest, si indivisibile non sit principium, ex quo illa ita provenit, ut simul in eo, tamquam in subjecto, recipiatur. Quæro igitur, quomodo res se habeat, cum una simplicissima penitusque indivisibilis ratio, *entis* nimirum, *veri*, *boni* &c. a nobis percipitur. Vel enim quælibet illarum partialium perceptionum rationem illam exprimit, vel non. Si primum: ergo frustraneæ sunt reliquæ. Sin alterum: ergo neque omnes simul sumtæ eam exprimere, nobisque repræsentare valebunt. Mente quippe complecti non possum, quomodo, si nulla partialium earum perceptionum aliquid vel minimum exprimit simplicissimæ illius *formalitat*is, eam omnes simul sumptæ exprimere valeant, mentique cogitanti exhibere.

Quod si perceptio simplicissimæ *formalitat*is ponatur omnino simplex, aperta res est, neque percipiendi principium, mentem scilicet ipsam, ex pluribus integralibus partibus coalescere posse; cum omnis perceptio, utpote certa quædam modificatio mentis, in illa, veluti in subjecto, recipiatur.

Nobis porro ne leviter quidem officit, plures in humana mente vires distingui, *percipiendi* nempe, *judicandi*, & *ratiocinandi*, nec non *appetendi*, quod bonum est, idque *volendi*, quod est malum: non officit, inquam; quandoquidem hinc minime sequitur, mentem humanam pro virium numero atque discrimine, in plures dissimilesque partes posse re ipsa secari. Ipsa etenim teste conscientia, notum cuique est, eandem penitus in nobis esse rem, quæ hasce omnes operationes elicit; utque præclare advertit, & explicat Auctor libri de *Spiritu*, & *anima* cap. 19. *anima in quibuscumque suis motibus, vel actibus tota simul adest. Tota videt, & tota sonorum reminiscitur: tota odorat, & tota odores recollit: tota per linguam & palatum saporis sentit,*
di-

discernitque: tota tangit dura, vel mollia: tota simul approbat, & reprobat. Calida vero, vel frigida summo tantum digito tota discernit. Tota est visus, tota est auditus, tota meminit, & cum tota meminit, tota est memoria; cum tota vult, tota est voluntas; cum tota cogitat, tota est cogitatio; cum tota diligit, tota est dilectio. Contrarium autem quisque in seipso experiretur, si integralis una suæ mentis pars perciperet, altera judicaret, ratiocinaretur alia, unaque vellet, & nollet altera. Nobis insuper notum esset, unam tantummodo mentis nostræ partem, eam scilicet, quæ vi percipiendi prædita est, scire, quid præstent aliæ; quæ autem vult, ignorare prorsus se velle, sibi que bonum esse, quod appetit. Si enim hæc pars noscit, quod ipsa vult, jam eadem pars duplici simul donatur potentia, *volendi* nempe, ac *percipiendi*, quin in duas & ipsa sit partes discreta. Id ergo non impedit, quominus mens pluribus simul viribus polleat, quin plures in ea integrales partes discerni possint.

COROLLARIUM.

39. *Substantia cogitans integralibus caret partibus, in quas reipsa possit resolvi.* Hujuscemodi quippe esset etiam humana mens, si qua cogitans substantia integrales partes complecteretur.

PROPOSITIO IV.

Mens humana non est substantia entitative extensa.

40. *Probatur.* Mens humana nequit esse substantia entitative extensa, nisi plures reipsa contineat integrales partes, in quas dividi possit. Oritur enim extensum ex unione plurium, quorum unum extra aliud quoad totam suam entitatem existit. Constat autem, mentem humanam non esse substantiam, quæ possit reipsa in plures integrales partes secari (§. 38.). Ergo non est entitative extensa.

Confirmatur. Cum omnis cogitatio, utpote actio immanens, in substantia mentis cogitantis, tamquam in subjecto, recipiatur, fieri nequit, ut mens sit substantia extensa, quin aliqua etiam in ipsa cogitatione nobis extensio reluceat. Hoc autem quam falsum sit, nemo non videt. Ergo falsum quoque est, mentem esse substantiam entitative extensam.

Dices, concipi nullatenus posse, quomodo, quod entitative extensum non est, extensum concipiat, illudque in seipso exprimat.

Contra est, & quidem primo: quia si nequit intelligi; quomodo ab

Phil. Ment. T. II.

H

eo,

eo, quod extensum non est, valeat attingi, atque representari extensum, neque eodem jure concipi unquam poterit, quomodo ab eo, quod est extensum, intelligi inextensum possit. Hoc autem non prohibet per adversarios, quominus mens ab illis ponatur *entitative* extensa. Ergo neque illud pari ratione impediet, quominus inextensa eadem ipsa statuatur.

Secundo: quia, si mens debet esse *entitative* extensa, ut in se valeat extensum exprimere, tanta necessario debet esse extensio mentis, quanta est rerum earum, quæ ab ea in seipsa exprimuntur. Qua enim ratione non potest concipi, ut ab inextenso intelligatur extensum, eadem ratione nequit intelligi, ut, quod tripalmaris est extensionis ab eo, quod semipalmaris tantummodo extensionis est, exprimatur. Tanta ergo erit *entitativa* extensio mentis, cum cœli hemisphærium percipit, quanta est extensio ipsius hemisphærii. Tanta quoque eadem ipsa erit in mente, quanta in musca habetur, dum muscam attingit. Vel si mens potest modo majus, modo minus extensum concipere, quin ipsius mentis extensio mutetur, ac proinde etsi extensionem rei, quam in seipsa exprimit, haudquaquam adæquet, eadem ipsa poterit extensum concipere, licet omni prorsus extensione destituta statuatur.

Neque huic rationi fit satis, si dicatur, posse in exiguo spatio ingentia objecta representari; at vero nullatenus posse fieri, ut imaginem extensi objecti indivisibile punctum exhibeat. Hoc, inquam, nihil est. Quamvis enim imago ingentis objecti possit quoad dispositionem partium in exiguo spatio contineri, non propterea potest per eam tota, quanta reipsa est, extensio objecti ita in illo exiguo spatio nobis exprimi, ut hoc ipso præcise, quod visus imaginem illam cernit, extensionem ipsam attingat. At vero mens ita extensum objectum percipit, sibi que illud representat, ut non solum dispositionem partium, verum etiam integram illius extensionem nitide percipiat, distincteque in seipsa exprimat. Sicuti ergo, ut imago totam objecti, cujus imago est, extensionem ostendat, tantæ reipsa debet esse extensionis quoquo versus, quantæ dimensionis est ipsum objectum; ita, si mens debet esse *entitative* extensa, ut valeat extensum objectum percipere, necessario requiritur, ut tantæ reipsa sit dimensionis, quantæ dimensionis est objectum, quod illa tunc percipit. Hoc autem est aperte falsum. Ergo haud recte contendere aliquis potest, humanam mentem ex eo admittendam esse *entitative* extensam, quod extensum percipiat. Egregie propterea S. Augustinus, cum oculi, inquit, medium, quod pupilla dicitur, nihil aliud sit, quam quoddam

dam

dam punctum oculi, in quo tamen tanta vis est, ut eo dimidium cælum; cujus ineffabile spatium est, ex aliquo eminenti loco cerni collustrarique possit, non abhorret a vero, animum carere omni corporea magnitudine, quæ tribus illis differentiis (longitudine scilicet, latitudine, & profunditate) consumatur, quamvis corporum magnitudines quaslibet imaginari queat (a).

COROLLARIUM I.

41. *Mens humana nullam habet, nec habere potest figuram. Illud enim dumtaxat capax configurationis est, quod secundum plures dimensiones est entitative extensum.*

COROLLARIUM II.

42. *Substantia cogitans omni entitativa extensione caret, nullaque figura circumscriptur. Etenim etiam humana mens posset extensione aliqua, & figura donari, si qua cogitans substantia harum affectionum capax existeret.*

PROPOSITIO V.

Mens humana non est substantia physice composita ex subjecto, & forma.

43. *Probatur. Cognitio non est talis operatio, quæ exigat esse a principio physice composito ex subjecto, & forma, alioquin etiam Deus ipse, utpote substantia cogitans, ex subjecto, & forma physice componeretur. Ergo humana mens ex subjecto, & forma physice non coalescit. Mentis quippe natura non nisi ex cogitatione cognoscitur.*

Confirmatur. Quia subjectum, ex quo mens intrinsecus constare dicitur, erit certe aliquod omnino passivum, ac prorsus iners. Tota enim vis activa eorum, quæ ex subjecto & forma composita sunt, ex forma derivatur, in eaque residet. Nihil autem hujusmodi in humana mente est. Si namque est ulla materies, unde anima sunt, inquit S. Augustinus, quid ipsa est? quod nomen, quam speciem, quem usum in rebus conditis tenet? Vivit, an non? Si vivit, quid agit? quid confert universitatis effectibus. Beatamne vitam gerit, an miseram, an neutram? Vivificat aliquid, an ab hoc etiam opere vacat, & in quodam secreto universitatis otiosa requiescit, sine vigili sensu, motuque vitali (b)? Profecto, si interiora men-

H 2

tis

(a) Lib. de quantitate animæ num. 24. alias c. 14.

(b) Lib. VII. de Genesi ad litteram num. 10. alias c. 7.

tis nostræ ipsi scrutemur, fateamur necesse est, nihil prorsus in ea haberi, quod vi cogitandi non polleat. Quidquid enim nobis in ea relucet, totum cogitat. *Absurdum est dicere*, inquit laudatus S. Doctor, *non eam totam*, mentem scilicet, *scire, quod scit. Non dico, totum scit, sed quod scit, tota scit. Cum itaque aliquid de se scit, quod nisi tota non potest, totam se scit. Scit autem, se aliquid scientem, nec potest quidquam scire, nisi tota. Scit igitur se totam* (a). Itaque si nihil passivum, nihilque iners in se percipit mens, nihil hujuscemodi in ipsa est; ac proinde nullum in ea habetur subjectum, ex quo intrinsecus, quemadmodum quæ sensibus patent corpora, componatur.

COROLLARIUM I.

44. *Mens humana est substantia physice simplex. Non enim ex pluribus essentialiter conflata est, quorum unum sejungi re ipsa ab altero possit, habeatque eorum alterum rationem materia, sive subjecti, alterum rationem actus, sive formæ.*

SCHOLION.

45. Loquimur de *compositione physica*, de ea scilicet, quæ fit ex principiis re ipsa separabilibus. Nihil enim interest hoc loco, si *logice*, vel *metaphysice* composita mens ipsa dicatur.

COROLLARIUM II.

46. *Omnis substantia cogitans est physice simplex. Qua enim ratione humana mens, eadem prorsus quævis alia substantia cogitans physicam compositionem excludit.*

PROPOSITIO VI.

Mens humana est substantia spiritnalis.

47. Triplici medio, eoque satis valido, nisi mea me fallat opinio, evincitur, humanam mentem esse substantiam spiritnalem, ejusque naturam quasi, ut ita dicam, esse divinam.

I.

48. Constat enim in primis, mentem humanam esse substantiam ejus naturæ, ut neque integrales habeat partes, in quas re ipsa di-

vidi

(a) Lib. X, de Trinitate num. 6. alias cap. 3.

vidi queat (§. 38.), neque sit entitative extensa (§. 40.), neque operetur ea ratione atque lege, ut illius operationes per motionem corpusculorum ostendi a nobis recte possint, & explicari (§. 31.). Ergo humana mens est substantia spiritualis (§. 14.). Nec enim illud audiendum est, inquit S. Augustinus, quod quidam putaverunt, quantum quoddam esse corpus, unde sit anima, quod nec terra, nec aqua sit, nec aer, nec ignis, sive iste turbolentior, atque terrenus, sive ille celestis purus, & lucidus; sed nescio quid aliud, quod careat usitato nomine, sed tamen corpus sit. Si enim qui hoc sentiunt, hoc dicunt corpus, quod & nos, idest naturam quamlibet longitudine, latitudine, altitudine spatium loci occupantem, neque hoc est anima, neque inde facta credenda est. Quidquid enim tale est, ut multa non dicam, in quacunque sui parte lineis dividi, vel circumscribi potest (a).

I I.

49. Modus quo agit humana mens, ab eo penitus differt, quo corporea substantia operatur. Etenim primo, substantia corporea passive indifferens adeo est ex suo genere ad motum & quietem, ut secluso extrinseco determinante, neque moveri queat, seu se determinare ad motum, dum est in quiete; neque, dum movetur, a motu cessare, in eodemque loco consistere. At humana mens ita seipsam ad cogitandum determinat, ut extrinseco agenti minime subjiciatur. Sentit animus se moveri, inquit Tullius, quod cum sentit illud una sentit, se sua vi non aliena moveri (b); utque habet Lactantius, animus sua sponte & cogitat, & movetur (c). Secundo: vis motiva corporeæ substantiæ continuo languescit, ac demum prorsus extinguitur; contra vero cognoscitiva humanæ mentis potentia tantum abest, ut exercitio minuatur, quin potius crescat quodammodo, validiorque fiat. Potentia anima, atque virtutes, inquit Auctor libri de spiritu & anima cap. 30., longa exercitatione, & successu temporum crescunt, unde mens, ratio, & consilium in senibus est, teste Tullio (d). Tertio: potentia quævis corporea, ut experientia vel evidentissime constat, plerumque læditur a suo objecto, quinimo, si nimis vehemens illud fuerit, penitus etiam extinguitur; si vero fuerit debile, ne leviter quidem ab illo immutatur. Nequit enim visus purissimam Solis lucem sustinere, neque a minima affici. At mens perfectius veritatem aspicit, quo fuerit clarior; in eaque contemplanda, quæ summa est,

Phil. Ment. T. II.

H 3

nul-

(a) Lib. VII. super Genesim ad litteram num. 27. alias cap. 21.

(b) Lib. I. qq. Tuscul. cap. 24.

(c) Lib. de Opificio Dei cap. 16.

(d) Lib. de Senectute cap. 29.

nullam vel minimam læsionem patitur, quinimo delectatur quammaxime, & beata efficitur. *Quemadmodum illi, inquit S. Augustinus, qui in luce Solis eligunt, quod libenter adspiciant, & eo adspicere letificantur, in quibus si qui forte fuerint vegetioribus, sanisque & fortissimis oculis præditi, nihil libentius, quam ipsum Solem, contuentur, qui etiam cetera, quibus etiam infirmiores oculi delectantur, illustrat: sic fortis acies mentis & vegeta, cum multa vera & incommutabilia certa ratione conspexerit, dirigit se in ipsam veritatem, qua cuncta monstrantur, eique inherens tamquam obliviscitur cetera, & in illa simul omnibus fruitur. Quidquid enim jucundum est in ceteris veris, ipsa utique veritate jucundum est (a). Quarto: quæ corpori inhaerent vires, quæque ab illo potentia dependunt, nonnisi circa ea, quæ sibi præsentia sunt, certisque locis circumscripta, & definita temporibus, versari possunt, adeo nempe ut neque futura potentias ipsas vel leviter moveant, neque præterita afficiant. Contra vero humana mens præterita æque profus ac ea, quæ coram existunt, scrutatur intueturque, neque ipsam plane latent futura. Diffusis cogitationibus atque consiliis, ait Auctor lib. de spiritu & anima cap. 2., huc atque illuc vagatur mens. Considerat, & spectat omnia. Videt absentia, transmari-na visu ambit, & percurrit adspicere, abdita scrutatur, & uno momento sensus suos per totius orbis fines & mundi secreta circumfert. Descendit ad inferna, ascendit inde, versatur in cælo, adheret Christo, conjungitur Deo; utpote antea scripserat Tullius, inter hominem, & belluam hoc maxime interest, quod hæc tantum, quantum sensu movetur, ad id solum, quod adest, quodque præsens est, se accomodat, paululum admodum sentiens præteritum, aut futurum. Homo autem, quoniam rationis est particeps, consequentia cernit, principia & causas rerum videt, earumque progressus, & quasi antecessiones non ignorat, similitudines comparat, & rebus præsentibus adjungit, atque annectit futuras; facile totius vitæ cursum videt, ad eumque regendum præparat res necessarias (b). Quinto: celeritas mentis in cogitando tanta est, quanta in corporeis potentiis haberi nullatenus potest. Nulla est celeritas, teste Tullio, quæ possit cum animi celeritate contendere (c); & jure quidem. Fertur enim mens cogitatione sua de loco in locum, quin interjectum spatium eadem ipsa cogitatione perlustrare cogatur; nihilque est, quod vim illam mentis nedum impedire, sed ne retardare quidem possit, non potest aliquis non admirari, inquit Lactantius, quod sensus ille*

(a) Lib. II. de libero arbitrio num. 36.
alias cap. 13.

(b) Lib. I. de Officiis cap. 4.

(c) Lib. I. 99. Tuscul. cap. 19.

vivus atque cælestis, qui mens, vel animus nuncupatur, tantæ mobilitatis est, ut ne tunc quidem, cum sopitus est, conquiescat, tantæ celeritatis, ut uno temporis puncto cælum omne collustret, & si velit, maria pervolet; terras ac urbes peragret, omnia denique, quæ libuerit, quamvis longe lateque summotæ sint, in conspectu sibi ipse constituat (a)? Postremo, nulla potentia corporea ita operatur, ut simul ea ipsa sit sui ipsius, suarumque operationum conscia. Cum colorem sentimus, inquit S. Augustinus, non itidem sensu ipso nos sentire etiam sentimus; neque cum audimus sonum, nostrum etiam audimus auditum; neque cum olfacimus rosam, olet nobis aliquid & ipse olfactus; neque quidquam gustantibus sapit in ore ipse gustus; nec tangentes aliquid, ipsum etiam tangendi sensum possumus tangere; ut proinde res sit perspicua, quinque istos sensus nullo eorum sensu posse sentiri, quamvis eis corporalia quæque sentiantur (b). At vero mens quadam interiori, non simulata, sed veræ presentia, videt se in se. Nam cognoscit se vivere, se meminisse, se intelligere, se velle, cogitare, scire, judicare (c). Memini, me habere memoriam, & intelligentiam, & voluntatem, ait laudatus S. Doctor, & intelligo me intelligere, & velle, atque meminisse, & volo me velle, & meminisse & intelligere, totamque meam memoriam, & intelligentiam, & voluntatem simul memini. Quod enim memoria mea non memini, non est in memoria mea. Nihil autem tam in memoria, quam ipsa memoria est. Totam igitur memini. Item quidquid intelligo, intelligere me scio, & scio me velle, quidquid volo. Quidquid autem scio, memini. Totam igitur intelligentiam, totamque voluntatem meam memini (d). Itaque, si in modo operandi a deo differt humana mens a corporea quavis potentia, ut nihil prorsus cum illa commune habeat, manet perspicuum, mentem ipsam præstantioris esse naturæ, ac sit substantia materialis, ac proinde eam non corpus esse, sed spiritum. Neque enim aliud adest medium, quo essenziale rerum discrimen evidentius dignosci a nobis possit, certiusque determinari.

I I I.

50. Postremum momentum ex artium disciplinarumque inventionne desumitur. Id autem tanta evidentia ostendit, prope divinam esse humanæ mentis vim, atque naturam, ut rem ipsam veluti ob oculos ponat. Cum videmus, inquit elegantissimus Cicero, speciem primum, candoremque cæli, deinde conversionis celeritatem tantam, quan-

H 4

tam

(a) Lib. de Opificio Dei cap. 16.

(c) Auctor libri de Spiritu & anima c. 32.

(b) Lib. II. de libero arbitrio num. 36., alias cap. 13.

(d) Lib. X. de Trinitate num. 14. alias cap. 11.

tam cogitare non possumus; tum vicissitudines dierum atque noctium, commutationesque temporum quadripartitas ad maturitatem frugum, & ad temperationem corporum aptas, eorumque omnium moderatorem, & ducem Solem, Lunamque accretione & diminutione luminis, quasi fastorum notantem, & significantem dies possumusne dubitare, quin his præsit aliquis vel effector, si hæc nata sunt, ut Platoni videtur; vel si semper fuerint, ut Aristoteli placet, moderator tanti operis & muneris? sic mentem hominis, quamvis eam non videas, ut Deum non vides, tamen, ut Deum agnoscis ex operibus ejus, sic ex memoria rerum, & inventione, & celeritate motus, omnique pulchritudine virtutis vim divinam mentis agnoscito (a). Itaque, ut ad rem veniamus, præter artes bene vivendi (verba sunt S. Augustini) & ad immortalem perveniendi felicitatem, quæ virtutes vocantur, & sola Dei gratia, quæ in Christo est, filiis promissionis regni que donantur, nonne humano ingenia tot tantæque artes sunt inventæ & exercitæ, partim necessariae, partim voluntariae, ut tam excellens vis mentis, atque rationis in his etiam rebus, quas superfluas, imo & periculosas perniciosasque appetit, quantum bonum habeat in natura, unde ista potuit vel invenire, vel discere, vel exercere, testetur? Vestimentorum & ædificiorum ad opera quam mirabilia, quam stupenda, industria humana pervenerit; quo in agricultura, quo in navigatione profecerit: quæ in fabricatione quorumque vasorum, vel etiam statuarum, & picturarum varietate excogitaverit & impleverit; quæ in theatris mirabilia spectantibus, audientibus incredibilia faciendæ & exhibendæ molita sit: in capiendis, occidendis, domandis irrationalibus animantibus, quæ, & quantæ repererit: adversus ipsos homines tot genera venenorum, tot armorum, tot machinamentorum, & pro salute mortali tuenda atque reparanda quot medicamenta atque adjumenta comprehenderit: pro voluptate faucium, quot condimenta & gulæ irritamenta repererit: ad indicandas & suadendas cogitationes quam multitudinem varietatemque signorum, ubi præcipuum locum verba & litteræ tenent; ad delectandos animos, quos elocutionis ornatus, quam diversorum carminum copiam ad mulcendas aures, quot organa musica, quos cantilena modos excogitaverit: quantam peritiam dimensionum atque numerarum, meatusque & ordines siderum quanta sagacitate comprehenderit: quam multa rerum mundanarum cognitione se impleverit, quis possit eloqui, maxime si velimus non acervatim cuncta congerere, sed in singulis immorari? In ipsis postremo erroribus & falsitatibus defendendis, quam magna claruerint ingenia Philosophorum atque hæreticorum, quis estimare sufficiat? Loquimur enim nunc de natura mentis humanæ, qua ista vi-

ta

(a) Lib. I. qq. Tuscul. cap. 28. & 29.

ta mortalis ornatur, non de fide atque itinere veritatis, qua illa immortalis acquiritur (a). Audisti ergo, ut cum eodem loquar, quanta vis sit anima ac potentia, quod ut breviter colligam, quemadmodum fatendum est, animam humanam non esse, quod Deus est, ita presumendum, nihil inter omnia, qua creavit, Deo esse propinquius (b). Profecto & ipse summus Orator æque ac Philosophus Tullius fassus aperte est, nunquam fore, ut tot a nobis invenirentur artes, & disciplinæ, quot inventæ jam sunt, nisi aliquid in nobis esset sublime prorsus, & plane divinum. Præstantioribus enim artibus, ac disciplinis, quas hominis ingenium excogitavit, perfecitque enumeratis, prorsus, inquit Vir summus, hæc divina mihi videtur vis, qua tot res efficiat, & tantas. Quid est enim memoria rerum & verborum? quid porro inventio? profecto id, quo nec in Deo quidquam majus intelligi potest. Non enim ambrosia Deos, aut nectare, aut Juventute pocula ministrante, lætari arbitror: nec Homerum audio, qui Ganymedem a Diis raptum ait propter formam, ut Jovi bibere ministraret. Non justa causa, cur Laomedonti tanta fieret injuria. Fingebat hæc Homerus, & humana ad Deos transferebat: divina mallem ad nos. Quæ autem divina? vigere, sapere, invenire, meminisse. Ergo animus, qui ut ego dico, divinus est; ut Euripides audeat dicere, Deus: & quidem si Deus aut anima, aut ignis est, idem est animus hominis. Nam ut illa natura cælestis, & terra vacat, & humore, sic utriusque harum rerum humanus animus est expers: si autem est quinta quædam natura ab Aristotele inducta primum, hæc & Deorum est, & animorum (c). Quis igitur, ut loquar cum Laetantio, tam indoctus est, ut nesciat? quis tam imprudens, ut non sentiat, aliquid inesse in homine divini? Nonne ipsius corporis status, & oris figura declarat, non esse nos cum mutis pecudibus æquales? Illarum natura in humum, pabulumque prostrata est, nec habet quidquam commune cum cælo, quod non intuetur. Homo autem recto statu, ore sublimi, ad contemplationem mundi excitatus, confert cum Deo vultum, & rationem ratio cognoscit (*). Propterea nullum est animal, ut ait

Ci-

(a) Lib. XXII. de Civitate Dei cap. 24. n. 3.

(b) Lib. de quantitate animæ n. 77. alias c. 34.

(c) Lib. I. qq. Tuscul. cap. 26.

(*) Hominem natura non solum celeritate mentis ornavit, sed etiam sensus, tamquam satellites, attribuit, ac nuntios: & rerum plurimarum obscuras, & necessarias intelligentias enudavit, quasi fundamenta quædam scientiæ; figuramque corporis habitabilem & aptam ingenio humano dedit. Nam

cum ceteros animantes abjecisset ad pastum, solum hominem erexit, ad cælique, quasi cognationis domicilium; pristini conspectum excitavit; tum speciem ita formavit oris, ut in ea penitus reconditos mores effingeret. Nam & oculi nimis arguti quemadmodum animo affecti simus, loquuntur; & is, qui appellatur stultus, qui nullo in animante esse, præter hominem, potest, indicat mores. Tullius lib. I. de Legibus cap. 9.

Cicero (*), præter hominem, quod habeat notitiam aliquam Dei. Solus enim sapientia instructus est, ut religionem solus intelligat; & hac est hominis, atque mutorum vel præcipua, vel sola distantia (a).

COROLLARIUM I.

51. Est igitur humana mens, ut eam præclare explicat Auctor libri de spiritu & anima cap. 24., substantia spiritualis, simplex, & indissolubilis, invisibilis, & incorporea, passibilis, atque mutabilis, carens pondere, figura, & colore.

COROLLARIUM II.

52. Cum tanta evidentiâ, quanta in rebus physicis esse potest, ostensum fuerit naturali ratione, mentem humanam esse substantiam spiritualem, stat, evidenter constare, evidentiâ physica, & quidem sola attentâ ratione naturali, materialismum esse falsam hypothèsim.

COROLLARIUM III.

53. Homo intrinsecus componitur ex substantia spirituali, & corporea. Ex corpore siquidem, atque mente ipsum intrinsecus coalescere, certum est.

COROLLARIUM IV.

54. Substantia cogitans est spiritualis. Demonstravimus enim, cogitandi vim materiali substantiæ minime posse competere. Hinc

COROLLARIUM V.

55. Rectissime dicitur, spiritualem substantiam eam esse, quæ cogitat. Sola enim cogitatio illud est, ex quo evincitur, extare substantiam spiritualem.

Co-

(a) Libri de ira Dei cap. 7.

(*) Ex tot generibus nullum est animal, præter hominem, quod habeat notitiam aliquam Dei. Lib. 1. de Legibus cap. 3.

O rem dignam, in qua non modo homines, sed ipsas etiam pecudes obstupescere, ac, si fieri possit, etiam erubescere oportet

cognatum esse hominem Deo: nullum aliud in terris animal, nisi hominem solum, Dei cognitione imbutum esse, nec quidquam esse aliud, quod animo e divina mente hausto, præditum sit. Auctor libri de consolatione Ciceroni vulgo adscripti.

COROLLARIUM VI.

56. Dividere substantiam in *cogitantem*, & *extensam*, perinde est, ac eam dividere in *spiritualem*, & *corpoream*. Sicuti enim omnis substantia extensa corporea est, quodque primo in ea attingitur, est *solida extensio*; ita omnis substantia cogitans est *spiritualis*, & quod nobis in illa primo relucet, est *cogitatio*. Nulla quoque substantia spiritualis est nobis nota, quæ non cogitet, quemadmodum nullam substantiam corpoream existere scimus, quæ non sit ipsa sua natura *impenetrabiliter extensa*.

Objecta diluuntur.

Opponitur primo, non unum esse ex vetustissimis Ecclesiæ Patribus, qui humanam mentem dixerit corporeæ esse naturæ. Tertullianus quippe id in primis docet aperte, & quidem non uno loco. Etenim lib. de anima cap. 7., igitur, si quid tormenti, inquit, sive solatii anima percepit in carcere, seu diversorio inferum, in igne, vel sinu Abraha, probata erit corporalitas anima. Incorporalitas enim nihil patitur, non habens, per quod pati possit, aut si habet, hoc erit corpus. In quantum enim omne corporale passibile est, in tantum quod passibile corporale est. Lib. de carne Christi cap. 2. ait: si habet aliquid, per quod est (anima), hoc erit corpus ejus. Omne, quod est, corpus est sui generis. Nihil est incorporale, nisi quod non est. Demum lib. de resurrectione carnis hæc habet: nos autem animam corporalem & hic profitemur, & in suo volumine probamus, habentem proprium genus substantivæ soliditatis, per quam quid & sentire, & pati possit. S. Hilarius cap. 5. in Matthaum sic ait: Nihil est, quod non in substantia sua & creatione corporeum sit, & omnium sive in cælo, sive in terra, sive visibillum, sive invisibillum, elementa formata sunt. Nam & animarum species, sive obtinentium corpora, sive corporibus exulantium, corpoream tamen naturæ sua substantiam sortiuntur; quia omne, quod creatum est, in aliquo fit, necesse est. Auctor demum libri de spiritu & anima cap. 18. hæc habet: Nihil invisibile & incorporeum natura credendum est, præter solum Deum, idest, Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum. Irenæus quoque, Origenes, Tatianus, Cassianus, & etiam S. Ambrosius non secus de natura mentis humanæ sensisse dicuntur. Ergo &c.

R. nego atq; si unum excipias Tertullianum. Qui enim, hoc secluso

cluso, humanam mentem corporeæ esse dicunt naturæ, nonnisi improprie materialem substantiam sumunt, scilicet pro eo, quod temporum, locorumque limitibus circumscriptum existit; non autem pro ea re, quæ natura sua solida est, atque ita quoad suam *entitatem* extensa, ut secundum trinam dimensionem reipsa possit secari. Patet ex ipso Auctore libri *de spiritu & anima* cap. 18. Is enim, postquam dixit, nihil invisibile & incorporeum natura credendum esse, præter solum Deum, statim addit, Deum ex eo incorporeum & invisibilem nuncupari, *quia infinitus, & incircumscriptus, simplex, & sibi omnibus modis sufficiens, seipsum sustinet, & idipsum. Et cum ubique sit, in semetipso invisibilis & incorporeus esse dignoscitur. Omnis vero rationalis creatura corporea est, Angeli, & omnes virtutes corporeæ sunt, licet non carne subsistant. Ex eo enim intellectuales naturas corporeas esse dicimus, quia loco circumscribuntur, sicut & anima humana, quæ carne clauditur, quæ idcirco & esse in loco, & localis dici potest: in loco, quia hic, aut alicubi præsens est: localis, quia quod alicubi præsens est totum, alibi non est. Non habet tamen corporalem dimensionem, nec corporalem circumscriptionem, quoniam corporalis quantitatis expertus est. Sed quia per præsentiam & operationem in loco concluditur, localis & ipsa dicitur; verumtamen non sicut corpus, cui secundum locum principium, medium, & finis assignatur. Respectu vero natura incorporeæ, quæ summe incommutabilis ubique est, corporea est anima, quia tale aliquid non est ipsa; nec tamen per loci spatium ita sistitur, vel movetur, ut majori sui parte majorem locum occupet, & brevior brevior, minorque sit in parte, quam in toto. Hanc autem doctrinam desumptam esse ex S. Augustino, videtur perspicuum. Ad Hieronymum quippe scribens S. Doctor: ait, incorpoream esse animam, etsi difficile tardioribus persuaderi potest, mihi tamen fateor esse persuasum. Sed ne verbi controversiam vel superfluo faciam, vel merito patiar, quoniam, cum de re constat, non est opus certare de nomine, si corpus est omnis substantia, vel essentia, vel si quid aptius nuncupatur id, quod aliquo modo est in seipso, corpus est anima. Item si eam solam incorpoream placet appellare naturam, quæ summe incommutabilis, & ubique tota est, corpus est anima, quoniam tale aliquid ipsa non est. Porro si corpus non est, nisi quod per loci spatium aliqua longitudine, latitudine, altitudine ita sistitur, vel movetur, ut majore sui parte majorem locum occupet, & brevior brevior, minusque sit in parte, quam in toto, non est, corpus anima (a).*

Non secus porro de humanæ mentis natura etiam S. Hilarium sensisse, ex eo constare satis puto, quod habet ipse S. Doctor in
Psal-

(a) Epist. CLXVI. num. 4. aliq. XXVIII. cap. 2.

Psalmum 129. num. 6. Inquit enim: ergo ad imaginem Dei homo interior effectus est, rationalis, mobilis, movens, incorporeus, subtilis, aternus..... Sed anima humana in hac sensus sui mobilitate ad imaginem Opificis sui facta est, dum naturam Dei mobilitas anima perennis imitatur, nihil in se habet corporale, nihil grave, nihil caducum.

Dixi, unum excipiendum esse Tertullianum. Nimis quippe apertum est, eum hac in parte errasse. Plus enim æquo credulus fororis nescio cujusdam nocturnæ visioni, ait, rationalem animam visam ab ea fuisse teneram, lucidam, & aerei coloris, & forma per omnia humana (a); ac proinde, ut alibi dixerat, substantivæ ipsam esse soliditatis (b). Corpoream porro substantiam ab eo sumi proprie & in rigore, pro substantia nimirum extensa & divisibili, non autem improprie & lato modo, scilicet pro substantia loco atque tempore circumscripta, patet ex S. Augustino. Is enim loquens de opinione Tertulliani ponentis Deum esse corporeum: *posset, inquit, quoquomodo putari, ipsam naturam substantiamque Divinam corpus vocare, non tale corpus, cujus partes aliæ majores, aliæ minores valeant vel debeant cogitari, qualia sunt omnia, que proprie dicimus corpora, quamvis de anima tale quid sentiat* (c). Neque mirandum, ait idem S. Doctor ad Optatum scribens, id somniasse Tertullianum; quippe qui, etiam ipsum creatorem Deum non esse nisi corpus, opinatur (d).

Dices, ex ipsa etiam Divina Scriptura satis colligi, hominis animam esse corpoream. Etenim *Levitici cap. 17. ter dicitur, nimirum semel v. 11., & bis v. 14., animam omnis carnis in sanguine esse, sive a sanguine nequaquam distingui. Ergo non solum culpandus non est Tertullianus, quod rationalem animam dixerit esse corpoream, verum etiam contrarium dici nequit, quia Deus laudato Levitici loco errasse dicatur.*

& nego añs, & disting. añs probationis, anima omnis carnis in sanguine est, adeo nempe ut a sanguine nullatenus distinguatur, nego añs. Anima omnis carnis in sanguine est, hoc est, primo & principaliter dependet a sanguine, concedo añs, & nego conseq. Anima ergo dicitur esse in sanguine, non quia nihil ipsa sit a sanguine distinctum; sed quia, cum a sanguine maxime dependeat, ut omnibus notum est, animalium vita, ideo anima per sanguinem designatur, quodque videri nequit, per illud, quod videtur, exprimitur. Sic dictum est, inquit S. Augustinus, anima omnis carnis est sanguis, quomodo dictum est: petra erat Christus, scilicet non quia
hoc

(a) Lib. de anima cap. 9.

(b) Lib. de resurrectione carnis.

(c) Lib. de Hæresibus ad Quodvultdeum c. 86.

(d) Epist. 190. n. 14. alias Epist. 157. cap. 4.

hoc erat, sed quia hoc significabatur. Non autem frustra lex animam voluit significare per sanguinem, rem scilicet invisibilem per rem visibilem? quia sanguis per venas omnes ab ipso corde diffusus, in nostro corpore plus ceteris humoribus principatur, ita ut ubicunque fuerit vulnus inflictum, non humor alius, sed ipse procedat: ita quoque anima, quia omnibus, quibus constamus, invisibiliter praevalet, illo melius significatur, quod omnibus, quibus constamus, visibiliter praevalet (a). Videtur quoque dici posse, animam non omnis carnis, atque adeo neque hominis, sed belluarum dumtaxat, in sanguine residere. Etenim certum in primis est, Deum non loqui hoc loco, nisi de bestiis. Agit enim de iis animalibus, quibus permittebat Hebræis ut vescerentur. Secundo: quia cap. 12. *Deuteronomii*, sanguis non dicitur belluarum anima, sed tantum illis esse pro anima, quasi significare voluisset summus rerum Opifex, sanguinem, loco animæ, belluis contulisse, hoc est, illarum vitam eodem modo a sanguine dependere, quo vita hominis ab illo pendet spiraculo, quod inspiravit in illius faciem Creator optimus, dum ipsum condidit.

Opponitur 2. Anima rationalis in corpore recipitur, in eoque se habet perinde hac forma in subjecto. Concipi autem nullatenus potest, quomodo, quod spirituale est, inextensum prorsus, atque indivisibile, recipiatur in corpore, quod extensionem habet, & potest reipsa in plures partes secari. Ergo humana mens non est spiritualis, sed ejusdem omnino naturæ, ac est subjectum, corpus scilicet, in quo recipitur.

R. *Distinguo ma:* anima rationalis recipitur in corpore, estque in illo, perinde ac forma in subjecto, adeo nempe ut illi inhæreat, *nego ma:* Est in corpore, ut in subjecto, quin tamen ipsi inhæreat, *concedo ma:* & *prætermissa minori, nego conseq.* Recipitur ergo anima rationalis in corpore, in eoque se habet, perinde atque forma in subjecto, quatenus nempe corpus ipsum, ut ait S. Augustinus, *præsentia sua vivificat, colligit in unum, atque in uno tenet, disfluere atque contabescere non sinit; alimenta per membra equaliter suis cuique redditus distribui facit, congruentiam ejus modumque conservat, non tantum in pulchritudine, sed etiam in crescendo atque gignendo* (b). Mens itaque non ea ratione corpus afficit, ut in illo penitus demergatur, ab eoque intrinsecus pendeat; sed ita, ut ei simul præsit, ac in ipsum, veluti domina, jus gerat atque imperium. *Quamdiu, in eodem, inquit Plato, sunt anima, atque corpus, hoc quidem ser-*

(a) Lib. II. *contra advers. legis*, & *Propb.*

(b) Lib. de *quantitate animæ* n. 70. alias c. 33.

servire, atque subesse, natura jubet; hanc vero præesse, atque dominari (a). Unde a S. Augustino definitur mens: *substantia rationis particeps, regendo corpori accommodata* (b).

Missum porro feci, concipi a nobis nequaquam posse, quomodo mens humana, si spiritualis ponatur substantia, copulari corpori queat, unumque cum illo compositum intrinsecus constituere. Id enim ne levissime quidem nobis officit. Etenim numquid ideo, ut ait laudatus S. Doctor, *negandum est, quod apertum est; quia comprehendere non potest, quod occultum est; Numquid propterea dicturi sumus, quod ita esse perspicimus, non ita esse; quoniam, cur ita sit, non possumus invenire* (c)? Humanam mentem esse substantiam altioris ordinis, præstantiorisque naturæ, quam sit corpus, ea evidentia nobis constat, quæ in physicis potest esse maxima. Latet vero, qua ratione mens ita sit ipsi corpori colligata, ut nec cum velit, se inde segregare possit, nec retinere, cum sui Creatoris jussionem audierit (d). Numquid ergo illud negandum est, licet perspicuum, quia hoc nequimus mente complecti? Profecto animo comprehendere non potest (ut etiam ii, qui materialismum patrocinantur, velint nolint, fateri debent) quomodo materialis substantia valeat cogitare: igitur etiam materialismus hac una de causa est falsa hypothesis. *Plenum fuit miraculo, quod tam diversa, & tam divisa ab invicem, ad invicem potuerint conjungi* (e). Verum illud modo videto, ait Tullius, *ut Deum noris, etsi ignores & locum & faciem; sic animum tibi tuum notum esse oportere, etiamsi ejus ignores & locum & formam* (f); atque adeo modum etiam, quo corpori copulatus est, unumque per se compositum cum illo constituit.

Dices: Inter corpus, & spiritum nulla datur proportio. Ergo, si humana mens esset substantia spiritualis, corpori copulari nequiret. Unitur autem. Ergo non est substantia spiritualis.

R. *disting. añs*: inter corpus, & spiritum nulla datur proportio, hoc est, similitudo in natura, *concedo añs*. Nulla datur proportio, hoc est, habitudo formæ ad subjectum, seu perfectivi ad perfectibile, *nego añs, & conseq.* Verum est, corpus, & spiritum esse substantias genere diversas; ac proinde inter corpus, & spiritum eam non haberi proportionem, quam habent inter se duo entia ejusdem generis atque ordinis. At est falsum, inter corpus & spiritum proportionem illam haberi non posse, quæ satis est, ut corpus a spiritu perficiatur

tur

(a) In *Phedone*.

(b) *Lib. de quant. animæ* n. 22. alias c. 13.

(c) *Lib. de dono perseverant.* n. 37. alias c. 14.

(d) Auctor libri *de spiritu & anima* c. 18.

(e) *Ibidem* cap. 14.

(f) *Lib. I. qq. Tuscul.* cap. 29.

tur, totumque per se unum ex illorum unioné confurgat. Huic enim non officit, spiritum esse substantiam alterius generis a corpore, præstantiorisque naturæ. Quandoquidem etiam accidens ipso genere differt a substantia, & tamen substantia, & accidens ita uniri inter se mutuo possunt, ut hæc ab illo determinetur, & perficiatur, simulque ambo unum totum constituent.

Opponitur 3. Anima rationalis crescit cum corpore, cum eoque debilitatur, fatigaturque, & torpet: Crescit quippe in pueris, viget in juvenibus, debilitatur in senibus, fatigatur & languet in laborantibus, torpetque adeo in profunde dormientibus, ut quasi extincta videatur. Ergo corporea est. Corporeum est enim, quidquid mutationes illas subit, quæ corporis sunt propriæ.

R. nego añs. Vere enim cum corpore non crescit anima, neque cum illo torpet, licet in juvenibus sensim adolescere, debilitari in senibus, atque in infirmis languere videatur. Hæc, atque hisce similia, non animæ vitia sunt, sed corporis. Crescere nimirum, vigere, debilitari, atque torpere videtur anima; quia cum a corpore, quamdiu illi conjuncta est, tamquam ab eo, quod objectum, circa quod versetur, præbet, in operando mens ipsa dependeat, perfectius agit, & ideo videtur crescere, cum sensim perficitur corpus; imperfectius vero, perinde ac si reipsa debilior fieret, cum corpus vel corripitur somno, vel morbo afficitur. *Nutus animæ ad movendum corporis pondus, inquit S. Augustinus, nervis, quasi tormentis utitur. Nervos autem vegetat, mobilioresque efficit siccitas, calorque moderatus, contra eos laxat atque infirmitat humidus vigor. Itaque somno, quia eum frigidum & humidum dicunt Medici & probant, membra languescunt, atque ipse expergefactorum conatus multo est debilior, ideoque nihil est fractius, & enervius lethargicis. At quosdam phraneticos, quibus vigilia, & vini vis, & acuta febres, idest tot calida plus nimio nervos tendunt atque durant, majoribus viribus, quam integra valetudine, reluctari, & multa facere manifestum est, cum eorum corpus sit ægritudine attenuatius & exilius. Si igitur & nutu animæ, & nervorum quodam machinamento, & pondere corporis consunt hæc, quæ vires vocantur, voluntas nutum exhibet, qui pronior fit spe vel audacia; retunditur autem timore, sed multo magis desperatione; nam in metu cum aliqua spes subest, vehementiores vires apparere adsolent. Machinamentum configuratio quodam corporis coaptat, temperatio modificat valetudinis, confirmat exercitationis industria. Pondus dat moles membrorum, quam ætas & nutrimenta comparant, instaurant autem sola nutrimenta. His omnibus qui aequaliter prævalet, mirandus est viribus,*

& tanto est alius alio invalidior, quanto plus eum ista deficiunt... Quamobrem cum infanti puero solum ad trahendum aliquid, vel repellendum nutus sit integer; nervi autem & propter recentem minusque perfectam conformationem inhabiles, & propter humorem, qui illi aetati exuberat, marcidi, & propter nullam exercitationem languidi; pondus vero adeo sit exiguum, ut ne ab alio quidem impactum graviter urgeat, opportuniusque sit ad accipiendam, quam ad inferendam molestiam: quis est, qui cum hac omnia, quæ desunt, contulisse annos viderit, viresque per eos datas cognoverit, crevisse animam, quæ his in dies amplioribus utatur, recte ac prudenter existimet..... Deinde si anima crescit, vide quam sit inscitum, incrementa ejus de viribus corporis credere, de copia doctrinarum non credere, cum illis solum accommodet nutum, hoc sola possideat. At si crescere animam putamus, cum additur viribus, minui putanda est, cum demitur. Demitur autem in senectâ, demitur in labore studiorum; atque his temporibus doctrina aggeri atque extrui solent; neque ullo modo eodem tempore simul augeri quidquam, & minui potest. Nullum igitur crescentis animæ argumentum est, vires in majori aetate majores (a). Ceterum fuse hac de re agemus suo loco, cum scilicet commercium mentis cum corpore explicabimus. Ex admirabili enim fœdere, quod inter ipsam mentem, atque corpus constituit summus rerum Opifex, tota pendet ratio, cur, crescente corpore, adolescere anima, vigere vigente, eoque languente ipsa itidem languere, ac veluti minui videatur.

SECTIO SECUNDA.

An humana mens sit immortalis, num vero in morte una cum corpore pereat.

57. **S**I qua in universa Philosophia habetur quæstio, viribus nervisque omnibus a nobis discutienda, ea certe est, in qua de animorum immortalitate differitur. Nulla est enim, in qua Divini numinis colendi timendique ratio fortius evincatur, nulla, quæ ad definiendum summum hominis bonum, ejusque mores conformandos, recteque instituendos faciat magis, uberiusque pertineat. Hinc omnibus Philosophiæ professoribus sapientissime præcepit olim Lateranense Concilium sub Julio II., & Leone X. celebratum, ut in demonstranda humanæ mentis immortalitate diligentius, quoad fieri posset.

Phil. Ment. T. II.

I

set.

(a) Lib. de quantitate animæ num. 38
alias cap. 22.

fer, incumbere, atque hanc ex præcipuis Catholicæ fidei veritatibus unam, non auctoritate solum, verum etiam naturali ratione pro viribus stabilirent. Dixi autem: *non auctoritate solum, verum etiam naturali ratione*. Enimvero, cum ii, ut egregie more suo advertit doctissimus Melchior Canus, qui animæ immortalitatem inficiantur, nec Christo, nec Evangelio credant; ecclesiæ vero, sanctorumque fidem pro nihilo putent; ita supervacaneum videtur esse, ex iis locis, quæ auctoritatem fidei continent, argumenta depromere. Nec conclusio hæc proprie Theologica est, ut sit argumentationibus Theologia confirmanda. Quia Theologia, qua ratione effectrix est, & agendi muneri incumbit, illa duo habet primaria fundamenta, Deum esse hominis & principium & finem, atque adeo procuratorem, esseque item animorum perpetuam vitam, in qua remunerator Deus sit inquirentium se. Quæ nisi fidelis penitus habeat infixæ, & in animo quasi insculpta, non dico media, & finem consequi felicitatis suæ, sed ne ad Deum quidem accedere potest, ut ab eo media, finemque requirat. Cum igitur prima cujusque disciplina principia, tamquam notissima anticipationes, supponantur, nihil opus erit vel ea testimonia referre, quæ ex sacris litteris commemoravimus (a). In hæc ergo disceptatione non sacris auctoritatibus, sed principiis naturæ lumine notis insistendum pro viribus est, tamque grande negotium, quoad potest fieri, absolvendum. Itaque ut ad rem veniamus.

I.

58. Sicuti non una fuit, quemadmodum superiori loco diximus, veterum Philosophorum de spiritualitate humanæ mentis opinio, ita neque fuit una eorum omnium de illius immortalitate sententia. Sunt, inquit Tullius, qui nullum censeant fieri discessum, sed una animum & corpus occidere, animumque cum corpore extingui. Qui discedere animum censent, alii statim dissipari, alii diu permanere, alii semper (b). Animum cum corpore haudquaquam in morte perire, sed sempiternum ipsum esse, in æternumque victurum, Pherecydes Syrus primus inter Philosophos, si Tullio credimus (c), dixit. Non defuere tamen, quos inter Choerilus poeta, teste Laertio (d), qui Thaleti Milesio id primo acceptum retulerint. Pherecydem hæc super re disputantem cum audisset Pythagoras Samius, disputationis novitate permotus

(a) Lib. XII. de locis Theol. cap. ultimo.

(b) Lib. I. qq. Tuscul. cap. 9.

(c) Ibidem cap. 16.

(d) In vita Thaletis.

tus, ex athleta, ut scribit S. Augustinus ad Volusianum (a), in Philosophum commutatus, id ipsum de animorum immortalitate & ipse sensit, etsi tamen in eo erraverit, quod animum, cum moritur homo, ex uno in corpus aliud transire fuerit opinatus. Trismegistum porro, Zoroastem, Anaxagoram, Aratum, aliosque pene innumeros in Pherecydis de animorum immortalitate abiisse sententiam, nemini dubium. Inter hos tamen principem merito atque optimo sane jure tenent locum Socrates, divinus Plato, atque summus Orator Tullius. Ignorat nemo, quæ supremo vitæ die de animorum immortalitate Socrates differuerit. *Cum enim pene manu jam mortiferum illud teneret poculum, locusus ita est, ut non ad mortem trudi, verum in calum videretur ascendere. Ita enim censebat, itaque differuit: duas esse vias, duplicesque cursus animorum e corpore excedentium. Nam, qui se humanis vitiis contaminavissent, & se totos libidinibus dedissent, quibus cacati velut domesticis vitiis atque flagitiis se inquinavissent, vel republica violanda fraudes inexpiabiles concepissent, iis devium quoddam iter esse seclusum a concilio Deorum; qui autem se integros castosque servavissent, quibusque fuisset minima cum corporibus contagio, seseque ab his semper servocassent, essentque in corporibus humanis vitam imitati Deorum, his ad illos, a quibus essent profecti, reditum facilem patere (b).* Nemo quoque nescit, quanto rationum pondere, animorum immortalitatem ostenderit Plato. *Tot rationes attulit, inquit Tullius, ut velle ceteris, sibi certe persuasisse videatur (c).* Fertur, teste S. Augustino, Ambraciotam Cleombrotum, lecto Platonis libro, ubi de immortalitate animæ disputavit, se precipitem dedisse de muro, atque ex hac vita migrasse ad eam, quam credidit esse meliorem. Nihil enim urgebat aut calamitatis, aut criminis, seu verum, seu falsum, quod non valendo ferre, se auferret; sed ad capescendam mortem, atque ad hujus vite suavia vincula rumpenda, sola adfuit animi magnitudo. Quod tamen magne potius factum esse, quam bene, testis ei potuit esse Plato ipse, quem legerat: qui profecto id precipue potissimumque fecisset, vel etiam precepisset, nisi ea mente, qua immortalitatem animæ vidit, nequaquam faciendum, quin etiam prohibendum esse, judicasset (d). Qua demum animi firmitate atque constantia, animorum immortalitatem tutatus fuerit Tullius, mirum dictu est. Credo, inquit, Deos immortales sparsisse animos in corpora humana, ut essent, qui terras tuerentur, quique cælestium ordinem contemplantes, imitarentur cum vite modo atque constantia. Nec me solum ratio, ac disputatio im-

I 2

pulis,

(a) Epist. 237. alias 3. n. 12. alias cap. 3.

(c) Ibidem cap. 21.

(b) Tullius lib. I. 97. Tuscul. cap. 30.

(d) Lib. I. de Civitate Dei cap. 22.

pulit, ut ita crederem, sed nobilitas etiam summorum Philosophorum, & auctoritas. Audiebam Pythagoram, Pythagoricosque, incolas pene nostros, qui essent Italici Philosophi quondam nominati, num quam dubitasse, quin ex universa mente divina delibatos animos haberemus. Demonstrabantur mihi praeterea, quae Socrates supremo vitae die de immortalitate animorum disseruisset, is, qui esset sapientissimus oraculo Apollinis iudicatus. Quid multa? sic mihi persuasi, sic sentio (a); & si in hoc erro, quod animos hominum immortales esse credam, libenter erro, nec mihi hunc errorem quo delector, dum vivo, extorqueri volo: si mortuus, ut quidam minuti Philosophi censent, nihil sentiam, non vereor, ne hunc errorem meum mortui Philosophi derideant (b). Tandem, si Platoni danda est fides, dubium esse nequit quin Pindarus, ceterique omnes, quicumque Poetarum divini iudicati sunt, habuerint pro re comperta, hominis animum in morte non extinguui, sed immortalem ipsum esse, & sempiternum. Ferunt enim, inquit, hominis animum immortalem esse, eumque tum decedere, quod quidem mori vocant, tum iterum redire, interire vero nunquam: quam ob causam, vitam quam sanctissime agere monent (c).

I I.

59. Contra vero nihil hominis superesse post mortem, una cum Leucippo, Democrito, aliisque ejusdem furfuris, si qui fuerunt, viris impiis, inique olim censuit Epicurus, contendens propterea, vanum esse, qui mortem se timere dicit, non quia praesens merore conficiatur, sed quia expectata, & futura contristet; nihilque ad nos pertinere, quod acerbissimum malorum sit, & horrendum maxime mors; quoniam, inquit, cum nos sumus, mors non adest; cum vero mors adest, nos jam non sumus (d). Non secus quoque de animi duratione senserunt Stoici, hoc tamen discrimine, ut putarent, indoctorum animas, utpote imbeciliores, soluto corpore, paulatim concidere; animas vero eorum, qui sapientia virtuteque claruere, utpote firmiores constantioresque, ad totius usque mundi conflagrationem esse duraturas. Stoici, inquit Plutarchus, animam corpore exeuntem, si invalidior sit, una cum concrementis subsistere, cujusmodi esse imperitorum animas; si strenua sit, quales sunt sapientum, ad flagrantes usque naturas evadere (e). Quisquis demum tenuit, humanam mentem esse corpoream, non minus impie de illius fine opinatus est. Neque enim fieri potest, ut una

(a) Lib. de senectute cap. 21.

(b) Ibidem cap. 23.

(c) In Menone, sive de virtute.

(d) Laertius in vita Epicuri.

(e) L. b. IV. de placitis Philos. cap. 7.

una cum corpore non intereat in morte, quod eandem cum illo naturam obtinuit. Hinc Tullius, *si cor, inquit, aut sanguis, aut cerebrum est animus, certe, quoniam est corpus, interibit cum reliquo corpore; si anima est, fortasse dissipabitur; si ignis, extinguetur; si est Aristoxeni harmonia, dissolvetur* (a). Porro inter omnes seu Græcos, seu Latinos, qui pessimam hanc, & si qua est alia, summa vituperatione dignam, Epicuri de animi mortalitate doctrinam amplexati fuere, celebres quammaxime sunt Titus Lucretius Carus, atque Plinius. Ille quippe non contentus, se pessime cum Epicuro de animi natura sentire, conatus est (b), frustra tamen, pluribus argumentis ipsum mortalem esse, ostendere. Hic vero tanta mordacitate contra animi immortalitatem scripsit (c), ut pudeat prorsus, hoc loco illius verba referre.

I I I.

60. Hac vero super re quæ Aristotelis opinio fuerit, quodque iudicium, incertum est. Pessime de mentis humanæ immortalitate sentisse Aristotelem, tenent S. Justinus Martyr, uterque Gregorius, Nyssenus nempe, & Nazianzenus, aliique non pauci, idque ex eo præsertim, quod *lib. I. Magnorum Moralium ad Nicomachum cap. 10.* Solonem redarguisse videatur, quod veram hominis felicitatem post mortem esse dixerit, & *lib. III. cap. 6.* expresse idem ipse docuerit, *nihil amplius homini mortuo contingere, neque bonum, neque malum.* Accedit, Alexandrum Aphrodisæum Aristotelis mentem ita semper esse interpretatum, quasi certa prorsus illius fuisset opinio, humanam mentem in morte plane extingui (d). At ex adverso, mentem ipsam minime ab Aristotele positam fuisse mortalem, sentiunt, post Theophrastum illius auditorem, Ammonius, Philoponus, Simplicius, aliique præterea multi, quos inter Angelicus Doctor (e), & Albertus Magnus (f). Profecto, cum *lib. II. de gen. animal. cap. 3.*, dixerit Aristoteles, *mentem solam forinsecus advenire, eamque tantum divinam esse, utpote quod ejus actio nihil habeat cum corporis actione commune*, extra dubitationis aleam videtur, mentem humanam, illius iudicio, esse substantiam spiritualem, atque hinc corruptioni haudquaquam obnoxiam. Demum Doctor Subtilis, Harvæus, Conimbricenses, & alii opinantur, Aristotelem nihil quidem certo hac super re determinasse, verum in eam propendisse

Phil. Ment. T. II.

I 3

diffe

(a) *Lib. I. qq. Tuscul. c. 11.*

(d) *Apud Cælium Rhodiginum lib. I. lect.*

(b) *Lib. III. de rerum natura a v. 418.*

Antiq. cap. 2.

ad v. 842.

(e) *Lib. II. contra Gentes cap. 79.*

(c) *Lib. VII. Hist. Natural. cap. 55.*

(f) *Lib. II. de anima cap. 20.*

diffe partem, quæ humanæ menti immortalitatem tribuit. *Dubium est*, ait Doctor Subtilis, *quid Philosophus circa hoc sensit. Varie enim loquitur in diversis locis, & habuit diversa principia, in quorum aliquibus videtur sequi unum oppositum, in aliis aliud. Unde probabile est, quod in illa conclusione semper fuerit dubius, & nunc magis accedere ad unam partem, nunc ad aliam, juxta hoc, quod tractabat materiam consonam uni parti, magis quam alteri (a).* Si tamen Themistio credimus, de animorum immortalitate minime dubitavit Aristoteles. In Dialogo etenim quem ad Eudemum familiarem suum, cujus meminit Tullius lib. I. *De divinatione* cap. 25., & Plutarchus tum in *vita Dionis*, tum in *consolatoria ad Apollonium*, scripsit Peripateticorum Princeps, non tenuit solum, ut ipse refert Themistius (b), verum etiam multis demonstravit argumentis, humanam mentem haudquamquam in morte perire. Accedit, monumentis fuisse proditum, teste Cœlio Rhodigino, *cum Philosophus hic extremo sibi ingruere præsensisset, dolore ac spe in lacrymas amplius profusum, prima causa misericordiam intensius implorasse (c):* adnotatum quoque haberi in quodam libro, qui, ut ille idem ait, *de pomo* inscribitur, *Scholasticos, qui morienti aderant Aristoteli, cum is jam expirasset, sic virum affatos: Qui Philosophorum animas excipit, & tuam colligat, in suis recondens thesauris, uti animam addecer recti hominis & perfecti, qualem te novimus (d),* quæ profecto haud dixissent, si Aristotelis fuisset opinio, animum una cum corpore interire, penitusque in morte extinguï. Hactenus quid hac super re senserint vetustiores Philosophi. Modo restat, ut videamus, quid sentire debeat animus docilis, & veritatis studiosus, non refractarius atque pertinax. Nec enim, si quis hujuscemodi occurrerit, rem hanc cum illo agere mihi in animo est. Ut enim monuimus in *Logica* (§. 548.), refractario & pertinaci fatius est respondere antiquum illum sermonem: *Hac mihi videntur, illa vero tibi.*

DEFINITIO I.

61. *Intrinsicè incorruptibile dicitur illud, quod perire nonnisi per annihilationem potest. Sic angeli eatenus dicuntur intrinsicè incorruptibiles, quatenus nonnisi per annihilationem queunt interiri. Id ipsum quoque aperte constabit, si ad ea attendamus animum; quæ intrinsicè*

(a) IV. *Senten. Distin. 43. q. 2. §. Potest dici.*

(b) *Paraph. super III. de anima cap. 37.*

(c) *Lib. XVIII. l. 8. antiq. cap. 33.*

(d) *Lib. XVIII. l. 8. antiq. cap. 31.*

secus corruptibilia ipsi dicimus. Contrariorum enim contraria ratio est; ac proinde etiam opposita explicatio.

COROLLARIUM.

62. *Omnis substantia simplex est intrinsecus incorruptibilis; Hujuscemodi namque ipsa est, ut nonnisi per annihilationem perire queat (P. I. §. 247.).*

DEFINITIO II.

63. *Illud vero dicitur non intrinsecus solum, verum etiam extrinsecus incorruptibile, quod est hujuscemodi, ut ipsum perire, omnino repugnet, Hinc*

COROLLARIUM.

64. *Solus Deus est intrinsecus simul atque extrinsecus incorruptibilis. Deus enim nulli subjectus est; cetera vero entia a Deo dependent, ut existant.*

SCHOLIUM.

65. *Quod non intrinsece solum, verum etiam extrinsecus est incorruptibile, simpliciter; quod vero est incorruptibile tantum intrinsecus, incorruptibile secundum quid nuncupatur.*

DEFINITIO III.

66. *Illud vivens dicitur intrinsecus, sive natura sua, immortale, quod natura viribus nequit vita privari. Sicuti enim mortale natura sua est, quidquid ita vivit, ut viribus naturæ possit in eo vita extinguere, ita ex adverso natura sua est immortale, quod naturæ viribus eo pervenire nequit, ut nullam amplius valeat vitæ functionem exercere.*

COROLLARIUM I.

67. *Spektatis ergo viribus natura, quod natura sua immortale est, in aeternum vivet. Etenim nunquam in eo extinguetur vita, si naturalium dumtaxat causarum ratio habeatur.*

COROLLARIUM II.

68. *Nihil potest esse natura sua immortale, nisi natura sua sit incorruptibile.* Quod enim natura sua corruptibile est, potest naturæ viribus deficere; ac proinde etiam vita privari.

COROLLARIUM III.

69. *Immortale natura sua non est, quod in vitæ functionibus exercendis, natura sua, atque adeo necessario, a corruptibili dependet.* Quod enim, ut vitaliter operetur, intrinsecus dependet a corruptibili, eo potest naturæ viribus pervenire, ut vitaliter operari non amplius possit. Etenim si id corrumpatur, a quo illud, ut vivat, dependet, omnis vitalis actio, atque adeo etiam vita, in ipso deficiat, necesse est. Hinc

COROLLARIUM IV.

70. *Potest aliquod vivens esse intrinsecus incorruptibile, quin natura sua sit immortale.* Incorruptibile siquidem esse potest, simulque in vitæ functionibus exercendis a corruptibili intrinsecus dependere.

DEFINITIO IV.

71. *Immortale non intrinsecus solum, verum etiam extrinsecus, vivens illud nuncupatur, quod a nullo prorsus extrinseco agente potest vita privari.* Hinc

COROLLARIUM.

72. *Hujuscemodi immortalitas solius Dei propria est.* Solus enim Deus, utpote solus simpliciter independens, ita vivit, ut a nullo prorsus agente possit in eo vita extinguere. Hoc itaque sensu sumitur immortalitas a D. Paulo, cum solum Deum immortalem appellat (a).

S C H O L I O N.

73. *Immortale tam intrinsecus, quam extrinsecus dicitur immortale simpliciter; dicitur vero immortale secundum quid, quod intrinsecus dumtaxat est immortale.*

ANI-

(a) Epist. I. ad Timotheum cap. 6. v. 16.

ANIMADVERSI O I.

74. Cum quæritur, *an humana mens sit immortalis*, res est dumtaxat de immortalitate intrinseca. Dubitabit siquidem nemo, quin Deus, si velit, possit mentem ipsam in hominis morte perimere. Hinc rectissime Plato minores Deos, angelos scilicet, Deum sic alloquentem inducit: *Generati estis, immortales quidem, & tamen indissolubiles omnino non estis. Nec tamen unquam dissolvemini, nec mortis fatum subibitis. Nam voluntas mea majus præstantiusque vobis est vinculum ad vitam custodiendam, quam nexus illi, quibus estis tunc, cum gignebamini, colligati* (a).

ANIMADVERSI O II.

75. Ut humana mens natura sua immortalis evincatur, ostendere minime sufficit, quemadmodum recte observat Cl. Volfius (b), eam natura sua esse incorruptibilem, sive una cum corpore in morte haudquaquam perire. Non enim ex intrinseca illius incorruptibilitate adeo aperte sequitur, ipsam post mortem vivere, ut a nemine prorsus id vocari in dubium possit. Erit fortasse, qui utique dabit, mentem natura sua superesse post mortem; at ibi inficias, eam tunc vita donari. Epicureis profecto, aliisque ejusdem furfuris, perinde est, sive humana mens, dum moritur homo, una cum corpore dissipetur, & pereat, sive maneat corpori post mortem superstes, dummodo id unum illis detur, vitam, sive cogitandi potentiam in ipsa mente aut prorsus per mortem deficere, aut adeo impediri, ut nihil intelligere, nihilque velle aut nolle tunc ipsa possit. Adhuc quippe stat, quod viribus nervisque omnibus sibi, aliisque suadere nituntur, nihil scilicet superesse post mortem sive boni, sive mali, quo ita affici tunc queat mens, ut vel delectetur & gaudeat, vel tristetur & doleat.

ANIMADVERSI O III.

76. Ut ergo quæstioni de humanæ mentis immortalitate fiat satis, ostendendum est primo: *mentem ipsam natura sua corpori superesse post mortem*. Secundo: *eam sejunctam a corpore perinde prorsus, ac dum illi*

(a) In *Timeo*.(b) *Psychol. ration. §. 739.*

illi copulata est, ne dicam perfectius, cogitare & vivere. Postremo, neque Dei voluntate, humanam mentem unacum corpore in morte perire.

HYPOTHESIS.

77. *Nullum agens creatum annihilandi vim habet. Solius quippe Dei id proprium est, quemadmodum ei tantum competit, res ex nihilo condere. Hinc*

COROLLARIUM.

78. *Nulla substantia simplex interimiri potest ab agente creato. Hæc enim nonnisi per annihilationem potest perire (P.I. §. 241.).*

PROPOSITIO I.

Mens humana, ipsa sua natura, corpore non indiget, ut existat.

79. *Probatur. Mens humana opus non habet subjecto, ut existat (§. 33.). Ergo neque corpore. Etenim a corpore, nonnisi tamquam a subjecto, potest humana mens dependere.*

Confirmatur. Cum enim mens sit substantia spiritualis (§. 47.), præstantis adeo est naturæ, ut, quemadmodum egregie ait Plato, maxime cognata sit cum ente puro, sempiterno, & immortalis (a), eamque Tullius juraret esse divinam (b). Ergo fieri minime posse videtur, ut a corpore, quod ab ente puro maxime distat, mens ipsa in existendo natura sua dependeat.

COROLLARIUM.

80. *Humana itaque mens potest, natura sua, a corpore separata existere. Unum quodque enim sine eo existere naturaliter potest, a quo, ut existat, intrinsecus non dependet.*

PROPOSITIO II.

Mens humana perire nequit per dissolutionem partium.

81. *Probatur. Mens humana est substantia intrinsecus indivisibilis (§. 38.). Ergo partium dissociatione perire haud potest. Hinc Tullius,*

(a) *In Phædone.*

(b) *Lib. I. 97. Tuscul. cap. 25.*

lius, in animi, inquit, cognitione dubitare non possumus, nisi plane in physicis plumbei sumus, quin nihil sit animis admixtum, nihil concretum, nihil copulatum, nihil coagmentatum, nihil duplex: quod cum ita sit, certe nec secerni, nec dividi, nec discerpi, nec distrahi potest: nec interire igitur. Est enim interitus quasi discessus, & secretio, ac direptio earum partium, qua ante interitum junctio aliqua tenebantur (a).

COROLLARIUM.

82. Hinc eodem modo perire nequit humana mens, quo mixta qua quæ, ac proinde etiam humanum corpus, intereunt. Hæc enim omnia, ut constat ex Physica, partium dissociatione dissipantur & pereunt.

PROPOSITIO III.

Mens humana est substantia intrinsecus incorruptibilis.

83. Probat. Mens humana est substantia simplex (§. 44.). Ergo est intrinsecus incorruptibilis (§. 62.).

COROLLARIUM I.

84. Humana itaque mens non nisi per annihilationem potest perire (§. 61.).

COROLLARIUM II.

85. Perire nequit humana mens per actionem agentis creati. Humana siquidem mens non nisi per annihilationem perire potest (§. 84.). Hæc autem creati agentis vim superat (§. 77.). Ergo nequit humana mens per hujuscemodi agentis vim actionemque perire.

S C H O L I O N.

86. Id ex eo etiam immediate patet, quod mens humana sit substantia simplex (§. 62.).

COROLLARIUM III.

87. Natura itaque sua manet humana mens corpori post mortem superflua. Manet quippe natura sua superstes post mortem, si ipsa sua natura

(a) Lib. I. qq. Tuscul. cap. 19.

tura neque dependeat a corpore, ut existat; neque per actionem agentis creati ea possit in morte perire.

PROPOSITIO IV.

Humana mens potest natura sua, etiam a corpore separata, cogitare.

88. Hæc propositio maximi, ut ex dictis patet, momenti est. Quamobrem accuratius, quoad potest fieri, est demonstranda. Itaque

I.

89. Mens humana potest ipsa sua natura a corpore separata existere (S. 79.). Ergo sejuncta a corpore potest etiam cogitare. Ut enim habet vulgare proloquium, omnium Philosophorum consensione merito optimoque jure probatum, *operatio sequitur esse; modusque operandi ita ex lege naturæ consequitur modum essendi, eique respondet, ut eo modo, quo existere potest res, & re ipsa existit, operari illa possit, & operetur re ipsa.* Et sane, naturalis capacitas existendi sine corpore esset in humana mente prorsus frustranea, si a corpore sejuncta, operari mens ipsa, seu cogitare nequiret. Nec enim puto esse, qui velit, animam rationalem, dum ab uno corpore per mortem soluta est, corpus aliud assumere, novumque constituere hominem, atque ita deinceps, ne unquam scilicet otiosa consistat, quemadmodum olim somniavit ille, qui dicebat, se primo fuisse Æthalidem, postea Euphorbum, deinde Hermotimum, tum Pyrrhum, ac deinde post Pyrrhi mortem factum esse Pythagoram (a). Quæ enim feruntur accidisse, inquit S. Augustinus, *ut quidam quasi recordarentur, in quorum animalium corporibus fuerint, aut falsa narrantur, aut ludificationibus demonum hoc in eorum animis factum est. Si enim contingit in somnis, ut fallaci memoria quasi recordetur se homo fuisse, quod non fuit, aut egisse, quod non egit, quid mirum, si quodam Dei justo occultoque judicio sinuntur demones in cordibus etiam vigilantium tale aliquid posse (b).*

II.

90. Si nihil impedit, quominus humana mens a corpore separata existat, nihil itidem est, quod ne ipsa cogitare tunc possit, jure prohibeat. Certum est enim, cogitationem esse operationem omnino

no

(a) Apud Laertium lib. VIII. *in vita Pythagoræ.*

(b) Lib. VII. *de Genesi ad litteram* num. 16. alias cap. 11.

no spiritualem; ac proinde ex suo genere independentem a materia non solum ut a principio, verum etiam ut a conditione intrinsecus, atque adeo necessario, prærequisita. Constat quoque, separatæ menti non deesse objectum, circa quod cogitando versetur. Ipsa enim sibi semper præsto est, & quidem adeo, ut, quemadmodum egregie advertit S. Augustinus (a), nihil illi adsit intimius. Nulla quoque corporea imagine indiget, ut noscat seipsam; cum nullilla sit, quæ valeat mentem ipsam ipsi menti exprimere. Videtur postremo, eadem ratione, qua mens cogitat copulata corpori, posse & separata cogitare. Qua enim vi, sive potentia, dum corpori conjuncta est, circa rerum earum versatur imagines, quæ ex illarum appulsu in cerebro excitantur, eique, objecti instar, ut suo loco dicemus, sistuntur; eadem ipsa vi poterit etiam a corpore separata circa res ipsas immediate versari, eas in seipsis percipere, ac proinde clarius, quam dum corpori unita est, illas omnes cogitatione complecti. Hinc Tullius, postquam dixit, *animum & videre, & audire, non eas partes, organa scilicet sensuum externorum, quæ quasi fenestræ sunt animi, corporea, inquit, objecta tum multo puriora, & dilucidiora cernentur, cum, quo natura fert, liber animus pervenerit. Nam nunc quidem, quamquam foramina illa, quæ patent ad animum a corpore, callidissimo artificio natura fabricata est, tamen terrenis concretisque corporibus sunt intersepta quodammodo; cum autem nihil erit præter animum, nulla res objecta impediet, quominus percipiat, quale quidque sit* (b). Unde summus ipse Orator, vel, quicumque ille fuerit, auctor libri *de consolatione*, appetendam mortem a nobis esse ait, quæ eo levior esse debet, quod omnibus communis sit, nec cuiquam singularis, aut præcipua; sed hoc quoque gratior, quod nos a multis erroribus abstrahit (quibus, quoad vivimus, in tanta opinionum varietate, assiduæque veri inquisitione perturbari sæpe solemus) & ad ipsam cernendam fruentemque veritatem jucunde traducit.

III.

91. Ignorat nemo, mentem nostram, cum in sublimium præsertim, divinarumque rerum vult contemplatione versari, avocare se ab exterioribus, & sensibilibus, se intro recipere, seque ipsam ita in seipsa colligere, ut seungi a corpore quodammodo videatur. Cum *anima*, inquit Auctor libri *de spiritu & anima* cap. 32., vult intelligere vel divina, vel Deum, vel seipsum, suasque considerare virtutes, ab-

strahit

(a) Lib. X. *de Trinitate* num. 10. alia. cap. 7. (b) Lib. I. *qq. Tuscul.* cap. 20.

strahit se ab omnibus corporis sensibus, quibus non adjuvatur, nisi ad corporeas figuras, coloresque sentiendos, & spiritu atque ratione se conspiciat, meditatione atque contemplatione ad Deum ascendit. Quinimo universaliter, quis bene se inspiciens, ut præclare observat S. Augustinus, non expertus est, tanto se aliquid intellexisse sincerius, quanto remove atque subducere intentionem mentis a corporis sensibus potuit (a)? Ratiocinatur tunc optime animus, inquit summus Philosophus Plato, quando horum nihil eum perturbat, neque auditus, neque visus, neque dolor, neque voluptas; sed quammaxime seipsum in se recipiens, deserit corpus, neque quidquam, quoad fieri potest, cum illo communicans, neque attingens, ipsum, quod vere est, affectat (b). Unde eodem teste, dum vivimus, proxime ad scientiam accedemus, si quamminimum cum corpore commercium habuerimus, nec quidquam cum illo communicaverimus (c). Tantum igitur abest humanam mentem in cogitando a corpore ipsa sua natura dependere, quin potius corporis vinculum maximo illi impedimento sit, ne res, & quidem præcipue quæ sublimioris sunt ordinis, distincte nitideque percipiat. Neque enim, cum ad sublimium præsertim rerum contemplationem rapitur, atque in illis considerandis versatur mens liberari a corpore quodammodo niteretur, si depositis corporis exuviis, nihil prorsus percipere, minimeque cogitare tunc ipsa valeret. Rectissime propterea consuluit olim Tullius, ut in sui avocatione a sensibilibus homo sese pro viribus exerceret. Hinc quippe fore arbitratur Vir summus, ut expeditior ad sublimia animorum cursus post mortem fieret. Hoc commentemur, inquit, mihi crede, disjungamusque nos a corporibus, id est, consuescamus mori. Hoc & dum erimus in terris, erit illi cælesti vitæ simile; & cum illuc ex his vinculis emissi feremur, minus tardabitur cursus animorum. Nam, qui in compedibus corporis semper fuerunt, etiam cum soluti sunt, tardius ingrediuntur, ut ii, qui ferro vinciti multos annos fuerunt. Quo cum venerimus, tum denique vivemus (d).

I V.

92. Ecstasis maximo quoque argumento est, humanam mentem a corpore separatam cogitare optime posse. Definatur *ecstasis* a S. Augustino, *alienatio mentis*, hoc est, *aversa mens a consuetudine corporali ad visum quemdam contemplandum, alienata a presentibus* (e). Cogitat itaque mens in ecstasim rapta, quin sensibus tunc ipsa utatur: atque

(a) Lib. de immortalitate animæ n. 17.

alias cap. 10.

(q) In Phædone.

(c) Ibidem.

(d) Lib. I. 99. Tuscul. cap. 31.

(e) Serm. III. super Esaiam. 103.

atque adeo tunc agit, perinde ac si a corpore se juncta existeret. *Tunc omnino*, inquit laudatus S. Doctor, *quacumque sine presentia corpora, etiam patentibus oculis, non videntur, nec ullæ voces prorsus audiuntur. Totus animi contuitus aut in corporum imaginibus est per spiritalem, aut in rebus incorporeis, nulla corporis imagine figuratis, per intellectualem visionem* (a). Quamvis autem naturæ viribus non possit humana mens in ecstasim rapi (donum quippe Dei est) id tamen non impedit, quominus colligere hinc rectissime liceat, mentem nostram non adeo a corpore dependere in cogitando, ut ab illo separata, sui que juris facta, cogitare non possit. Satis est enim, ut alicujus hominis anima in ecstasim rapta aliquando fuerit: quod quidem non semel contigisse, adeo certum puto, ut nemo sine maxima temeritatis nota illud valeat in dubium revocare. Ceterum etiam naturæ viribus non raro contingit, ut tanta in nobis fiat mentis a sensibus alienatio, ut supernaturalem ecstasim æmulari ipsa videatur. Profecto de Socrate refert Aulus Gellius, quod solitus fuerit stare *pertinaci statu per dius, atque pernox, a summo lucis ortu ad Solem alterum orientem inconversus, immobilis, iisdem in vestigiis, & ore atque oculis eundem in locum directis, cogitabundus, tamquam quodam secessu mentis atque animi factò a corpore* (b). Observatione quoque dignum est, quod narrat S. Augustinus, fuisse nimirum presbyterum quendam, nomine Restitutum, qui, quando ei placebat (rogabatur autem, ut hoc faceret, ab eis, qui rem mirabilem coram scire cupiebant) ad imitatas quasi lamentantis cujuslibet hominis voces, ita se auferebat a sensibus, & jacebat simillimus mortuo, ut non solum vellicantes atque pungentes minime sentiret, sed aliquando etiam igne ureretur admoto, sine ullo doloris sensu, nisi postmodum ex vulnere. Non autem obnitendo, sed non sentiendo, non movere corpus, ex eo probabatur, quod, tamquam in defuncto, nullus inveniebatur anhelitus; hominum tamen voces, si clarius loquerentur, tamquam de longinquo se audire postea referebat (c). Evidenter demum elucet, ut præclare observat idem S. Doctor, quod plerumque se vehementi cogitationis intentione avertit (mens) ab omnibus, ut præ oculis patentibus recteque valentibus multa posita nesciat. Et si major intentio sit, dum ambulabat, repente subsistat, avertens utriusque imperandi nutum a ministerio motionis, qua pedes agebantur. Si autem non tanta sit cogitationis intentio, ut figat ambulanti loco, sed tamen tanta, ut partem illam cerebri medium nuntiantem corporis motus non vacet advertere, obliviscitur aliquando & unde veniat, & quo eat, & tran-

(a) Lib. XI. super Genes. ad literam n. 25. alias cap. 1.

(b) Lib. II. noctium Atticarum cap. 1.

(c) Lib. XIV. de Civitate Dei cap. 24.

transit imprudens villam, quo tendebat, natura sui corporis sana, sed sua vi in aliud avocata (a). Potest igitur humana mens vi sua ita alio distrahi, seque ipsam ita in seipsa colligere, ut ad eas motiones, quæ in sensibus fiunt, quasi corpore re ipsa vacaret, nequaquam attendat. Ergo in cogitando non ita a corpore dependet, ut, nisi illi copulata sit, cogitare non possit.

V.

93. Res demum perspicua cuique est, ipsa teste conscientia, summum in nobis esse desiderium nitide cognoscendi veritates plurimas, quas modo non nisi confuse obscureque attingimus, nosque in earum notitiam tendere, atque ad illas rapi quodammodo, appetitu innato, & instinctu quodam vehementissimo. *Tantus est innatus in nobis cognitionis amor & scientiæ, ut, auctore Tullio, nemo dubitare possit, quin ad eas res hominum natura nullo emolumento invitata rapiatur. Videmusne, ut pueri ne verberibus quidem a contemplandis rebus, perquirendisque deterreantur? ut pulsi requirant, & aliquid scire se gaudeant? ut aliis narrare gestiant? ut pompa, laudis, atque ejusmodi spectaculis teneantur, ob eamque rem vel famem & sitim perferant? Quid vero? Qui ingenuis studiis atque artibus delectantur, nonne videmus, eos nec valetudinis, nec rei familiaris habere rationem, omniaque perpeti, ipsa cognitione, & scientia captos; & cum maximis curis, & laboribus compensare eam, quam ex discendo capiunt, voluptatem? Mihi quidem Homerus hujusmodi quiddam vidisse videtur in iis, quæ de Sirenium cantibus finxerit: Neque enim vocum suavitate videntur, aut novitate quadam, & varietate cantandi revocare eos solita, qui pratervehebantur, sed quia multa se scire profitebantur, ut homines ad earum saxa, discendi cupiditate, adhererent. Ita enim invitant Ulysses: (nam verti, ut quædam Homeri, sic istum ipsum locum)*

O decus Argolicum, quin puppim flectis Ulysses,

Auribus ut nostros possis agnoscere cantus.

Nam nemo hæc unquam est transvectus cæcula cursu,

Quin prius adstiterit, vocum dulcedine captus;

Post variis avido satiatus pectore Musis,

Doctior ad patrias lapsus pervenerit oras.

Nos grave certamen belli, clademque canemus,

Græcia quam Trojæ divino numine vexit;

Omniaque e latis regum vestigia terris.

Vidit Homerus, probari fabulam non posse, si cantiunculis tantus vir ir-
re-

(a) Lib. VII. *super Genes. ad literam* n. 26. alias c. 20.

retitus teneretur. Scientiam pollicentur: quam non erat mirum sapientia cupido patria cariorum. Atque omnia quidem scire, cujuscunque mundi sunt, cupere curiosorum: duci vero majorum rerum contemplatione ad cupiditatem scientia, summorum virorum est putandum. Quem enim ardorem studii censetis fuisse in Archimede, qui dum in pulvere quadam describit attentius, ne patriam quidem captam esse senserit? Quantum Aristexeni ingenium consumptum videmus in musicis? Quo studio Aristophanem putamus atatem in literis duxisse? Quid de Pythagora? Quid de Platone, aut Democrate loquar, a quibus propter discendi cupiditatem, videmus ultimas terras esse peragratas? quae qui non vident, nihil unquam magna cognitione dignum amaverunt (a). Neque porro mirandum, quod tanta nobis insit veri cognoscendi cupido; cum certo jam pateat, humanam felicitatem in cognitione fruitioneque veritatis consistere. Nihil beatius homini posse contingere, inquit auctor libri de consolatione Tullio adscripti, quam ut veritatem cernat, eaque fruatur, satis ut arbitror, ex eo suspicari possumus, quod innata est homini cupiditas scientiae: ejus autem praestantia, non sane video, qua alia in re, nisi in perfecta veritatis cognitione posita sit: ex quo fit, ut veritatis cognitionem affecuti, perfecta absolutaque scientia potiamur, vereque dici potest, qui veritatem intueatur sensuque percipiat, eum voti sui compotem, vereque beatum esse. Jam vero, si natura inest mentibus nostris insatiabilis quadam cupiditas veri videndi (b) sive, ut ait Lactantius, si naturam hominis Deus veri adipiscendi cupidissimam fecit (c); sique appetitio intelligendi ea, qua vere summeque sunt, summus ad spectus est anima, quo perfectiorem, meliorem, rectioremque non habet (d), reliquum profecto est, ut dicamus, vel hoc sciendi desiderium frustra nobis a natura fuisse collatum; quippe quod, si cogitandi vis una cum corpore in morte extinguitur, nulla omnino possit ratione expleri: vel mentem nostram a corpore separatam cogitare optime posse; certoque fore, ut ea tunc nitide distincteque mens ipsa percipiat, quorum notitiam nonnisi optare, & quidem vehementissime, modo valemus.

S C H O L I O N.

94. Si humana mens, a corpore soluta, percipere potest, suarumque perceptionum esse conscia, dubium esse nequit, quin velle, & nolle, gaudere, atque tristari, aliisque id genus motibus affici, ea ipsa
Phil. Ment. T. II. K fa

(a) Lib. V. de Finibus cap. 18., & 19.

(b) Tullius lib. I. qq. Tuscul. c. 19.

(c) Lib. III. Divin. Insit. cap. 3.

(d) S. Augustinus lib. de quantitate animae num. 75. alias cap. 33.

sa tunc itidem queat. Motiones namque hujuscemodi, sive affectus, non solum independentes sunt a materia, perinde prorsus ac ipsa rerum perceptio, verum etiam ipsam perceptionem in anima consequuntur.

COROLLARIUM.

95. *Vivit ergo humana mens, etiam a corpore separata. Vita enim mentis humanæ in cogitatione posita est.*

PROPOSITIO V.

Humana mens ipsa sua natura est immortalis.

96. Duo sunt argumentorum genera, quibus humana mens solet ipsa sua natura immortalis ostendi, *metaphysica* nimirum, & *moralia*. Prioris generis dicuntur illa, quæ ex ipsius mentis essentia; posterioris vero, quæ ex moralibus quibusdam principiis, derivantur. Illa rem demonstrant; hæc suadent tantum. Ea tamen suadent vi, eoque pondere, ut, *si non protervum & repugnantem*, quemadmodum egregie observat doctissimus Melchior Canus, vincant certe *docilem hominem, & ad disciplinae leges bene informatum* (a). *Metaphysica* itaque primo, tum *moralia* afferemus.

I.

97. Cum enim humana mens a corpore separata cogitare possit (§. 88.), hujuscemodi ipsa est, ut ab eo tantum possit vita privari, a quo potest destrui. Non enim sufficit, ut a corpore separetur, ne cogiter, atque adeo ne vivat, si a corpore sejuncta cogitare ipsa potest. Nullum autem agens creatum potest humanam mentem destruere (§. 85.). Ergo nullum potest sua ipsam vita privare. Intrinsicus autem immortalis est, quod per actionem creati agentis carere nequit vita (§. 65.). Ergo humana mens est ipsa sua natura intrinsicus immortalis.

II.

98. Mens humana est substantia cogitans, atque adeo ita seipsam movens, ut una sentiat, quemadmodum præclare ait Tullius, *se vi sua, non aliena, moveri; nec accidere posse, ut ipsa unquam a se deseratur* (b). Ergo ita vivit, ut illa nunquam possit per actionem creati

agen-

(a) Lib. XII. de locis Theol. cap. 14.

(b) Lib. I. qq. Tuscul. cap. 23.

agentis a vita cessare, experientia nimirum ad evidentiam demonstrante, in iis tantum, naturæ viribus, motum extinguere, & dissipari vitam, quæ non a seipsis, sed alieno pulsu aguntur. Hanc porro rationem, quæ Platonis est, ita exhibet elegantissimus Cicero. *Quod semper movetur, æternum est. Quod autem motum affert alicui, quodque ipsum agitur aliunde; quando finem habet motus, vivendi finem habeat, necesse est. Solum igitur, quod seipsum movet, quia nunquam deseritur a se, nunquam ne moveri quidem desinit: quin etiam ceteris, quæ moventur, hic fons, hoc principium est movendi. Principii autem nulla est origo; nam e principio oriuntur omnia; ipsum autem nulla ex re alia nasci potest; nec enim esset principium, quod gigneretur aliunde: quod si nunquam oritur, nec occidit quidem unquam. Nam principium extinctum nec ipsum ab alio renascetur, nec a se aliud creabit. Siquidem necesse est, a principio oriri omnia. Ita fit, ut motus principium ex eo sit, quod ipsum a se movetur. Id autem nec nasci potest, nec mori: vel concidat omne cælum, omnisque natura consistat necesse est, nec vim ullam nasciscatur, qua primo impulsa moveatur. Cum pateat igitur, æternum id esse, quod seipsum moveat, quis est, qui hanc naturam animis esse tributam neget? Inanimum est enim omne, quod pulsu agitur externo; quod autem est animale, id motu cietur interiore & suo. Nam hæc est propria natura animi atque vis: quæ si est una ex omnibus, quæ seipsam semper moveat, neque nata certa est, & æterna est (a). Tanti autem rationem hanc fecit ipse Tullius, eoque in pretio ab omnibus habendam esse arbitratur, ut, licet, dicat, concurrant plebei omnes Philosophi (sic enim ii, qui a Platone & Socrate, & ab ea familia dissident, appellandi videntur) non modo nihil unquam tam elegantem explicabunt, sed ne hoc quidem ipsum quam subtiliter conclusum sit, intelligent (b). Contra tamen Lactantius opinatus est, contendens, hoc argumento animam non hominis tantum, sed & belluarum, æternam evinci & immortalem (c). Verum contendit Cl. Du-Hamel, Platoniam hanc rationem, si penitus inspiciatur, resque ipsa si consideretur attente, non parum roboris firmitatisque habere. Quippe, ut ille ait, & recte quidem, quemadmodum satis constat ex Physica, ceteræ animantes non seipsas movent, si proprie loqui velimus, sed agitantur aliunde. Sensus earum, & nostri corporum incursum impelluntur, ac nullas exerunt functiones, quæ a corporibus non pendeant, cuncta in iis necessitate quadam fiunt. Sed homo consulto & deliberate*

K 2

agit,

(a) Lib. I. qq. Tuscul. cap. 23.

(b) Ibidem.

(c) Lib. VII. de Divin. Instit. cap. 8.

agit, atque ad eundem finem non uno tramite contendit (a). Hinc Auctor libri de spiritu & anima cap. 36., vita, inquit, anima est, vivens quidem, sed non aliunde, quam a seipsa, & ob hoc non tam vivens, quam vita est. Inde est, quod infusa corpori vivificat illud, ut sit corpus de vita presentia, non vita, sed vivens. Neque omittendum, hac ipsa ratione usum fuisse S. Augustinum, ut humanam quoque mentem mortalitatis expertem ostenderet. Ita enim Vir summus argumentabatur: si quisquam non eum interitum dicit formidandum animo, quo efficitur, ut nihil sit, quod aliquid fuit; sed eum, quo dicimus ea mortua, quæ vita carent, ostendat, quod nulla res seipsa caret. Est autem animus vita quædam, unde omne, quod animatum est, vivere; omne autem inanime, quod animari potest, mortuum, idest vita privatum intelligitur. Non ergo potest animus mori. Nam si carere poterit vita, non animus; sed animatum aliquid est. Quod si absurdum est, multo minus hoc genus interitus timendum est animo, quod vita certe non est timendum. Nam prorsus si tunc moritur animus, cum eum deserit vita illa, ipsa vita, quæ hunc deserit, multo melius intelligitur animus, ut jam non sit animus quidquid a vita deseritur, sed ea ipsa vita, quæ deserit. Quidquid enim vita desertum mortuum dicitur, id ab anima desertum intelligitur: hæc autem vita, quæ deserit ea, quæ moriuntur, quia ipsa est animus, & seipsam non deserit, non moritur animus (b).

I I I.

99. Ipsæ etiam mentis operationes atque vires quemadmodum, si attento animo inspectæ a nobis fuerint, fateri nos cogunt, illius naturam, sive substantiam esse prope divinam (§. 50.), ita eadem ipsæ ad evidentiam ostendunt, ipsam mentem numquam posse a vita cessare. Neque enim videtur posse a nobis concipi, neque fieri, quemadmodum ex Platone egregie argumentatur Lactantius, quin sit immortalis animus humanus, cujus miranda solertia inveniendi, & celeritas cogitandi, & facilitas percipiendi atque discendi, & memoria præteritorum, & providentia futurorum, & artium plerumque innumerabilium scientia, qua cetera carent animantia, divina & cælestis apparet; quia & origo animi, qui tanta capiat, tanta contineat, nulla reperitur in terris; siquidem in concretionem terrenam nihil habet admixtum, sed necesse esse, in terram resolvi, quod est in homine ponderosum & dissolubile: quod autem tenue est atque subtile, id vero esse individuum, ac domici-
lio

(a) Tract. III. Metaph. ad usum Burgund. Disp. III. q. 1.

(b) Lib. de immortalitate animæ num. 16. alias cap. 11.

lio corporis velut carcere liberatum, ad cælum & ad naturam suam pervolare (a). Hæc ratio quam valuerit apud Tullium, ac proinde quanti ab iis etiam facienda sit, qui recte de rebus sentiunt, ex eo vel maxime patere arbitror, quod postquam dixerat Vir summus, non solam fuisse rationem, sed nobilitatem etiam, auctoritatemque maximorum Philosophorum, quæ eum impulit, ut crederet, *Deos immortales sparsisse animos in corpora humana*, in hæc præclara, tantoque Viro digna, verba proruperit: *quid multa? sic mihi persuasi, sic sentio, cum tanta celeritas animorum sit, tanta memoria præteritorum, futurorum prudentia, tot artes, tot scientiæ, tot inventa, non posse eam naturam, quæ res eas continet, esse mortalem* (b).

IV.

100. Hactenus *metaphysica*, nunc ad ea momenta, quæ *moralia* dicuntur, gradum facimus. Illud autem inter hæc omnia principem proculdubio locum tenet, quod ex firmissimo omnium populorum consensu, constantique per omnes ætates nationum omnium sententia, non institutis, teste Tullio, confirmata, non legibus, derivatur. *Cum de animarum æternitate differimus; non leve, inquit Seneca, momentum apud nos habet consensus hominum aut timentium æthera, aut colentium* (c): & recte quidem; quandoquidem, ut sapienter advertit laudatus Romanæ eloquentiæ Princeps, *omni in re consensus omnium gentium lex natura putanda est* (d). Profecto, sicuti, eodem teste, & suo loco dicemus, *firmissimum hoc afferrî videtur, cur Deos esse credamus, quod nulla gens tam fera, neque omnium tam sit immanis, cujus mentem non imbuerit Deorum opinio* (e); ita maximum pro animorum immortalitate argumentum est, quod omnes sic semper senserint, & sentiant modo, *natura duce, nulla ratione, nullaque doctrina* (f). Ita porro sensisse de animorum vita post mortem nationes omnes, omnesque populos, ignorare istantum potest, qui plane hospes in historiis est, quique veterum cæremonias, ritus, atque leges prorsus ignorat. Auctor est Strabo (g), Indos habuisse pro re comperta, *hanc vitam habendam esse quasi recens concepti fetus statum. Mortem vero partum esse ad eam, quæ vere vita est, planeque beatam, iis scilicet, qui sapientiam sectati fuerint*. Id ipsum de horum Philosophis tradit Coelius Rhodiginus (h), qui etiam refert, *Chaldaeos, & Indorum Magos, si Pausaniæ danda est fides, hu-*

Phil. Ment. T. II.

K 3

ma-

(a) Lib. VII. *Divin. Instit.* cap. 8.

(e) *Ibidem.*

(b) Lib. *de Senectute* cap. 21.

(f) *Ibidem.*

(c) *Epist.* 118.

(g) Lib. XV.

(d) Lib. I. *qq. Tuscul.* cap. 13.

(h) Lib. XVIII. *Lectio. Antiq.* cap. 31.

manam animam esse immortalem, primos omnium tradidisse (a). Ex Ægyptiis, & Thracibus, ut ex Herodoto, atque Mela testatur Cl. Du-Hamel (b), quidam obeuntium animos redituros arbitrabantur, quidam non redituros, verum neque interimi, sed ad beatiora transire (c). Refert Julius Cæsar, dogma de animorum immortalitate primum fuisse, quod Druidæ in Gallia persuadere nitebantur, idque ea potissimum de causa, quod hoc maxime ad virtutem excitari putarent, metu mortis neglecto (d). Priscis quoque illis, quos Cascos, omnium scilicet antiquissimos, vocabat Ennius apud Tullium, id erat insitum, eodem Tullio teste, esse in morte sensum, neque excessu vitæ sic deleri hominem, ut funditus interiret: idque cum multis aliis rebus, tum e Pontificio jure, & caremoniis sepulcrorum intelligi licet, quas maximis ingeniis praditi nec tanta cura coluissent, nec violatas tam inexpiabili religione sanxissent, nisi hæssisset in eorum mentibus, mortem non interitum esse, omnia tollentem atque delentem, sed quandam quasi migrationem commutationemque vitæ, quæ in claris viris & feminis dux in cælum solet esse, in ceteris humi & retineretur, & permaneret tamen (e). Traditionem postremo de immortalitate animorum a primis usque ductam esse parentibus, eamque hinc ad populos moratiora pene omnes manasse, ex Homeri carminibus apparet, inquit Vir doctissimus Hugo Grotius, & ex Philosophis non Græcorum tantum, sed & Gallorum veterum, quos Druidas vocabant, & Indorum, quos Brachmanes, & ex iis, quæ de Ægyptiis, & Thracibus, quin & Germanis Scriptores plurimi prodiderunt. Quin, addit Vir Cl., & de judicio divino post hanc vitam plurima extitisse videmus non apud Græcos tantum, sed & apud Ægyptios, & Indos, ut nos Strabo, Diogenes, Laertius, Plutarchus docent: quibus addi potest traditio de Mundo hoc conflagraturus, quæ olim apud Hystaspem, & Sybillas, nunc quoque apud Ovidium & Lucanum reperitur. Etiam cum in Canarias, Americam, & alia longinqua loca primum ventum est, reperta ibi quoque eadem de animis, & judicio sententia (f). Itaque si, ut cum Tullio loquar, omnium consensus naturæ vox est: omnesque, qui ubique sunt, consentiunt, esse aliquid, quod ad nos pertineat, qui vita cesserint, nobis quoque idem existimandum est. Et, si, quorum aut ingenio, aut virtute animus excellit, eos arbitramur, quia natura optima sunt, cernere naturæ vim maximam verisimile est, cum optimus quisque maxime posteritati seruiat, esse aliquid, cujus is post mortem sensum sit habiturus (g).

101.

(a) Lib. XVIII. *Lecl. Antiq.* cap. 31.(b) *Tracl. III. Metaph. ad usum Burgund.* Disp. 3. q. 1.(c) *Vid. lib. I. de moribus, legibus, & ritibus omnium**Gentium, Autore Joanne Boemo Aubano, cap. 5.*(d) Lib. VI. *de Bello Gallico.*(e) Lib. I. *qq. Tuscul.* cap. 12.(f) Lib. I. *de Veritate Relig. Chri.*(g) Lib. I. *qq. Tuscl.* cap. 15.

V.

101. Constat, beatitudinem a nobis appeti appetitu innato, & quidem vehementissimo. *Beate certe, inquit S. Augustinus, omnes vivere volumus; neque quisquam est in hominum genere, qui non huic sententia, antequam plane sit emissa, consentiat* (a). Constat quoque, humanam conditionem tantæ esse dignitatis, ut nullum bonum, præter summum, ei sufficere possit (b), & jure quidem; etenim, ut præclare observat laudatus S. Doctor, tale illud esse debet, quod (homo) non amittat invitus. *Quippe nemo potest considerare de tali bono, quod sibi eripi posse sentit, etiamsi retinere id, amplectique valuerit. Quisquis autem de bono, quo fruitur, non confidit, in tanto timore amittendi beatus esse qui potest* (c)? Unde merito Philosophorum non obscurus Euclides, inquit Lactantius, qui fuit conditor Megaricorum disciplina, dissentiens a ceteris, id esse summum bonum dixit, quod simile sit, & idem semper (d). Aut ergo accusanda natura est, quod, ad oprandam beatitudinem instinctu vehementissimo dum nos impellit, efficitque perpetuo, ut immortalem vitam, felicitatemque speremus, fallat nos semper, turpiterque decipiat, aut dicendum cum Tullio, certo fore, ut tunc simus beati, cum corporibus relictis, & cupiditatum, & emulationum erimus expertes; quodque nunc facimus, cum laxati curis sumus, ut spectare aliquid velimus, & visere, id multo tum faciemus liberius, totoque nos in contemplandis rebus perspicendisque ponemus (e); atque hinc rem esse certissimam, mentem nostram non dissipari in morte, sed a corpore sejungi solum, eique superesse, ac vivere.

Adde, contrarium dici non posse, quin verum sit, hominem deterioris esse conditionis, quam cetera quæque viventia, licet sit præstantioris naturæ. Quo enim tendunt viventia, quæque rationis expertia, quodque appetunt naturali instinctu, eo pervenire, illudque consequi ipsa facile possunt, & consequuntur re ipsa, eoque obtento, perfectissime quiescunt. Contra vero, si nulla nobis post mortem futura sit vita, nunquam expleri in nobis poterit illud felicitatis desiderium, quod ipsa nobis natura impressit; unde fateri cogimur, nos ita esse miseros, ut non miseri neque futuri unquam simus, neque esse possimus. Præclare idcirco S. Augustinus, *si pecora, inquit, essemus, carnalem vitam, & quod secundum sensum ejus est, amaremus; idque esset sufficiens bonum nostrum, & secundum hoc cum esset nobis be-*

K 4

ne,

- (a) Lib. de moribus Ecclesiæ n. 4. alias cap. 3. (d) Lib. II. Divin. Instit. cap. 12.
 (b) Auctor libri de spiritu & anima cap. 14. (e) Lib. I. qq. Tuscul. cap. 19.
 (c) Lib. de moribus Ecclesiæ n. 5., alias c. 3.

ne, nihil aliud quæreremus. Item si arbores essemus nihil, quidem sentiente motu amare possemus; verumtamen id quasi appetere videremur, quo feracius essemus uberiusque fructuosa. Si essemus lapides, aut fluctus, aut ventus, aut flamma, vel quid ejusmodi, sine ullo quidem sensu atque vita, non tamen nobis deesset quasi quidam nostrorum locorum atque ordinis appetitus. Nam velut amores corporum momenta sunt ponderum, sive deorsum gravitate, sive sursum levitate nitantur. Ita enim corpus pondere, sicut animus amore fertur, quocumque fertur. Quoniam igitur homines sumus, ad nostri Creatoris imaginem creati, cujus est vera aternitas, aterna veritas, aterna & vera charitas, estque ipsa aterna, & vera, & cara Trinitas, neque confusa, neque separata; in iis quidem rebus, quæ infra nos sunt, quoniam & ipsa nec aliquo modo essent, nec aliqua specie continerentur, nec aliquem ordinem vel appeterent, vel tenerent, nisi ab illo facta essent, qui summe est, qui summe sapiens est, qui summe bonus est; tamquam per omnia, quæ fecit mirabili celeritate, currentes, quasi quedam ejus alibi magis, alibi minus impressa vestigia colligamus: in nobis autem ipsis ejus imaginem contuentes, tamquam minor ille Evangelicus filius, ad nosmetipsos reversi surgamus, ut ad illum redeamus, a quo peccando recesseramus. Ibi esse nostrum non habebit mortem, ibi nosse nostrum non habebit errorem, ibi amare nostrum non habebit offensionem (a).

V I.

102. Nequit postremo humana mens dissipari in morte, omnisque in nobis vita extingui, quin ad honeste vivendum, tuendamque humanam societatem, universalis error necessario requiratur, mentem scilicet ipsam ita post mortem vivere, ut pro eorum conditione, quæ in corpore gessit, aut lætetur beata, aut diris suppliciis sine fine puniatur. Alterius quippe vitæ, in qua præmia recipiant boni, & puniantur iniqui, spe prorsus sublata, quæ profecto erit morum honestas? quæ justitia, qua una continetur humana societas? quæ religio? quæ virtus? Consulantur eorum mores, quibus, ut ait Seneca, *virtus, & philosophia, & justitia verborum inanum crepitus est, una felicitas est bonæ vitæ facere omnia libere, frui patrimonio, hæc est, vivere, hoc est, se mortalem esse meminisse* (b). Nihil enim ex eorum ore auditur frequentius, quam iniquum illud: *venite, & fruamur bonis, quæ sunt, & utamur creatura tamquam in juventute celeriter. Vino pretioso, & unguentis, nos impleamus, & non prætereant nos flos temporis.*

(a) Lib. XI. de Civitate Dei cap. 29. (b) Epist. 124.

poris. Coronemus non rosis, antequam marcescant. Nullum pratum sit, quod non pertransseat luxuria nostra. Nemo nostrum exors sit luxurie nostra. Ubique relinquamus signa letitiae, quoniam haec est pars nostra & sors. Opprimamus pauperem justum, & non parcamus viduae, nec veterani revereamur canos multi temporis. Sit autem fortitudo nostra lex justitiae; quod enim infirmum est, inutile invenitur. Circumveniamus justum, quoniam inutilis est nobis, & contrarius est operibus nostris, & impropereat nobis peccata legis, & diffamat in nos peccata disciplinae nostrae (a). Quid est autem naturali rationi magis dissonum, quid magis turpe, quam humanam societatem ab universali errore adeo dependere, ut, eo sublato, illa tollatur prorsus, & pereat? Quid magis iniquum, ipsique naturae, rerumque Conditori optimo magis injuriosum, quam periculum esse, ne in homine, nisi perpetuo decipiatur, nulla religio sit, nullaque virtus? Per seipsum error, si credimus S. Augustino, aut magnum in re magna, aut parvum in re parva semper malum est (b). Ergo repugnat prorsus, ut humana societas, ipsaque virtus, quae, ut praecclare dixerat Sophocles, maximum rerum humanarum bonum est (c), suisque possessoribus, auctore Platone, divina sorte accedit (d), ab errore dependeat; ac propterea, ut falsum re ipsa sit, humanam mentem corpori post mortem superesse, ac vivere, quin unquam sit peritura.

Huic adde, quod egregie urget Lactantius, videlicet mentem nostram dissipari in morte non posse, quin contra naturam, & ideo malum, ipsa quoque sit virtus. Praesenti vitae, inquit ille, nocet virtus. Nam vita ista terrena, quam communem cum mutis animalibus ducimus, & voluptatem expetit, cujus fructibus variis ac suavis delectatur, & dolorem fugit, cujus asperitas naturam viventium acerbis sensibus ledit, & ad mortem perducere nititur, quae dissolvit animantem. Si ergo virtus & prohibet iis bonis hominem, quae naturaliter appetuntur, & ad sustinenda mala impellit, quae naturaliter fugiuntur, ergo malum est virtus, & inimica naturae, stultumque judicare necesse est, qui eam sequitur, quoniam seipsum ledit, & fugiendo bona praesentia, & appetendo aequae mala sine spe fructus amplioris. Nam, cum licet nobis jucundissimis frui voluptatibus, nonne sensu carere videmur, si malimus, in humilitate, in egestate, in contemptu, in ignominia vivere, aut ne vivere quidem, sed dolere, cruciari, & mori, ex quibus malis nihil amplius assequamur, quo possis

20-

(a) Sapien. cap. II. v. 6. & seq.

(b) In Enchirid. num. 6. alias cap. 19.

(c) Apud Stobæum Serm. I.

(d) Apud Stobæum ibidem.

voluptas omiſſa penſari? Si autem virtus malum non eſt, facitque honeſte, qui voluptates vitioſas turpeſque contemnit; & fortiter, qui nec dolore, nec mortem timet, ut officium ſervet: ergo majus aliquod bonum aſſequatur neceſſe eſt, quam ſunt illa, quæ ſpernit. At vero morte ſuſcepta, quod aliud bonum ſperari poteſt, niſi æternitas (a)? Idipſum innumerat antea magnus etiam ille Philoſophus æque ac ſummus Orator Tullius. Dixerat quippe: nemo unquam ſine magna ſpe immortalitatis ſe pro patria offerret ad mortem. Licuit eſſe otioſo Themistoeli, licuit Epaminonda, licuit, ne & vetera, & extera quæram, mihi: ſed neſcio, quomodo inhaeret in mentibus quaſi ſæculorum quoddam augurium futurorum; idque in maximis ingeniis, altiffimiſque animis & exiſtit maxime, & apparet facillime: quo quidem dempto, quiſ tam eſſet amens, qui ſemper in laboribus, & periculis viveret (b)? Itaque, ſi honeſte vivere maxima commendatione dignum jure ac merito eſt, efficitque virtus hominem quaſi divinum (c); ſique, ut virtuoſe vivamus, nos non fallit natura, mors non extinguit hominem, ſed ad præmium virtutis admittit (d); atque hinc rationalis anima corporis poſt mortem ſuperſtes citra dubium manet, ſine fine victura.

COROLLARIUM I.

103. *Naturali ratione demonſtrari evidenter poteſt, evidentiã phyſicã, mentem humanam ipſa ſua natura eſſe immortalẽ. Tanti ſiquidem ponderis ſunt argumenta, quibus naturalis humanæ mentis immortalitas oſtenſa eſt, ut, niſi in phyſicis plane plumbei ſimus, fateamur oporteat, eodem ipſo jure ambigere hac de re neminem poſſe, quo dubitare de pluribus, quæ in naturali Philoſophia traduntur, ipſi nequimus.*

S C H O L I O N.

104. *Culpa non vacat, qui mathematicam hac in re evidentiã requirit. Plus enim exigit, quam ipſa rei patiatur natura. Sane, ſi mortalitatis expers cenſenda mens noſtra non eſt, niſi evidentiã, quæ poteſt eſſe maxima, id evincatur, eandem ipſam in omnibus cur non poſtulemus, nequaquam video. Nec enim mens noſtra ignobilis adeo eſt conditionis, deterioriſque naturæ, ut illud dumtaxat, cum de ea agitur, verum cenſeri debeat, quod evidentiſſime verum eſſe*
cogno-

(a) Lib. VII. *Divin. Inſtit.* cap. 9.(b) Lib. I. *qq. Tuſcul.* cap. 15.(c) Plato apud Stobæum *ſerm. I.*(d) Lactantius lib. VII. *Divin. Inſtit.* c. 10.

cognoscitur. Neque immortalitatis dogma adeo periculosum est, ut nisi evidentiâ urgeat, & cogat necessitas, non sit admittendum. Itaque, si prudentissime olim dixerat Aristoteles, quemadmodum omnium calculo vere dixit, stultum esse, æqualem in omnibus evidentiâ certitudinemque exigere (a), summæ profecto clementiæ est, maximam, cum de animorum immortalitate agitur, evidentiâ postulare.

COROLLARIUM II.

105. Merito propterea doctissimus Melchior Canus, *erroneum esse, ait, ne dicat hæreticum, astruere, animâ immortalitatem naturali ratione demonstrari non posse; periculosum vero, & temerarium, ne quid addat amplius, affirmare, nullum adhuc inventum esse argumentum, quod animâ immortalitatem vere demonstraret* (b).

PROPOSITIO VI.

Humana mens, Dei voluntate, in morte non perit.

106. Animam rationalem a Deo in morte nequaquam interimi, sed, illius etiam voluntate, corpori post mortem superesse sine fine victuram, hisce momentis ostenditur.

I.

107. Constat namque, certissimo ipsiusmet Dei oraculo, pulverem, sive corpus, reversurum esse *in terram suam, unde erat; spiritum vero, animum scilicet, rediturum ad Deum, qui dedit illum* (c): justorum animas esse *in manu Dei*, neque unquam fore, ut tormentum mortis eas attingat (d): Christum Dominum dicturum esse justis in die judicii, ut ad eum veniant benedicti a Patre, regnumque accipiant, quod a constitutione Mundi illis paraverat misericors Pater; impiis autem ex adverso, ut eant maledicti in ignem æternum, quem diabolo, ejusque angelis tunc itidem constituit justissimus iudex (e). Prætereo innumera alia id genus oracula, quibus Deus nos certos reddit, animam nostram in æternum esse duraturam. Hæc enim, quæ summis modo labiis delibavimus, rem ipsam fati evincunt.

108.

(a) Lib. I. *Etib.*(b) Lib. XII. *de locis Theol.* cap. 14.(c) *Ecclesiastes* cap. XII. v. 7.(d) *Sapientiæ* cap. III. v. 1.(e) *Matthæi* cap. XXV. v. 34. & seq.

I I.

108. Haud justus videretur Deus, si nullum futurum esset præmium virtuti, nulla pœna peccatis; atque hinc si una cum corpore animus in morte periret, nihilque hominis relinqueretur, quod pro conditione eorum, quæ gessit in vita, præmium, suppliciumve reciperet. *Si nihil est post hanc vitam*, inquit S. Joannes Chryostomus, *ne Deus quidem est. Sin Deus est, justus est: quod si justus sit, pro dignitate tribuet unicuique. Si nihil post hanc vitam sit, quomodo, quod par est, recipiet unusquisque (a)?* Nec enim temere, nec fortuito, ut præclare advertit Cicero, *sati & creati sumus; sed profecto fuit quædam vis, quæ generi consuleret humano; nec id gigneret, aut aleret, quod, cum exantlavisset omnes labores, tum incideret in mortis malum sempiternum (b).* Profecto nulla omnino Respublica, ut ait doctissimus Melchior Canus, *quod Solon verissime dixit, nisi duabus rebus, contineri potest, premio, & pœna. Quæ causa Platonem movit, ut, quoniam videbat optimos sæpe viros pro rebus præclare gestis nullo in hac vita præmio virtutis, nullo insigni honoris, nullo monumento laudis decoratos, assereret animos immortales, officii præmium, & fructum aliquando accepturos; absurdum quippe esse, ut verus, justus, & honestus labor honoribus, præmiis, splendore careat, si qua est in cælo pietas, si quod numen, quod talia curet. Non itaque aut campos Elisos, aut Sisyphi saxum, Ixionis rotam, Tantali sitim, poematis solum esse, sed historia. Nam ut ficta sint a Poetis isthæc omnia, veri tamen significandi gratia, ficta sunt, ut utilissima illa, verissimaque sententia in animis hominum inscriberetur: RECTE FACTIS PRÆMIA, PECCATIS SUPPLICIA DEBERI (c).*

I II.

109. Quod si quis dicat, peccatum sibi ipsi esse pœnam, juxta illud S. Augustini *justisti (Domine) & sic est, ut pœna sua sit inordinatus animus (d)*, arguitur contra, quia aut peccatum est sufficiens pœna peccati, aut non. Si primum: ergo in hoc Mundo injuste prorsus puniuntur iniqui, sed relinquendi sunt omnes, ut voluptatibus libere indulgeant suis, & jura quæque contemnant: quod quam iniquum, quam turpe sit, nemo non videt. Sin alterum: ergo aliam, post corporis mortem, admittamus vitam oportet, ne scilicet aut in-

(a) Orat. de providentia, sive de fato.

(b) Lib. I. qq. Tuscul. cap. 49.

(c) Lib. XII. de locis Theol. cap. 4.

(d) Lib. I. Confess. num. 19. alias cap. 12.

insignis improbitas maneat sine pœna, aut magna virtus sine solatio præmioque relinquatur. Si enim peccatum sibi ipsi adæquata pœna non est, neque virtus profecto erit sufficiens præmium virtutis. Si virtus, inquit Lactantius, per seipsam beata non est, quoniam in perferendis malis tota vis ejus: si omnia, quæ pro bonis concupiscuntur, negligit: si summus ejus gradus ad mortem patet, quandoquidem vitam, quæ optatur a ceteris, sæpe respuit, mortemque, quam ceteri timent, fortiter suscipit: si necesse est, aliquid ex se magni boni pariat, quia suscepti & superati usque ad mortem labores sine præmio esse non possunt; si nullum præmium, quod ea dignum sit, in terra reperitur, quandoquidem cuncta, quæ fragilia sunt & caduca spernit; quid aliud restat, nisi ut cœleste aliquid efficiat, quia terrena universa contemnit? & ad altiora nitatur, quia humilia despicit. Id vero nihil aliud potest esse, quam immortalitas (a). Rectissime proinde Socrates moriturus, etiam ethnicus Philosophus, atque adeo sola naturali ductus ratione, duas, ut refert Tullius, esse vias, dixit, duplicesque cursus animorum e corpore excedentium. Nam, qui se humanis vitiis contaminavissent, & se totos libidinibus dedissent, quibus cacati velut domesticis vitiis atque flagitiis se inquinavissent, vel republica violanda fraudes inexpiabiles concepissent, iis devium quoddam iter esse, seclusum a concilio Deorum. Qui autem se integros castosque servavissent, quibusque fuisset minima cum corporibus contagio, seseque ab his semper sevocassent, essentque in corporibus humanis vitam imitati Deorum, his ad illos, a quibus essent profecti, reditum facilem patere (b). Sed quid argumentis colligimus, ut loquar cum laudato Lactantio, æternas esse animas; cum habeamus testimonia divina? Id enim sacra litera, ac voces Prophetarum docent. Quod si cui parum videatur, legat carmina Sibillarum. Apollinis quoque Milesii responsum consideret (*), ut intelligat, delirasse Democritum, & Epicurum, & Dicaearchum, qui soli omnium mortalium, quod est evidens, negaverunt (c).

Obje-

(a) Lib. III. *Divin. Instit.* cap. 12.(b) L. b. I. 99. *Tuscul.* cap. 30.(c) *Divin. Instit.* Epitom. cap. 10.(*) Apollinis Milesii responsum, quod hoc loco memorat Lactantius, relatum ab ipso est Lib. VII. *Divin. Instit.* cap. 11. Fert igitur, Apollinem Milesium consultum a Polyte quodam, utrumne maneat anima post mortem, num vero resolvatur profus,& pereat, id ei respondisse: *Anima quidem, quoad vinculis corporeis tenetur, corruptibiles passiones sentiens, mortalibus cedit doloribus. Cum vero humanam solutionem velocissimam, post corruptum corpus, invenerit, omnis in æthera fertur, nunquam senescens, & manet in totum indomita. Primogenita enim hoc divina disposuit providentia.*

Objecta diluuntur.

Monendum in limine, iis tantum objectionibus fieri satis hoc loco, quæ humanæ mentis immortalitatem *directe* labefactare videntur. Quæ namque *indirecte* illam oppugnant, quatenus nempe eo tendunt, ut evincant, animum eandem cum corpore naturam habere, superiori loco diluimus.

Opponitur itaque primo *auctoritas Ecclesiasticis*, quæ est hujusmodi: *unus interitus est hominis, & jumentorum, & aqua est utriusque conditio. Sicuti moritur homo, sic & illa moriuntur. Similiter spirant omnia, & nihil habet homo jumento amplius. Cuncta subjacent vanitati, & omnia pergunt ad unum locum. De terra facta sunt, & in terram pariter revertuntur. Quis novit, si spiritus filiorum Adam ascendat sursum, & si spiritus jumentorum descendat deorsum? Et deprehendi, nihil esse melius, quam letari hominem in opere suo, & hanc esse partem illius. Quis enim eum adducet, ut post se futura cognoscat (a). Et infra: *Viventes sciunt se esse morituros; mortui vero nihil noverunt amplius, nec habent ultra mercedem; quia oblivioni tradita est memoria eorum (b).* Postremo: *quodcumque facere potest manus tua, instanter operare; quia nec opes, nec ratio, nec sapientia, nec scientia erunt apud inferos, quatuor tu properas (c).* Ergo, Salomonis judicio, alia non datur vita post mortem; ac proinde immortalis non est mens humana, sed in morte dissipatur tota, penitusque extinguitur.*

R. nego conseq. His enim omnibus in locis non loquitur Salomon ex sententia propria, sed impiorum. Refert nimirum, quod iniqui tenent animo, non autem quod ipse sentit. *Hic liber*, ut egregie observat S. Gregorius Magnus, *idcirco Concionator dicitur, quia Salomon in eo quasi tumultuantis turbæ suscepit sensum, ut ea per inquisitionem dicat, quæ fortasse per tentationem imperita mens sentiat. Nam quot sententias quasi per inquisitionem movet, quasi tot in se personas diversorum suscipit. Sed concionator verax, velut extensa manu, omnium tumultus sedat; eosque ad unam sententiam revocat, cum in ejusdem libri termino ait: *Finem loquendi omnes pariter audiamus: DEUM TIME, ET MANDATA EJUS OBSERVA; hoc enim est omnis homo (d).* Hinc doctissimus Præsul Daniel Huetius de hujusce libri auctore sermonem habens, *neque desunt, inquit, hac ætate homines in sacris voluminibus non tam vitiorum suorum medelam, quam impietatis patrocinium quaerere**

(a) Cap. III. v. 19. & seq.

(b) Cap. IX. v. 5.

(c) Ibidem v. 10.

(d) Lib. IV. Dialog. cap. 4.

vere soliti, qui his, quæ mox adduximus, verbis errores suos tueantur. Enimvero parum attente sunt in libri hujus lectione versati, in quem si altius penetrassent, non ex sua sententia proferre ea Salomonem, reperissent. Is enim est Ecclesiastæ scopus propositus, ut de finibus bonorum & malorum differat. Varias itaque statim ab initio profert opiniones, easque ad examen se suum revocasse, ac tandem repudiasse, ait, & in ea demum acquiescit, quæ Deum timendum, ac mandata ejus observanda esse tradit (a): idque ex pluribus ipsius libri locis ad evidentiam ostendit Vir eximius; ut proinde nemini dubium esse possit, quin certissime senserit Sapiens, humanam mentem non perire in morte, sed corpori superesse ac vivere; & ita quidem, ut, si corpori copulata ex præscripto vixerit, æterna post mortem consequutura sit præmia; sin aberraverit, voluptatibus libere indulgens suis, igne perpetuo torquenda sit, acriterque sine fine punienda.

Dices: ex Jobi sententia, lignum habet spem; si præcisum fuerit, rursus vivescit, & rami ejus pullulant. Si senserit in terra radix ejus, & in pulvere emortuus fuerit truncus illius, ad odorem aquæ germinabit, & faciet comam, quasi cum primum plantatus est. Homo vero cum mortuus fuerit, & nudatus atque consumptus, ubi quæso est (b)? Ergo homo ita perit in morte, ut illius nihil plane supersit.

R. neg. conseq. Non enim de anima rationali loquitur Job, sed de homine, prout est aliquod ex anima rationali atque corpore intrinsecus constitutum. Ait propterea: homo cum mortuus fuerit, atque consumptus, ubi quæso est? quasi dicat, ita perit homo in morte, ut, secus atque de arboris ramo contingit, revirescere natura sua non possit, quatenus nempe illius anima separatur a corpore, Deique potentia opus est, ut illi iterum jungatur; cum e contrario ramus arboris a trunco præcisus, perinde ac dum illi est copulatus, suam habeat animam; unde terræ infixus vegetare optime potest, germinare, & comam facere.

Hanc porro fuisse Jobi mentem, ex eo vel maxime patet, quod de animæ rationalis immortalitate, de altera illius vita apud inferos, deque carnis resurrectione differuerit adeo aperte, ut hisce de rebus ne leviter quidem ipsum dubitasse, res sit perspicua. Hinc doctissimus Lyranus ad illa verba hæc habet: ubi quæso est? quasi dicat, ex hoc concluditur anima hominis esse immortalis, in qua resurrectio expectatur. Sciendum autem, quod istæ rationes, sicut & consimiles, quas ponit Job de immortalitate anima, & resurrectione, quamvis non sint de-

(a) Demonstrat. Evangel. prop. 4. de libro Ecclesiastis.

(b) Cap. XIV. v. 9. & seq.

demonstrativa, sunt tamen persuasiones probabiles, quod sufficit in proposito. Iste enim liber rhetorice procedit, ut frequenter dictum est. Sicut autem ad Geometram pertinet demonstrare, ita ad Rhetorem persuadere, ut habetur. I. Ethicorum.

Opponitur. 2. Anima rationalis una cum corpore nascitur. Ergo simul cum illo intereat necesse est, experientia demonstrante, id omne corruptioni esse obnoxium, quod generationi subicitur.

R. 1. neg. añs. Ut enim suo loco dicemus, anima rationalis non producit simul cum corpore, sed a Deo creatur, formato jam corpore, nempe cum ea in illo habetur organizatio, quæ satis est, ut, anima ipsi corpori infusa, quod inde emergit compositum, vitæ functiones exerceat.

R. 2. disting. añs: anima cum corpore nascitur, per generationem, nego añs; per creationem, concedo añs, & nego conseq. Nascitur ergo anima cum corpore; at non ita, ut, quemadmodum corpus, ipsa quoque per naturalem generationem producat. Fit corpus per generationem, quia est ens compositum. Contra vero anima, utpote substantia simplex, nequit produci, quin ex sui nihilo fiat. Hinc perire illud potest, & perit reipsa, viribus naturæ, quia sola partium dissolutione interimitur. At mens cum perire non possit, quin in sui nihilum redigatur, idque naturæ vires prorsus excedat, dissipari nequit, cum perimitur homo, sed, licet una cum corpore nata, sine corpore tamen post mortem existit. Par igitur ratio non est, dato etiam, ut anima, atque corpus una simul nascantur. Hinc Lactantius, corpus, inquit, quoniam factum ex ponderoso, & corruptibili elemento, & tangibile est, & visibile, corrumpitur, atque occidit; nec vim repellere potest, quia sub aspectum, & sub ictum venit. Anima autem, quia tenuitate sua omnem tactum fugit, nullo ictu dissolvi potest. Ergo quamvis inter se conjuncta, & sociata nascantur, & alterum, quod est de terrena concretione formatum, quasi vasculum sit alterius, quod est a cælesti subtilitate deductum: cum vis aliqua utrumque discreverit, quæ discretio mors vocatur, tum utrumque in naturam suam redit. Quod ex terra fuit, in terram solvitur. Quod ex cælesti spiritu, id constat, ac viget semper, quoniam divinus spiritus sempiternus est. Denique idem Lucretius oblitus quid assereret, & quod dogma defenderet, hos versus posuit:

*Cedit enim retro, de terra quod fuit ante,
In terram; sed quod missum est ex ætheris oris,
Id rursus Cœli fulgentia templa receptant.*

Quod ejus non erat dicere, qui perire animas cum corporibus diserebat,

bat, sed victus est veritate, & imprudenti ratio vera surrepsit. Præterea idipsum, quod colligit, dissolvi animam, hoc est, simul cum corpore interire, quoniam simul nascantur, & falsum est, & in contrarium converti potest. Non enim simul interit, sed anima discedente, integrum per dies multos manet, & plerumque medicatum, diutissime durat. Nam si, ut simul nascantur, simul interirent, non discederet repente anima, corpusque desereret, sed uno temporis puncto utrumque pariter dissiparetur, & tam celeriter etiam corpus, adhuc spiritu in eo manente, deliquesceret ac periret, quam celeriter anima secedit: imo vero dissoluto corpore, animam vanesceret, velut humor fracto vase diffusus. Nam si terrenum, & fragile corpus post secessum animæ non statim defluit, in terramque tabescit, ex qua illi origo est; ergo anima, quæ fragilis non est, in æternum manet, quoniam origo ejus æterna est (a).

Porro corruptioni obnoxium esse, experientia teste, quidquid generationi subjicitur, verum quidem est, si de generatione proprie sumta id intelligatur, nimirum si sumatur generatio pro rei productione ex præexistente subjecto; fallit vero, si sit sensus, nihil ipsa sua natura durare in æternum posse, quod per creationem in tempore existit. Sicuti enim id natura sua ingenerabile est, ita est etiam intrinsecus incorruptibile. Id, quod ajunt, inquit S. Augustinus, omne, quod in tempore capit esse, immortale esse non posse; quia omnia orta occidunt, & aucta senescunt, ut eo modo credi cogant, animum humanum ideo esse immortalem, quod ante omnia tempora sit creatus, non movet fidem nostram. Ut enim alia taceam, capit esse in tempore immortalitas Christi, quæ tamen jam non moritur, & mors ei ultra non dominabitur (b).

Opponitur 3. Anima rationalis est forma corporis. Ergo, cum perit corpus, pereat & ipsa necesse est, experientia demonstrante, perire formam, cum perimitur subjectum, quod ab illa perficitur.

R. *disting. añs*; anima rationalis est forma corporis, verum hujusmodi, ut sine illo existere queat natura sua & operari, *concedo añs*. Est forma corporis, & quidem adeo, ut ab illo tum in existendo, tum in operando intrinsecus, ac proinde necessario dependeat, *negō añs*, & *conseq.* Anima igitur est forma corporis, quia ipsum perficit, unumque compositum determinatæ speciei, hominem scilicet, cum illo constituit. At simul ejus naturæ ipsa est, ut a corpore, neque ut sit, neque ut operetur, intrinsecus dependeat. Hinc, corrupto corpore, ipsa non perit. Pereunt autem ceteræ formæ, si earum

Phil. Ment. T. II.

L

subje-

(a) Lib. VII. *Divin. Instit.* cap. 12.

(b) *Epist. CLVI.* n. 14., alias XXVIII. c. 5.

subjectum viciatum nimis fuerit; quia, cum, si loquamur de materialibus, nihil illæ sint a certa subjecti modificatione diversum; eaque sit modi cuiusque natura, ut sine subjecto nec esse possit, neque concipi, necessario perire ipsæ debent, viciato subjecto, quod afficiunt.

Opponitur 4. Si anima rationalis esset immortalis, hanc haberet prærogativam, vel quia *substantia* est, vel quia *spiritualis*. At si-
ve *substantia*, si-ve *spiritualis* ratio habeatur, prærogativam hanc habere nequit. Ergo &c. *Prob. min.* Non enim quia *substantia*; cum plures substantias perire, certum sit. Neque propterea quod *spiritualis*; cum gratia, & habitus ipsius animæ sint spirituales, & tamen pereant.

R. Animam rationalem esse immortalem, non quia *substantia*, neque propterea quia *spiritualis*, si tum *substantia*, tum *spiritualitatis* attributum generatim sumatur; sed quia *substantia simplex*, est, simulque talis, ut cogitet. Quia enim est *substantia simplex*, per actionem creati agentis perire non potest, & ideo maneat, necesse est, corpori post mortem superstes. Quia autem est *substantia cogitans*, illius est naturæ, ut operari, ac proinde vivere, etiam se juncta a corpore possit.

Opponitur 5. Si humana mens non periret in morte, sed corpori superesset, ac viveret, homo

*Non jam se moriens dissolvi conquereretur,
Sed magis ire foras, vestemque relinquere, ut anguis,
Gauderet (a).*

Quam autem id falsum sit, ignorat nemo, qui morientem hominem viderit. Ergo &c.

R. Cum Lactantio, me nunquam vidisse, etsi plures morientes viderim, qui se quereretur in morte dissolvi. Sed ille fortasse Epicureum aliquem viderat, etiam dum moritur, philosophantem, ac de sui dissolutione in extremo spiritu differentem. Quomodo sciri potest, utrumque dissolvi se sentiat, an corpore liberari, cum in exitu lingua mutescat? Nam, dum sentit, & loqui potest, nondum dissolutus est; ubi dissolutus est, jam nec sentire, nec loqui potest, ita queri de dissolutione aut nondum potest, aut jam non potest. At enim non prius, quam dissolvatur, intelligit, se dissolutum iri. Quid, quod videmus plerosque morientium non dissolvi conquerentes, ut ait, sed exire se, & proficisci, & ambulare testantes, idque aut gestu significant, aut,
si

(a) Lucretius lib. III. de rerum natura v. 615.

si adhuc possunt, & voce pronuntiant (*). Unde apparet, non dissolutionem fieri, sed separationem, quæ declarat, animam permanere (a).

Opponitur ultimo. In sexta Synodo approbatæ fuerunt epistolæ Sophronii, in quibus aperte traditur, intellectualia, atque invisibilia, angelos scilicet & animam rationalem, immortalia quidem esse, at non per naturam, sed per gratiam. Ergo humana mens non est natura sua immortalis.

R. *disting. añs*: intellectualia non sunt immortalia tam *intrinsecus*, quam *extrinsecus* per naturam, concedo añs. Non sunt immortalia *intrinsecus* per naturam, nego añs, & *conseq.* Intrinseca itaque immortalitas animæ rationali, atque angelis naturalis est. Gratuita vero immortalitas extrinseca. De hac autem, non vero de illa, intelligendus est Sophronius, iique cum eo omnes, qui ajunt, animam rationalem non nisi per gratiam Dei esse immortalem. Sensus nimirum est, animam rationalem indigere auxilio conservativo Dei, ut post mortem corpori superstes vivat, licet illius sit naturæ, ut ab agente creato neque possit destrui, neque vita privari.

SECTIO TERTIA.

De origine mentis humanæ.

II. **O**stenfa incorporea humanæ mentis natura, ejusque intrinseca immortalitate demonstrata, reliquum est, ut illius originem investigemus. Observandum est igitur, non unam fuisse hac super re omnium Philosophorum, Theologorumque sententiam.

I.

III. Prima, eaque omnium sane absurdissima, opinio illorum fuit, qui, ut elegantissime ex eorum mente cecinit olim Virgilius,

Esse apibus partem divinæ mentis, & haustus

Æthereos dixere. Deum namque ire per omnes

Terrasque, tractusque maris, cælumque profundum.

Hinc homines, armenta, viros, genus omne ferarum

Quemque sibi tenuem nascentem arcessere vitam (b):

L. 2.

vide-

(a) Lib. VII. *Divin. Infit.* cap. 12.

(b) Lib. IV. *Georgic.* v. 19.

(*) Refert Ælianus lib. XIII. *variarum historiarum* cap. 20. civem quemdam Megalopolitam ex Arcadia, Cercidam nomine, morientem dixisse familiaribus suis, se

non ægre mortem obire. Sperare enim, se conventurum ex Philosophis Pythagoram, ex Historicis Hicæum, ex Musicis Olympum, ex Poetis Hæmerum. Et hæc effatum, ut *suma est*, vitam amisisse.

videlicet animam non hominum tantum, verum & pecudum, ceterarumque belluarum particulam esse ex ipsa Dei substantia avulsam, atque corporibus copulatam. Ita porro de humanae mentis origine senserunt Pythagoras, & Euripides. Censuit quippe ille, Deum esse *animum per naturam rerum omnem intentum, & commeantem, ex quo nostri animi carperentur* (a), nempe demitti animos e caelo, divinaque mentis eos esse non solum munus, sed etiam partem praecipuam ac propriam (b); unde ipsum redarguit Tullius, quod non viderit, *distractio humanorum animorum discerpi, & lacerari Deum* (c). Euripides vero, non contentus divinum aliquid, quemadmodum ipsum appellat Tullius, esse animum dicere, contendere ausus est, hominis mentem, atque Deum nulla profus inter se ratione discerni (d). Manichæi quoque, ut refert S. Augustinus, nihil aliud dixerunt esse animam, quam ipsam Dei substantiam, atque id omnino, quod Deus est (e); neque aliter hac ipsa super se, si S. Hieronymo danda est fides (f), senserunt Stoici, & Priscillianistæ. Pessimam demum hanc, vetustate jam absoletam, de origine humanae mentis sententiam impius nuper exfuscitavit Spinosa. Cum enim nullum ille, ut suo loco dicemus, inter Dei, mundique substantiam discrimen ponat, sicuti rationalis anima est pars substantiæ mundi, unam quoque Divinæ substantiæ, Spinosæ iudicio, mentem ipsam esse particulam, consecrarium est.

I I.

112. Alia de animæ origine fuit Platonis opinio. Censuit quippe Philosophus ille nobilis, animas rationales esse particulas non quidem substantiæ Dei, sed animæ Universi, ita nempe ut, quemadmodum humanum corpus corporis Universi pars est, ita animus humanus sit illius animæ, quæ Universum perficit, una veluti portio. Hominis namque productionem explicans Vir summus, ait, rationales animas conditas a Deo fuisse, quatenus rerum omnium Opifex in eodem cratere, in quo Mundi totius animam permiscens temperaverat, superioris temperationis reliquias miscendo perfudit modo quodam eodem, non tamen perfectas similiter, sed secundo & tertio gradu a primis deficientes (g). Hinc Macrobius Mundi animam

ex

- (a) Tullius Lib. I. de natura Deorum c. 11.
 (b) Auctor libri de consolatione, vulgo Tullio adscripti.
 (c) Lib. I. de natura Deorum cap. 11.
 (d) Lib. I. qq. Tuscul. cap. 26.
 (e) Lib. VII. super Genesim ad litteram num. 17., alias cap. 11.
 (f) Epist. inter Augustinianas CLXV. num. 1., alias XXVII. cap. 1.
 (g) In Timæo.

ex Platonis mente *animarum omnium fontem* appellat (a). Primus tamen non fuit Plato, qui hominum animas ex una Mundi anima excerptas dixerit; quippe etiam Orpheus dicebat, auctore Stobæo, *unam esse generalem animam, ex cujus multiplici divisione particulares animæ oriuntur.*

I II.

113. Arbitrabatur insuper Plato, singulas animas, statim ac a summo rerum omnium Opifice conditæ fuerant, in totidem ab eo fuisse astris collocatas, tum humanis copulatas esse corporibus, ex quibus cum exeunt, iterum ad astra redire, atque ex his iterum descendere, aliisque, & quidem pro meritorum conditione diversis, ut nova animantia fiant, corporibus copulari. Plato *persuadere conatus est, inquit S. Augustinus, vixisse hic animas hominum, antequam ista corpora gererent* (b); atque insuper eas nec sine corporibus durare perpetuo, sed alternantibus vicibus indefinenter vivos ex mortuis, & ex vivis mortuos fieri putat; ut a ceteris hominibus hoc videantur differre sapientes, quod post mortem ferantur ad sidera, ut aliquanto diutius in astro sibi congruo quisque requiescat, atque inde rursus miseria pristina oblitus, & cupiditate habendi corporis victus, redeat ad labores ærumnasque mortalium; illi vero, qui stultam duxerint vitam, ad corpora suis meritis debita, sive hominum, sive bestiarum, de proximo revolvantur (c). Ita enim ipse loquitur Plato: cum universum constituisset (Deus), astris parem numerum distribuit animarum, singulis singulas adhibens, eisque tamquam vehiculo impositis monstravit universi naturam. Tum enumeratis vitiis, quibus obnoxia esse potest humana mens corpori copulata, hac, inquit, qui superaverint, eos juste esse victuros, injuste vero qui ab his fuerint superati. Atque illum, qui recte curriculum vivendi a natura datum confecerit, ad illud astrum, cui accomodatus fuerit, reversum, beatam vitam acturum. Contra vero agentem, cogi in ortu secundo, sexu mutato, fieri mulierem. Et qui ne tunc quidem finem peccandi faciet, quatenus depravatur, eatenus in brutorum naturam suis motibus similem permutari (d).

I V.

114. Origenistarum hac super re fuit sententia, rationales animas non tantum antiquiores esse corporibus, quemadmodum senserat *Plat. Ment. T. II.*

L 3

to,

(a) Lib. I. in *somnium Scipionis.*(c) Lib. XIII. de *Civitate Dei* cap. 19.(b) Lib. XII. de *Trinitate* num. 24.(d) In *Timæo.*

alias cap. 15.

to, verum etiam eas omnes ob id in corpora, velut in carcerem, fuisse detrufas, quod, antequam sensibilis conderetur Mundus, lapsæ sint in errores, turpiterque peccaverint. *Animas, dicunt Origenistæ, inquit S. Augustinus, non quidem partes Dei, sed factas a Deo, peccasse a Conditore recedendo; & diversis progressibus, pro diversitate peccatorum, a cælis usque ad terras diversa corpora, quasi vincula, meruisse. Et hunc esse Mundum, eamque causam Mundi fuisse faciendi, non ut conderentur bona, sed ut mala cohiberentur (a).*

V.

115. Rejeto Platonicorum, atque Origenistarum delirio, putarunt alii animam rationalem ex parentibus in filios per traducem propagari, hoc est, animam filii esse unam illius animæ partem, quæ in patre existit, eamque, vehiculo feminis, filii corpusculo, quod in matris utero delitescit, communicari, ineffabiliterque conjungi. Ita olim autumarum Tertullianus, & Appollinaris, nihilque definire voluit S. Augustinus. Scribens enim S. Doctor ad Renatum Monachum, dico, inquit, etiam ego de anima mea, nescio, quomodo venerit in corpus meum; neque enim ego illam mihi donavi. Scit iste, qui donavit, utrum illam de patre meo traxerit; an sicut primo homini, novam creaverit. Sciam etiam ego, si ipse docuerit, quandocumque voluerit. Nunc autem nescio, nec me pudet, ut istum, fateri nescire, quod nescio (b). Interrogatus itidem ab Optato, utrum anima, ut corpora, propagatione nascantur, respondit: de qua re antequam aliquid admoneam sinceritatem tuam, scire te volo, in tam multis opusculis meis nunquam me fuisse ausum, de hac questione definitam proferre sententiam, & impudenter referre in literas ad alios informandos, quo apud me non fuerit explicatum (c). Nolim tamen, ut quis propterea putet, S. Augustinum in eam sententiam propendisse, quæ ponit, animam rationalem ex parentibus in filios, feminis ope, propagari. Optatum quippe monet S. Doctor, ut defendat, quantum potest, atque asserat, animarum infantium ejusmodi esse novitatem, ut nulla propagatione ducantur (d). Non omissendum postremo, etiam IX. Christi sæculo latuisse plurimos, quid certo de humanæ mentis origine sentire debuissent. *Nascitur de carne caro, scribit S. Prudentius Episcopus Tricassinus, qui laudato sæculo floruit, sed utrum & anima similiter de ani-*

(a) Lib. XI. de Civitate Dei cap. 23.

(b) Lib. I. de anima, & ejus origine n. 25. alias cap. 15.

(c) Epist. CXC. num. 2.; alias CLVII. cap. 1.

(d) Ibidem num. 23., alias cap. 4.

anima nascatur, magna questio est, & a Patribus diu multumque discussa, sed absque certa definitione relicta (a).

V I.

116. Cl. Volfius fatetur quidem, animam rationalem ex parentibus in filios per traducem propagari non posse, sed a solo Deo per creationem fieri; verum, Leibnitium sequutus, contendit, animas omnium hominum, qui fuerunt, existunt modo, atque ad finem usque Mundi nascituri sunt, initio simul conditas a Deo fuisse, easque singulas suis inclusas corpusculis, quæ in Evæ ovario, juxta involutorum hypothesim, quam in Physica explicavimus (b), eodem simul tempore ipse formaverat. *Anima, inquit, præexistunt in corpusculis organicis præexistentibus, ex quibus fetus in utero formatur; hancque suam assertionem ita explicat: Hodie pro certo atque explorato habetur, fœtum in utero materno non generari ex massa seminis rudi atque indigesta, sed ex corpusculo organico præexistente, sive organicam istud corpusculum sit animalculum spermaticum, sive quodcunque aliud rudimentum fœtus: quod in Physicis accuratius discutiendum, nobis hic perinde est. Enimvero quoniam generatio non admittitur, nisi ex præexistente organico, quia vi corporum ex massa rudi, & indigesta, quam chaos dicimus organicum quid formari, concipi nequit, corpuscula præexistentia organica aut necessario existunt, ita ut impossibile sit, materiam existere alia forma (quæ est Atheorum impia hypothesi), aut in primo rerum ortu creata fuere (quod in Theologia naturali evincemus). Jam animæ, tamquam substantiæ simplices (§. 48.), itidem aut necessario existunt (§. 689. Ontol.), aut, si oriuntur, per creationem oriri debent (§. 698.): quod posterius veritati consentaneum in Theologia naturali demonstratur. Quamobrem sive animas, & corpuscula organica, quæ fœtum rudimenta continent, necessario existere fingas, sive utramque substantiam a Deo creatam esse in prima rerum creatione ponas, evidens est, animas hominum præexistere debere in corpusculis organicis, ex quibus fœtus in utero formatur (c); ac propterea animas ipsas cum corpusculis organicis, quæ fœtus rudimenta continent, in uterum matris deferri (d), cum hominis conceptio efficitur.*

V I I.

117. Ponit demum postrema opinio, animas rationales a solo
L 4 Deo

(a) Lib. de Prædestin. adv. Joannem Erigenam cap. 16.

(b) Tom. IV. Dissert. VI. sect. 2.

(c) Psychol. rational. §. 704.

(d) Ibidem §. 705.

Deo fieri per creationem; eas tamen neque antiquiores esse corporibus, neque initio temporis simul omnes conditas ab illo fuisse, fuisseque organicis corpusculis copulatas, sed quotidie tunc a Deo ex nihilo produci, suoque singulas corpusculo infundi, cum ad eum statum in matris utero illud pervenerit, in quo vitæ functiones valeat exercere. Sive porro organicum illud gignendi foetus corpusculum ex seminum commixtione in utero matris elaboretur, sive formatum initio temporis a Deo fuisse dicatur, & ovo femineo inclusum, perinde est. Satis est enim, ut ad vitæ munera obeunda non sit idoneum, nisi masculini feminis aura accedat, ovumque femineum, sua vi & energia, foecundum reddat. Hæc sententia veterum omnium est tam Philosophorum, quam Theologorum, iis exceptis, qui animas dixerunt vel corporibus antiquiores, vel ex parentibus in filios per traducem propagari. Rationalis itaque animæ originem investigaturi, paucis discutiemus, *utrum lapsa de cælo sit, ut Pythagoras philosophus, omnesque Platonici, & Origenes putant: an a propria Dei substantia, ut Stoici, Manichæus, & Hispana Priscilliani heresis suspicantur: an in thesauro habeantur Dei olim condita, ut quidam Ecclesiastici stulta persuasione confidunt: an quotidie a Deo fiant, & mittantur in corpora, secundum illud quod in Evangelio scriptum est: Pater meus usque modo operatur, & ego operor: an certe ex traduce, ut Tertullianus, Apollinaris, & maxima pars occidentalium autumant: ut, quomodo corpus ex corpore, sic anima nascatur ex anima, & simili cum brutis animantibus conditione subsistat (a).*

DEFINITIO.

118. *Intrinsicus ingenerabile vocari solet id omne, quod non potest fieri, nisi per creationem. Sic angeli dicuntur intrinsicus ingenerabiles, quatenus nempe illius sunt naturæ, ut tantum per creationem queant produci.*

COROLLARIUM.

119. *Omnis substantia simplex est intrinsicus ingenerabilis. Fieri quippe non potest, nisi per creationem (P. I. §. 239.).*

HY-

(a) S. Hieronymus Epist. inter *Augustinianas* CLXV. num. 1., alias XXVII. cap. 1.

HYPOTHESIS.

120. *Nullum agens creatum potest quidquam eorum efficere, quæ non nisi per creationem esse possunt. Soli quippe Deo convenit creandi virtus. Neque enim fas est, inquit S. Augustinus, ullius naturæ, quamlibet minimæ mortalisque, creatorem, nisi Deum, credere ac dicere (a).*

COROLLARIUM.

121. *Substantia simplex fieri ab agente creato minime potest. Proctio namque hujuscemodi substantiæ creatio est (P. I. §. 239.).*

PROPOSITIO I.

Mens humana non est particula Divina substantiæ corpori organico copulata.

122. *Probatur. Si namque humana mens esset particula decerpta ex Divina substantia, Deus esset in partes re ipsa divisibilis. Hoc autem absurdum adeo est, atque falsum, ut nihil absurdius, magisque falsum excogitari possit. Ergo &c.*

Confirmatur ex S. Augustino. Rem quippe agens S. Doctor contra Fortunatum Manichæum, si quæris, inquit, utrum a Deo descenderit anima, magna quidem quæstio est: sed sive a Deo descendit, sive non, illud de anima respondeo, non esse Deum; aliud esse Deum, aliud animam. Deum esse inviolabilem, incorruptibilem, & impenetrabilem, & incoquinabilem, & qui ex nulla parte corrumpi possit, & cui nulla ex parte noceri potest. Animam vero videmus & peccatricem esse, & in ærumna versari, & veritatem quærere, & liberatore indigere. Hæc mutatio animæ ostendit mihi, quod anima non sit Deus. Nam, si anima substantia Dei est, substantia Dei errat, substantia Dei corrumpitur, substantia Dei violatur, substantia Dei decipitur: quod nefas est dicere (b). Ita quoque ad S. Hieronymum scribit S. Doctor: Non est pars Dei anima. Si enim hoc esset, omni modo incommutabilis, & incorruptibilis esset. Quod si esset, nec descenderet in deterius, nec proficeret in melius, nec aliquid in semetipsa vel inciperet habere, quod non habebat, vel desineret habere, quod habebat, quantum ad ejus ipsius affectiones per-

(a) Lib. XII. de civitate Dei cap. 24.

(b) Disp. I. num. 11.

pertinet. Quam vero aliter se habeat, non opus est extrinsecus testimonio. Quisquis semetipsum advertit, agnoſcit. Fruſtra autem dicitur ab eis, qui animam Dei partem esse volunt, hanc ejus labem & turpitudinem, quam videmus in nequiſſimis hominibus, hanc denique infirmitatem, & aegritudinem, quam ſentimus in omnibus hominibus, non ex ipsa illi esse, sed ex corpore. Quid interest, unde agrotet, quæ, si eſſet incommutabilis, unde libet agrotare non poſſet? Nam quod vere incommutabile, & incorruptibile eſt, nullius rei accessu commutari, vel corrumpi poſteſt. Alioquin non Achille tantum, ſicut fabulæ fuerunt, sed omnis caro eſſet invulnerabilis, si nullus ei casus accideret. Non eſt itaque natura incommutabilis, quæ aliquo modo, aliqua cauſa, aliqua parte mutabilis eſt. Deum autem nefas eſt, niſi vere ſummeque incommutabilem credere. Non eſt igitur anima pars Dei (a).

PROPOSITIO II.

Anima rationalis non eſt particula decerpta ex anima univerſi.

123. *Probat. Quæ namque fingitur univerſi anima, vel ſubſtantia ſpiritualis eſt, vel corporea. Si ſpiritualis: ergo, cum in partes nequeat illa ſecari (§. 39.), humana mens una illius particula eſſe non poſteſt. Si corporea: ergo repugnat prorsus, ut humana mens, quippe quæ ſubſtantia ſpiritualis eſt (§. 74.), ex illa, veluti pars ex toto, avulſa dicatur. Utcumque ergo res ſit de anima univerſi, certifiſimum manet, animam rationalem pro una illius particula haberi non poſſe.*

PROPOSITIO III.

Anima rationalis ex parentibus in filios per traducem non propagatur.

124. *Probat. Admitti non poſteſt, animam rationalem ex parentibus in filios per traducem propagari, quin corporea ipſa eſſe dicatur. Utenim habet S. Auguſtinus, illi, qui animas ex una propagari aſſerunt, quam Deus primo homini dedit, atque ita eas ex parentibus trahi dicunt, ſi Tertulliani opinionem ſequuntur, proſecto eas non ſpiritus, sed corpora eſſe contendunt, & corpulentis ſeminibus exoriri (b). Sane, cum propagatio per traducem in eo conſiſtat, ut una portio illius ſubſtantię, quæ ex uno in aliud hoc modo dif-*
fun-

(a) Epist. CLXVI. n. 3., alias XXVIII: cap. 2.

(b) Epist. CXC, num. 14., alias CLVII. cap. 4.

funditur, decidat ex generante, & genitum subeat, in quod per traducem dicitur propagari, nequit anima rationalis, quæ in parte existit, propagari in filium, nisi plures particulas ipsa contineat, quarum una seungi a suo toto optime possit, & seminis vehiculo in illud transfundi corpusculum, cui pater ipse, cum filium generat, impertitur & motum, & vitam; ac proinde nisi sit corporea (§. 7.). *Secari namque, seu dividi, augeri, vel minui pro substantia sua spiritus nequit; non enim potest esse major, sed melior* (a). Constat autem, animam rationalem esse substantiam spiritualement (§. 47.), integralibusque partibus eam omnino carere (§. 38.). Ergo nequit, corporeæ instar substantiæ, per traducem propagari.

Neque eos juvat, qui propagationi animæ rationalis per traducem patrocinantur, illud *Geneseos* cap. 46. v. 26.: *cunctæ animæ, quæ ingressæ sunt cum Jacob in Ægyptum, & egressæ sunt de femore illius*. Non juvat, inquam; quandoquidem *anima* nomine totus hic homo intelligitur, non vero ea tantum substantia, a qua humani corporis vita dependet. Unde sensus illorum verborum est: *cunctæ animæ*, idest *cuncti homines: quæ egressæ sunt de femoribus Jacob*, hoc est, *qui ab illo per generationem descenderunt* &c. Nullus est enim, quem lateat, homines viles vulgo vocari *viles animas*; & vicissim, qui strenui in bello fuere, *fortes animas* nuncupari. Sufficit autem, quoad corpus descendat filius de femore patris, ut totus ipse filius de patris femore descendisse dicatur. Etsi enim corpus non sit hominis pars princeps, ea tamen est, quæ in homine nobis immediate occurrit, quæque sola, cum hominem intuemur, a nobis conspicitur; & sicuti statua dicitur opus artificis, quamvis nonnisi quoad formam a statuario dependeat, ita homo dicitur ab homine genitus, etsi nonnisi corpus paternæ actioni acceptum referri possit (b).

Si quis autem quærat, quomodo, posito Recentiorum systemate de viventium generatione ex ovis, ac proinde de existentia corpusculi organici gignendi foetus in ovo femineo, stare possit, filium exire de femoribus patris; cum, hac facta hypothese, filius ne quidem quoad corpus ex patris femoribus egrediatur: dico, filium, hoc systemate posito, exire ex femoribus patris, quatenus ex hujus lumbis ea exit seminalis aura, a qua femineum ovulum secundum redditur, gignendique foetus corpusculo, quod in illo delitescit, talis communicatur motus atque vigor, qualis in illo requiritur, ut rationalis anima-

(a) Auctor libri *de spiritu, & anima* cap. 40.

(b) Vide S. Augustinum *Epist.* CXC. num. 18, 19., alias CLVII. cap. 5.

ma, ex lege naturæ, ipsi a Deo infundatur, & homo fiat. Quoniam porro hæc feminalis aura ex patre in filios per traducem propagatur, atque in eos, quos ipsi quoque generant, ex illis constanti lege diffunditur, si etiam ex illius femoribus *mediate* scilicet, exire dicuntur, a quo eorum parentes naturali generatione descenderant.

Verum instant molestius, intelligi nempe non posse, quomodo ea Adami labes, quæ *originale peccatum* dicitur, in posteros transire, ipsisque communicari potuerit, si illorum animæ ex una Adæ infecta propagatæ per traducem haudquaquam fuerint. Ut enim olim apud S. Augustinum (a) argumentabatur Pelagius, *si anima ex traduce non est, sed sola caro tantum habet traducem peccati: sola ergo pœnam meretur. Injustum est enim, ut hodie nata anima non ex massa Adæ, tam antiquum peccatum portet alienum; quia nulla ratione conceditur, ut Deus, qui propria peccata dimittit, unum imputet alienum.*

Sed contra: nam, si anima filii ob id nascitur originalis peccati labe infecta, quod ex una decidat patris anima jam obnoxia peccato, verum itidem erit, fore, ut anima filii iisdem sit instructa virtutibus, quibus illa, cujus una est pars, ornata est anima; stabitque propterea, ex patre probò & docto nonnisi probum atque doctum filium nasci posse; nonnisi stultum vero atque improbum ab eo, qui fatuus improbique est, posse generari. Hoc autem quam falsum sit, nescit nemo. Ergo non ideo originali labes a filio contrahitur, quia ipsius anima ex infecta anima patris, veluti pars ex toto, in illius generatione deciderit; sed aliunde hujusce rei repetenda ratio est. Dico ergo, animam rationalem originali culpa ex eo pollui, quod corruptæ carni conjungatur. *Certum tenemus, inquit Auctor libri de spiritu & anima cap. 41., quia caro contracta de carne per legem concupiscentiæ, quam cito vivificatur, originalis culpa vinculo premitur, ejusque affectionibus anima, quæ carnem vivificat, aggravatur. Sub hoc peccati vinculo demerguntur parvuli, qui sine remedio baptismi moriuntur. Habent enim originale peccatum, non per animam, sed per carnem utique contractum, animaque refusum. Carni namque ita unitur anima, ut cum carne sit una persona. Fit enim, auctore Deo, anima & caro unum individuum, unus homo; unde, salva natura utriusque proprietate, adjicitur carni, quod anima est, & anima, quod carnis est, pro unitate personæ, non pro diversitate naturæ. Quod igitur ibidem singulis est proprium, commune fit amborum; proprium pro natura, commune pro persona. Exinde fit anima originali culpæ obnoxia, quam caro contrahit &*

ani-

(a) Epist. CXC, num. 22. alias CLVII, cap. 6.

anima refundit, cum qua unita est in persona, licet divisa in natura. Porro licet S. Augustinus, ut superiori loco innuimus, incertus fuerit de origine animæ, at tamen, posito eam per traducem non propagari, aperte & ipse docuit, originalis peccati labem ob id ab anima contrahi, quod infectæ carni, unione ineffabili, copuletur. Inquit enim: *perfecto aut utrumque (anima scilicet, & corpus) viciatum ex homine trahitur; aut alterum in altero (nempe anima in corpore) tamquam in viciato vase corrumpitur, ubi occulta justitia divinæ legis includitur (a).* Hinc Magister Sententiarum, caro, inquit, propter peccatum corrupta fuit in Adam, adeo ut cum ante peccatum vir & mulier sine incentivo libidinis, & concupiscentia fervore possent convenire, essetque thorus immaculatus; jam post peccatum non valet fieri carnalis copula absque libidiosa concupiscentia, quæ semper vitium est, & etiam culpa, nisi excusetur per bona conjungii. In concupiscentia ergo, & libidine concipitur caro formanda in corpus prolis. Unde caro ipsa, quæ concipitur, in vitiosa concupiscentia polluitur, & corrumpitur, ex cujus contactu anima cum infunditur, maculam trahit, quæ polluitur, & fit rea, idest vitium concupiscentiæ, quod est originale peccatum (b). Ex originalis itaque peccati propagatione haud recte colligitur, rationalem quoque animam ex parentibus in filium, perinde ac ipsa caro, per traducem propagari.

PROPOSITIO IV.

Anima rationalis est substantia intrinsecus ingenerabilis.

125. *Probatur.* Anima rationalis est substantia physice simplex (§. 44.). Ergo est intrinsecus ingenerabilis (§. 119.).

COROLLARIUM I.

126. *Rationalis anima non nisi per creationem potest produci.* Patet ex notione intrinsecæ ingenerabilitatis, quæ superiori loco tradita est (§. 118.). Hinc S. Augustinus, *unum est*, inquit, *e duobus: si (anima) ex traduce non est, ex nihilo est, ne ita sit a Deo, ut naturæ sit Dei, quod omnino sacrilegum est credere (c).*

SCHO-

(a) Lib. V. *contra Julianum* num. 17., alias cap. 4.

(b) Lib. II. *Senten. Distin. XXXI.*

(c) Lib. I. *de anima*, & *ejus origine* n. 24. alias c. 15.

S C H O L I O N.

127. Id ex eo etiam immediate colligitur, quod anima rationalis sit substantia simplex. Stat quippe hoc ipso, eam fieri non posse nisi ex *nibilo sui* (P. I. §. 238.), atque *subjecti* (P. I. §. 226.); ac proinde quin illius productio sit vera creatio (P. I. 239.).

C O R O L L A R I U M II.

128. *Anima rationalis a solo Deo fieri potest, & re ipsa efficitur. Solum siquidem Deo competit creandi virtus (§. 120.). Quis negat, inquit S. Augustinus, non unius tantum, sed omnis animam creatorem Deum atque factorem, nisi qui ejus eloquiis apertissime refragatur? sine ulla quippe ambiguitate per Prophetam dicit: omnem flatum ego feci, animas videlicet intelligi volens, quod verba consequentia manifestant. Non itaque unum, quem factum ex terra homini primo inspiravit, sed omnem flatum ipse fecit, & ipse adhuc facit (a). Rationalis igitur animæ origo cœlestis est, sive, ut olim cecinit Lucretius,*
..... cœlesti sumus omnes semine oriundi;
Omnibus ille idem pater est (b)

P R O P O S I T I O V.

Animæ rationales creatæ non fuere ante corpora, neque in illa, velut in carcerem, detrusæ, ut scelerum, quæ antea ipsa commiserint, penas luerent.

129. *Probatur prima pars, scilicet animas rationales non esse corporibus antiquiores. Enimvero, si animæ rationales antiquiores essent corporibus, talis quoque fuisset anima Adæ; omnium quippe animarum eadem prorsus ratio est. Sed anima Adæ antiquior ejusdem corpore nequaquam fuit. Constat enim, Deum non insufflasse in faciem Adæ spiraculum vitæ, hoc est, rationalem illius animam non creasse, quemadmodum omnes Patres, atque Theologi hunc Geneseos locum explicant, nisi vel prius formato illius corpore, vel simul ac ipsum condidit, ne scilicet, ut ait S. Gregorius Nyssenus, secum ipse dissidere videatur homo, tamquam diversas in partes, ob temporis in harum ortu discrimen, divisus*

(a) Epist. CXC. num. 16., alias CLVII. cap. 5. (b) Lib. II. de natura rerum v. 399.

vifus (a). Sic enim hominis productionem expreffit Moyfes: *Formavit Deus hominem, fcilicet Adæ corpus, de limo terra, & inspiravit in faciem ejus, nempe formati corporis, spiraculum vita, hoc est animam rationalem, & factus est homo in animam viventem* (b). Ergo Adæ anima antiquior non fuit illius corpore; ac proinde nullius rationalis animæ creatio productionem fui corporis præceffit.

Confirmatur. Ut enim præclare argumentatur S. Hieronymus, si fuit anima, antequam Adam in paradiso formaretur, in quolibet ftatu, & ordine & vixit, & egit aliquid (neque enim possumus incorporalem & æternam, in modum glirium, immobilem torpentemque sentire) necesse est, ut aliqua causa præcefferit, cur quæ prius sine corpore fuit, postea circumdata fit corpore. Et si animæ est naturale esse sine corpore: ergo contra naturam est esse in corpore. Si contra naturam est esse in corpore: ergo refurrectio corporis contra naturam erit. Sed non fiet refurrectio contra naturam: ergo juxta fententiam noftream, corpus, quod contra naturam est refurgens, animam non habebit (c). Adde, gratis omnino fingi, animam rationalem antiquiorem esse corpore, eamque cogitaffe, antequam corpori conjungeretur, fi eorum, quæ ipfa tunc gessit, nulla prorsus nobis memoria in fit. Neque enim ulla datur hujufce præexiftentiæ ratio naturalis, vel tam certa revelatio, cui nefas fit refragari. Nemo est autem, qui aliquid vel minimum eorum, quæ fecerit illius mens, antequam in corpus dilaberetur, memoria teneat. Ego certe, ut loquar cum Tullio, *non commemini, antequam sum natus, me miserum, neque, si mavis, beatum. Tu si meliore memoria es, velim fcire, ecquid de te recordere* (d). Neque aliter quam pro delirio habendum puto, quod de feipfo dixerat olim Pythagoras, se nimirum meminiffe eorum omnium, quæ fibi contrigerant, antequam corpori mens ejus conjungeretur (e). Ergo &c.

Hinc patet altera assertionis pars, videlicet animas rationales detruſas non fuiſſe in corpora, velut in carcerem, ut pœnas luerent delictorum, quæ antea, a corporibus fcilicet ſolutæ, quemadmodum ſomniaverat Origenes, ipſæ commiferant. Si namque antiquiores non fuere coporibus, nihil geſſerunt mali, propter quod meruerint, ut corporeo carceri conjungerentur. Et ſane, admitti nequit hoc Origeniſtarum delirium, quin demus, graviora ſcelera haud juſte a Principibus ultimo ſupplicio puniri. Ut enim egregie argumentatur S. Cyrillus Alexandrinus, *ſi ante corpus exiſtens anima peccavit, &*
id-

(a) Lib. de Opificio hominis cap. 29.

(b) Geneſeos cap. II. v. 7.

(c) Epift. 61.

(d) Lib. I. qq. Tuſcul. cap. 6.

(e) Laertius lib. VIII. in vita Pythagoræ.

idcirco innexa est carni, quam ob causam lex graviora quidem peccata morte plecti, innocentem vero vivere permittit? Præstaret quippe permittere, turpissimorum criminum reos diu in corporibus habere, ut hoc pacto gravius punirentur; innocentes vero corporibus exsolvi, si panæ loco, incluse sunt in corporibus anima. Sed contra, morte quidem puniuntur homicida; justus autem corpore nihil patitur. Non est igitur, supplicii loco, inclusa corpori anima (a).

Merito propterea Origenistarum opinio censorio stigmate confixa est ab Ecclesia, ut patet tum ex can. 6. Concilii Bracarenensis II. anno 563. contra Priscillianam hæresim celebrati (*); tum ex primo anathematismo, qui ad calcem legitur tractatus Justiniani Imperatoris (**, una cum aliis, adversus Origenis errores a V. Oecumenica Synodo approbatus (***)). Quamobrem dicendum cum Concilio Lateranensi III., Deum simul ab initio temporis utramque de nihilo condidisse creaturam, spiritualem, & corpoream, angelicam videlicet, & mundanam; ac deinde humanam, quasi communem ex spiritu, & corpore constitutam (b); & ideo animas rationales non esse corporibus antiquiores. Neque enim eorum unum antiquius altero est, quæ una simul fuere producta.

PROPOSITIO VI.

Anima rationales non fuerunt omnes simul initio temporis a Deo creatæ, iisque organicis corpusculis incluse, quæ, tunc itidem a Deo condita, in ovis femineis delitescunt.

130. Probatur primo auctoritate Concilii Lateranensis V. sub Leone X. celebrati. Expresse namque in illo habetur, animam rationalem pro corporum, quibus infunditur, multitudine singulare esse multiplicabilem, multiplacatam, & multiplicandam (c). Si ergo pro corporum multitudine rationalis anima multiplicanda est, animæ omnium

(a) Lib. I. in Joannem cap. 9., ubi viginquatuor rationibus Origenis errorem refellit.

(b) Cap. Firmiter, de fide catholica.

(c) Sess. VIII. in Bulla Leonis X. Tom. XIX. collect. Concil. Labbeanæ colum. 842.

(*) Si quis animas humanas dicit prius in cœlesti habitatione peccasse, & pro hoc in corpore humano in terram dejectas, sicut Priscillianus dixit, anathema sit. Tom. VI. Conciliorum edit. Venetiis 1729. apud Joannem Baptistam Albrizzi. colum. 518.

(**) Si quis dicit, aut sentit, præexiste-

re hominum animas, utpote quæ antea mentes fuerint, & sanctæ virtutes, latetatemque cæpisse divinæ contemplationis, & in deterius converlas esse, atque idcirco refraxisse a Deo charitate, & inde animas esse nuncupatas, demissasque esse in corpora, supplicii causa, anathema sit. Tom. VI. Concil. laudatæ editionis colum. 354.

(***) Si quis fabulosam animarum præexistentiam, & quæ ex illa consequitur, monstruosam restitutionem asseruerit, anathema sit. Can. I. adversus Origenem. Tom. VI. Concil. colum. 223.

nium hominum, qui ad finem usque Mundi nascituri sunt, non fuerit initio temporis a Deo creatæ. Quippe, si simul jam sunt creatæ, multiplicatæ quidem sunt pro futurorum hominum numero, at non multiplicandæ. Itaque animarum præexistentia in corpusculis organicis propugnari minime posse videtur, quin Lateranensi Concilio aperte refragemur.

Probatur secundo ratione. Enimvero vel illud corpusculum organicum, sive humani corporis machinula, quæ in ovulo latet femineo, vitæ motibus prædita est, adeo nempe ut totum ex ea, & ex anima rationali conflatum, vitales motus exercent; vel illis, instar mortui corporis, penitus est destitutum. Si hisce motibus caret, nullumque in eo habetur vitæ signum: ergo organicum illud corpusculum rationali anima præditum non est. Sicuti namque ea est lex naturæ, ut anima rationalis corpus relinquat, cum ad vitæ munera obeunda est prorsus ineptum (*), ita videtur lex eadem postulare, ut in organico corpusculo non collocetur mens, eique a Deo non jungatur, nisi illud sit idoneum, ut, statim ac illi juncta est anima, vitæ functiones exercent. Si vero illa machinula, humano spiritu animata, vitaliter operatur: ergo ad hominem concipiendum haudquaquam requiritur, ut ovum femineum a masculini feminis aura fœcundum fiat; sed femina optime poterit, quin viro nubat, concipere. Eorum quippe omnium sententia, qui animalia ex ovis oriri arbitrantur, fœcundatio ovi feminei, sive hominis conceptio, ex eo fit, quod subtilior vividiorque virilis genituræ portio femineum ovulum ingressa, primis fœtus staminibus, sive humani corporis machinulæ in ovo delitescenti, motum communicet, illius partes evolvat, efficiatque, ut ad eos peragendos motus, in quibus vita consistit, proxime aptæ expeditæque reddantur (a). Illa ergo machinula futuri fœtus, quæ in ovulo latet femineo, omnino torpida est, antequam ovum ipsum, & quidem jam maturum, a masculo fœcundetur: quod si torpida, anima rationalis haudquaquam in ea existit.

Confirmatur. Quia vel in omnibus feminis existunt ova animata anima rationali, vel non, sed in aliquibus tantum, nempe in iis; ex quibus homines certo sunt orituri. Si in omnibus: ergo falsum

Phil. Ment. T. II.

M

est,

(a) Videantur, quæ ex Cl. Vallisærio de feminei ovuli fœcundatione, hominisque conceptu diximus *Physicæ Tom. IV. Dissert. VI. sect. 3.*

(*) Cum corporis organa temperata, & ordinata fuerint, congruunt vivificationi,

& nunquam recedit anima. Si vero distemperata, & confusa fuerint, invita recedit anima. Auctor libri de spiritu, & anima cap. 15.

est, eorum tantum hominum, qui certo nascituri sunt, conditas animas a Deo fuisse: non enim ex singulis feminis homines, ut patet, nascuntur. Si vero non in omnibus feminis animata ova existunt, sed in iis tantum, ex quibus homines nascituri sunt, & modo nascuntur: ergo in feminis, quæ viri nesciæ vita decedunt, natura molita frustra est aut ovula, si qua habent, rationali anima destituta, aut organa, quæ ad eum finem in illis elaborata dicuntur, ut gignendorum foetuum ovula complectantur, humane generis propagationi inserviant.

Hac demum opinione posita, non posset singulis feminis virginitas impune suaderi; minusque recte egisset tum Christus Dominus commendando virginitatem (a), tum Apostolus optando, ut omnes, nullo personarum discrimine posito, cœlibatum, quemadmodum ipse fecerat, perpetuo custodirent (b). Suaderi porro indiscriminatim omnibus feminis tunc non posset virginitas; quippe, cum non constet, quæ feminæ animatis ovulis præditæ sint, quæ vero illis careant, nequit virginitas singulis feminis suaderi, quin verum sit, optionem in nobis esse, ut tot pereant animæ, quot animata ovula illæ complectuntur. Eandem quoque ob causam nulli feminæ liceret, se perpetuo virginitatis voto obstringere, eamque Deo, quoad vixerit, devovere, nisi certo ei primo constiterit, ovula animata suo in sinu ab se minime contineri.

Præterea, feminas omnes, hac admissa hypothesi, eo niti debere, ut plures, quoad posset fieri, partus emittant, ne qua scilicet anima, earum causa, pereat; ac propterea polygamiam viris prohiberi sine piaculo ab humana potestate non posse. Hæc igitur cum non minus falsa, quam absurdissima sint, relinquitur Volfianam opinionem de animarum in ovulis præexistentia dignam esse censorio stygmate, penitusque a Viro catholico rejiciendam.

Opponitur, Deum quievissse *die septimo ab omni opere, quod patrat* (c), hoc est a rebus creandis tunc ita cessasse, ut nullam aliam deinceps fecerit, neque ad finem usque mundi sit ipse factururus.

Sed contra: quia locus ille *Geneseos* ita intelligendus est, ut sit sensus, Deum quievissse a novis condendis speciebus creaturarum, non autem ab iis creandis substantiis, quibus necessario est opus, ut alicujus tunc ab eo conditæ speciei propagatio perficiatur. Cum autem rationalem animam creat, non sit aliqua species nova, quam antea Deus ipse

(a) Matth. 19. v. 13.

(b) Epist. I. ad Corinth. cap. 7. v. 7.

(c) *Geneseos* cap. 11. v. 2.

ipse non fecerat, sed efficitur tantum, ut, quam ad sui imaginem condiderat speciem, prorsus non extingatur, & pereat, sed propagatione perseveret. Hinc auctor libri *de spiritu & anima* cap. 41., *quales, inquit, in exordio die sexto masculino, & femina dedit (animas), tales quotidie inspirat singulis, nova de nihilo creatione, non nova institutione. Pater, inquit, meus usquemodo operatur, & ego operor. Operatur usquemodo Pater, & Filius operatione siquidem nova, sed institutione non nova, pro illa agens, cum ista quiescens. Res vero corporea post primam sui creationem nova nulla creantur, sed simul in exordio condita, temporali formatione propagantur. Anima autem non simul essentialiter facta sunt, sed pro natura consimili, qua ad imaginem, & similitudinem Dei sunt, & simul facta reputantur, & non simul edita judicantur: non simul edita pro essentia, sed simul facta pro compari forma ad imaginem, & similitudinem Dei prerogata.*

Ne quis autem dicat, auctorem hujus libri, quicumque ille fuerit, hominem quidem esse variæ multæque lectionis, quemadmodum probe de illo judicavit Erasmus, sed non tantæ auctoritatis, ut ejus dicta digna plane sint, quæ in honore habeantur: sciat is velim, non aliter hac ipsa super re opinatum fuisse S. Augustinum, quinimo totam hanc doctrinam ex tanto Doctore fuisse desumptam. Expresse namque fatetur S. Doctor, locum illum *Geneseos* de Divina quiete a rebus creandis ita posse intelligi, ut sit sententia, *Deum requievisse a condendis generibus creaturæ; quia ultra jam non condidit aliqua genera nova* (a). Sed id apertius docuit scribens ad S. Hieronymum. Cum enim is optaret, ut sibi palam ab Augustino fieret, quomodo adversus Pelagianorum dogma defendi posset, singulas animas singulis nascentibus etiam modo a Deo creari, quod ipse Hieronymus in epistola ad Marcellinum, & Anapsychiam, insinuaverat (b), ostendit S. Augustinus, non satis quidem evinci ex illo Evangelii loco: *Pater meus usque modo operatur*, animas quotidie a Deo fieri, & in corpora mitti; at simul probat, neque ex eo, quod Deus die septimo quievisse dicatur, id esse falsum, satis evidentem demonstrari. *His, inquit, qui hac (quievisse scilicet Deum die septimo), ideo dicunt, ne credatur modo Deus, sicut illam unam, novas animas, que non erant, facere, sed ex illa una, qua jam erat, eas creare vel ex fonte aliquo, sive thesauro quodam, quem tunc fecit, eas mittere, facile respondetur, etiam illis sex diebus multa Deum creasse ex his naturis, quas jam creaverat, sicut ex aquis, alites, & pisces; ex terra autem arbores,*

M 2

fa-

(a) Lib. IV. *super Genesim ad litteram* num. 22. alias cap. 12.

(b) Epist. inter *Augustinianus* CLXV. num. 1., alias XXVII. cap. 1.

fœnum, animalia: sed quod ea, quæ non erant, tunc fecerit, manifestum est. Nulla enim erat avis, nullus piscis, nulla arbor, nullum animal; & bene intelligitur, ab his creatis requievit, quæ non erant, & creata sunt, id est, cessasse, ne ultra, quæ non erant, crearentur. Sed nunc quod dicitur, animas non in nescio quo fonte jam existentes mittere, nec de seipso tamquam suas particulas inovare, nec de illa una originaliter trahere, nec pro delictis ante carnem commissis, carnis vinculis compedire, sed novas creare singulas singulis, unam cuique nascenti, non aliquid facere dicitur, quod ante non fecerat. Jam enim sexto die fecerat hominem ad imaginem suam, quod utique secundum animam intelligitur. Hoc & nunc facit, non instituendo, quod non erat, sed multiplicando, quod erat. Unde & illud verum est, quod a rebus, quæ non erant, instituendis requievit. Et hoc verum est, quod non solum gubernando, quæ fecit, verum etiam aliquid, non quod nondum, sed quod jam creaverat, numerosius creando, usque nunc operatur. Vel sic ergo, vel alio modo quolibet eximus ab eo, quod nobis obicitur de requie Dei ab operibus ejus, ne propterea non credamus, nunc usque fieri animas novas, non ex illa una, sed sicut illam unam (a).

Ceterum non ita quievit Deum die septimo a rebus creandis, ut nullam plane substantiam deinceps per creationem effecerit, ex ineffabili incarnationis mysterio aperte, mea quidem sententia, luculenterque ostenditur. Certum namque est, Christi animam tunc solum fuisse a Deo creatam, cum Divini Verbi peracta fuit incarnatio. Ex quo esse homo capit, inquit S. Augustinus, non aliud capit esse homo, quam Dei filius (b); utque habet Theodoretus, ne punctum quidem temporis interjectum fuit inter assumptionem carnis, & unionem; & assumpta natura non fuit ante assumptionem & unionem (c); unde S. Fulgentius firmissime tenendum ait, & nullatenus dubitandum, carnem Christi non sine Divinitate conceptam in utero Virginis, priusquam susciperetur a Verbo, sed ipsum Verbum Deum suæ carnis acceptione conceptum, ipsamque carnem Verbi incarnatione conceptam (d). Certum est autem, adimpletum fuisse Incarnationis mysterium, cum Angelo nuntianti respondit Virgo: ecce ancilla Domini fiat mihi secundum verbum tuum (e). Ergo tunc solum, non autem initio temporis, creata a Deo fuit anima Christi.

Fateor equidem, Divini Verbi incarnationem esse miraculum. At simul contendo, argumenti vim non propterea infringi. Nihil quippe,

(a) Epist. CLXVI, n. 12. alias XXVIII. cap. 5.

(b) In Enchirid. n. 11. alias cap. 36.

(c) Dialog. II.

(d) Lib. de Fide ad Petrum cap. XVII. num. 61.

(e) Lucæ cap. I, v. 38.

pe, né quidem per miraculum, creare debet Deus, ut stet, quod ajunt, ipsum scilicet a rebus condendis die septimo penitus quievisse. Quietem enim non minus ea opponitur actio, quæ supra leges naturæ est, quam ea, quæ ejusdem legibus plane respondet. Sicuti ergo quies illa non prohibet, quominus anima Christi tunc solum creata fuerit, cum Divinum Verbum humanam sibi copulavit naturam; ita ea ipsa jure impedire non potest, quominus *singulas animas singulis nascentibus etiam modo Deus faciat* (a). Primum postulavit humani generis reparatio, non prius facienda, quam *temporis plenitudo* venisset (b). Hoc alterum generis ejusdem propagatio requirit, non prius finienda, quam electorum numerus compleatur.

ANIMADVERSIO I.

131. Haud recte dixit Cl. Volfius, se non videre, *quid inde sequatur, quod vel naturali, vel revelata religioni, vel virtuti sit adversum, si in prima statim rerum creatione animas a Deo ex nihilo productas affirmes una cum staminibus fetus* (c). Videre quippe debuisset, eo quo pollet ingenii acumine, animarum præexistentiam neque cum Incarnationis mysterio, neque cum doctrina de virginitate servanda satis posse componi. Ne ipsam quidem Christi animam excipi in hac lege, argumento est ipsius Viri Cl. de ipsa anima altum silentium. Nec enim res est exigui adeo momenti, ut omitti a tanto Viro sine culpa potuerit. Hunc itaque lapidem forte non movit Vir Cl., quia & ipse vidit, excipi non posse animam Christi, quin falsum sit, quod pro certo habet, ita scilicet quievisse Deum die septimo, ut ab eo die nihil amplius creaverit, neque ad finem usque Mundi sit creaturus; fore vero, ut de ineffabili Incarnationis mysterio pessime sentire cogeretur, si ex adverso etiam Christi animam initio temporis, una cum ceteris, creatam a Deo fuisse, aperte diceret. Tutius ergo sibi fore arbitratus est Vir doctissimus, hac super re dormire,

ANIMADVERSIO II.

132. Audiendus quoque non est, cum ait: *Jam vero Deus die septimo a creando cessasse legitur; unde Theologi recte colligunt, quod hodie nihil amplius creet, seu ex nihilo producat. Scriptura igitur con-*
Phil. Ment. T. II. M 3 venit.

(a) S. Hieronymus apud S. Augustinum Epist. Cl. VI. num. 8., alias XXVIII. cap. 4.

(b) Ad Galatas cap. 4. v. 4.

(c) Psychol. ration. §. 705.

venit creatio animarum in prima statim creatione a Deo facta (a). Falsum est enim, Theologos colligere ex illo loco Geneseos, animam rationalem modo a Deo non creari, nisi forte Cl. Auctor vel de iis Theologis loquatur, quicum Leibnitio præexistentiam animarum, ut ipse facit, defendunt; vel de antiquioribus illis intelligat, qui aut animas corporibus præexistere opinati sunt, aut eas ex parentibus in filios per traducem propagari arbitrabantur: quorum certe Theologorum auctoritatem pensi non facimus. Constat, eorum Theologorum sententia, qui Concilio Lateranensi V. interfuere, animam rationalem pro hominum numero *multiplicatam esse, multiplicabilem, & multiplicandam*. Constat quoque, laudatum Geneseos locum minime impedire, S. Augustini iudicio, quominus dicamus, *nunc usque fieri animas novas, non ex illa una, sed sicut illam unam*; ac proinde hypothesein de præexistentia animarum in corpusculis organicis non ita esse S. Scripturæ consentaneam, ut eam sine piaculo oppugnare, imo & detestari non liceat.

A N I M A D V E R S I O III.

133. Contendere itidem nequit, animas rationales præexistere in suis corpusculis organicis, quin peccet aperte contra *principium rationis sufficientis*, quod tanti facit, tamque magnifice ipse commendat. Nulla enim hujusce præexistentiæ occurrit sufficiens ratio, siue Divina spectetur auctoritas, si ad eas, quæ in Mundo fiunt, mutationes animum attendamus. Nulla est, si Divina spectetur auctoritas; quippe, ut ex S. Augustino demonstravimus, nihil profus, quod faveat Volfianæ hypothesei, ex eo evincitur, quod Deus die septimo ab omni opere quievisse legatur. Neque enim alius habetur S. Scripturæ locus, quo ostendat Volfius, nihil deinceps per creationem a Deo factum fuisse, aut esse faciendum. Nulla vero est ratio sufficiens, si natura ipsa consulatur. Enimvero, si qua ex hoc capite sufficiens ratio desumi posset, ea esset dubio procul, quia ipsemet Vir Cl. se putat ostendere, *Deum hodie nihil amplius creare, nec creaturum quicquam, quamdiu hic mundus ad spectabilis existet* (b). Hæc autem non evincit, nullam spirituales substantiam modo a Deo creari, sed tantum nihil sensibile novum contingere in Mundo, quod per actionem, quæ sit vera creatio, producat. Ita siquidem argumentatur Vir Cl.: *series successorum, quæ ingreditur hunc Mundum ad-*
spe-

(a) *Psychol. rational.* not. ad §. 705.

(b) *Theol. naturalis* P. I. §. 834.

animam a modificationibus materiæ haudquaquam differre, & ideo sibi met adversari; quippe qui docet, animam humanam differre prorsus a corpore (a), eamque esse spiritum (b), & materialismum esse falsam hypothese(m) (c); aut fateatur & ipse necesse est, non satis hac ratione evinci, rationales animas quotidie a Deo non creari. Verum quidem est, omnes corporeas mutationes, quæ sensibus patent, ex eo unice provenire, quod mutetur artificiosa molecularum primo componentium dispositio. At cum hæc sola non sufficiat, ut generetur homo, non omnis mutatio, quæ in Mundo fit, in sola variatione limitationum, seu mechanicarum affectionum recte statuitur. In ortu eorum, quæ pure corporea sunt, nullum quidem elementum oritur nulla substantia simplex, nihilque ex nihilo vere proprieque ducitur. Verum in ortu illius compositi, quod ex spirituali, & corporea substantia constat, res non ita omnino se habet. Formatur corpus organicum, quin nova fiat substantia simplex. Anima vero a Deo creatur; quippe quæ non est variatio limitationum, sed substantia, & quidem ordinis sublimioris, quam sit corpus, præstantiorisque naturæ. Neque propterea hinc sequitur, Mundum definire esse *unum ens*, eique addi aliquid, cum generatur homo, vel demi, cum ille moritur. Nulla siquidem Mundo tunc additur entium species, nullaque eorundem specie tunc Mundus privatur. Ut enim egregie dixerat S. Augustinus superiori loco laudatus, Deus, cum animam creat, & facit hominem, non aliquam instituit speciem, quæ non erat, sed multiplicat, quæ erat; efficitque idcirco, ut idem perduret Mundus, quem initio condiderat, licet ex corruptibilibus componatur. Damus igitur Viro Cl., satis ab eo probari, nihil plane, quod sit pure corporeum, hodie in Mundo ex nihilo fieri; ac proinde nihil hujuscemodi a Deo per creationem modo produci. Sed aperte negamus, hinc evinci, rationales animas nunc a Deo haudquaquam creari. Peccat argumentum eo fallaciæ genere, quod a dicto secundum quid ad simpliciter vocari a Logicis solet; nisi forte, secus ac alibi docet, sentiat hoc loco Vir Cl., humanam mentem esse corpus, vel ab corporis modificationibus nulla ipsam ratione discerni. Absit tamen verbo invidia. Expendatur serio, quod principii loco in hoc argumento ille assumit, videlicet *seriem successivorum, quæ ingreditur hunc Mundum ad spectabilem, non continere nisi corpora, quorum unum interit, alterum oritur, & modificationes ejusdem corporis per aliquod temporis intervallum durantis*. Profecto non

(a) *Psychol. ration.* §. 51.
 (b) *Ibidem* §. 645.

(c) *Ibidem* §. 50.

non video, quomodo, si anima rationalis non ponatur corpus, vel corporis modificatio, verum sit, *in serie successorum*, quæ adspectabilem Mundum ingreditur, non nisi corpora, corporisque modificationes, contineri. Fateor vero, me non intelligere, quomodo, si loquatur tantum de successivis sensibilibus, & quidem prout sunt sensibilia, id assumi queat principii loco ad ostendendum, nihil amplius hodie a Deo creari: nihil, inquam, quin ulla prorsus fiat substantiæ exceptio. Quod si fuerit illius mens, spiritualement substantiam hoc loco excipere, æquo ferat animo Vir eximius, si dixerim, id minime cum iis posse componi, quæ ipsemet alibi tradit: Ita enim loquitur: Ceterum quod hic supponimus, si anima prodeunt per creationem, eas in prima statim rerum origine creatas esse, & de corpusculis quoque stamina fetus continentibus sumimus, ex principiis Theologia naturalis tanto tutius supponi potest, quanto certius est, creationem animarum admittere non posse, vi assensus quem rationibus extorquemus, nisi eum, qui principia Theologia naturalis perspecta habet. Ibidem vero ostendemus GENERALITER, quæ a Deo creata sunt, ea in prima rerum creatione fuisse producta: quæ & communis Theologorum, Scriptura Sacra conformis, sententia est (a).

ANIMADVERSI O IV.

134. Dignum postremo consideratione est, quod de anima rationali in corpusculo organico præexistente docet idem Cl. Auctor, eam scilicet tunc esse *in statu perceptionum confusarum* (b). Hinc enim, nisi mea me fallat opinio, futurum necessario videretur, ut in organico ipso corpusculo aliqui ex iis peragantur motus, quibus, vi unionis mentis cum corpore, perceptiones nostræ respondent. Id certe & ipse Vir Cl. aperte docet, cum ait, *animam in statu præexistentia sibi representare hoc universum convenienter mutationibus, quæ in animalculo spermatico, vel in corpusculo organico, stamina fetus continente, contingunt* (c); utque antea docuit, de sensu sermonem habens, *ratio perceptionum rerum materialium in mutationibus, quæ in corpore isto contingunt, continetur, adeoque perceptiones rerum materialium in mundo adspectabili a mutationibus in corpore isto contingentibus dependent* (d). Si ergo in organico corpusculo, quod in ovo femineo delitescit, tales mutationes fiunt, quibus confusa rerum perceptio, si-ve sensatio, atque imaginatio in anima illi copulata respondet, nihil

(a) Psychol. rationalis not. §. 704.

(b) Ibidem §. 706.

(c) Ibidem §. 715.

(d) Psychol. empiricæ §. 77.

hil ipsi deest, quominus vivens dici jure ac merito possit. Neque enim sensitivæ imaginationis capax est, quod non vivit. Igitur, hæc si detur hypothesis, non est opus conjunctione maris & feminæ, ut humanum genus propagetur. Poterit quippe femina, quin viro nubat, concipere; cum organicum gignendi foetus corpusculum habeat hoc ipso ex se totum id, quod a masculini feminis aura recipere dicitur, nempe motum, atque vitam, ut superiori loco innuimus. Adde, concipi non posse, quomodo per tot sæcula, quot ab Orbe condito usque in præsens fluxerunt, peragi potuerint motus in corpusculo hominis modo geniti, quin ipsius corpusculi partes cum solidæ, tum fluidæ, motibus illis peragendis inservientes, aliquid vel minimum passæ unquam sint, nutritione reparandum. Quod si ponatur, nutritionem in illo corpusculo fieri, quæro, undenam illi adveniat materia ad nutritionem requisita; & cur, si fiat nutritio, accretio quoque non habeatur? Prætereo, nutritionem in illo corpusculo absolvi non posse, quin perfecte vivat, atque hinc quin ad hominem concipiendum frustranea omnino sit masculini feminis actio. Optarem postremo, ut ostenderet Vir Cl., quid anima, quamdiu una cum corpusculo organico, cui copulata est, latet in ovo femineo, confuse percipiat. Videtur quippe, nullam prorsus rerum earum, quæ adspectabilem Mundum constituunt, percipi ne confuse quidem ab ea tunc posse. Nulla siquidem est, quæ aliquam vel minimam mutationem valeat in illo corpusculo excitare; ac proinde rationem ponere, cur mens ipsi corpusculo copulata unam potius rem, quam aliam percipiat, si verum est, quod ipse docet, *per mutationes scilicet, quæ in corpore nostro accidunt, nos intelligere, cur res materiales in mundo adspectabili percipiamus, & cur tales potius percipiamus, quam alias (a); & animam nostram in statu præexistentia sibi repræsentare hoc universum convenienter mutationibus, quæ corpusculo illi organico accidunt, in quo præexistit (b)*. Nullam porro rerum earum, quæ adspectabilem Mundum constituunt, posse mutationem aliquam in corpusculo organico, quamdiu in ovo existit femineo, excitare, adeo perspicuum puto, ut a nemine prorsus verti in dubium possit. Res enim ipsæ non ita præsentibus sunt illi corpusculo, quamdiu in ovo, atque hinc in utero feminæ, latet, ut nihil impediat, quominus motum illi communicare optime queant. Si quis autem contendat, motiones fieri in illo corpusculo, quin ipsius partes a rebus Mundum constituentibus impetum recipiant, eo videtur Vir Cl. necesse-

(a) *Psychol. empiricæ* §. 57.

(b) *Psychol. rationalis* §. 715.

cessario cogi, ut dicat, aliquid in rerum natura reipsa contingere; quin, cur contingat potius, quam non contingat, sufficiens ratio habeatur.

S C H O L I O N.

135. Præexistentiæ animarum in animalculis spermaticis nullam hic mentionem facimus. Ut enim omittam, iisdem ferme rationibus illam everri, quibus modo ostensum est, animas ipsas in corpusculis organicis, quæ in ovo femineo latere dicuntur, minime contineri, hoc tantum discrimine, ut, quod de feminis hac in hypothese dicitur, de viris in illa intelligatur, spermaticorum animalculorum opinio adeo turpis est, ut in impugnanda animarum in illis animalculis præexistentia, piaculum ducam vel minimum immorari (a).

P R O P O S I T I O VII.

Anima rationalis tunc solum a Deo creatur, & organico gignendi fetus corpusculo infunditur, cum ea in ipso habetur partium evolutio, sive organizatio, quæ ad vitæ munera obeunda immediate sufficiat.

136. *Probatur.* Certum est, animam rationalem non propagari per traducem ex patre in filium (§. 124.), sed a Deo creari (§. 128.). Certum est etiam, animas omnium hominum, qui ad finem usque Mundi nascituri sunt, neque extitisse ante corpora (§. 129.), neque initio temporis simul omnes creatas a Deo fuisse, iisque singulas copulatas corpusculis, quæ in ovis femineis tunc itidem elaboratis, lateræ dicuntur (§. 130.). Ergo tunc solum a Deo creatur anima rationalis, & corpori infunditur, cum vel ea in ipso corpore habetur organizatio, vel ea in præexistente corpusculo facta est partium evolutio, quæ requiritur, ut compositum inde factum vitæ functiones exerceat.

Confirmatur. Quia, ut diximus superiori loco, anima recedit a corpore, cum corpus idoneum amplius non est ad vitales motus peragendos. Ergo tunc solum corpori anima ipsa infunditur, atque hinc a Deo creatur, cum ipsum corpus est ad vitæ munera obeunda proxime aptum.

Quamvis porro huic sententiæ aperte non subscripserit S. Augustinus, quemadmodum neque eam palam rejecit, quæ ponit, animam

(a) Tom. IV. Physicæ Dissert. VI. Sect. II. prop. 3.

mam ipsam ex patre in filios per traducem propagari, videtur tamen S. Doctor ab hac ipsa, quam modo tradidimus, opinione nullatenus abhoruisse. Scribens quippe ad Renatum Monachum contra duos libros, quos de *anima origine* Vincentius quidam Victor conscripserat, ita hac super re mentem suam expressit: *animarum novarum sine propagatione insufflationem defendi quidem minime prohibemus, sed ab eis, qui potuerint aliquid invenire, vel in canonicis libris, quod non sit ambiguum dissolvenda huic obligatissima questionem; vel in ratiocinationibus suis, quod non sit contrarium catholice veritati: non a talibus, qualis iste apparuit, qui non inveniendo, quid diceret, & deliberationem suam nolendo suspendere, vires suas omnino non metiens, ne taceret, ausus est dicere: inquinari animam meruisse per carnem, & esse meruisse animam peccatricem, cujus nullum meritum seu bonum, seu malum, ante carnem potuit invenire. Et parvulis sine baptismo de corpore exeuntibus solvi posse originale peccatum, & offerendum pro eis sacrificium corporis Christi, qui Christo non sunt incorporati per ejus sacramenta in ejus ecclesia: eosque sine lavacro regenerationis de hac vita emigrantes, non ad requiem tantum ire, sed ad regnum cœlorum posse etiam pervenire. Et alia multa absurda, quæ omnia colligere, atque in ista libro digerere, longum visum est. Absit ergo, ut animarum propago, si falsa est, a talibus refellatur; & animarum novarum insufflatio, si vera est, a talibus defendatur. Quamobrem quisumque valunt defendere, quod dicuntur anime novæ nascentibus insufflari, non de parentibus trahi, aliquod illorum quatuor, quæ supra commemoravi, caveant omni modo: hoc est, ne dicant a Deo fieri animas peccatrices per alienum originale peccatum: ne dicant, parvulos, qui sine baptismo exierint, pervenire posse ad vitam æternam, regnumque cœlorum, originali peccato per quodlibet aliud resoluto: ne dicant, animas peccasse alicubi ante carnem, & hoc merito in carnem peccatricem fuisse derrusas. ne dicant, peccata, quæ in eis inventa non sunt, quia præscita sunt, merito fuisse punita, cum ad eam vitam, ubi ea committerent, permissæ non fuerint pervenire. Nihil erga istorum quatuor dicentes, quoniam quodlibet eorum falsum atque impium est, inveniant etiam Scripturarum de hac re certissima testimonia, & hanc sententiam suam, non solum me non vetante, verum etiam favente, & gratias agente, defendant. Si autem non inveniunt certissimam de hac re auctoritatem divinorum eloquiorum, & aliquid illorum quatuor per inopiam dicere compelluntur, cohibeant se, ne per ipsam inopiam etiam parvulorum animas non habere originale peccatum, secundum Pelagianam hæresim olim damnabilem, nuperrimeque damnatam, dicere*

compellantur. Melius est enim homini fateri se nescire, quod nescit, quam in haresim vel damnatam incurrere, vel novam condere, dum temere audet defensare, quod nescit (a).

DISSERTATIO II.

De mutuo commercio inter mentem humanam,
& corpus.

QUoniam, ut egregie observat S. Augustinus, & fatis patet ex dictis, error opinantium, hominis animum esse corporeum, ex eo potissimum oritur, quod *adjungant ea, sine quibus nullam possunt cogitare naturam* (b), hoc est, corporum imaginibus, quæ formantur in cerebro, tanto se amore jungat mens, ut etiam se esse aliquid hujusmodi existimet (c); ideo suscepti muneris ratio postulare optimo jure videtur, ut de commercio, quod inter mentem ipsam, atque corpus est, hoc loco agamus. Hinc quippe clarius patebit, quam superiori Dissertatione demonstravimus, spiritualis humanæ mentis natura; constabitque apertius, quam immerito arbitrati nonnulli olim sint, & fortasse etiam modo aliqui putent, ejusdem mentis materialismum hinc fatis evinci. Moneo tamen cum laudato S. Doctore, hac potissimum in re *non erubescendum esse homini confiteri, se nescire, quod nescit, ne, dum se scire mentitur, nunquam scire mereatur* (d). Etenim, eodem teste, *ubi res naturaliter obscura, nostrum modulum vincit, & aperta divina Scriptura non subvenit, temere hinc aliquid definire humana conjectura præsumit* (e). Itaque

SECTIO PRIMA.

Exponitur commercium inter humanam mentem, & corpus.

137. **Q**Uam abstrusa sit unio humanæ mentis cum corpore, ejusque investigatio quantum vires nostras excedat, non est cur longo sermone ostendam. Id enim magis videtur perspicuum, quam ut verbis exprimi possit. *Mihi quidem naturam animi intuenti*, inquit Tullius, *multo difficilior occurrit cogitatio, multoque*

(a) Lib. I. de anima, & ejus origine num. 33. & 34., alias cap. 19.

(b) Lib. X. de Trinitate n. 9., alias c. 7.

(c) Ibidem num. 8. alias cap. 6.

(d) Epist. CXC. n. 16., alias CLVII. c. 5.

(e) Ibidem.

que obscurior, qualis animus in corpore sit, tamquam alienæ domui, quam qualis, cum exierit, & in liberum cælum, quasi domum suam, venerit (a); utque habet S. Augustinus, modus, quo corporibus adherent spiritus, & animalia sunt, omnino mirus est, nec comprehendi ab homine potest (b). Et sane, sive in capite, ait Lactantius, mens habitat, sive in pectore, potestne aliquis comprehendere, quæ vis rationis efficiat, ut sensus ille incomprehensibilis aut in medulla cerebri hæreat, aut in illo sanguine bipartito, qui est inclusus in corde; ac non ex eo ipsa colligat, quanta sit Dei potestas, quod animus seipsum non videt, aut qualis, aut ubi sit; nec si videat, tamen perspicere possit, quo pacto rei corporali res incorporealis adjuncta est? Sive etiam mentis locus nullus sit, sed per totum corpus sparsa discurrat (quod & etiam fieri potest, & a Xenocrate Platonis discipulo disputatum est; siquidem sensus in qualibet parte corporis presto est) nec quid sit mens, nec qualis intelligi potest; cum sit natura ejus tam subtilis ac tenuis, ut solidis visceribus infusa, vivo, & quasi ardenti sensu, membris omnibus misceatur (c). Misso itaque modo, quo mens corpori est copulata, commercium dumtaxat, quod, ratione ineffabilis illius unionis, inter utramque hanc adeo dissimilem substantiam habetur, exponemus in præsens, & quoad fieri a nobis potest, clarius demonstrabitur. Ut autem a nominis definitione, quemadmodum recta methodus postulat, exordiamur.

DEFINITIO.

138. *Commercium mentis cum corpore* dicitur mirabilis ille consensus, quem habent certæ operationes mentis cum certis quibusdam motibus corporis, & vicissim certi motus corporis cum certis affectionibus mentis, ratione cujus modo mens corporis, modo corpus mentis veluti interpretis existit. *Quod animæ sequuntur corpora*, inquit Aristoteles, & ipsa secundum seipsas non sunt impassibiles a motibus corporis, id manifestum fit valde in ebrietatibus, & agritudinibus; multum namque animæ mutata videntur a passionibus corporis. Et e contrario, quod corpus compatitur passionibus animæ, manifestum est circa amores, & timores, & dolores, & voluptates. Amplius autem & in iis, quæ natura sunt, magis utique aliquis conspiciet, quod corpus, & anima ita se habent connaturalia, ut fiant causæ plurimarum

(a) Lib. I. qq. *Tuscul.* cap. 22.

(b) Lib. XXI. *de Civitate Dei* cap. 10.

(c) Lib. *de Opificio Dei* cap. 16.

rum passionum ad invicem (a). Duæ porro sunt leges præcipuæ, quibus mutuuum hoc mentis cum corpore commercium continetur.

L E X P R I M A

mutui commercii inter mentem humanam, & corpus.

139. *Si res extra nos posita eas corporis nostri partes, quas sensuum organa dicimus, ita afficiant, ut certa in illis motio fiat, eaque ad cerebrum usque propagetur, rerum earundem statim in anima notio excitatur.* Constat enim, neque affici tactum a calore, neque visum posse a luce, coloreque immutari, quin mens calorem, colorem, atque lucem percipiat, seu quin ea in anima excitetur affectio, quam lucis, coloris, calorisque *sensationem*, sive *notionem*, sive *ideam*, appellamus.

C O R O L L A R I U M.

140. *Ea igitur inter mentem & corpus datur harmonia, eaque lex, isque consensus, ut, positis certis quibusdam motibus in corpore, certæ rerum notiones in anima habeantur.*

A N I M A D V E R S I O I.

141. *Sensibilibium rerum notiones, quæ excitantur in anima, ita iis motibus alligatæ sunt, qui a rebus ipsis fiunt in corpore, ut eodem ferme temporis momento, quo in corpore motus illi peraguntur, notiones ipsæ in mente excitentur.* Manifestum est enim, ne minimam quidem temporis morulam discerni a nobis posse inter mutationem factam in tactus organo a calore, & sensationem, seu notionem caloris, quæ in anima mutationem ipsam consequitur.

A N I M A D V E R S I O II.

142. *Impedire minime possumus, ne, sufficienter immutato corporis organo a re extra nos posita, notio ipsius rei in mente, nisi alio tunc vehementer distracta sit, excitetur.* Neque enim potest fieri, ut hominem non percipiamus, cum sanos recteque valentes oculos in hominem ipsi convertimus.

ANI-

(a) *Physionom.* cap. I.

ANIMADVERSI O III.

143. Ea insuper lege, rerum sensibilibum notiones, quæ excitantur in mente, iis motibus respondent, quæ ab ipsis rebus in corpore fiunt, ut clariores, obscurioresve illæ sint, prout magis minusve perfecti sunt ipsi motus. Constat enim, clariorem hominis notionem fieri in mente, vividioraque sensum, quo homo ipse coram nobis existens lumine validiori perfunditur, atque adeo quo fortius visionis organum movet; contra vero notionem illam in nobis perfici obscuriorem, quo lumen debilius est, leviusque propterea reticularis oculi membrana ab eo impellitur.

ANIMADVERSI O IV.

144. Eo demum ordine, quo rerum sensibilibum vestigia, ex organorum sensoriorum immutatione primum in cerebro facta, tum in illo relicta, iterum in ipso excitantur, earundem quoque rerum ideæ iterum in mente emergunt. Perturbate nimirum, & tumultuarie, ut in ebriis, stultisque, ac delirantibus, excitantur in anima notiones rerum, si sine ordine & cum tumultu, motus, quibus illæ respondent, in cerebro iterum fiant; contra vero recto ordine, constantique lege, si cum lege atque ordine, ut in iis accidit, qui sui plane compotes sunt, motus illi in cerebro excuscentur iterum, ac perficiantur.

LEX SECUNDA

mutui commercii inter mentem humanam, & corpus:

145. Mens nostra ita corpori, cui ineffabiliter copulata est, dominatur, ut si quædam ipsius corporis partes moveantur, ad illius nutum tamdiu perseverent in motu, quamdiu ipsa vult; atque a motu cessent, quamprimum eidem placet. Nemo certe est, qui hoc mirabile phænomenon, & si quid aliud nostra consideratione dignissimum, in semetipso, quodocunque voluerit, non experiatur. Manus, & pedes (ita rem hanc expressit S. Augustinus) movemus, cum volumus, ad ea, quæ his membris agenda sunt, sine ullo renisu, tanta facilitate, quanta & in nobis, & in aliis videmus, maxime in artificibus quoruncunque operum corporalium, ubi ad exercendam

infirmiorem, tardio remque naturam agilior accessit industria (a). Neque ea sola membra movemus ad nutum, qua compactis articulata sunt ossibus, sicut pedes, & manus, & digitos; verum etiam illa, qua mollibus remissa sunt nervis, cum volumus, movemus agitando, & porrigendo producimus, & torquendo flectimus, & constringendo duramus sicut ea sunt, quæ in ore, ac facie, quantum potest, voluntas movet. Pulmones denique ipsi omnium, nisi medullarum, molliissimi viscerum, & ob hoc antro pectoris communiti, ad spiritum ductendum, ac remittendum, vocemque emittendam, seu modificandam, sicut folles fabrorum, vel organorum, flantis, respirantis, loquentis, clamantis, cantantis, serviunt voluntati (b). Unde, quemadmodum ille idem observat S. Doctor, tantum habet virium anima in corpus suum, & tantum valet ad indumenti qualitatem vertendam, atque mutandam, quomodo homo afficitur indutus, qui coheret indumento suo (c).

COROLLARIUM.

146. Quemadmodum ergo, positis quibusdam motibus in corpore, certa excitantur affectiones in mente (§. 139.), ita vicissim, datis certis appetitionibus in anima, determinati quidam motus in corpore consequuntur.

ANIMADVERSI O I.

147. Tanta celeritate, si nihil vitii adsit in corpore, motus quos anima imperat, corpus ipsum exequitur; tamque cito ad animæ nutum motus eosdem cohibet, ut inter volitionem motus, & motum ipsum, sicuti etiam inter volitionem quietis, & ipsam quietem nihil prorsus temporis discernere valeamus. Imperat animus, ut moveatur manus, inquit S. Augustinus, & tanta est facilitas, ut vix a servitio discernatur imperium (d).

ANIMADVERSI O II.

148. Modum ignorat mens, quo imperatos ab se motus corpus exequitur. Non enim distincte scimus, quæ movendæ sint partes, seu quinam nervi, atque muscoli, & qua lege, ut hinc moveatur

Phil. Ment. T. II.

N

lin-

(a) Lib. XIV. de Civitate Dei cap. 23. num. 2.

(b) Ibidem cap. 24. num. 1.

(c) Lib. XI. de Trinitate num. 7., alias cap. 4.

(d) Lib. VIII. Confessionum num. 21., alias cap. 97.

lingua, & formetur vox; quæque partes, & quomodo, ut ita agantur pedes, quemadmodum imperata ambulatio requirit. Profecto non adhuc convenit inter Philosophos, quæ motus musculorum, quibus spontanei quique motus immediate peraguntur, vera sit causa.

COROLLARIUM I. UNIVERSALE.

149. Anima igitur, atque corpus ex vi ineffabilis illius unionis, qua inter se mutuo copulata sunt, *se habent, perinde prorsus ac si corpus reipsa ageret in mente, & vicissim mens in corpore; ac propterea non secus ac si mens a corpore, & corpus a mente in operando reipsa dependeret.* Videtur quippe, corpus notiones rerum earum in mente producere, a quibus ipsius organa immutantur; & vicissim mens eos in corpore motus immediate efficere, qui ad illius nutum ab ipso corpore peraguntur.

S C H O L I O N.

150. Dixi, *videri corpus reipsa dependere a mente, & mentem a corpore, non autem rem ita esse.* Negant enim Cartesius, Malebranchius, atque Volfius, ut patebit, mentem a corpore, & corpus a mente dependere reipsa, contententes, rem vere ita non esse, licet, propter certam, stabilem, ac fixam operationum concomitantiam, ita esse videatur.

COROLLARIUM II. UNIVERSALE.

151. In omni ergo systemate de *commercio humanae mentis cum corpore* id unum statuendum est, certoque tenendum, *rerum sensibilium notiones eo modo oriri in anima, & motus spontaneos eo modo in corpore fieri, ac si reipsa corpus in mentem, & mens in corpus influeret; atque hinc perinde omnino, ac si ratio, cur mens percipiat res sensibiles, sit in corpore; & vicissim ratio, cur spontaneos motus corpus peragat, in mente habeatur.* Quamobrem

COROLLARIUM III. UNIVERSALE.

152. Ut explicetur *commercium, quod habetur inter mentem humanam, & corpus, ostendendum est, cur ex mutationibus, quæ fiunt in corpore a rebus sensibilibus, rerum earundem notiones excitentur in*

ani-

anima, perinde ac si corpus vi sua eas in anima produceret, & cur ad nutum animæ fiant voluntarii motus in corpore, veluti ac si motus ipsi immediate ab anima efficerentur. Cum enim in hac tam mirabili connexione idearum cum mutationibus, quæ fiunt in sensuum organis, & spontaneorum motuum cum eorundem volitione, totum ipsum commercium positum sit, ratio hujusce connexionis reddi debet, ut commercium ipsum philosophice explicetur & ostendatur.

SECTIO SECUNDA.

An mutuum commercium inter humanam mentem, & corpus in systemate causarum occasionalium sufficienter explicetur.

153. **O**pinantur non pauci cum Cartesio, & Malebranchio, neque corpus in mentem, cum ex mutationibus in illo factis res mens ipsa percipit; neque mentem in corpus, cum ad illius nutum corpus ipsum movetur, physice influere; sed Deum esse, qui occasione mutationis peractæ in sensorio a re sensibili, illius ideam in mente producat; occasione volitionis motus, quam habet mens, motum ipsum in corpore efficiat. Non modo corpora, inquit Malebranchius, non possunt esse vera causa ullius rei, mentes etiam nobilissima in eadem versantur impotentia. Nihil possunt cognoscere, nisi Deus ipsas illuminet. Nihil possunt sentire, nisi Deus ipsas modifcet. Nihil possunt velle, nisi Deus ipsas versus se moveat. Possunt equidem determinare impressionem, qua Deus ipsas versus se inflectit; sed non satis scio, an id dici possit potentia. Si posse peccare est potentia, certe est potentia, quam Omnipotens non habet, inquit alicubi Augustinus. Si homines a se haberent potentiam amandi bonum, aliquam potentiam habere dici possent. Sed homines non possunt amare, nisi quia Deus vult, ipsos amare; & quoniam Dei voluntas est efficax, homines non possunt amare, nisi quia Deus illos indefinenter impellit versus bonum in genere, hoc est, versus se. Deus enim illos dumtaxat creavit propter se, illos nunquam conservat, quin eos versus se impellat. Ipsi igitur sese non movent versus bonum in genere. A Deo moventur dumtaxat. Hanc impressionem liberrime sequuntur juxta legem divinam, vel illam versus falsa bona determinant juxta legem carnis; sed illam determinare non possunt, nisi intuitu boni. Cum enim nihil possint præter id, quod Deus vult, nihil possunt amare præter bonum. Sed licet supponeremus (quod equidem ve-

rum est aliquo sensu) mentes per se habere potentia cognoscenda veritatis, & amandi boni, si ipsorum cogitationes, & voluntates nihil extrinsecus producerent, merito dicere possemus, illas nihil posse. Jam autem constare mihi videtur, voluntatem spirituum vel minimum corpus movere non posse. Nam, nullam esse connexionem necessariam inter voluntatem nostram, exempli gratia, movendi brachium, & motum brachii, evidens est. Movetur equidem, quando volumus, illud moveri; ac proinde sumus causa naturalis motus brachii nostri. Sed cause naturales non sunt verae cause. Nihil sunt, quam cause occasionales, quae non agunt, nisi vi & efficacia voluntatis divinae, ut jam dictum est. Quomodo enim brachium nostrum movere possemus? Ut moveatur, opus est spiritibus animalibus. Illi spiritus mittendi sunt versus quosdam nervos, & versus quosdam musculos, ut inflentur & contrahantur. Sic enim brachium his alligatum movetur. Vel juxta nonnullos, nondum satis compertum est, quomodo id fiat; & experientia nos docet, homines, qui nequidem sciunt, an habeant spiritus, nervos, musculos, movere tamen brachia, imo facilius & solertius iis, qui optime callent anatomiam. Hinc igitur concludendum est, homines quidem velle movere brachium, sed Deum solum posse, & nosse illud movere (a). Haec tenus Malebranchius. Itaque juxta hoc systema sicuti solus Deus est efficiens causa tum idearum, quae excitantur in anima, tum motuum, qui a corpore parantur, ita ex illius dumtaxat voluntate repetenda causa est, cur rerum idearum mutationibus corporis, & motus corporis volitionibus mentis harmonice respondeat: dicendum nempe, Deum esse efficientem causam istiusmodi commercii, quatenus ipse solus modificat corpus in gratiam animae, & animam in gratiam corporis, seu quatenus hanc sibi legem constituit, ut, certis positis mutationibus in corpore, certas excitaret rerum ideas in mente; & vicissim, positis quibusdam appetitionibus in anima, certi illico motus ab eo in corpore producerentur.

S C H O L I O N.

154. Qui in explicando commercio mentis cum corpore, hoc systema amplectuntur, *occasionalista* dici solent. *Occasionalista* enim est, qui non aliam causam, nisi *occasionalem*, in rebus creatis admittit.

PRO-

(a) Lib. VI. de inquirenda veritate
P. II. cap. 3.

P R O P O S I T I O I.

Phænomenon mutui commercii, quod mentem inter atque corpus est, per occasionalium causarum systema non explicatur.

155. *Probatur.* Palam non fit, cur magnes trahat ferrum, & magnetica acus polum constanti lege respiciat, si dicatur, id ex eo contingere, quod Deus ad præsentiam magnetis motum in ferro producat, efficiatque, ut magnetica acus ad polum si libera fuerit, perpetuo dirigatur. Cum enim nemo sit, quem lateat, Deum esse, a quo, ut ait S. Augustinus, *est omnis modus, omnis species, omnis ordo: a quo est mensura, numerus, & pondus: a quo est, quidquid naturaliter est* (a), nemo hac explicatione doctior efficitur. Ergo neque phænomenon commercii, quod mentem inter, atque corpus est, in aperto ex eo ponitur, quod dicatur, id propterea esse quia Deus ideam rei menti imprimit, quamprimum res ipsa sensorium afficit; & motum corpori communicat, statim ac vult mens, ut motus ille in corpore peragatur. Nullum quippe, si animo ingenuo verum fateri velimus, discrimen apparet.

Confirmatur. Etenim Recentiores omnes, & quidem ii potissimum, qui, ubi de mutuo commercio inter mentem, & corpus res illis est, occasionalium causarum systemati patrocinantur, ideo dicunt, naturæ phænomena per facultatis, potentie, naturæ, attractionis, sympathie, antipathie, aliaque id genus abstracta vocabula, perspecta minime fieri, quia, si per illa explicentur, nemo ea in re doctior efficitur. Aristotelem certe carpit Malebranchius, quod omnia proponat & solvat egregiis terminis generis, speciei, actus, potentie, naturæ, forme, facultatum, qualitatum, causæ per se, causæ per accidens. Ipsius sectatores vix possunt credere, inquit Vir Cl., *istis terminis nihil significari, nec quemquam doctiorem fieri, ubi eos audivit dicentes, ignem dissolvere metalla, quia habet facultatem dissolvendi, & hominem non concoquere cibum, quia habet stomachum debilem, vel quia facultas concoctrix non bene suas obit functiones* *Ignis calefacit, siccatur, obdurat, emollit, quia præditus est facultate producendi hæc effecta. Senna purgat qualitate purgativa, atque etiam panis nutrit facultate nutritiva. Iste propositiones extra erroris periculum sunt posita. Qualitas est id, quod efficit, ut res tali nomine designetur. Id certe Aristoteli negari nequit. Eiusmodi loquendi formulæ equidem non sunt falsæ, sed revera nihil significant. Iste idea vagæ & indeterminatæ in errorem non*

Phil. Ment. T. II.

N 3

inii-

(a) Lib. V. de Civitate Dei cap. 11.

iniiciunt, sed veritati retegenda inutiles sunt (a). Verum si res ita sit, ut est verissime, non video, cur Malebranchio id ipsum obiici a Scholasticis nequaquam possit, cum harmoniæ, quæ inter operationes mentis, & corporis est, causa quæritur. Norunt quippe omnes, quidquid in Mundo fit, Dei voluntate fieri, non minus ac omnes sciant, ferrum trahi a magnete *facultate attractrice*. Nemo ergo sit doctior, cum sibi quærenti, quæ sit mirabilis illius harmoniæ causa, hæc una datur responsio, *quia eam Deus inter mentem & corpus legem constituit, ut modificationes utriusque huiusce substantiæ sibi mutuo responderent, quemadmodum nemo doctior efficitur, cum ei, si quærat, cur magnes trahat ferrum, responderetur, id ex attractrice facultate, quæ in magnete est, provenire.* Igitur eodem ipso jure, quo, Viri Cl. sententia, hæc responsio inutilis est, illa quoque difficultatem non solvit.

PROPOSITIO II.

Explicatio mutui commercii inter mentem & corpus per systema causarum occasionalium est Philosopho prorsus indigna.

156. *Probat.* Indignum est Philosopho, non aliam eorum, quæ in Mundo contingunt naturæ phænomena, rationem afferre, nisi quia Deus vult, ut ita res fiant, nimirum ut ferrum in magnetem tendat, gravia, si suo genio relinquuntur, deorsum ruant, eorumque descensus juxta progressionem numerorum pariter imparium continuo acceleretur &c. Anaxagoram certe, nec immerito, omnium iudicio, irrisit olim Aristoteles, propterea nimirum quia tamquam *machina*, uteretur mente, scilicet Deo, ad Mundi generationem (b); utque habet Tullius, *magna stultitia est, earum rerum Deos facere effectores, causas rerum non quærere (c).* *Quidquid enim oritur, qualecunque est, causam habeat a natura necesse est (d);* unde Stoicos redarguit Vir summus, quod dicerent, *nihil fieri sine Deo, nec ullam vim esse naturæ, ut sui dissimilia posset effingere (e).* Certum est autem, mutuum commercium mentis cum corpore non minus esse naturæ phænomenon, ac huiusmodi sit attractio ferri a magnete, gravium descensus, ejusque per numeros pariter impares acceleratio &c. Ergo si res est indigna Philosopho, posteriora hæc naturæ phænomena Dei voluntati, tamquam proximæ eorum causæ, accepta referre, Philo-

(a) Lib. VI. *de inquirenda veritate* P. II. cap. 2.

(b) Lib. I. *Metaph.* cap. 6.

(c) Lib. III. *de Divinatione* cap. 26.

(d) Ibidem cap. 28.

(e) Lib. III. *de natura Deorum* cap. 9.

Iosophum quoque dedecet quam maxime, mutuam inter corpus mentemque commercium per *systema occasionalium causarum* explicare.

Confirmatur. Philosophi non agit munus, qui in explicandis naturæ phenomenon contentus est abstractis Scholæ vocabulis, *attractive* nimirum *virtute*, ut rationem reddat, cur magnes ad se ferrum alliciat; *facultate soporifica*, ut explicet, cur papaver soporem inducat &c. Tantundem quippe & rusticus quisque respondere potest. *Nemo non novit*, inquit Vir doctissimus, *arterias pulsare, ferrum ad vicinum magnetem tendere, sennam purgare, papavera soporem inducere. Qui docti haberi non cupiunt, quibus ignorantia propudium non est, libere fatentur, tales effectus in rerum natura esse, sed una causa, a quibus fiunt, se ignaros; cum e contra docti, quos suppuderet idem fateri, aliter se extricant; pronunciant namque veras se causas adinvenisse, in arteriis nempe esse virtutem pulificam, in magnete magneticam, in senna purgativam, in papavere soporificam. Idoneum mehercule responsum! & quo quisvis e Sinensibus eadem facilitate potuisset sibi eam admirationem eximere, quam allata illuc recens ex Europa horologia incutiebat. Dicere namque poterat, sibi perspectissima esse ea omnia, quæ ceteri tantopere demirabantur, illasque esse tantum machinas virtute indicatrice præditas, quæ horas demonstraret, & virtute sonorifica, quæ easdem dinumeraret. Nec sane ille minus hoc pacto in horologiorum scientia profecisset, quam nostrates Philosophi in scientia pulsuum arterialium, proprietatumque magnetis, senna, & papaverum (a). Ipse quoque Vir. Cl. Malebranchius, omnibus, ait, ludibrium deberent Philosophi, si motum attractionis, & facultates attractrices supponerent ad explicandum, quo pacto currus sequatur equos sibi junctos, & facultatem deterfivam in scopis ad detergendas vestes, & sic de ceteris. Unde concludit horum Philosophorum principia usum dumtaxat habere in questionibus obscuris, quia capi nequeunt (b). Modo quam recte hæc omnia quadrent etiam iis, qui, cum causa quaeritur commercii mentis cum corpore, per *occasionalium causarum* systema satis se fecisse putant, negabit nemo, qui rem a quo animo ad trutinam revocare voluerit. Sane nihil dicunt falsi, qui per *vim attractricem* positam in magnete rationem reddunt, cur ferrum in magnetem tendat; vere enim hæc datur virtus. Sed neque nos fallant, qui commercium mentis cum corpore ex Dei voluntate derivant; cum res sit certissima, sine divina voluntate illud haberi non posse. Per *vim attractricem* non plus scimus de ferritenduntia in magnetem, quam ipsi nobis sensus ostendant. At*

N 4

ne-

(a) Auctor *Artis cogitandi* P. III. cap. 19.(b) Lib. VI. de *inquirenda veritate* P. II. cap. 4.

neque per legem a Deo positam, vi cuius Deus ipse modificet animam in gratiam corporis, & corpus in gratiam animæ, plus de hac harmonia cognoscimus, quam in semetipso unusquisque continuo experitur. *Vix attractrix* nomen est adeo vagum, ut illi nulla prorsus subsit notio distincta. Verum & Dei voluntas causa universalissima est, cui omnes naturæ effectus ex æquo subjiciuntur. Igitur, si, omnium iudicio, & recte quidem, Philosophi non meretur nomen, qui tendentiam ferri in magnetem per indeterminatum *attractricis facultatis* vocabulum exponere contentus est; nec is profecto, qui in explicando commercio mentis cum corpore: Deum, tamquam ex machina, vocat & attrahit, dignus haberi potest, qui inter Philosophos censeatur.

PROPOSITIO III.

Commercium humana mentis cum corpore nequit per occasionalium causarum systema explicari, nisi mens ipsa illius ponatur natura, ut nihil prorsus agere ea possit, sed tantum pati.

157. *Probat*ur. Etenim, si qua virtus inest humanæ menti, qua *active* possit vel seipsam, vel aliud a se distinctum modificare, nulla plane ratio relinquitur, cur rerum quoque ideas in se cudere ipsa non possit. Idea siquidem rei, cum non sit, nisi mera modificatio mentis cogitantis, tantæ perfectionis illa sane non est, ut nequeat ab ipsa mente produci, si nempe detur, vim inesse menti, qua possit vel seipsam, vel aliud a se distinctum, *active* modificare. Ergo vel mens humana pro substantia penitus inerti habenda est, vel per systema *causarum occasionalium* illius cum corpore commercium explicari recte non potest.

Dices, vim denegari posse menti humanæ, qua rerum in se cudad ideas, quin omnis activa virtus eidem auferatur. Ex eo enim, quod certa uni non inest virtus, minime sequitur, illud omni penitus agendi facultate destitui.

Contra: quia, si non omni virtute activa caret mens, non omnis causa creata pro *occasionalis*, secus ac ipsi doceant *occasionalistæ*, haberi debet. *Occasionalis* quippe non est causa, quæ innata sua vi aliquid *immediate* producit. Præterea ideo per summum *occasionalistam* Malebranchium, ut clarius suo loco dicemus, nequit humana mens ideas rerum in se cudere, quia, licet rerum ideæ non sint nisi certæ modificationes mentis, earum tamen productio est vera creatio. Ergo nihil omnino producere potest mens, si rerum ideas in se cudere ip-
sa

sa non possit. Qualiscunque enim ea sit affectio; quæ ab humana mente fieri *active* dicatur, stabit semper, posita Malebranchii doctrina, creandi facultate humanam mentem pollere.

Confirmatur assertio. Mentis etiam nobilissimæ, si Malebranchium audiamus, in eadem versantur impotentia, in qua sunt corpora (a). Eodem autem teste, impotentia corporum tanta est, ut ne vestigium quidem activæ virtutis in illis habeatur. Ita enim scribit Vir summus: *vis movens corporum non est in corporibus, que moventur; cum vis illa movens nihil aliud sit, quam Dei voluntas. Itaque corpora per se omni actione destituta sunt, & ubi globus motus alium sibi obvium movet, primus ille globus alteri nihil communicat, quod habeat in se; ipse enim non habet impressionem, quam communicat..... Omnes nature vires nihil aliud sunt, quam Dei voluntas. Deus creavit mundum, quia id voluit: Dixit, & facta sunt. Omnia movet, & sic omnes, quos videmus, effectus producit, quia etiam certas voluit leges, secundum quas motus communicarentur corporibus sibi invicem occurrentibus; quia vero leges illæ sunt efficaces, agunt; corpora vero ipsa non agunt. Nulla igitur sunt vires, potentia, causa vera in mundo materiali & sensibili, nec ulla in eo admittenda sunt formæ, facultates, & qualitates reales ad producendos effectus, quos corpora nequeunt producere (b). Ergo, si eadem ipsa, quæ corporum, creaturarum quoque mentium impotentia est, nulla penitus agendi virtus, juxta occasionalistarum systema, humanæ menti est tribuenda.*

PROPOSITIO IV.

Explicatio commercii mentis cum corpore per occasionalistarum systema innititur principio, quod intimo sensui adversatur.

158. *Probatur.* Nulla est explicatio commercii mentis cum corpore, quam tradunt occasionalista, nisi pro re certa habeatur, intrinsicæ agendi virtute mentem nostram plane destitui (§. 157.). Hoc autem intimo sensui plane contrarium est. Non minus quippe per sensum intimum conscii sumus, nos cogitare, existere, tristari, dolere &c., quam, cum judicamus, ratiocinamur, aut aliquid volumus, sumus certi, nos agere, hoc est, activam nobis inesse vim, qua mens nostra seipsam excitat, atque ad judicandum, ratiocinandum, usumque alteri præferendum, se impellit, certoque modo determinat. *Sentit animus, se moveri, inquit Tullius, quod cum sentit, illud una sentit, se vi sua,*

3012

(a) Lib. VI. de inquirenda veritate P. II. c. 3. (b) Ibidem.

non aliena, moveri (a). Ergo explicatio commercii mentis cum corpore juxta *occasionalium causarum* systema innititur principio, quod intimo sensui adversatur.

Dices, videri quidem, mentem agere, dum cogitat, sed rem non ita esse. Deceptionem autem hanc ex eo oriri, quod nullam sentiamus causam, a qua mens nostra agatur.

Contra: quia si detur, mentem falli, dum sentit, se vi sua, non aliena, moveri, non video, cur dum sentit, se cogitare, velle, atque tristari, ipsa itidem non fallatur. Eadem enim ratio est, ut rem æquo expendenti animo perspicuum fiet. Igitur aut in iis fallimur, quæ intimo sensu nobis nota sunt; unde turpiter errat Cl. Malebranchius, cum ait, cognitionem, quam mentis nostræ per conscientiam ipsi habemus, imperfectam quidem esse, sed non falsam (b); aut dicamus oportet, nos minime decipi, cum, mentem nostram se vi sua, non aliena moveri, eodem modo ipsi sentimus.

Falsum porro est, videri nobis, mentem, dum cogitat, non agi, sed agere; quia causa nobis non apparet, a qua tunc illa agatur; consciique siquidem sumus, mentem nostram irrequietæ esse naturæ, sibi que moderari, dum cogitat, quin de externa impellente causa ne quidem levissime cogitemus. Verum plura hac de re, cum de humanæ voluntatis libertate differemus.

P R O P O S I T I O V.

Commerciium mentis cum corpore per occasionalium causarum systema explicari non potest, nisi humana libertas penitus evertatur.

159. *Probatum.* Nulla in homine libertas est, si illius mens omnî agendi virtute sit penitus destituta. Si enim mentis inertia non impedit, quominus, cum agitur, libere se movere tunc ipsa dicatur, neque inertia corporum prohibere jure ac merito poterit, quominus & ipsa corpora, cum ab externa impelluntur causa, libere prorsus se movere dicantur. In corporibus autem ne vestigium quidem libertatis est, ut norunt omnes. Ergo nulla quoque libertas erit in mente, si plane iners substantia & ipsa statuatur. Constat autem, humanam mentem, *occasionalistarum* admissio systemate, omnî agendi virtute prorsus destitui (§. 157.). Ergo humana libertas nulla itidem est, si mentis cum corpore commercium per *occasionalium causarum* systema explicetur.

Con-

(a) Lib. I. qq. *Tuscul.* cap. 23. (b) Lib. III. *de inquirenda veritate* P. II. c. 7. n. 4.

Confirmatur. Eodem modo, si *occasionalistarum* doctrinæ stare velimus, volitiones, & nolitiones sunt in anima, quo rerum notiones in eadem ipsa contingunt. Sicuti enim, illos si audiamus, rerum ideæ, occasione motuum, qui in organis sensoriiis fiunt, menti a solo Deo imprimuntur; ita volitiones, & nolitiones eidem menti a solo ipso Deo communicantur, occasione vel perceptionum, quæ eidem impressæ a Deo jam sunt, vel quorundam motuum, qui in corpore ab eodem itidem peraguntur. Cl. Malebranchius, qui summus inter *occasionalistas* est, nullum certe discrimen ponit inter modum, quo rerum perceptiones; & eum, quo earundem appetitiones in mente fiunt. Inquit enim: *verum enimvero non modo corpora non possunt esse vera causa illius rei; mentes etiam nobilissima in eadem versantur impotentia. Nihil possunt cognoscere, nisi Deus ipsas illuminet. Nihil possunt sentire, nisi Deus ipsas modifcet. Nihil possunt velle, nisi Deus ipsas versus se moveat* (a). Mens autem non agit, sed agitur, cum rerum ideas obrinet. Ergo neque agit, sed agitur, dum rem aliquam averfatur, vel amore prosequitur; ac proinde sicuti libera in rebus percipiendis non est, ita nec est libera in iisdem appetendis.

Præterea ve vollitio alicujus boni, quam habet mens, *active* ab ipsa producitur, vel non. Si non: ergo dum vult, non agit, sed patitur, & ideo non est libera. Si vero *active* ab illa producitur: ergo eodem jure poterit & quævis rei notio ab eadem in seipsa produci. Utraque enim, scilicet tam rei perceptio, quam ejusdem volitio, non est nisi pura mentis modificatio.

Dices, hominem a Deo quidem indefinenter impelli versus bonum in genere, esse vero ab hominis voluntate, ut hanc impulsionem determinet, nimirum ut unum potius, quam aliud particulare bonum amore prosequatur.

Sed contra, & quidem *primo*: quia voluntas non se determinat ad particulare bonum, nisi quatenus illud vult. Determinatio enim voluntatis ad unum est ipsa volitio. Igitur aut volitio est *active* a voluntate, aut non tantum impulsio versus bonum in genere, sed etiam voluntatis ad unum determinatio ex Deo est derivanda.

Secundo: quia ipso auctore Malebranchio, ut diximus, *mentis etiam nobilissima in eadem versantur impotentia*, in qua sunt corpora (b). Corporum autem tanta, ut patet, inertia est, ut neque se movere, neque receptam ad motum impulsionem determinare ipsa possint. Ergo neque mens, si æque ac quodvis corpus, sit iners substantia,

im-

(a) Lib. VI. de inquirenda veritate
P. II. cap. 3.

(b) Ibidem.

impulsionem, quam versus bonum in generē a Deo rēcipi, poterit determinare.

Tertio: quia aut illa determinatio versus bonum particulare, quæ dicitur esse a voluntate, est aliquod reale, nempe realis modificatio divinæ impulsionis in anima receptæ, aut est purum nihil. Si purum nihil: ergo nihil quoque est humana libertas, utpote quæ nihil præstat. Si vero sit aliquod reale: ergo, cum illa a voluntate proficiscatur, mens virtute agendi prædita est; ac propterea potest tum rerum ideas, tum suas omnes appetitiones *active* producere.

Postremo: quia aut mentem determinare impressionem, qua Deus mentem ipsam versus se inflectit, est agere, vel non. Si non est agere: ergo non solum versus bonum in genere, sed etiam versus bonum particulare a Deo determinatur mens, atque impellitur; & ideo nullo modo est libera. Si autem est agere: ergo mens humana non est iners adeo substantia, ut non nisi *occasionalis causa* habere rationem possit.

Porro se ignorare fatetur Cl. Malebranchius, *an posse determinare divinam impressionem valeat potentia nomine designari. Possunt equidem, inquit, creatæ mentes determinare impressionem, qua Deus ipsas versus se inflectit; sed non satis scio, an id dicit possit potentia* (a). Mirum tamen nemini videatur, si tantus Vir id ab se ignorari dicat. Neque enim ulla activa potentia in humana mente videtur ab eo posse admitti, cui solemne fuit, cogitandi facultatem, quæ homini collata a Deo fuisse dicitur, appellare *terminum logicum, vocem vagam & indeterminatam; nullum esse ens, nec modum entis, qui sit facultas; ac demum eos omnes circulum agere, nec assequi, quid dicant, qui activam facultatem in creatâ substantia admittunt* (b). Videant ergo, qui *occasionalium causarum* systema ad humanam etiam mentem extendunt, quomodo, hac admissa hypothesis, in tuto esse possit humana libertas.

Unum tamen est, quod dissimulare minime possum. *Inter mentes nostras, & corpora, quæ nos ambiunt, inquit laudatus celeberrimus Auctor, multum est discriminis. Mens nostra vult, agit, se se aliquo sensu determinat, fateor. Hujus veritatis sensu interno, quem de nobismet ipsis habemus, seu conscientia, convincimur. Si nulla nobis esset libertas, nec præmia, nec pœna futura essent; nam sine libertate nec bonæ, nec malæ sunt actiones. Itaque religio esset mera chimæra. At corpora vi agendi prædita esse, illud demum est, quod nec clare videmus,*

(a) Lib. VI. de inquirenda veritate
P. II. cap. 3.

(b) Illustrat. cap. 3. lib. VI. P. II.
de inquirenda veritate.

mus, nec contipi posse existimamus, & illud quoque est, quod negamus, dum causarum secundarum efficaciam negamus (a). Humana igitur mens, etiam Malebranchii iudicio, vult, agit, ac sese aliquo sensu determinat. Ergo inest menti potentia volendi, agendi, sese determinandi. Potentia autem cogitandi, si, ut paulo antea diximus, Virum ipsum doctissimum audiamus, terminus logicus est, vox vaga, & indeterminata; iique agunt circulum, nec assequuntur, quid dicant, qui creatam substantiam activa facultate præditam esse contendunt. Ergo etiam potentia volendi, agendi, & sese determinandi terminus est logicus, vox vaga, & indeterminata; cumque hanc potentiam ille itidem in humana mente fateatur, admittit & ipse, quod in aliis irridet, logicum scilicet terminum, vocem vagam, & indeterminatam; agitque circulum, neque assequitur, quid ab se dicatur. Præterea si inter mentes nostras, atque corpora, quæ nos ambiunt, multum, ut ipse ait, discriminis est: ergo non sibi consentit, cum docet, mentes etiam nobilissimas in eadem versari impotentia, in qua corpora quæque existunt. Etenim, si eadem mentis, atque corporis impotentia est, nullum prorsus hæc inter substantias discrimen relinquatur.

In tuto demum non est humana libertas, si occasionalistarum aliquis contendat, ideo voluntatem nostram libere velle, & nolle, quia ea lege volitiones ipsæ, & nolitiones a Deo in anima producuntur, qua ab eadem producerentur, si agendi, ac sese determinandi facultate mens ipsa polleret. Humana, inquam, libertas in tuto non est, quemadmodum nihil libertatis corporibus jure conceditur. Liberi quippe essent etiam omnes motus corporis, si ad actionis libertatem id unum sufficeret, ut eo modo actio ipsa a Deo in subjecto producatur, quo ab illo produceretur, si libere operari valeret. Neque enim huic difficultati fit satis, si quis dicat, repugnare corporibus, ut libere moveantur. Non fit satis, inquam; quia non secus de humana voluntate opinari possemus. Aut enim repugnat, ut mens humana determinare seipsam valeat, aut non repugnat. Si non repugnat: quæro, cur humanæ menti hanc vim Deus reipsa non contulerit; & undenam id factum modo non esse colligatur? Si autem repugnat: ergo mentis atque corporum par conditio est; ac proinde vel etiam motus possunt a corporibus libere prorsus produci, vel neque appetitiones libere modo ab humana mente eliciuntur. Remanet igitur, aut mentem humanam præditam intrinsecus esse

(a) Illustrat. cap. 3. lib. VI. p. II. de inquirenda veritate ad 6. argumen.

esse vi, sive potentia sese determinandi, & ideo nullum esse *occasionalium causarum systema*, aut mentem ipsam intrinseca agendi vi plane destitui; ac propterea humanam libertatem ab *occasionalistis* convelli penitus, & plane everti.

At erit fortasse, qui dicat, humanam mentem habere quidem vim determinandi motionem erga bonum in genere sibi a Deo impressam, & ideo non esse substantiam omnino inertem, sed activam; verum ea potentia carere, qua corpus, cui juncta est, determinare ad motum possit; ac proinde quoad motus corporis esse *causam tantum occasionalem*; quoad suas vero appetitiones veram *efficientis causæ* rationem habere.

Sed contra: quia, si virtus activa inest menti, qua possit appetitiones suas in se producere, seque ipsam *active* modificare, non est, cur illa quoque ei non insit virtus, qua & rerum ideas cedere queat, & corpus, cui jungitur, ad motus, qui *voluntarii* dicuntur, determinare. Par enim ratio est, ut satis patet ex dictis. Non inficior, ut etiam dicemus suo loco, latere modum, quo mens corpus moveat. Verum, si detur, mentem ipsam præditam esse activa virtute, sive potentia operandi, illegitime prorsus ex eo, quod in abdito sit modus, quo corpus ad motum determinet, infertur, vi movendi corpus eam omnino carere. Plura enim sunt, quæ fiunt, licet modum, quo fiant, ignoremus.

SECTIO TERTIA.

Expenditur systema harmonie præstabilite.

160. **R**ejecto *occasionalium causarum systemate*, quod eo uti in explicando mutuo mentem inter atque corpus commercio, neque deceat Philosophum, neque (absit verbo invidia) viro catholico liceat, celeberrima *præstabilite harmonie* hypothesis consideranda occurrit. Hanc primus omnium excogitavit Leibnitius, vir in Mathesi, & Philosophia nulli certe secundus. *Sentiens Vir summus, & acutissimus*, inquit Cl. Petrus de Crofa, nullas hucusque ad *explicationem conjunctionis mentis cum corpore excogitatas fuisse hypotheses, qua non premerentur suis difficultatibus, suaque obscuritate; tanta questionis elucidationem sagacitate sua dignissimam reputans, sese accinxit ad eam pertractandam, & assueto rerum natura phænomenis per mechanicas causas explicandis, venit in mentem, hominum animas totidem automata esse, suis singulas corporibus consonas. Placuit inventum*

novitate & singularitate summa sua, nec minus imposuit specie quadam sublimitatis. Virum paradoxas conclusiones circa infinitum demonstrare assuetum non deterruerunt portentosa consequentia, quas forte ab initio ne quidem ille vidit, a consequentiis, ingenio suo dilectissimum fatum impugnantibus & evertentibus, attentionem animi detorquens suam Gallico idiomate scripsit THEODICEAM, multa continens, quæ si certo quodam sensu explicentur, providentiam Divinam liberant ab objectionibus desumptis ex malo, quod cum bono permixtum orbis noster complectitur, Virique docti fama tanti Viri permoti, ejus verba in sensum commodum interpretati sunt, quodque difficultatis supererat ejus hypothesebus, id omne & materiae sublimitati, & lingua etiam Auctori non vernacule imputarunt; ceterum ejus conatus, scopumque ipsi propositum, quem relictum & sanum putabant, laudibus prosequente. His Viro celeberrimo animus crevit, inductusque est, ut hypothesein a probabilitate ad eam certitudinem evehere eniteretur, quam conclusionibus suis demonstrationes mathematica conciliant: quæ suscipientem ars ipsa sua fefellit, & ad absurda non satis circumspectum, nec satis sibi diffidentem adduxit (a). Tam ergo celebrem hypothesein accuratius, quo fieri a me potest, expendam modo; utque in ipsa discussione ab omni me invidia liberem, iisdem ipsis verbis eam exponam, quibus ab uno illius propugnatore acerrimo Cl. Volfio exhibetur.

DEFINITIO.

161. *Systema harmonia præstabilita* dicitur illud, quo commercium anime, & corporis explicatur per seriem perceptionum atque appetitionum in anima, & seriem motuum in corpore, quæ per naturam anime, ac corporis harmonica sunt, seu consentiunt. Ita præstabilitam harmoniam definit Cl. Volfius in sua *Psychologia rationali* nuper Veronæ edita §. 612. Tria ergo sunt, quorum distincta acquirenda est notio, ut hoc systema probe attingatur. Primum est: quomodo habeatur series perceptionum, & appetitionum in anima. Secundum: quomodo contingat series motuum in corpore. Postremum: qua ratione fiat, ut series perceptionum, & appetitionum, quæ in mente est, seriei motuum respondeat, qui simul in corpore peraguntur; sive undenam proveniat, ut istæ duæ series conveniant inter se, sibi que mutuo inviolabili lege respondeant. Ex hoc enim postremo habet hæc harmonia, ut præstabilita dicatur.

162.

(a) Dissert. Philosophico-Theol. de mente humana Sect. II. §. 46.

I.

162. Ad primum ergo quod attinet, humanà mens dicitur substantia illius naturæ, ut naturali sua vi, independenter ab omni principio externo, hoc est, independenter ab omni motione, quæ fiat in corpore ex rerum sensibilibium appulsu, producat in se omnes perceptiones, & appetitiones, quas re ipsa in se producit, adeo nempe ut *perceptiones, & appetitiones in anima eodem, quo nunc, modo consequerentur, etiamsi corpus non existeret, consequenter anima eodem etiam, quo nunc, modo sibi repræsenteret hoc universum, etiamsi mundus aspectabilis non existeret* (a). Perceptiones porro, & appetitiones producuntur in anima *continua serie* (b), nimirum tali lege, ut una alteri succedat, quin ne minimum quidem detur temporis instans, in quo nulla perceptio, nullaque appetitio in anima habeatur. Dicitur propterea, etiam in somno rerum ideas a mente nostra produci, licet confusas atque obscuras (c); cumque ex perceptione appetitio nascatur, sive ut ipse ait Volsius, *quamprimum rem quamdam nobis repræsenteramus tamquam bonam, eam appetamus* (d), & *quamprimum rem quamdam nobis repræsenteramus tamquam malam, eam aversemur* (e), si nunquam mens perceptionibus destituitur, eadem ipsa appetitionibus quoque nunquam caret, ac proinde sicuti perceptionum, ita appetitionum datur in anima, independenter ab omni extranea actione, sive determinante principio, nunquam interrupta series. Hinc Leibnitijs humanam mentem dixit substantiam, *cujus perceptiones, & volitiones, numero innumera, per seriem non interruptam, & interrumpi impossibilem, altera alteram sequitur* (f), cumque hæc non interrupta perceptionum & volitionum veluti evolutio contingat, ut diximus, in anima independenter ab omni externo dirigente principio, sed ipsamet anima sit sola totius hujusce evolutionis *causa efficiens* (g), idcirco mentem ipsam SPIRITUALE AUTOMATON vocavit idem Cl. Auctor, nempe quamdam veluti machinam, quæ vi sua omni secluso extrinseco movente, vel dirigente principio, suos motus peragit.

II.

163. Quemadmodum mens producit vi sibi propria, independenter a quovis externo principio, adeoque etiam a corpore, cui copulata

(a) Volsius *Psychol. rationalis* §. 614.

(b) Ibidem ibidem §. 613.

(c) Ibidem ibidem §. 191.

(d) *Psychol. empiricæ* §. 189.

(e) Ibidem §. 590.

(f) Apud Petrum de Crofa *Dissert. Philosophico Theol. de mente hum. Sect. III. n. 43.*(g) Volsius *Psychol. ration. in not. ad* §. 613.

lata est, suas perceptiones, & appetitiones continua serie; ita corpus organicum, cui mens ipsa conjungitur, ponitur machina eo artificio a Sapientissimo rerum omnium Opifice elaborata, ut, independenter ab anima, eos omnes peragat motus, quo in illo fieri deprehendimus: omnes, inquam, hoc est, etiam eos, qui *voluntarii* dicuntur. In *systemate harmonia prestabilita*, inquit Volfius, *vi mechanisimi corporis ex ideis materialibus sensibilibus* (nempe ex motibus, qui ex sensibilibus rerum appulsu fiunt in cerebro) nascuntur motus *volitionibus & appetitionibus animæ respondentes, citra ullam determinationem extrinsecam immediatam* (a) *ab anima pendentem* (b). Hinc, sicuti perceptiones, & appetitiones eodem, quo nunc, modo in anima consequerentur, etiamsi corpus non existeret (c), quia nimirum, ut ille idem ait, *vi sibi propria, eas mens producit* (d): ita, quoniam motus *volitionibus animæ respondentes in systemate harmonia prestabilita, vi mechanisimi corporis, ex motibus ab impressionibus in organa sensoria factis, citra ullam determinationem extrinsecam ab anima pendentem consequuntur eodem, quo nunc, modo adhuc consequerentur, etiamsi anima non existeret* (e). Propterea in *systemate harmonia prestabilita* supponitur, possibile esse corpus, in quo series quædam motuum per impressiones objectorum externorum in organa sensoria conservari possit (f). Profecto, cum machinæ construi ab hominibus possint, quæ ita agant vi solius mechanisimi, ut plures hominis actiones æmulentur, nemo certe inficiabitur, machinam potuisse a Deo fieri, quæ, vi solius itidem mechanisimi, eos omnes motus, operationesque perficiat, quæ ab homine, totius vitæ cursu, peraguntur. Sicuti ergo mens spectatur in hoc systemate veluti AUTOMATON SPIRITUALE, ita humanum corpus, tamquam AUTOMATON MATERIALE, in eodem assumitur.

I I I.

164. Hæc igitur duo tam dissimilia automata, animam scilicet rationalem, & corpus organicum, ita simul junxit summus rerum Opifex, ut eodem Volfio teste, singuli motus, qui, vi mechanisimi, fiunt in corpore, consentiant singulis perceptionibus, atque appetitionibus, & aversationibus animæ, eodem prorsus ordine sese invicem consequentes (motus corporis), quo animæ modificationes sese invicem excipiunt (g). Concipe, inquit celeberrimus Gravefandus, mentem, & corpus, quæ convenient inter se.

Phil. Ment. T. II.

O

ita,

(a) Psychol. ration. §. 615.

(e) Ibidem §. 616.

(b) Ibidem §. 616.

(f) Ibidem §. 617.

(c) Ibidem §. 614.

(g) Ibidem.

(d) Ibidem §. 613.

ita, ut hujus motus cum perceptionibus, & determinationibus illius respondeant, & habeas, integrum unionis mentis cum corpore arcannum. Convenientiam hanc vocant harmoniam præstabilitam (a). Verum, ut totum hoc artificium clarius distinctiusque percipiatur, vocare symbola, Algebristarum more, in subsidium liceat. Fingatur anima Petri separata ab illius corpore, eaque dicatur *A*, & corpus *C*. Anima illa a corpore sejuncta producat, tempore x , vi sibi propria, perceptiones *b*, *c*, *d*. Eodem autem tempore, vi solius mechanisismi, fiant in cerebro illius corporis tres motiones *m*, *n*, *p*, non quidem simul, sed ita, ut una motio alteram consequatur, sicuti & illæ perceptiones ea lege ponantur in mente fieri, ut earum una alteri succedat. Modo unita fingantur hæc duo automata ea ratione, ut ipso eodem temporis momento, quo mens producit perceptionem *b*, contingat in corporis cerebro motus *m*: motus *n*, cum in anima emergit perceptio *c*, & motus *p*, cum perceptio *d* in illa efficitur. Tunc certe habebitur machina *AC* composita ex corpore, & spiritu, nempe ex duabus veluti machinis, dissimilibus quidem, verum ita consentientibus in operando, ut earum actiones sint harmonicæ, quemadmodum hæc formula

$b. c. d$
la ——— ostendit. Talis ergo machina est homo in systemate

$m. n. p.$
harmonie præstabilite. Etenim, ipso auctore Volffio, in anima datur series perceptionum, & appetitionum vi propria productarum, citra ullam realem animæ a corpore dependentiam; & in corpore datur series quedam motuum, vi mechanisismi ex se invicem nascentium, & ab impressionibus in organa sensoria a sensibilibus factis pendentium, citra ullam dependentiam realem corporis ab anima. Quoniam earum una alteri constanter consentit, nulla in anima datur perceptio, vel appetitio, quin aliquis ipsi in serie motuum respondeat motus, nec vicissim aliquis in serie motuum datur motus, quin eidem in serie perceptionum, & appetitionum aliqua respondeat perceptio, & appetitio, utut nulla supponatur anima, ac corporis in se invicem actio (a). En igitur sua nativa facie, suisque expressum coloribus celeberrimum præstabilite harmonia systema. Unde patet, illud duobus inniti principiis, quæ, ut facilius memori mandentur animo, paucis hic exhibemus.

PRIN-

(a) *Introduct. ad Philos. P. II. lib. I.*
cap. 17. §. 241.

(b) *Pſychol. rat. §. 618.*

P R I N C I P I A

Systematis harmonia preestabilita.

I.

165. Primum est, humanam mentem ita producere vi sibi propria independenter omnino a corpore, cui copulata est, seriem non interruptam perceptionum, & appetitionum, ut eandem ipsam seriem produceret, etsi corpori non esset copulata, neque adspectabilis Mundus reipsa haberetur.

I I.

166. Alterum est, corpus humanum esse machinam eo artificio constructam, ut omnes, qui in illo contingunt motus, peragantur vi solius mechanismi, sive structurae, sine ulla, ne minima quidem, reali dependentia ab anima, sed sola posita impressione ex appulsu rerum sensibilibus in externa ipsius organa; adeo nimirum, ut eadem ipsa motuum series in illo perageretur, etiamsi rationalis anima in eo nequaquam existeret.

S C H O L I O N.

167. Quemadmodum occasionalista dicitur, qui commercium mentis cum corpore explicat per systema causarum occasionalium, ita, qui in eodem commercio explicando preestabilita harmonia utitur hypothese, harmonista nuncupatur. Leibnitium porro quammaxime harmonistam appellandum censet Cl. Volfius, propterea nimirum quia non solum mentem inter atque corpus preestabilitam harmoniam posuit, verum etiam quia harmoniam quamdam universalem omnium substantiarum simplicium, in quibus est fons phenomenorum rerum materialium, concipit; & inter ipsum regnum gratiae, atque regnum naturae harmoniam quamdam admittit (a).

(a) Psychol. ration. in not. ad §. 627.

P R O P O S I T I O I.

Nulla positiva ratione ostendi potest, humanam mentem determinatam adeo esse per suam essentiam ad eam producendam idearum seriem, quam producit, ut a nullo prorsus externo determinante re ipsa dependeat; ac proinde ut in hoc negotio veluti spirituale quoddam automaton sumi atque spectari legitime possit.

168. *Probatum.* Si namque posset *positive* ostendi, humanam mentem in rerum ideis producendis independentem adeo esse ab omni extrinseco determinante, ut hac in re sit veluti *spirituale* quoddam *automaton*, id vel *a priori*, vel *a posteriori* ostenderetur. Neutro autem modo id præstari potest. Non enim *a priori*: etenim, ut *a priori* id ostendatur, omnino perspecta nobis esse debet mentis humanæ natura. Patet autem, naturam mentis nostræ nobis non omnino constare, alioquin nemo esset, qui de illius *spiritualitate* jure posset ambigere. Ergo *automatica* mentis *vis* nequit *a priori* ostendi. Adde, tam longe esse a veritate, vim hujusmodi nobis *a priori* in anima esse perspicuam, ut inter Philosophos ne quidem conveniat, an mens ipsa ideas rerum, vi sua, *active* producat, plerisque scilicet contendentibus cum Cartesio & Malebranchio, ut diximus supra, rerum ideas a nobis non fieri, sed occasione motuum, qui in corpore peraguntur, a Deo *immediate* menti communicari. At neque *a posteriori* demonstrari vis illa in anima potest. Tantum quippe abest, ut *a posteriori* ostendi queat, humanam mentem in rerum ideis producendis se habere, tamquam *spirituale* quoddam *automaton*, quin contrarium potius ex hoc capite apertissime colligatur. Evidens est enim, nullius prorsus rei sensibilis ideam excitari in anima, nisi certa motio in organo sensorio ab ipsa re primo fiat, tum cerebro communicetur; tantamque esse connexionem idearum, quæ excitantur in anima, cum determinatis quibusdam motibus organorum sensoriorum corporis, ut, si mens in rerum ideis producendis *physice* ab illis motibus, & ideo a corpore, dependeret, major esse non posset. Ergo neque *a priori*, neque *a posteriori* potest ostendi, mentem nostram ideas rerum ita vi sua producere, ut instar *spiritualis automatis* sumi in hoc negotio, atque spectari legitime queat. Igitur

COROLLARIUM.

169. Mentem humanam esse *automaton spirituale*, vel assumitur in *systemate harmoniæ præstabilite*, tamquam mera hypothesis; vel peccant *harmonista* contra principium *rationis sufficientis*, si, rem ita revera esse, arbitrentur. Nulla est enim *sufficiens ratio*, cur hujuscemodi naturæ mens ipsa ponatur.

ANIMADVERSIO.

170. Quoniam, inquit Cl. Volfius, in *systemate harmoniæ præstabilite anima vi propria* producit omnes perceptiones, & appetitiones independentes ab omni principio externo, præsentia idearum materialium in cerebro, (earum scilicet motionum, quæ ex sensibilibus rerum actione in illo excitantur) ad eas producendas nihil prorsus confert; adeoque perceptiones & appetitiones in anima eodem, quo nunc, modo consequerentur, etiamsi corpus non existeret (a). Verum scire optarem a Viro Cl., ubinam hanc humanæ mentis independentiam ipse evincat. Probavit quidem, mentem humanam præditam esse vi sibi repræsentandi universum, seu percipiendi res sensibiles (b); hancque vim illi esse essentialem (c), & naturalem (d). At nullibi, quod sciam, etsi integram suam *Psychologiam* susque deque percurrerim, ostensum ab eo est, mentem ipsam a corpore ne quidem ut ab extrinseco determinante in hoc exercitio dependere; adeoque tamquam *spirituale automaton* illam haberi jure ac merito posse. Imo tam longe a veritate est, ut mentis a corpore independentiam in rebus percipiendis alicubi demonstraverit Vir Cl., quin potius contrarium apertissime ab illo tradatur. Docet enim, animam sibi repræsentare hoc universum pro situ corporis organici in universo, convenienter mutationibus, quæ in organo sensorio contingunt (e); atque hinc animam habere vim sibi repræsentandi hoc universum limitatum materialiter situ corporis organici in universo & formaliter constitutione organorum sensoriorum (f), nempe dependenter a mutationibus, quæ fiunt in corpore ex sensibilibus rerum, ut ipsemet ibidem exponit, appulsu. Addit insuper, ab se tunc non demonstrari, quomodo vis illa (producendi perceptiones) a corpore pendeat, ut limitationis suæ fundamentum in eo cognoscat.

Phil. Ment. T. II.

O 3

Tum

(a) Plycol. ration. §. 614.

(b) Ibidem §. 63.

(c) Ibidem §. 66.

(d) Ibidem §. 67.

(e) Ibidem §. 62.

(f) Ibidem §. 63.

Tum demum, inquit, id facere licebit, ubi in commerciū inter mentem atque corpus intercedentis rationem inquisiverimus (a). At cum de hoc agens commercio, id non præstiterit, relinquitur, independentiam mentis ab omni externo principio in rebus percipiendis, non esse Cl. Volfio, nisi meram hypothefim. Nec enim eo adduci possum, ut credam, tantum Virum arbitratum fuisse, automaticam illam mentis vim ex eo recte colligi, quod vi propria, ut ille dixerat, suas perceptiones appetitionesque mens ipsa producat (b); mentem vero ideo producere vi propria omnes perceptiones appetitionesque suas, propterea quia eas producat convenienter mutationibus, quæ in organo sensoriis contingunt (c); adeoque a nullo externo principio illam dependere, sive spirituale esse automaton, quia vim habet sibi representandi hoc universum limitatam materialiter situ corporis organici in universo, formaliter constitutione organorum sensoriorum (d). Res namque sit ita est, dicendum proculdubio videtur, mentem humanam, Volfii iudicio, propterea esse automaton spirituale, quia a corpore, ut a principio determinante, in operando dependet; & ideo per id automaticam vim mentis ostendi, per quod, si expensum probe fuerit, contrarium potius demonstratur.

P R O P O S I T I O II.

Positiva aliqua ratione ostendi minime potest, corpus humanum esse re ipsa talem machinam, quæ vi solius mechanisimi sive omnino independenter ab anima, omnes suos motus producat.

171. *Probatur eodem modo, quo superiori loco ostensum est, nulla positiva ratione itidem evinci, animam rationalem esse spirituale automaton. Etenim neque a priori, neque a posteriori id potest ostendi. Non enim a priori; cum interna humani corporis structura nemini adhuc perfectissime innotescat. Neque a posteriori; cum, si spectetur modus, quo corpus humanum eos motus peragit, qui voluntarii dicuntur, contrarium potius appareat. Videtur quippe corpus ipsum in illis peragendis motibus subjici animæ imperio, ab eaque tamquam a determinante principio, realiter dependere (§. 145.). Ergo &c.*

Co-

(a) *Psycol. ration. in not. ad §. 63.*

(b) *Ibidem §. 613.*

(c) *Ibidem §. 62.*

(d) *Ibidem §. 63.*

COROLLARIUM

172. Humanum corpus, vi *solius mechanismi*, omnes suos motus peragere, nequit assumi in *systemate harmonia præstabilita*, nisi ut pura *hypothesis*. Etenim, si secus, aliquid esset reipsa sine *ratione sufficienti*, cur existat potius, quam non existat.

ANIMADVERSI O I.

173. Contrarium non sentit Cl. Volfius. Docet quippe, in *systemate harmonia præstabilita* pro certi assumi, *possibile esse corpus*, in quo *series quadam motuum per impressiones objectorum externorum in organa sensoria, conservari potest, ut singuli continuo consentiant singulis perceptionibus, atque appetitionibus, & averfationibus animæ, eodem prorsus ordine sese invicem consequentes, quo animæ modificationes sese invicem excipiunt* (a). Addit quoque *possibilitatem corporis, vi, solius mechanismi sese moventis, demonstrari a priori ab eo tantum posse, qui motus istos, & unius ex altero præexistente existentiam distinctissime exponere valet: id quod propter mechanisum cerebri nobis ignotum, nec facile detegendum, nemo audere debet* (b). Dixerat etiam paulo antea, *ex motu in cerebro præexistente nonnisi probabiliter inferri motum spirituum animalium in nervos motorios influentium; cum demonstrari non possit, seu distincte explicari nequeat, quomodo vi motus præexistentis, directio spirituum animalium ad influxum in nervos motorios necessaria prodeat* (c), idque illud esse, *cujus cognitio desideratur, ut a posteriori demonstrari possit corporis istiusmodi possibilitas* (d). Non enim aliud video eo loci ab ipso Viro Cl. observatum, ex quo, si daretur, *possibilitas corporis, vi solius mechanismi omnes suos motus continua serie peragentis, posset a posteriori ostendi. Non negat demum, paradoxon videri, corpus tanto artificio esse constructum; sed id quidem inde esse, quod simile quid nos vidisse, nobis conscii non sumus. Hinc vero (illius sunt verba) adversus possibilitatem ipsius nihil concluditur* (e).

O 4

ANI-

(a) Psychol. ration. § 617.

(b) Ibidem in not. ad §. 617.

(c) Ibidem in not. ad §. 615.

(d) Ibidem in not. ad §. 617.

(e) Ibidem.

ANIMADVERSI O II.

174. Habendum est pro mera *hypothesi*, quod idem Vir Cl. paulo antea docuit, videlicet in *systemate harmonia prestabilita*, *vi mechanisimi corporis*, ex *ideis materialibus sensibilibus nasci motus volitionibus*, & *appetitionibus animæ respondentes*, *citra ullam determinationem extrinsecam immediatam* (a), *ab anima pendentem* (b). Id, inquam, pro mera *hypothesi* habendum est. Neque enim arbitrari potest Cl. Auctor, id ab se ostendi, nisi contradicere sibi velit, primo cum ait, in *systemate harmonia prestabilita* supponi possibile tale corpus, quod *vi solius mechanisimi* omnes humanos motus producat (c): secundo, cum docet, possibilitatem hujuscemodi corporis *a priori* non posse evinci, & aliquid adhuc desiderari, ut *a posteriori* ostendatur (d). Præterea licet detur, *nullo principio externo opus esse, quale, ut ipse ait, in systemate influxus physici supponitur vis animæ in spiritus animales influens; in systemate causarum occasionalium omnipotentia divina, seu potentia Dei infinita, licet, inquam, detur, nullum istiusmodi principium requiri, ut corpus suos motus peragat, non tamen sequitur, citra determinationem ullam extrinsecam (ab anima pendentem) motus voluntarios in corpore per mechanismum corporis, ex aliis motibus in eodem naturaliter præexistentibus oriri* (e); quin prius ostenderit Cl. Auctor, corpus non posse determinari ab anima, nisi vel quatenus physicam qualitatem illi communicet, vel quatenus occasionem Deo præbeat, ut hosce motus in ipso corpore producat: quod nullibi ab eo factum invenio, neque fieri posse puto. Fateor, a nobis non intelligi, quomodo humana mens determinare queat corpus ad eos agendos motus, quos ipsa imperat, si neque aliquam *realem qualitatem* corpori illa communicet, neque volitione sua occasionem præbeat Deo, ut eos ipse efficiat. Verum non propterea dicendum puto, modum alium ab hisce diversum dari non posse. Sicuti enim naturam mentis nostræ non omnino perspectam habemus, ita nonnisi temere contendere possumus, hoc dumtaxat, vel illo modo ipsam posse operari, & corpus movere; quemadmodum, eodem auctore Volffio, neque ipse *influxus physicus* (per *qualitatem realem* corpori impressam) potest rejici tamquam falsus, quod nullam ejus habeamus notionem (f); neque ex eo, quod *anima actio in corpus a nobis non observatur, colligitur*

po-

(a) Psychol. ration. §. 615.

(b) Ibidem §. 616.

(c) Ibidem §. 617.

(c) Ibidem in not. ad §. 617.

(e) Ibidem §. 615.

(f) Ibidem §. 575.

potest, quod non detur (a); cum plura sint, de quorum existentia dubitare nequimus, licet eorum natura plane in abdito delitescat. Itaque ostendat primo Vir Cl., tribus tantum modis posse humanum corpus ad mentis nutum suos motus peragere, nimirum vel juxta systema influxus physici, vel juxta systema causarum occasionalium, vel vis solius mechanisimi, & tunc non peccabit fallacia imperfecta enumerationis, cum ait: quoniam ad hoc, ut isti motus (voluntarii) nascantur (in corpore), nullo principio externo opus est, quale in systemate influxus physici supponitur vis animæ in spiritus animales influens; in systemate causarum occasionalium omnipotentia divina, seu potentia Dei infinita; citra determinationem ullam extrinsecam motus voluntarii in corpore per mechanismum corporis ex aliis motibus in eodem naturaliter præexistentibus oriuntur (b).

PROPOSITIO III.

Animam rationalem, & corpus, cui illa conjungitur, esse duo veluti automata, quorum unum ab altero in suis functionibus exercendis nullo modo reipsa dependeat, vel omnino falsum est, vel nullius effectus sua efficiens causa cognosci per experientiam potest, certoque determinari.

175. *Probatur.* Etenim, si experientiam consulamus, tantam connexionem deprehendimus inter perceptiones mentis, & certas mutationes corporis, & vicissim inter quosdam motus corporis, & volitiones mentis, quanta nobis apparet inter efficientem realem causam, ejusque effectum. Sicuti enim posita causa efficiente reali ponitur effectus; ita, facta certa mutatione in sensoriis corporis ex rerum sensibilibium appulsu, excitatur statim in anima rerum earum perceptio (§. 139.), & quidem ea lege constanti, ut quemadmodum perfectio effectus respondet virtuti suæ causæ, eamque adæquat (P. I. §. 305.) ita perceptio rei proportionaliter respondet impressioni factæ in organo sensorio, adeo nimirum ut clarior, vel obscurior ea sit, prout magis, vel minus valida fuerit impressio (§. 143.). Similiter, posita in anima volitione motus, statim motus ipse in corpore consequitur; is tamdiu durat, quamdiu animæ placet; cessat vero, quin ne minimum illius vestigium supersit, quamprimum vult mens, ut mota membra quiescant (§. 145.). Ergo, si tanta connectio, quam, experientia duce, inter ceteras operationes mentis, & quosdam motus corporis deprehendimus, sufficiens ratio non est, ut
mens

(a) *Psychol. empiricæ* §. 956.

(b) *Psychol. ration.* §. 615.

mens a corpore, & corpus a mente in suis exercendis functionibus aliquo reali modo dependere dicatur; neque ea haud dissimilis conexio, quæ, itidem per experientiam, inter realem causam, ejusque effectum attingitur, sufficiens ratio nobis erit, ut denominationem *causæ*, atque *effectus* illis jure tribuamus; ac proinde vel falsum est, mentem, & corpus esse duo, a se mutuo penitus independentia, automata; vel dicendum, nullius effectus naturalis posse a nobis, experientiæ testimonio innixis, realem efficientem causam certo determinari. Nullus enim effectus ab eo est, tamquam ab efficiente causa, a quo realiter non dependet.

Opponet forte nonnemo, ad denominationem *causæ* alicui rei tribuendam necessario requiri, ut illius actio cognoscatur. Sed contra: quia tunc nullius ferme effectus naturalis ea erit causa, cui effectus ipse jam vulgo tribuitur. Nulla siquidem ferme est, cujus actio nobis sit perspicua. Sic neque magnes erit causa motus, qui ad illius præsentiam in ferro contingit; neque lucidum corpus, ut alia omittam, erit illius luminis causa, quod, ipso posito corpore, per medium diaphanum quoquo versus diffunditur; cum nemo sit, qui magnetis in ferrum, luminis quoque corporis per medium diaphanum actionem clare, distincteque cognoscat. At dicet alius, ex conexione, quæ inter duo quædam apparet, non posse legitime inferri, unum esse alterius causam, si aliunde constet, eam proportionem inter illa non haberi, quæ requiritur, ut unum causa alterius jure dicatur; atque hinc mentem non posse statui pro causa motuum corporis, utpote quæ ad eos producendos sit improportionata. Verum in oppositum est; quia, omnino gratis dicitur, mentem non ita influere in corpus posse, ut illud valeat ad motum determinare. Mentis quippe naturam non ita perspectam habemus, ut certo nobis constet, quid ipsa possit, quidque non possit. Scimus, eam esse substantiam cogitantem. At ignoramus, an hæc sola ei potentia insit. Connexio, quæ datur inter illius volitiones, & quosdam corporis motus, argumento est, aliam quoque potentiam in illa haberi, licet modum, quo hanc exercent, ipsi ignoremus. Sed hac de re alibi plura. Monuisse in præsens sufficit, sine sufficienti ratione mentem nostram ad movendum corpus, cui juncta est, censerî improportionatam.

C O R O L L A R I U M .

176. Igitur aut nullius effectus naturalis sua efficiens causa definiri per experientiam potest, aut fallunt principia, quibus systema præstabilitæ harmoniæ innititur.

ANI-

ANIMADVERSI O I.

177. Tantam esse connexionem, si experientia habeatur ratio, inter certas operationes mentis, & quosdam corporis motus, quanta inter realem causam, ejusque effectum deprehenditur, aperte docet etiam summus ipse harmonista Volfius. Sic enim probat, pro certo tenendum in omni systemate, mentem atque corpus ita se habere, ac si anima vi sua produceret motus voluntarios in corpore, & corpus vi sua produceret perceptiones rerum sensibilium in anima. Cum experiamur, inquit, si objecta externa in organa sensoria rite constituta agunt, eo ipso momento oriri quoque perceptiones, quibus eadem tamquam extra nos representamus (§. 948. Psychol. empir.); adeoque, positis mutationibus in corpore, poni quoque mutationes in anima; illis vero sublatis, has quoque tolli, istis impeditis, has etiam non oriri; posita vero causa efficientis sufficienti actione ponatur effectus (§. 898. Ontol.); consequenter, ea cessante, vel impedita, cessare quoque, vel impedi effectum, perceptiones rerum sensibilium videntur effectus actione corporis in anima producti; atque adeo perceptiones rerum sensibilium in anima eo modo oriuntur, ac si corpus in animam ageret, seu in eadem influeret. Similiter cum experiamur, quorundam organorum corporis motus status consequi, quando anima eosdem vult (§. 953. Psychol. empir.) atque adeo posita volitione animæ, poni motus voluntarios in corpore; posita nolitione, hos cessare, vel prorsus non produci; constat vero, posita actione cause efficientis sufficientis, poni effectum (§. 898. Ontol.), motus voluntarii in corpore videntur effectus actione anima producti, & cessationes motuum effectus pares videntur; atque adeo motus voluntarii in corpore oriuntur, & cessant eodem modo, ac si anima vi sua eosdem produceret, ac sisteret, consequenter in corpus ageret, seu in idem influeret (a). Ergo, si nullus est realis influxus mentis in quosdam motus corporis, neque corporis in perceptiones mentis, licet tanta inter volitiones mentis, & motus corporis, & vicissim inter mutationes corporis, & perceptiones mentis connexio sit, ut illa non esset major, si mens in corpus, & corpus in mentem reipsa influeret, fateatur & ipse Vir Cl. necesse est, efficientem nullius effectus causam posse ex hoc capite definiri.

ANIMADVERSI O II.

178. Si det Cl. Volfius, inter operationes mentis, & quosdam motus corporis eandem prorsus connexionem a nobis deprehendi
quæ

(a) Psychol. ration. Demonstrat. §. 537.

quæ inter illa apparet, quorum unum *causa* alterius dicitur, dandum quoque ab eo est, mentem, & corpus ita se habere in homine, quem intrinsecus constituunt, ut in perceptionibus prôducendis mens a corpore, & in quibusdam peragendis motibus corpus a mente reipsa dependeat. Etenim, si secus, non video, quomodo vel manca non sit illius doctrina, vel non sint falsa, quæ ipse tradit. Loquens namque Vir doctissimus de rerum dependentia, ait, *unum ens dependere ab alio*, quatenus *in hoc continetur ratio, cur illud existat* (a). De reali autem dependentia ab eo agi hoc loco, res videtur certa; cum non aliter principium, & principiatum, quorum unum reipsa ab alio dependet, ipse exponat: principium scilicet vocans, quod in se continet rationem alterius: principiatum vero, quod rationem sui in altero habet (b). Hujus ergo Viri iudicio, unum reipsa dependet ab alio, cum ita se habent, ut in uno, cur alterum sit ratio contineatur. Docet autem, unius rationem in altero contineri, cum, posito hoc altero, illud quoque existit. Enimvero explicans hoc principium: *si vel demonstratione, vel experientia patet, ideo esse A, quod ponatur B, ipsum B erit ipsius A ratio sufficiens* (c), ait: *amplissimi usus est theoremata presens, quod ita quoque enunciari poterat: quo posito, aliquid ponitur, illud ejus ratio sufficiens est* (d). Ergo unum reipsa dependet ab alio, si hoc posito, illud etiam ponatur. Quamobrem, cum & ipse doceat, ut vidimus superiori loco, *positis mutationibus in corpore, poni quoque mutationes in anima; illis vero sublatis, has quoque tolli: istis impeditis, has etiam non oriri; ac similiter posita volitione anima, poni motus voluntarios in corpore; posita nolitione, hos cessare, vel prorsus impediri* (e), concedere quoque debet, mentem a corpore, & corpus a mente in suis functionibus exercendis aliquo reali modo dependere; ac propterea non satis sibi consentire, cum ait, *in anima dari seriem perceptionum, & appetitionum vi propria productarum citra ullam realem anima a corpore dependentiam, & in corpore dari seriem motuum, vi mechanisimi ex se invicem nascentium, & ab impressionibus in organa sensoria a sensibilibus factis pendentium, citra ullam realem dependentiam corporis ab anima* (f). Manca vero est illius doctrina, si, ut unum continere censeatur rationem sufficientem existentiae alterius, satis nequaquam sit, ut nobis certissime constet, uno posito, alterum itidem poni. Manca, inquam, est, si hoc medium fallit; quia nullibi ab eo traditur, quod sciam, undenam colliga-

(a) Ontologiæ §. 851.

(b) Ibidem §. 866.

(c) Ibidem §. 129.

(d) Ibidem in not. ad §. 129.

(e) Psychol. ration. in demonstr. §. 537.

(f) Ibidem in demonstrat. §. 618.

ligatur, rationem sufficientem unius in altero comprehendit.

ANIMADVERSI O III.

179. Verum hac super re me vehementer movet ratio, qua laudatus Cl. Auctor ostendit, ex serie motuum in corpore rationem reddi posse, cur perceptiones, & appetitiones in anima jam oriantur, & vicissim, ex serie perceptionum, & appetitionum in anima reddi posse rationem, cur jam in corpore oriantur motus (a). Hæc enim ratio est, quam ad id probandum ille assumit: In anima, inquit, datur series perceptionum & appetitionum (§. 612.) vi propria productarum (§. 613.) citra ullam realem animæ a corpore dependentiam (§. 614.), & in corpore datur series quadam motuum (§. 612.) vi mechanisimi ex se invicem nascentium, & ab impressionibus in organa sensoria a sensibilibus factis dependentium (§. 615.), citra ullam dependentiam realem corporis ab anima (§. 616.). Quoniam earum una alteri constanter consentit (§. 612.), nulla in anima datur perceptio, vel appetitio, quin aliquis ipsi in serie motuum respondeat motus; nec vicissim aliquis in serie motuum datur motus, quin eidem in serie perceptionum & appetitionum aliqua respondeat perceptio & appetitio, utut nulla supponatur animæ, ac corporis in se invicem actio. Atque adeo per naturam & essentiam animæ & corporis intelligitur, cur perceptiones & appetitiones in anima, & motus quidam in corpore eodem tempore contingant, consequenter in anima, & corpore continetur ratio sufficiens continuitatis temporis, quo perceptiones & appetitiones in anima, & utriusque consentientes motus in corpore contingunt (§. 56. Ontol.). Ex modificationibus adeo animæ ratio reddi potest motuum in corpore, & ex motibus in corpore modificationum animæ, scilicet cur dato hoc in corpore motu, detur jam hæc in anima perceptio, vel appetitio; & vicissim cur data hæc in anima perceptio, vel appetitio, detur jam hic in corpore motus (§. 42. Cosmol.). Duo itaque sunt in hoc argumento, quæ simul stare mihi non posse videntur. Primum est: animam producere suas perceptiones, & appetitiones citra ullam realem a corpore dependentiam; & in corpore dari seriem motuum vi solius mechanisimi, citra ullam dependentiam realem ipsius corporis ab anima. Alterum vero: ex modificationibus animæ rationem reddi motuum in corpore, & ex motibus corporis modificationum animæ, sive in anima, & corpore contineri rationem sufficientem continuitatis temporis, quo perceptiones & appetitiones in anima, & utriusque consentientes motus in corpore contingant. Si namque nulla est dependentia

men-

(a) Psycol. ration. in demonstrat. §. 618.

mentis a corpore in suis perceptionibus producendis, neque corporis a mente in suis agendis motibus, nihil est in corpore, quod sit *ratio sufficiens*, cur modo ita operetur mens, neque aliquid habetur in anima, quod *sufficiens ratio* esse possit, cur corpus ita moveatur. Non enim sine dependentia unius ab alio potest *sufficiens unius ratio* in altero contineri. Et vicissim, si in anima & corpore continetur *ratio sufficiens* continuitatis temporis, quo perceptiones, & appetitiones in anima, & utrisque consentientes motus in corpore contingant, videtur tum anima a corpore, tum corpus ab anima in suis exercendis functionibus *realiter* dependere. Etenim, ipso auctore Volffio, *ens unum A dicitur dependere ab altero B, quatenus ejus, quod ipsi A inexistit, ratio in hoc altero B continetur* (a). Ceterum an hæc Volffii ratio legitime concludat, infra opportunius expendetur.

A N I M A D V E R S I O IV.

180. Dicit forte nonnemo, seriem perceptionum definitam esse a Deo in qualibet anima dependenter ab iis mutationibus, quas in organis sensoriis corporis, cui eam copulare decrevit, prævidit Deus ipse certo futuras, & ideo mentem cujuslibet hominis in productione idearum dependere a corpore, cui juncta est, non quidem prout re ipsa existente, sed prout a Deo prævisio: videlicet ab illo dependere, tamquam a norma, juxta quam determinata a Deo fuerit in ipsa mente futurarum idearum series. Sed nullum est hoc effugium, si probe consideretur res, & cum Volffii doctrina conferatur. *Primo* enim hinc sequitur, *harmonistarum* systema a systemate *occasionalistarum* parum differre. Videtur quippe, Deum modificare animam in gratiam corporis, quemadmodum docent *occasionalistæ*, si series idearum determinetur a Deo in ipsa anima ex prævisione mutationum, quæ in corpore sunt futuræ. *Secundo*: series idearum nequit a Deo in anima determinari, nisi ipsa anima ita ponatur capax cujuslibet ideæ, ut ad nullam prorsus sit per suam essentiam, sive naturam determinata. Ergo fallitur Volffius, cum docet, *vim representativam universi esse naturam animæ, quatenus representationes istas actuat; essentiam vero, quatenus ad tales potius, quam alias, tali potius, quam alio ordine actandas, restringitur* (b). Non enim video, quomodo essentia animæ consistere possit in vi representativa universi, prout ad certam producendam idearum seriem determinata, si ipsa anima sit natura sua ad omnes

(a) *Ontol.* §. 851.

(b) *Psychol. ration.* §. 68.

nes ideas indifferens, sive ad nullam per suam essentiam determinata. *Tertio*: si mens habet a Deo, ut hanc potius, quam aliam idearum seriem producat: igitur in rerum ideis producendis ab externo principio mens ipsa dirigitur, & ideo sibi contradicit laudatus Auctor, cum docet, *per systema harmonie præstabilitæ definiri, vim animæ (productivam idearum) non dirigi a principio externo* (a). *Quarto*, sibi quoque adversatur, posita superiori doctrina, Vir Cl., cum ait *ipsammet animam dirigere vim repræsentativam universi, ita ut sit totius perceptionis, quam habet, causa sufficiens* (b). Quippe, si a Deo determinatur mens, ut hanc potius, quam aliam idearum seriem producat, jam non est ipsamet anima, quæ vim illam dirigit. Adde, ideo per Volfium non dirigi humanam mentem ab externo principio in producenda serie idearum, sed a seipsa dirigi in hoc negotio quia *vi sibi essentiali, & naturali ideam totius universi mens ipsa producit* (c): ergo mens cujuslibet hominis ita vi sua rerum ideas producit, ut, etiam ipsiusmet Volfii judicio, sit per suam essentiam, & ideo non ab extrinseco, ad certam producendam idearum seriem determinata. *Quinto*: non potest dici, seriem idearum determinatam esse a Deo in anima ex prævisione mutationum, quæ futuræ sunt in corpore, cui juncta est, nisi corpus, in quo una potius, quam alia futura sit mutationum series, ponatur possibile. Anima autem, si audiamus Volfium, *talem habens seriem perceptionum possibilis intelligitur, etiamsi nullum possibile supponatur corpus, in quo series motuum harmonicorum detur* (d). Ergo aut Volfius sibi constans non est, aut dicat oportet, seriem idearum ex prævisione mutationum in corpore, cui jungenda erat, non fuisse in anima a Deo determinatam. *Sexto*: docet Cl. Auctor, harmoniam inter mentem, & corpus præstabilitam a Deo non fuisse, *dum seriem perceptionum ita constituit, ut seriei motuum, quæ antecedenter ad illam tamquam possibilis sumitur, consentiat* (e); sive *neque corpus effectum esse juxta seriem perceptionum, & appetitionum animæ, neque animam juxta seriem motuum corporis* (f). Ergo dicere sine piaculo nequit Vir doctissimus, ideas determinatas a Deo fuisse in anima dependentes a mutationibus, quas in organis sensoriiis corporis, cui illam copulare decrevit, præviderit ipse futuras. *Postremo*: si mens cujuslibet hominis indifferens est per suam essentiam ad quamlibet idearum seriem producendam, istiusmodi ipsa est, ut cuilibet corpori a Deo copulari ex æquo potuerit. Contrarium autem aper-

(a) *Psycol. ration. in not. ad §. 613.*(b) *Ibidem.*(c) *Ibidem. demonstrat. §. 613.*(d) *Ibidem §. 625.*(e) *Ibidem.*(f) *Ibidem in not.*